

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ DEYİMLERİN SÖZ
DİZİMSEL ÖZELLİKLERİ**

Dudu Neşe KAVUKCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Pelin KOCAPINAR

Çankırı – 2018

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ DEYİMLERİN SÖZ
DİZİMSEL ÖZELLİKLERİ

Dudu Neşe KAVUKCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Pelin KOCAPINAR

ankırı – 2018

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	xiii
ÖN SÖZ.....	xv
ÖZET.....	xvii
ABSTRACT	xviii
KISALTMALAR	xix
TABLO LİSTESİ	xx
ŞEKİL LİSTESİ.....	xxi
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	9
KELİME GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	9
1.1. TANIMLAR.....	9
1.2. SINIFLANDIRMALAR	12
1.2.1. İSİM TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	16
1.2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması Yapısındaki Deyimler	16
1.2.1.1.1. Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	18
1.2.1.1.2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları.....	18
1.2.1.1.3. Tamlayanı İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması	19
1.2.1.1.4. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması	19
1.2.1.1.5. Tamlayanı Birleşik İsim Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	19
1.2.1.1.6. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları.....	19
1.2.1.1.7. Tamlayan ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	19
1.2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısındaki Deyimler	20
1.2.1.2.1. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması.....	34
1.2.1.2.2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	34
1.2.1.2.3. Tamlayanı İsim-Fiil Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	34

1.2.1.2.4. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması.....	34
1.2.1.2.5. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları.....	35
1.2.1.2.6. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması.....	35
1.2.1.2.7. Tamlayanı Farsça Tamlama Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	35
1.2.1.2.8. Tamlayanı Cümle Kuruluşunda Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	35
1.2.2. SIFAT TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	35
1.2.2.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	35
1.2.2.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	44
1.2.2.3. Sıfat Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	46
1.2.2.4. Sıfat Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	46
1.2.2.5. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	47
1.2.2.6. Sıfat Unsuru İsim-Fiil ve İsim-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	47
1.2.2.7. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil ve Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	47
1.2.2.8. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması.....	48
1.2.2.9. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması	48
1.2.2.10. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	48
1.2.2.11. Sıfat Unsuru İsnat Grubu Olan Sıfat Tamlaması	48
1.2.2.12. Sıfat Unsuru Yönelme Grubu Olan Sıfat Tamlaması	48
1.2.2.13. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	48
1.2.2.14. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlaması	49
1.2.2.15. Sıfat Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Sıfat Tamlamaları	49
1.2.2.16. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları.....	49
1.2.2.17. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması	49
1.2.2.18. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları.....	49
1.2.2.19. İsim Unsuru Unvan Grubu Olan Sıfat Tamlaması.....	50

1.2.2.21. İsim Unsuru Farsça Tamlama Olan Sıfat Tamlaması	50
1.2.3. FİİLİMSİ GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	50
1.2.3.1. Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	51
1.2.3.1.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	51
1.2.3.1.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	53
1.2.3.1.2.1. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	53
1.2.3.1.2.2. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu.....	53
1.2.3.1.2.3. Özne + Yer Tamlayıcısı +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	53
1.2.3.1.2.4. Yer Tamlayıcısı + Nesne +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	53
1.2.3.1.2.5. Özne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	53
1.2.3.1.2.6. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	53
1.2.3.1.2.7. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Nesne +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	54
1.2.3.1.2.8. Zarf tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu.....	54
1.2.3.2. Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler	54
1.2.3.2.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler	54
1.2.3.2.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	55
1.2.3.2.2.1. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu	55
1.2.3.2.2.2. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu	55
1.2.3.2.2.3. Özne + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu	55

1.2.3.2.2.4. Özne +Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu	55
1.2.3.2.2.5. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu	56
1.2.3.3. İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler	56
1.2.3.3.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler	56
1.2.3.3.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	57
1.2.3.3.2.1. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş İsim-Fiil Grubu	57
1.2.4. TEKRAR GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	57
1.2.5. EDAT GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	66
1.2.5.1. <i>Kadar</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	67
1.2.5.2. <i>Gibi</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	67
1.2.5.3. <i>Göre</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	67
1.2.5.4. <i>İçin</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	67
1.2.5.5. <i>Sıra</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	68
1.2.5.6. <i>Doğru</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	68
1.2.5.7. Diğer Edat Grupları.....	68
1.2.5.8. İsim Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Edat Grubu	68
1.2.5.9. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Edat Grubu	69
1.2.5.10. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Edat Grubu	69
1.2.5.11. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Edat Grubu	70
1.2.5.12. İsim Unsuru Zarf-Fiil Grubu Olan Edat Grubu	70
1.2.5.13. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Edat Grubu.....	70
1.2.5.14. İsim Unsuru İsnat Grubu Olan Edat Grubu	70
1.2.5.15. İsim Unsuru Uzaklaşma Grubu Olan Edat Grubu.....	70
1.2.5.16. İsim Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Edat Grubu	71

1.2.5.17. İsim Unsuru Farsça Tamlama Olan Edat Grubu	71
1.2.6. BAĞLAMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	71
1.2.6.1. İsim Unsurunun Belirtili İsim Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu	72
1.2.6.2. İsim Unsurunun Sıfat Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu	72
1.2.6.3. İsim Unsurlarından Birinin Sıfat Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu.....	72
1.2.6.4. İsim Unsurunun Edat Grubu Olduğu Bağlama Grubu	72
1.2.6.5. İsim Unsurunun Unvan Grubu Olduğu Bağlama Grubu.....	73
1.2.7. UNVAN GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	73
1.2.8. ÜNLEM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	73
1.2.8.1. İsim Unsurunun Belirtili İsim Tamlaması Olduğu Ünlem Grubu	74
1.2.9. SAYI GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	74
1.2.10. BİRLEŞİK İSİM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	74
1.2.11. BİRLEŞİK FİİL YAPISINDAKİ DEYİMLER	74
1.2.11.1. Bir Hareketi Karşıllayan Birleşik Fiiller	74
1.2.11.1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller	74
1.2.11.1.1.1. İsim Unsuru Tek Kelimededen Oluşan Ana Yardımcı Fiillerle Kurulu Deyimler.....	75
1.2.11.1.1.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimededen Oluşan Ana Yardımcı Fiillerle Kurulu Deyimler	84
1.2.11.1.1.2.1. Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	84
1.2.11.1.1.2.2. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	87
1.2.11.1.1.2.3. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	87
1.2.11.1.1.2.4. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	87

1.2.11.1.1.2.5. Nesne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	88
1.2.11.1.1.2.6. Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	88
1.2.11.1.1.2.7. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	88
1.2.11.1.1.2.8. Yer Tamlayıcısı + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	91
1.2.11.1.1.2.9. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	91
1.2.11.1.1.2.10. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	91
1.2.11.1.1.2.11. Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	91
1.2.11.1.1.2.12. Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	91
1.2.11.1.1.2.13. Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	92
1.2.11.1.1.2.14. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	92
1.2.11.1.1.2.15. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	92
1.2.11.1.1.2.16. Zarf Tümleci + Yüklem, Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	92
1.2.11.1.1.2.17. Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler ...	92
1.2.11.1.2. Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller (Anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller).....	98
1.2.11.1.2.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	100

1.2.11.1.2.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	189
1.2.11.1.2.2.1. Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	189
1.2.11.1.2.2.2. Özne + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	191
1.2.11.1.2.2.3. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	192
1.2.11.1.2.2.4. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	198
1.2.11.1.2.2.5. Özne + Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümlenci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	198
1.2.11.1.2.2.6. Özne + Zarf Tümlenci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	198
1.2.11.1.2.2.7. Özne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	198
1.2.11.1.2.2.8. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	199
1.2.11.1.2.2.9. Nesne+ Özne+ Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	204
1.2.11.1.2.2.10. Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	205
1.2.11.1.2.2.11. Nesne + Özne + Yüklem, Nesne + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	209
1.2.11.1.2.2.12. Nesne+ Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Nesne + Yer Tamlayıcısı +Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	209
1.2.11.1.2.2.13. Nesne + Zarf Tümlenci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	209
1.2.11.1.2.2.14. Nesne + Zarf Tümlenci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	209

1.2.11.1.2.2.15. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	211
1.2.11.1.2.2.16. Yer Tamlayıcısı + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	217
1.2.11.1.2.2.17. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	220
1.2.11.1.2.2.18. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	226
1.2.11.1.2.2.19. Yer Tamlayıcısı + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	226
1.2.11.1.2.2.20. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	226
1.2.11.1.2.2.21. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	227
1.2.11.1.2.2.22. Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	227
1.2.11.1.2.2.23. Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	227
1.2.11.1.2.2.24. Zarf Tümleci + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	234
1.2.11.1.2.2.25. Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	234
1.2.11.1.2.2.33. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	237
1.2.11.1.2.2.27. Zarf Tümleci + Özne+ Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	238
1.2.11.1.2.2.28. Zarf Tümleci + Nesne + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	238
1.2.11.1.2.2.29. Zarf Tümleci + Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	239

1.2.11.1.2.2.30. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	239
1.2.11.1.2.2.31. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	239
1.2.11.1.2.2.32. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	239
1.2.11.1.2.2.33. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	239
1.2.11.1.2.2.34. Zarf Tümleci + Yüklem, Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	240
1.2.11.1.2.3. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimlerde Kelime Grupları.....	240
1.2.11.1.2.3.1. İsim Unsuru İsim Tamlaması Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	240
1.2.11.1.2.3.2. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	246
1.2.11.1.2.3.3. İsim Unsuru Fiilimsi Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	249
1.2.11.1.2.3.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	251
1.2.11.1.2.3.5. İsim Unsuru Edat Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler .	254
1.2.11.1.2.3.6. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	258
1.2.11.1.2.3.7. İsim Unsuru Kısaltma Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	258
1.2.11.1.2.3.8. İsim Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	262
1.2.11.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller	263
1.2.12. KISALTMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	263

1.2.12.1. İsnat Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları.....	264
1.2.12.1.1. Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan İsnat Grubu	272
1.2.12.2. Yükleme Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları.....	272
1.2.12.3. Yönelme Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları.....	272
1.2.12.4. Bulunma Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları.....	274
1.2.12.5. Uzaklaşma Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları.....	275
1.2.12.6. Vasıta Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları	276
1.2.12.7. Diğer Kısaltma Grupları.....	276
1.2.13. KALIP SÖZLER.....	279
1.2.14. KAFİYELİ SÖZLER	280
1.2.15. FARŞÇA TAMLAMALAR.....	281
1.2.16. Diğerleri	281
BÖLÜM 2.....	282
CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	282
2.1. CÜMLENİN ÖGELERİYLE İLGİLİ TANIMLAR.....	282
2.2. CÜMLENİN YAPISIYLA İLGİLİ SINIFLANDIRMALAR	283
2.2.1. BASİT CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	287
2.2.2. BAĞLANMA ŞEKİLLERİNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER	312
2.2.2.1. Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler.....	312
2.2.2.1.1. “Ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler	313
2.2.2.1.2. “Ve” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler	313
2.2.2.1.3. Diğer Bazı Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler	313
2.2.2.2. Ortak Cümle Ögeleriyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler	316
2.2.2.2.1. Ortak Özneli Deyimler	316
2.2.2.2.2. Ortak Nesneli Deyimler	320

2.2.2.2.3. Ortak Yer Tamlayıcı Deyimler	320
2.2.2.2.4. Ortak Zarflı Deyim.....	320
2.2.2.2.5. Ortak Yüklemlı Deyimler	320
2.2.2.3. Ortak Kip / Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyim	321
2.2.2.4. Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler	321
2.2.3. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER	330
2.2.3.1. İsim Cümlesi Türündeki Deyimler.....	330
2.2.3.2. Fiil Cümlesi Türündeki Deyimler	341
2.2.3.3. İsim ve Fiil Cümlelerinin Birlikte Kullanıldığı Deyimler	370
2.2.4. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER	371
2.2.4.1. Kurallı Cümle Kuruluşundaki Deyimler	371
2.2.4.2. Devrik Cümle Kuruluşundaki Deyimler	407
2.2.4.3. Kesik Cümle Yapısındaki Deyimler	411
2.2.5. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	416
2.2.5.1. Olumlu Cümle Türündeki Deyimler	416
2.2.5.2. Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler	443
2.2.5.2.1. “-mA-” Eki ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler	443
2.2.5.2.2. “Değil” Bağlama Edatı ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler	447
2.2.5.2.3. “Ne... ne...” Bağlama Edatı ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler.....	448
2.2.5.2.4. “Yok” İsmi ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler	448
2.2.5.2.5. Yapı Bakımından Olumlu Olup Anlamca Olumsuz Olan Deyimler	450
2.2.5.2.6. Soru Eki “mI” nın Cümleye Olumsuzluk Anlamı Kattığı Deyimler	450
2.2.5.3. Olumlu ve Olumsuz Cümlelerin Bir Arada Bulunduğu Deyimler.....	450
2.2.5.4. Soru Cümlesi Türündeki Deyimler	452
2.2.5.4.1. Soru Eki <i>mI</i> ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler.....	452

2.2.5.4.2. Soru Kelimeleri ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler	455
2.2.5.4.3. Vurgu ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler.....	457
2.2.6. KARŞILIKLI KONUŞMA BİÇİMİNDEKİ DEYİMLER	458
3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	459
KAYNAKÇA	467
ÖZGEÇMİŞ.....	471

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “*Türkiye Türkçesindeki Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

06/08/2018

Dudu Neşe KAVUKCU

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dudu Neşe KAVUKCU tarafından hazırlanan “Türkiye Türkçesindeki Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri” başlıklı bu çalışma, 06/08/2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Dr. Öğretim Üyesi Pelin KOCAPINAR	İmza :.....
Üye	: Dr. Öğretim Üyesi Zeliha GADDAR	İmza :.....
Üye	: Doç. Dr. Akartürk KARAHAN	İmza :.....

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 06/08/2018 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Dilin en çok kullandığı etkili anlatım birimlerinden biri olan deyimler, gerek konuşma gerekse yazı dilinde kullanılan anlatımın vazgeçilmez unsurudur. Kültürümüzün temelini oluşturan, anlatım gücünü arttırıcı, hatırdan kalmayı kolaylaştıran, en az iki sözcükten oluşan bu anonim ürünlerin hangi biçimlerle oluştuğu sorusu, bu çalışmanın temelini oluşturmuş ve bu sorunun yanıtını bulabilmek için deyimler titizlikle incelenmiştir. İlim deryasına bir damla da olsa katkı sağlamak amacıyla günümüzde bir başucu kitabı niteliği taşıyan, son dönemin önemli eserlerinden biri olan Ömer Asım AKSOY'un "Deyimler Sözlüğü"ndeki deyimlerin yapısal özelliklerinin incelenmesi, bu araştırmanın amacı ve konusu olmuştur.

Deyimlerin konu olarak seçilmesinin nedeni, yapısal olarak yeterli ve kapsamlı bir araştırmanın yapılmamış olmasıdır. Bu boşluğu doldurmak maksadıyla yapılan çalışmada Ömer Asım Aksoy' un "Deyimler Sözlüğü"nde yer alan 6309 deyim incelenmiştir. İnceleme sırasında yapı bakımından deyimleri kelime grubu ve cümle yapısındaki deyimler olmak üzere iki grupta toplamanın mümkün olduğu görülmüştür. Bunun sonucunda iki bölüm oluşturularak birinci bölümde "Kelime Grubu Yapısındaki Deyimler", ikinci bölümde ise "Cümle Yapısındaki Deyimler" ana başlıkları altında çalışma yapılmıştır. Fakat, deyimlerin en çok hangi yapılarla oluşturulduğunu tespit etmek için ayrıntılı bir inceleme gereği görülmüş, böylelikle de kendi içinde uygun alt başlıklarla deyimlerin söz dizimindeki yerleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Deyimlerin söz dizimsel özellikleri de dikkate alınarak yapılan bu çalışmada Leyla Karahan'ın tasnifi esas alınmış, deyimler on dört kelime grubunun ve özelliklerine göre cümle türlerinin başlıkları altında incelenmiştir. Bu gruplara dâhil olmayan deyimler ise ayrı başlıklarda ayrıca ele alınmıştır.

Çalışma, deyimlerin yapısal özellikleri ve bu yapılar üzerindeki deyimleşme sıklığını gösteren çizelgelerden, cümle yapılarının ve çeşitlerinin belirtildiği tablolardan faydalanılarak hazırlanan sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Çalışmamı tamamlamam konusunda yardımlarını esirgemeyen, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren hocam Dr. Öğretim Üyesi Sayın Pelin KOCAPINAR'a ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme şükranlarımı sunarım.

06/08/2018

Dudu Neşe KAVUKCU

ÖZET

Tezin Başlığı : Türkiye Türkçesindeki Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri
Tezin Yazarı : Dudu Neşe KAVUKCU
Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Pelin KOCAPINAR
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı : Yeni Türk Dili
Kabul Tarihi : 06/08/2018
Sayfa Sayısı : 22 (Ön kısım) + 471 (Tez)
ÖZET Bir dilin söz varlığı içinde önemli bir yer tutan, en az sözcükle en etkili anlatımı sağlayan sözlü ve yazılı anlatımın vazgeçilmez unsuru deyimler, derin yapıdaki anlamlarının yanında yüzey yapılarını oluşturan özellikleri açısından araştırılması gereken sözlerdir. Bu nedenle, bu çalışmada deyimlerin hangi biçimlerle ve hangi kelime türlerinin bir araya gelmesi ile oluştuğu incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Ömer Asım Aksoy'un "Deyimler Sözlüğü"ndeki (Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2) deyimlerin anlamları üzerinde durulmadan yalnızca dilbilgisi açısından yapıları incelenmiş, kelime grubu yapısındaki deyimler ve cümle yapısındaki deyimler olmak üzere iki ana başlık altında, çeşitlerine ayrılarak sınıflandırılmıştır. Deyimlerin ayrışabilen kelime grupları olması her deyim kendi kategorisi içinde tek tek ele alınarak incelenmesini sağlamış, deyim oluşturulan kelime gruplarının ne olduğu belirtmeye çalışılmıştır. Deyimler incelenirken kelime grubu yapısındakilerin yanında cümle yapısında olanların da tasnifi yapılmıştır. Ayrıca incelenen deyimlerin başlıklar altında yüzdelerini göstermek için çizelgeler oluşturulmuştur. Böylelikle hangi kelime grubu üzerinde deyimleşme oranının fazla olduğu ve kelime gruplarının birbirlerine nasıl bağlandıklarının ve deyimlerde geçen cümle oranının tespiti yapılmıştır.
Anahtar Kelimeler : Deyimler, deyimlerin yapısı, kelime grubu, cümle yapısı, isim.

ABSTRACT

Title of the Thesis : Syntactic Features of Expressions in Turkish	
Author	: Dudu Neşe KAVUKCU
Supervisor	: Dr. Öğretim Üyesi Pelin KOCAPINAR
Department	: Turkish Language and Literature
Sub-field	: New Turkish Language
Date	: 06/08/2018
Summary Idioms, an indispensable element of oral and written expression, which holds an important place in the existence of a language and provides the most effective expression in the least word, are the words that should be investigated in terms of their meanings in the deeper structure as well as their characteristics that form the surface structures. In this study, we aimed to examine the forms and types of words that are formed by the words groups that are formed with the meanings of the words. For this purpose, Ömer Asim Aksoy's (proverbs and Idioms Dictionary 2) “Idioms Dictionary”, without focusing on the meaning of the phrases in the grammar structures only, the word group structure, idioms and sentence structure, respectively, are classified into two main headings. Each statement has its own category, and it has been tried to determine what word groups constitute the statement. While the sentences were examined, the ones in the sentence structure were classified in addition to the ones in the word group structure. In addition, tables have been created to show the percentages of the examined statements under headings. In this way, it was determined which word group had a lot of expression and how the word groups were connected to each other and the sentence ratio in the sentences.	
Keywords : Idioms, structure of expressions, the word group, sentence structure, noun	

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
e	Edat
gö	Gizli özne
i	İsim
s	Sıfat
st	Sıfat tamlaması
tn	Tamlanan
tp.	Toplam
ty	Tamlayan
ü	Ünlem
vb.	Ve benzeri

TABLO LİSTESİ

Tablo No

Sayfa

Tablo 1: Bazı gramercilerin kelime grubu tasnifi	13
Tablo 2: Deyimlerde kelime gruplarının sayısı.....	459
Tablo 3: Deyimlerde kelime gruplarının alfabetik dizini.....	462

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 1: Deyimlerde kelime gruplarının oranı.....	460
Şekil 2: Cümle yapısındaki deyimlerin alfabetik oranı.....	463
Şekil 3: Yüklemin türüne göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı	464
Şekil 4: Yüklemin yerine göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı	465
Şekil 5: Cümle yapısındaki deyimlerin oranı.....	465
Şekil 6: Anlamlarına göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı	466

GİRİŞ

Dil, insanlar arasında iletişim yoluyla duygu ve düşünce bağıını oluşturan, geçmişten geleceğe bir köprü kurmak suretiyle milletin tarihini, coğrafyasını, gelenek ve göreneklerini, edebiyatını, hayat felsefesini, anlam yoğunluğu kuvvetli sözcüklerle, tekerlemelerle, bilmecelele, atasözleriyle, deyimlerle taşıyan ve aktaran, yaşayan ve yaşatan, zamanla gelişen ve değişen toplumsal bir araçtır.

Dilin vazgeçilmez unsurlarından olan ve Türkçede eskiden ‘tâbir’ sözcüğü ile karşılanan deyimler, geçmişte insanların olaylar karşısındaki duygu durumlarını ince düşüncelerle ifade etmeleri sonucu ortaya çıkmış anlam yoğunluğu olan izli sözlerdir. Çoğunlukla gerçek anlamından uzaklaşmış olan ve bir tecrübenin sonucu söylenmiş; yaşantı ürünü, milletlerin kültürlerini yansıtan kalıplaşmış söz topluluklarıdır.

Deyim üzerine yapılmış pek çok tanım söz konusudur. Bunların ilki, son yıllardaki en hacimli çalışmayı yapan ve tezin de kaynağı olan Ömer Asım Aksoy, “Bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce” olarak tanımladığı deyimın kullanım alanını çok geniş tutmuştur (Aksoy, 2016: 52). Tanımdan anlaşıldığı üzere deyim, sözcük topluluğu ve cümle olarak nitelendirilmiş, böylece çalışmanın çıkış noktası da bir nevi belirlenmiştir.

Deyimlerin çıkış hikâyeleri hakkında yazdığı “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı kitabında İskender Pala ise deyimı, “iki ya da daha fazla kelimededen oluşan ve kelimelerin gerçek anlamları dışında başka bir anlam ifade eden söz grupları” (Pala, 2007: ix) şeklinde tanımlar.

Doğan Aksan, “Deyim, belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür” (Aksan, 2002: 35) ifadesini kullanarak deyimlerin gerçek anlamları dışında kullanıldıklarını ifade eder.

Suat Batur, “Çoklukla gerçek anlamından az çok ayrı bir anlam taşıyan kalıplaşmış sözlerdir” (Batur, 2006: 11) şeklindeki tanımıyla deyimlerin mecazî anlamla yüklü olduklarını ifade etmiştir.

Zeynep Korkmaz ise deyimini, “Belirli gramer kalıpları içinde bir araya gelen birden çok söz ya da söz grubunun, anlama güzellik ve zenginlik katmak için, mecazlı kullanışlar yolu ve çekici anlam kılığı ile yeni bir anlam oluşturacak biçimde kaynaşmış bulunan söz toplulukları” (Korkmaz, 2007: 175) olarak tanımlamaktadır.

Şükrü Elçin, “Halk Edebiyatına Giriş” adlı eserinde deyimini şöyle açıklar:

“Deyimler (tabirler), asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimeden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır” (Elçin, 1981: 642).

Mehmet Hengirmen, “Genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan, anlatımı daha güzel ve etkili yapan, toplum tarafından ortak olarak benimsenen kalıplaşmış sözlerle *deyim* denir” şeklinde tanım yapmıştır (Hengirmen, 1995: 4).

Nurettin Koç ise “Genellikle gerçek anlamı dışına kayan kalıplaşmış söze *deyim* denir” biçiminde açıklama yapar (Koç, 1996: 410).

Ali Püsküllüoğlu, “Türkçe Deyimler Sözlüğü” adlı eserinde, “Anlatıma akıcılık, çekicilik katan çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu” olarak tanımlamıştır (Püsküllüoğlu, 1995: 7).

Bütün bu tanımlardan yola çıkarak diyebiliriz ki bu alanın araştırmacıları da deyimini, kıssadan hisse çıkarmak amacıyla söylenmiş, mecaz anlam taşıyan, hazır anlatım kalıpları olduğu konusunda hemfikirdirler.

Deyimler sürekli olarak atasözleri ile ya karıştırılmış ya da kaynaklarda hep karışık yer almıştır. Atasözleri ve deyimlerin karışık hâlde bulunduğu ilk kitap 1858 yılında Şinasi tarafından hazırlanmış ve 1870 yılındaki ikinci baskısında 2500 söz daha ilave edilmiştir. İçerisinde atasözünden başka mısralar, beyitler, deyimler hatta deyim olmayan sözler de mevcuttur (Aktaran: Çakmak, 2006).

Ebuzziya Tevfik aynı kitabın 1885 yılında 4004 söz içerecek şekilde genişleterek üçüncü baskısını yapar. Ebuzziya Tevfik kitapta atasözüyle deyim tanımı ayırır, fakat sıralamayı karışık yapar (Aktaran: Çakmak, 2006).

1311 yılında yayımlanan ve içinde 5742 söz bulunan Tekezade Sait'in hazırladığı “Durub-i Emsal-i Türkiyye veya Atalar Sözü” isimli eserde yine deyimler, atasözleri ve diğer birçok söz karışık hâldedir (Aktaran: Aksoy, 2016: 65).

Hüseyin Kazım Kadri'nin hazırladığı “Büyük Türk Lügati” dört cilt hâlinde basılmış olup atasözleri ve deyimlerin karışık olarak verildiği sözlerin sayısı 6200'dür. Sonuncu cildi 1945 yılında Türk Dil Kurumu tarafından bastırılmıştır (Aktaran: Aksoy, 2016: 70).

Selim Nüzhet Gerçek 1930 tarihinde bastırıldığı “Atalar Sözü” kitabına 2800'ü atasözü, 2100'ü sav, söz, deyim olmak üzere 4900 söz almıştır (Aktaran: Çakmak, 2006).

Mustafa Nihat Özön'ün 1943 yılında yayımlanan “Türkçe Sözlüğü”nde 87 eserden toplayarak yazdığı 4000'e yakın deyim vardır (Özön, 1943: XIV-400). Yine Özön, 1956'da “Türk Atasözleri” adıyla yayımladığı kitabına 8600 atasözü ile 2250 deyim almıştır (Özön, 1956: VII-340).

Feridun Fazıl TÜLBENTÇİ'nin 1963'te “Türk Atasözleri ve Deyimleri” adıyla yayımladığı eserinde 15080 söz olup burada, atasözleri ile deyimleri ayırmayarak karışık olarak sıralamıştır (Tülbentçi, 1963).

1971 yılında iki cilt olarak Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü'nce yayımlanan “Türk Atasözleri” de deyimlerle atasözlerinin karışık verildiği diğer bir eser olarak karşımıza çıkmıştır (Aktaran: Aksoy, 2016: 86).

Yukarıdaki eserlerde ve bu konuda yapılan başka çalışmalarda dikkati çeken iki konu mevcuttur. Bunlardan ilki atasözleri ile deyimlerin tasniflerinin yapılmamış olması, ikincisi ise deyimler ile deyim olmayan sözlerin ayrılmasında karışıklıkların olmasıdır.

Ömer Asım AKSOY “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü” adlı kitabında ise yukarıda belirttiğimiz hususları büyük oranda çözüme kavuşturmuştur. Atasözleri ve deyimleri birbirinden ayırarak eserini iki cilt hâlinde yayımlamış, böylelikle müstakil bir

deyimler sözlüğü oluşturmuştur. Şimdiye kadar müstakil bir deyimler sözlüğünün yapısal olarak incelenmemesi ve yazarın, kitabın içinde de deyimleri biçim bakımından sözcük öbeği durumunda olan deyimler ve cümle biçimindeki deyimler olmak üzere iki grupta sınıflandırmak gerektiğini vurgulaması, bunların da yapıları yönünden daha fazla sınıflandırmaya ihtiyaç duyulduklarını belirtmiş olması kaynak seçimimizi kolaylaştırmıştır.

Ömer Asım Aksoy'un eserinin inceleme yapılmak üzere seçilmesi, deyimlerin günümüze kadar yazılı olarak nasıl geldiği ve hangi kaynaklarda toplandığı sorusuna, bir cevap niteliği de taşımaktadır.

Türkçede eskiden 'tâbir' sözcüğü ile karşılanan deyimlerin anlam gücünü ön plana çıkaran, deyimleri tek yönlü olarak ele alan birçok çalışma yapılmış, onların yapısal yönü üzerinde ise pek fazla durulmamıştır. Yapısal yönünü ele alan çalışmalarda genellikle müstakil ve kapsamlı bir deyim kitabı değil de deyimlerden seçmeler yapılmak suretiyle inceleme ve çalışmalarda bulunulmuştur. Çalışmaya yol göstermesi açısından konuyla ilgili yapılmış başka çalışmalar da incelenmiştir. Bunun sonucunda deyimlerin anlam özelliklerine ilişkin yapılan çalışmalara fazlaca rastlanılmıştır:

Leyla Subaşı'nın "Dilbilim Açısından Deyim Kavram ve Türkiye Türkçesindeki Örneklerin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezi deyimlerin anlam özellikleri üzerine kurulu bir çalışmadır. Bunun yanında, Fahri Bekçioğulları'nın "Kazak Türkçesindeki Organ Adlarıyla İlgili Deyimlerin Türkiye Türkçesine Aktarımı" Türk dilindeki deyimlerin diğer dillerdeki deyimlerle karşılaştırılmasına ilişkin güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmıştır. Bunların haricinde çalışmaya asıl yön veren, Onur Elibol'un "Tarık Buğra' nın Küçük Ağa Romanında Geçen Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi", Mine Güven'in "Türkçe' de Eylemsel Deyimlerin Bazı Özellikleri", Hasan Hüseyin Cesur'un "Yunus Emre Divanı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi", Sadet Maltepe'nin "Deyimlerimizin Yapısal Özellikleri" adlı çalışmaları olmuştur. Yalnız bu çalışmalar deyimlerin anlamlarına ve öge yapılarına ağırlık vermektedir. Deyimlerin söz dizimsel özelliklerini, anlam ile söz dizimsel yapı arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik çalışmalar olmadığı için eldeki çalışmada bu alana ağırlık verilmiştir.

Deyimlere ilişkin başka bir çalışma da Vecihe Hatipoğlu'nun “Kelime Grupları ve Kuralları” başlıklı makalesidir (Hatipoğlu, 1988: 203-244). Bu yazı, Türkçedeki anlatım kalıpları üzerine yapılmış önemli bir çalışmadır. Yalnız deyimler diğer kelime grupları ile birlikte ele alındığı için müstakil bir değer taşımamaktadır.

Yazar, deyimleri yapı bakımından “Cümle hükmünde olanlar” ve “Cümle hükmünde olmayanlar” olarak ikiye ayırmış, bunların da kendi arasındaki söz dizimi farklılıklarını dikkate almamıştır (Demir, 2008: 430).

Yapısal yönüyle ilgili müstakil ve kapsamlı bir deyim kitabı yerine deyimlerden seçmeler yapılmak suretiyle de inceleme ve çalışmalarda bulunulmuştur. Bunlardan birisi de Ahmet Turan Sinan'ın doktora tezi ve “Türkçenin Deyim Varlığı” adlı eseridir. Çalışmada çeşitli sözlüklerden seçilen deyimler alınmış, müstakil bir deyim kitabının içinde yer alan tek heceli deyimler, ağız özelliği taşıyan deyimler, argo söz, küfür dâhil olmak üzere bütün deyimler inceleme kapsamı içine alınmamış ve farklı bir sınıflama yapılmıştır. Sinan, çalışmasında amacının deyimleri doğru bir biçimde tespit etme olduğunu belirtmiştir. Bu tezde amaç ise deyimlerin yapısal yönlerini ortaya koymaktır. Sinan'ın çalışmasında dizin içinden seçilen deyimler incelenirken tezimizde, Ömer Asım AKSOY'un sözlüğündeki bütün deyimler incelenerek sınıflandırılmıştır. Ayrıca Sinan'ın deyim yapılarına yaklaşımı ile bizim yaklaşımımız arasında farklılıklar da mevcuttur. Gerek Sinan'ın gerek bizim çalışmamızın deyimlerin yapısıyla ilgili literatüre katkısı olacağını düşünülmektedir.

Deyimlerin söz dizimindeki görevleri ile ilgili başka bir değerlendirme de Tahir Nejat Gencan'ın “Dil Bilgisi” adlı kitabında mevcuttur. Deyimler burada “Öbekleşmiş Eylemler” konusunda işlenmiştir. Deyimlerin söz dizimsel özellikleri ve söz dizimindeki görevleri dikkate alınarak şu şekilde bir sınıflandırma yapılmıştır:

“I. Ad olan deyimler, II. Sıfat görevli deyimler, III. Belirteç olan deyimler, IV. Eylem görevli deyimler, V. Eylem türevlerinin birkaç sözcükle değişik biçimlerde kaynaştığı deyimler, VI. Durum takısı almış olumsuz eylem türevleri ile öbekleşmiş eylemler...”(Gencan, 2001: 319).

Bu gruplandırmada tekrar ve bağlama grubu ile cümle yapısındaki deyimler yer almamıştır (Demir, 2008: 431).

Deyimlerin halk edebiyatının ürünü olarak ele alınıp işlendiği eserlerde ise daha çok anlam özellikleri, halk kültüründeki yeri ve önemi, kullanım alanları, atasözleri ile olan benzerlik ve farklılıkları üzerinde durulmuştur (Güzel-Torun, 2005: 316; Elçin, 1981: 706).

Dolayısıyla bu çalışmalar da deyimlerin yapısal yönlerini içermemektedir. Deyimlerle ilgili değerlendirmelere birtakım dilbilgisi kitaplarında da rastlamaktayız. “Anlamca Kaynaşmış Birleşik Filler” başlığı altında sonunda fiil olan deyimler; “Birleşik İsimler” ve “Birleşik Kelimeler” başlığı altında ise, sonunda fiil olmayan deyimlere kısaca değinilmiştir (Demir, 2004: 360; Özçelik-Erten, 2005: 137). Bu çalışmalar da hep sınırlılık ihtiva eder.

Bir kültür aynası niteliği taşıyan deyimler, toplumların tarihî, sosyal, psikolojik, ekonomik vb. birçok özelliklerinin nesilden nesile aktarılmasını sağlar. Dilin ifade zenginliğini gösteren deyimler hem edebî dile hem de konuşma diline kattığı anlam zenginliği ile dili renkli, inandırıcı ve güzel yapan unsurlardır. Emin Özdemir, bunu şu şekilde ifade etmiştir: “Deyimlerimiz dilimizin söz varlığını oluşturan, anlatıma renklilik, çekicilik, yoğunluk kazandıran ana öğelerden biridir” (Özdemir, 1997: 246).

Bu sözlerin tarihsel süreç içerisinde günümüze kadar ulaşması elbette ki sadece sözlü anlatımla mümkün olmamıştır.

“Deyimi bilimsel olarak incelemeyen ve bu yüzden de bu konuyu terimleştirme gereksinimi duymayan eski kuşaklar, bu konu üzerinde çalışmaya başladıklarında, bu boşluğu “deyim”den daha geniş ve daha genel bir kavram alanına sahip olan “tabir” sözcüğü ile doldurmuş. Ancak “tabir”in tek sözcük de olabilmesi, uzun süre “deyim” in aslında birden fazla sözcükten oluşma özelliğinin gözden uzak tutulmasına neden olmuştur (Yüceol-Özezen, 2001: 870).

Duyguları, düşünceleri ve kavramları, nitelikleri ile ayrıntılı olarak ifade etmek için tek sözcük yeterli olmayabilir. Bu noktada sözcükler bir araya gelerek sözcük öbeklerini oluşturmaktadır. Kimi dil bilimcilere göre deyimler bu sözcük öbeklerinden biridir. Bu öbeklerin anlamsal, yapısal ve işlevsel özellikleri vardır. Anlamsal olarak yargı bildirmezler ama kavramlara ait nitelik bildirerek anlamsal

bütünlük gösterirler. Yapısal olarak bakıldığında en az iki sözcüğün belirli kurallar eşliğinde bir araya gelmesiyle oluşmuşlardır. İşlevsel yönü ise kelimelerin anlamlarını güçlendirir, belirtir, pekiştirir, niteler (Gökdayı, 2010: 1300).

Yukarıda belirtilen bu özellikler, deyimler ile kelime gruplarının aynı dizgide bir araya gelmesini sağlamıştır. Böylelikle deyimlerin kelime grupları bakımından incelenmesinin, hem insanların iletişim ihtiyaçlarını karşılama hem de söz dizimini anlama ve açıklama işlevlerinden dolayı üzerinde durulması ve anlaşılması gereken bir birim, “söz diziminin anlaşılmasında önemli bir basamak” (Usta, 2000: 209) olduğu anlaşılmaktadır.

Kısa ve özlü iletişim yapıları olan deyimler, söz dizimi özelliklerine ve kelime gruplarına göre değerlendirildiğinde her kelime grubundan ve her cümle türünden örneklerle karşılaşılmaktadır. Bu duruma bakılarak deyimleşmenin her yapıda olabileceği görülmüştür. Ancak hangi kelime gruplarının ve hangi cümle türlerinin deyimleşmeye yatkın olduğu yazılı ürünler üzerinde yapılan araştırmalarla (Demir, 2008: 431) tespit edilebilmektedir.

Bu bilgiler ışığında çalışmada Leyla Karahan ‘ın tasnifi esas alınmış, deyimler on dört kelime grubuna ve özelliklerine göre cümle türlerine ayrılmıştır.

TEZİN AMACI

“Anlatım gücünü artırıcı, hatırdı kalmayı kolaylaştıran bu anonim ürünler acaba hangi biçimlerle oluşmuştur?” sorusu tezin amacını belirlemiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Ömer Asım AKSOY’un “Deyimler Sözlüğü” ndeki deyimlerin fişleme metodu ile anlamları üzerinde durulmadan yalnızca dilbilgisi açısından yapıları incelenmiştir. İnceleme sırasında yapı bakımından deyimler; kelime grubu ve cümle yapısındaki deyimler olmak üzere iki grupta ele alınmıştır. Deyimlerin söz dizimsel özellikleri ile söz dizimindeki görevleri tespit edilerek cümle yapısındaki deyimlerin çeşitlerine göre sınıflandırılması yapılmış şekil ve tablolar üzerinde sayısal verilerle gösterilmiştir. Kelime grubu yapısındaki deyimlerde tamlamalardaki isim ve sıfat unsurları ile tamlayan ve tamlanan unsurlar parantez içinde kısaltmalarla belirtilerek ilgi ve iyelik ekleri koyu renkle gösterilmiştir. Fiilimsi ekleri ile edat, bağlama, unvan ve ünlem gruplarında grubun ana unsurları koyu renkle altı çizili olarak

gösterilmiştir. Tezin ikinci bölümündeki bağlanma şekillerine göre cümle yapısındaki deyimlerde bağlama edatları ve ögeleri; deyimlere olumsuzluk anlamı veren ek ve edatlar ile Türkçenin kurallı cümle yapısına farklılık gösteren devrik cümle yapısındaki yüklemeler yine koyu renkle gösterilerek çalışma daha anlaşılır hâle getirilmeye çalışılmıştır. Tezin bütününde inceleme yapılırken bazı deyimlerin yanında yer alan parantezli kısımlar da dikkate alınarak deyimler tasnif edilmiştir: Örneğin;

4134 Burcu burcu (kokmak)

deyiminde fiil parantez içinde verilmiştir. Çalışmada bu deyim incelenirken, deyim parantez içinde kalan fiil kısmından ayrı düşünölmeksizin, hem iki kelimenin yan yana gelmesiyle oluşmuş isim unsurları olan “burcu burcu” kelimelerinin tekrar grubu olduğu hem de parantez içinde kalan “kokmak” fiili ile birlikte birleşik fiil olduğu gösterilmiştir. “Burcu burcu (kokmak)” deyimini böylece hem isim unsuru tekrar grubu olan birleşik fiil yapısındaki deyimler içinde hem de anlamca kaynaşmış birleşik fiiller içinde ele alınmış ve birleşik fiillerin ögeleri dikkate alınarak yapılan tasnifinde de “zarf tümleci + yüklem iç yapısıyla kurulmuş birleşik fiiller” de gösterilmiştir. Bunun sonucunda ele alınan deyim yapısal yönüyle önce bütün olarak adlandırılmış sonra içindeki kelime grupları gösterilerek başka bir sınıflamaya tabi tutulmuş böylelikle de ayrıntılı bir incelemeden geçirilmiştir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Söz dizimi konusunun yapı bilgisini de içeren geniş bir konu alanı olduğu için incelenecek deyim sayısının fazla olması, incelemenin sınırlandırılmasını zorlaştırmıştır. Bu nedenle tezin sayfa sayısı da dikkate alınarak kelime grubu yapısındaki deyimler ayrıntılı tasnif edilmiş lâkin cümle yapısındaki deyimlerde öge dizilişi açıkça belirtilmeden sezdirme usulüyle genel bir sınıflama yapılmıştır.

BÖLÜM I

KELİME GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

1.1. TANIMLAR

Kelimeler, kavramları tek tek gösteren dil birimleridir. İnsanlar iletişim kurarken bu kavramları işaret eden kelimeleri kullanırlar. Ancak, kelimeler tek başlarına bu iletişimi sağlıklı olarak sürdürmede yeterli değildir. İşte kavramları daha ayrıntılı ifade etmek ve tek kelimeyle karşılanamayanları göstermek için bir araya getirilerek kelime grupları oluşturulmaktadır (Özkan ve Sevinçli, 2008: 9; Aktan: 2009: 1).

Kelime grupları, dil bilimciler tarafından farklı terimler kullanmak suretiyle ifade bulmuş olsalar da tanımlama konusunda ortak paydalarda buluşulmuştur. Bu tanımlara bakacak olursak, Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi”nde “kelime grubu” ifadesini kullanarak “[...] birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir” (Ergin, 1998: 374) şeklinde tanımlamıştır.

“Örneklerle Türkçe Söz Dizimi”nde Rasim Şimşek, “belirtme öbekleri” olarak isimlendirdiği kelime grubu hakkında şunları söylemiştir:

“Sözcüklerin ikinci tür öbeklenmesi, kavramlar-arası ilişkilere dayanır. Burada ad soylu sözcükler, bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler. Sözcüklerin bu tür ilişkisinden belirtme öbeği adı verilen yargısız anlatımlar doğar. Yargısız anlatımlar, sözdiziminin alt-birimini oluşturur. Belirtme öbekleri, yargı bildirmez. Bu dil birimlerinin ortak işlevi kavramları açıp genişleterek belli etmektir” (Şimşek, 1987: 321).

Zeynep Korkmaz, “Gramer Terimleri Sözlüğü”nde,

“Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamdaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne ve hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu” (Korkmaz, 1992: 100) şeklinde ifade etmiştir.

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri”nde, “belirtme öbekleri” şeklinde belirttiği gruplarla ilgili olarak, “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri diyoruz” (Banguoğlu, 2015: 496) demiştir.

Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi”nde kelime gruplarını, “belirtme grupları” diye isimlendirerek bunları “Birden ziyade kelimedenden meydana geldiği hâlde, cümledeki görev bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektirdiği takdirde yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşik sözlere (tayin) grupları diyoruz” (Bilgegil, 1963: 115) şeklinde tarif eder.

Kelime grubunun bir başka tanımı “iki veya daha çok kelimenin ekli, eksiz yahut yardımcı kelimeler aracılığıyla bir araya getirilmesi sonucu ortaya çıkan tamamlanmamış yargılı ve cümle içinde tek kelime gibi işlem gören birliklerdir.” biçimindedir (Yaman, 2000: 39). Bu tanımlara, grupta yer alan sözcüklerin “cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere” bir araya geldikleri ve “herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu” olma özellikleri de eklenmiştir (Aktan, 2009: 2).

Kelime grubunu “Tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları daha geniş olarak belirtmek veya tek kelimeyle ifade edilmeyen varlıkları, kavramları, hareketleri karşılamak üzere birden fazla kelimeyle kurulan dil birlikleri” biçiminde tanımlayan Özkan ve Sevinçli (2008: 12) daha sonra belirtme grupları adı altında açıklamaları sürdürmüşlerdir.

Kelime öbeği ifadesiyle İbrahim Delice, öbeğin “birden çok kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bütünlük bulunan, cümle veya cümlemsi içinde tek cümle ögesi; kelime öbeği içinde bütün hâlinde yardımcı veya temel öge olarak işlem gören ve bir kelime türü (isim, sıfat, zamir, edat, vb.) yerine kullanılan söz dizileri” olduğunu söylemektedir (Delice, 2003: 17).

Yargısız anlatım terimini tercih eden Hatipoğlu “en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birlikler” (Hatipoğlu, 1982: 2) biçiminde tanımlarken “Kelime Grupları ve Kuralları” adlı makalesinde de şu şekilde ifade

etmektedir: “Kelime grupları kavramları en verimli şekilde dile getirmek için başvurulan kolaylıklardır” (Hatipoğlu, 1988: 203-244).

Söz öbeği terimini kullanan Karaağaç öbeği, “cümle oluşturmayan söz dizimi birimleri” ve “bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen sözler topluluğu” (Karaağaç, 2009: 129) biçiminde tanımlamaktadır.

Mazhar Kükey, “Türkçenin Söz Dizimi”nde, “sözcük öbekleri” terimini kullanmış ve konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Birden çok sözcüğü içine alan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede bir tek sözcük gibi iş gören; tümceden küçük, sözcükten büyük, anlamlı geniş dil birliğine “sözcük öbeği” adı verilir. Sözcükler, ek alarak ya da eksiz olarak birbirine bağlanma yolu ile sözcük öbeklerini oluştururlar.” (Kükey, 1975: 3).

Terim karmaşasına rağmen yazarların kelime grupları ile ilgili tanımlamalarında genel olarak bir paralellik söz konusudur. Bu açıklamalardan şu ortak görüşler ortaya çıkmaktadır:

I. Kelime grupları birden fazla sözcüğün belirli kurallara uygun olarak nesneleri, hareketleri daha geniş ifade etmelerini sağlayan geniş dil birlikleridir.

II. Yargı bildirmezler.

III. Gerektiğinde çekim eki alabilen, cümlede tek bir kelime gibi vazife gören yapı ve anlam bütünlüğü taşıyan dil birlikleridir.

IV. Türkçenin cümle yapısında olduğu gibi asıl unsur-birleşik fiil, edat, unvan grubu dışında yardımcı unsurdan sonra gelmektedir (A. S. Baydar- T. Baydar, 2001: 31,32).

Leyla Karahan, “Türkçede Söz Dizimi” eserinde, “kelime grupları” ifadesi ile “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur” (Karahan, 2005: 39) şeklinde tanım yapmıştır.

Kelime gruplarının tanımları ve bunların öne çıkarılan özellikleri gözden geçirildiğinde, söz dizimi kaynaklarının, grupları az çok benzer biçimde tanımladıkları görülmektedir. Yapılan tanımlardan yararlanarak, “Kelime grubu; varlıkları, durumları, nesneleri, hareketleri karşılayan, belirten, belirli kurallar çerçevesinde yan yana dizilmiş birden fazla kelimedenden oluşan yargısız dil birlikleridir.” şeklinde genel bir tanım yapılabilir.

1.2. SINIFLANDIRMALAR

Dil bilimcilerin kelime gruplarına ilişkin kullandıkları terim sayısının çokluğu, kelime gruplarının çeşitliliğine de yansımıştır. Kelime gruplarının sayısı yazarlarda farklılık arz etmektedir. Bu da dilimizde kaç tane kelime grubunun var olduğu, bunların neler oldukları ve ayırıcı özelliklerinin bilinmesi gerektiği gibi konuları ortaya çıkarmıştır.

İlk olarak kelime gruplarını tanımlarken kullandığımız yöntemle, Türk diline yön veren en önemli isimlerin kelime gruplarını kaç ayırdıklarını tespit edeceğiz.

“Türk Dil Bilgisi” kitabında Ergin,

“Tekrarlar (aynen tekrarlar, eş mânâlı tekrarlar, zıt mânâlı tekrarlar, ilaveli tekrarlar), bağlama grubu, sıfat tamlaması, iyelik grubu ve isim tamlaması, âitlik grubu, birleşik isim, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif grubu, datif grubu, lokatif grubu, ablatif grubu, fiil grubu, partisip grubu, gerundium grubu ve kısaltma grupları” olmak üzere kelime gruplarını yirmi çeşitte ele almıştır (Ergin, 1998: 375-406).

M. Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi”nde kelime gruplarını “isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, edat grupları, isim grupları, ikizleme ve ünlem grupları” olarak sekize ayırmıştır (Bilgegil, 1963: 116-162).

Rasim Şimşek ise, “iyelik öbekleri, niteleme öbekleri, çekim öbekleri, ikileme, bağlaç öbekleri ve ünlem öbeği” olmak üzere altı ana bölümde değerlendirmektedir (Şimşek, 1987: 322-400).

Mazhar Kükey,

“ikilemeler, bağlama öbeği, iyelik öbeği, ad tamlaması, sıfat tamlaması, ilgeç öbeği, ünlem öbeği, unvan öbeği, sayı öbeği, yükleme öbeği, -i’li sözcük öbeği (akkuzatif öbeği), -e’li sözcük öbeği (datif öbeği), -de’li sözcük öbeği (lokatif öbeği), -den’li sözcük öbeği (ablatif öbeği), belirteç öbeği” olarak on beş başlıkta ele almıştır (Kükey, 1975:3-40).

“Gramer Terimleri Sözlüğü”nde Korkmaz, “isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, ikileme, edat grubu, bağlaç grubu, unvan grubu, birleşik fiil, birleşik isim” şeklinde kelime gruplarını dokuza ayırmıştır (Korkmaz, 1992; 100).

Tahsin Banguoğlu’nun “ad takımları, sıfat takımları, zarf öbekleri, takı öbekleri, çekim öbekleri, bağlam öbekleri, yandaş takımları, katma öbekler” olarak kelime gruplarını sınıflandırdığını görmekteyiz (Banguoğlu, 1995: 498-519).

Vecihe Hatipoğlu ise, “yargısız anlatımlar” olarak ifade ettiği kelime gruplarını, “yargısız anlatımların kalıplaşmış olanları ve kalıplaşmış olmayanları” olarak ikiye ayırmıştır. “Yargısız anlatımların kalıplaşmamış olanlarına, ad tamlaması, adıl tamlaması, sıfat tamlaması, zincirleme sıfat tamlaması, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, çıkmalı tamlama, kalmalı tamlama, yönelmeli tamlama, ilgeçli tamlama, bağlaçlı tamlama, zincirleme ad tamlaması, karma tamlama, girişik tamlama” yı alırken, “yargısız anlatımların kalıplaşmış olanları” na da “ birleşik sözcükler” ve “ikilemeler”i almıştır (Hatipoğlu, 1972: 11-51).

Yazarların kelime gruplarını tasnif ederken yaptıkları bu terim karmaşasını A.S. Baydar ve T.Baydar’ın “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları” başlıklı makalelerinde tablo olarak göstermiş olduğu ayrım Tablo 1.1’ de gösterilmiştir.

Tablo 1.Bazı gramercilerin kelime grubu tasnifi

	N.Atabay-İ.Kutluk-S. Özel	T. Banguoğlu	A. Beserek	K. Bilgegil	F. Bozkurt	J. Deny
İsim Tamlaması	Ad Tamlaması	Ad Takımları	İsim Tamlaması	İsim Tamlaması	Ad Tamlaması	Terkib-i İzafî
Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Takımları	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Terkib-i Tavsîfî
Sıfat-Fiil Grubu					Ortaç Birliği	
Zarf-Fiil Grubu					Ulaç Birliği	
İsim-Fiil Grubu					Eylemlîk Birliği	
Ünlem Grubu		Ünlem Öbekleri	Ünlem Grubu	Ünlem Grupları	Ünlem Birliği	

Birleşik isim		Soyadı Öbeği				
Zarf Grubu		Zarf Öbekleri	Zarf Grubu	Zarf Grupları		
Edat Grubu		Takı Öbekleri	Edat Grubu	Edat Grupları	İmleç Birliği	
Unvan Grubu		San Öbekleri	Unvan Grubu		San Birliği	
Birleşik fiil						
Tekrar Grubu			Tekrarlar	İkizleme	İkileme	
Bağlama Grubu		Bağlama Öbekleri	Bağlaç Grupları	Bağlama Grupları	Bağlama Birliği	
Sayı Grubu Kısaltma Grupları		Çekim Öbekleri	İsim Grupları	İsim Grupları	Sayı Birliği Kısaltma Birliği	
	H. Ediskun	M. Ergin	E. G. Nas kali	V. Hatiboğlu	L. Karahana	N.Koç (YeniDilbil)
İsim Tamlaması	İsim Takımları	İsim Tamlaması	İsim Tamlaması	Ad Tamlaması	İsim Tamlaması	Ad Tamlaması
Sıfat Tamlaması	Sıfat Takımları	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Ön Ad Tamlaması
Sıfat-Fiil Grubu		Partisip Grubu			Sıfat-Fiil Grubu	
Zarf-Fiil Grubu		Gerundium Grubu			Zarf-Fiil Grubu	
İsim-Fiil Grubu		Fiil Grubu			İsim-Fiil Grubu	
Ünlem Grubu		Ünlem Grubu			Ünlem Grubu	
Birleşik isim		Birleşik İsim	Birleşik İsim		Birleşik isim	
Zarf Grubu						Belirteç Öbeği
Edat Grubu		Edat Grubu	Edat Grubu		Edat Grubu	İlgeç Öbeği
Unvan Grubu		Unvan Grubu			Unvan Grubu	
Birleşik fiil	Birleşik fiiller	Birleşik fiil	Birleşik fiil	Birleşmiş Eylemler	Birleşik fiil	Eylem Öbeği
Tekrar Grubu		Tekrarlar	İkizleme	İkileme	Tekrar Grubu	
Bağlama Grubu		Bağlama Grubu			Bağlama Grubu	
Sayı Grubu Kısaltma Grupları		Sayı Grubu Kısaltma Grupları			Sayı Grubu Kısaltma Grupları	
	N. Koç (A. D. T. sözlüğü)	Z. Korkmaz	M. Kükey	R. Şimşek	K. Yavuz K. Yetiş N. Birinci	
İsim Tamlaması	Ad Tamlaması	İsim Tamlaması	Ad Tamlaması	Ad Takımı	İsim Tamlaması	
Sıfat Tamlaması	Ön Ad Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	
Sıfat-Fiil Grubu		Sıfat-Fiil Grubu			Sıfat-Fiil Grubu	
Zarf-Fiil Grubu					Zarf-Fiil Grubu	
İsim-Fiil Grubu					İsim-Fiil Grubu	

Ünlem Grubu			Ünlem Öbeği	Ünlem Öbeği	Ünlem Grubu
Birleşik isim		Birleşik isim			
Zarf Grubu	Belirteç Öbeği		Belirteç Öbeği	Belirteç Öbeği	
Edat Grubu	İlgeç Öbeği	Edat Grubu	İlgeç Öbeği	İlgeç Öbekleri	Edat Grubu
Unvan Grubu		Unvan Grubu	Unvan Öbeği	San Öbeği	Unvan Grubu
Birleşik fiil	Eylem Öbeği	Birleşik fiil		Eylem Öbekleri	Birleşik fiil
Tekrar Grubu		İkileme	İkilemeler	İkileme	Tekrar Grubu
Bağlama Grubu		Bağlaç Grubu	Bağlama Öbeği	Bağlaç Öbekleri	Bağlama Grubu
Sayı Grubu Kısaltma Grupları			Sayı Öbeği Kısaltma Grupları	Sayı Öbeği Çekim Öbekleri	Sayı Grubu Kısaltma Grupları

Kaynak: A. S. Baydar- T. Baydar (2001: 38)

Tabloda hangi yazarın kaç çeşit kelime grubuna eserinde yer verdiği ve kelime grubunu ifade eden hangi terimleri kullandığı daha net olarak gözler önüne serilmiştir.

Leyla Karahan’a baktığımızda Karahan’ın kelime gruplarını “İsim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil, kısaltma grubu” olarak on dört çeşitte ele alıp açıkladığını görüyoruz (Karahan, 2005: 42-79).

Böylelikle dil bilimi yazarlarının, eserlerinde birbirinden farklı birçok kelime grubu sınıflaması yaptıkları görülmektedir.

Bu çalışmada, son yıllarda değişiklikleriyle yeni baskısı yapılan Leyla Karahan’ın “Türkçede Söz Dizimi” isimli kitabındaki tasnif esas alınarak deyimler üzerinde inceleme yapılmıştır. Buradan yola çıkarak, Türkçedeki kelime gruplarını şu şekilde sınıflandırabiliriz: İsim tamlaması (belirtili ve belirtisiz isim tamlaması), sıfat tamlaması, fiilimsi grubu (isim, sıfat ve zarf-fiil grupları), tekrar grubu, edat grubu,

bağlama grubu, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik isim, birleşik fiil, kısaltma grubu (Karahan, 2005: 7-84).

1.2.1. İSİM TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER

Tamlayan ve tamlanan olmak üzere iki isim unsurundan meydana gelen bir gruptur. “Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda ad tamlaması dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar” (Korkmaz, 2003:270). Bir varlığın başka bir varlığın parçası, onun tamamlayıcısı olduğunu ifade etmek için kullanılır. Tamlayan unsur önde olup ilgi durumuna girer. Tamlanan unsur ise sonra gelerek daima iyelik eki taşır. Leyla Karahan, bu kelime grubunda iki isim unsurunun aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlandığını ifade eder (Karahan, 2005: 42).

İsim tamlamalarında tamlayan ilgi hâli ekini almak zorunda değildir ama ilgi durumuna girmek durumundadır. Bu nedenle belirtili isim tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması diye iki türden söz edilir.

Çalışmada, isim tamlamaları yapısındaki deyimler, tamlayan ve tamlanan kısımları ile bu kısımların ekleri gösterilerek verilmiştir.

1.2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması Yapısındaki Deyimler

Tamlayanı ilgi hâli ekini taşıyan isim tamlamasıdır. Belirtili isim tamlamasında tamlayan belirli bir nesneyi işaret eder. “Bu tamlamada birinci unsur belirtme görevi yapar” (Karahan, 2005: 42). Yani tamlayan ile tamlanan arasında ekle sağlanan yapı ve anlam bağı mevcuttur. Haydar Ediskun bu bağı belirten ile belirtilen arasında olan geçici bir ilgi olarak görür (Ediskun, 1996: 114). En fazla ‘A’ sesinde mevcut olan deyimler, belirtili isim tamlaması açısından bu seste yoğun değildir. Eserde 61 deyim belirtili isim tamlaması yapısındadır. “Belirtili ad tamlaması içindeki tamlayan ve tamlanan adlar yalın oldukları gibi bir kelime grubundan da oluşabilirler” (Korkmaz, 2003: 271).

3109	Allah' ın (ty) (Tanrı'nın) gün ü (tn)
3199	Anam ın (ty) eğirdi ği (tn), babam ın (ty) dokudu ğu (tn)
3201	Anan ın (ty) öreke si (tn)
3212	Anas ının (ty) eğirdi ği (tn), babas ının (ty) dokudu ğu (tn)
3213	Anan ın (ty) göz ü (tn) (Mal ın (ty) göz ü (tn))
3215	Anas ının (ty) kızı (tn)
3565	Babas ının (ty) o ğ lu (tn)
3831	Beter in (ty) beteri (tn)
4085	Boynun un (ty) borcu (tn)
4148	Burnun un (ty) dibi(nde) (tn) (Birin in)
4212	Canım ın (ty) iç i (tn)
4274	Cehennem in (ty) dibi (tn)
4302	Ciğerim in (ty) köşe si (tn)
4500	Dağlar ın (ty) şenli ği (tn)
4522	Demokles' in (ty) kılıcı (tn)
4648	Dızdı ğının (ty) dızdı ğı (tn)
4723	Dingo' nun (ty) ahırı (tn)
4765	Dizin in (ty) dibi(nde) (tn)
5088	Elin in (ty) (ölün ün) kör ü (tn)
5791	Gün ün (ty) adam ı (tn)
5792	Gün ün (ty) biri(nde) (tn)
6336	İş in (ty) baş ı (tn)
6345	İşin in (ty) adam ı (eri) (tn)

6419	Kaçın (ty) kurası (tn)
6684	Kenarın (ty) dilberi (tn)
7096	Malın (ty) gözü (tn)
7300	Neyin (ty) nesi (tn) kimin (ty) fesi (tn)
7441	Ölünün (ty) körü (tn)
7447	Ömrümün (ty) varı (tn)
7540	Paranın (ty) üstü (tn)
7686	Sabahın (ty) körü(nde)(tn)
7742	Sakalının (ty) tarağı (tn)
8035	Suyun (ty) başı (tn)
8039	Suyunun (ty) suyu (tn) (Tavşanın suyunun suyu)
8125	Şunun (ty) şurası (tn)
8126	Şunun (ty) şurası(nda) (tn)
8163	Tanrı ‘nın (ty) günü (tn)
8291	Topun (ty) ağzı(nda) (tn)

1.2.1.1.1. Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

8192	Tavşanın (ty) suyu (tn) <u>nun</u> (ty) suyu (tn)
------	---

1.2.1.1.2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

3527	Aynı (s) yolun (i) (ty) yolcusu (tn)
6017	Her (s) aşın (i) (ty) kaşığı (tn)
6790	Kırk (s) yılın (i) (ty) başı (tn) (başında), (Ömürde bir)
7406	O (s) yolun (i) (ty) yolcusu (tn)

8397 Uzun (s) sözün (i) (lafın) (ty) kısası (tn)

8631 Yedi (s) denizin (i) (ty) (dışarı) attığı (tn)

1.2.1.1.3. Tamlayanı İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

4041 Bok yemenin (ty) Arapçası (tn)

1.2.1.1.4. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

6466 Kahve dövücünün (ty) hınk deyicisi (tn)

1.2.1.1.5. Tamlayanı Birleşik İsim Olan Belirtili İsim Tamlaması

8519 Yağma Hasan'ın (ty) böreği (tn)

1.2.1.1.6. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

3134 Alnının (ty) kara (s.) yazısı (i) (tn)

3216 Anasının (ty) körpe (s.) kuzusu (i) (tn)

4883 Dünyanın (ty) öbür (s) ucu (i) (tn)

7077 Madalyonun (ty) ters (öteki) (s) yüzü (i) (tn)

8102 Şeytanın (tn) art (s) ayağı (i) (tn)

1.2.1.1.7. Tamlayan ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

4067 Boş (s) gezenin (i) (ty) boş (baş) (s) kalfası (i) (tn)

4411 Çıkmaz (s) ayın (i) (ty) son (s) çarşambası (i) (tn)

4647 Dış (s) kapının (i) (ty) dış (s) mandalı (i) (tn)

4780 Dokuz (s) körün (i) (ty) bir (s) değneği (i) (tn)

5995 Hazır (s) evin (i) (ty) has (s) kadını (i) (tn)

6784 Kırk (s) körün (i) (ty) bir (s) değneği (i) (tn)

8275 Tok (s) ev**in** (ty) aç (s) kedisi (i) (tn)

1.2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısındaki Deyimler

Bu tamlama belirli bir nesneyi işaret etmez. Bu nedenle “Tamlayanı eksiz olan isim tamlamasıdır” (Ergin, 1998: 383). “Belirtisiz isim takımı, belirteni söz söyleyen ve dinleyence belirli olmayan ve belirteni ile belirtileni arasında sürekli bir bağ bulunan takımdır” (Ediskun, 1996: 115). Bu tamlamada isim unsurlarının arasına başka isim giremez ve unsurlar yer değiştiremez. Deyimlerde 342 belirtisiz isim tamlaması bulunmuş, en çok ‘A, D, E ve K’ seslerinde karşılaşılmıştır. “Belirtili ad tamlamalarında olduğu gibi belirtisiz ad tamlamalarında da tamlayan ve tamlanan ögeleri yalın veya birer kelime grubu da olabilir” (Korkmaz, 2003: 273).

2703	Açıklar (ty) livası (tn)
2723	Adam (ty) başı(na) (tn)
2727	Adam (ty) evladı (tn)
2730	Adam (ty) kıtlığı(nda) (tn) (yokluğunda)
2735	Adam (insan) (ty) sarrafı (tn)
2753	Adım (ty) başı(na) (tn)
2800	Ağız (ty) dalaşı (tn)
2807	Ağız (ty) dolusu (tn) (küfür)
2809	Ağız (ty) kalabalığı (tn) (etmek)
2811	Ağız (ty) (laf, lakırtı) kavafı (tn) (kahyası) (Ayak kavafı)
2816	Ağız (ty) tadı (tn)
2819	Ağız (ty) tatsızlığı (tn)
2937	Ahret (Allah) (ty) adamı (tn)
2939	Ahret (ty) kardeşi (tn)
2940	Ahret (ty) sualı (tn)

2942	Ahret (ty) yolculu <u>ğ</u> u (tn)
2943	Aile (ty) planlaması (tn)
2952	Akıl (ty) defteri (tn)
2954	Akıl(ty) hocası (tn)
2956	Akıl (ty) kumkuması (kutusu) (tn)
3041	Akşam (ty) üstü (tn) (Akşamüzeri)
3084	Alın (ty) teri (tn) (dökmek)
3085	Alın (ty) yazısı (tn)
3096	Allah (ty) adamı (tn)
3101	Allah (ty) aşkı(na) (tn)
3115	Allah (ty) taksimi (tn)
3149	Altın(ty) babası (tn)
3194	Ana (ty) kuzusu (tn) (Anasının körpe kuzusu)
3269	Ar (ty) belası (tn)
3283	Arı (ty) sili (tn)
3293	Arkadaş (ty) canlısı (tn)
3310	Arka (sırt) (ty) üstü (tn)
3332	Aslan (ty) payı (tn)
3333	Aslan (ty) sütü (tn)
3344	Aşağılık (ty) duygusu (tn)
3349	Aş (ty) damı (tn)
3365	At (ty) anası (tn) (Dev anası)
3386	Ateş (ty) pahası(na) (tn) (pahası)

3435	Ay (ty) ağılı (tn)
3479	Ayak (ty) bağı (tn)
3483	Ayak (ty) divanı (tn)
3485	Ayak (ty) kavafı (tn)
3494	Ayak (ty) oyunu (tn)
3495	Ayak (ty) satıcısı (tn)
3498	Ayak (ty) takımı (tn)
3501	Ayak (ty) üstü (tn) (üzeri)
3510	Ay (ty) başı (tn)
3524	Ay (ty) karanlığı (tn)
3563	Baba (ty) ocağı (yurdu) (tn)
3567	Baba (ty) yurdu (tn)
3585	Baklava (ty) dilimi (tn)
3595	Balık (ty) eti(nde) (tn)
3596	Balık (ty) istifi (tn)
3610	Barut (ty) fıçısı (tn)
3630	Baş (ty) ağrısı (tn)
3634	Baş (ty) aşağı (tn)
3640	Baş (ty) belası (tn)
3759	Baş (ty) üstü(ne) (tn)
3775	Bektaş (ty) sırrı (tn)
3778	Belalar (ty) mübareki (tn)
3813	Benlik (ty) davası (tn)

3850	Bıçak (ty) sırtı (tn)
3998	Bit (ty) yeniği (tn)
4009	Boğaz (ty) derdi (tn)
4021	Boğaz (ty) kavgası (tn)
4027	Bok (ty) çömçesi (tn)
4059	Bostan (ty) korkuluğu (tn)
4073	Boy (ty) aptesti (tn)
4176	Cadı (ty) kazanı (tn)
4181	Can (ty) acısı (tn)
4192	Can (ty) damarı (tn)
4197	Can (ty) düşmanı (tn)
4198	Can (ty) evi (tn)
4247	Can (ty) korkusu (tn)
4253	Can (ty) pahası(na) (tn)
4254	Can (ty) pazarı (tn)
4255	Can (ty) sağlığı (tn)
4256	Can (ty) sıkıntısı (tn)
4259	Can (tn) yoldaşı (ty)
4270	Cehennem (ty) azabı (tn)
4278	Cennet (ty) öküzü (tn)
4279	Cep (ty) harçlığı (tn)
4295	Cicim (ty) ayı (tn)
4296	Ciğer (ty) acısı (tn)

4361	Çarşamba (ty) karısı (tn)
4362	Çarşamba (ty) pazarı (tn)
4375	Çehre (ty) züğürdü (tn) (Surat düşkünü)
4403	Çıban (ty) başı (tn)
4405	Çıfit (ty) çarşısı (tn)
4434	Çilingir (ty) sofrası (tn)
4438	Çingene (ty) çergesi (tn)
4439	Çingene (ty) çorbası (tn)
4440	Çingene (ty) düğünü (tn)
4441	Çingene (ty) kavgası (tn)
4442	Çingene (ty) maşası (tn)
4443	Çingene (ty) pembesi (sarısı) (tn)
4466	Çömlek (ty) hesabı (tn)
4468	Çöplük (ty) horozu (tn)
4473	Çözüm (ty) yolu (tn)
4485	Dağ (lar) (ty) anası (tn)
4488	Dağ (ty) ayısı (tn) (Dağda büyümüş)
4489	Dağ (ty) başı (tn)
4493	Dağ (ty) eteği (tn)
4544	Dayak (ty) arsızı (tn)
4580	Deli (ty) saçması (tn)
4590	Demir (ty) üzeri(nde) (tn)
4604	Deniz (ty) kurdu (tn)

4621	Dert (ty) ortağı (tn)
4629	Deve (ty) kini (tn)
4625	Dev (ty) anası (tn) (At anası)
4638	Devlet (ty) düşünü (tn)
4639	Devlet (ty) kuşu (tn)
4653	Dik (ty) alası (tn)
4669	Dil (ty) ebesi (tn)
4718	Dil (ty) persengi (tn)
4720	Dil (ty) yarası (tn)
4734	Dirsek (ty) teması (tn)
4746	Diş (ty) kirası (tn)
4753	Diz (ty) boyu (tn)
4768	Diz (ty) üstü (tn)
4775	Doğum (ty) kontrolü (tn)
4798	Dost (ty) kazığı (tn)
4800	Dostlar (ty) başı(na) (tn)
4807	Dönüm (ty) noktası (tn)
4818	Dört (ty) üstü (tn) , murat (ty) üstü (tn)
4826	Dudak (ty) tiryakisi (tn)
4846	Düğüm (ty) noktası (tn)
4859	Dümen (ty) neferi (tn)
4895	Düşman (ty) ağzı (tn)
4904	Ecel (ty) beşiği (tn)

4927	Ekin (ty) iti (tn)
4944	Ekmek (ty) düşmanı (tn)
4947	Ekmek (ty) kapısı (tn)
4948	Ekmek (ty) parası (tn)
4965	El (ty) altı(nda) (tn)
4966	El(ty) altı(ndan) (tn) (Alttan alta), (Gizliden gizliye)
4968	El (ty) arı (tn) düşman (ty) körü (tn) (gayreti)
5012	El (ty) emeği (tn)
5021	El (ty) gölgesi (tn)
5108	El (ty) iyisi (tn)
5116	El (ty) kapısı (tn)
5119	El (ty) kiri (tn)
5125	Eller (ty) iyisi (tn),evler (ty) ağısı (tn)
5128	El (ty) oğlu (tn)
5134	El (ty) şakası (tn)
5137	El (ty) ulağı (tn)
5144	El (ty) yatkınlığı (tn)
5145	El (ty) yazısı (tn)
5146	El (ty) yazması (tn)
5156	Emir (ty) kulu (tn)
5199	Eşek (ty) cilvesi (tn)
5200	Eşek (ty) inadı (tn)
5204	Eşek (ty) şakası (tn)

5215	Etek (ty) dolusu (tn)
5247	Ev (ty) kadını (tn)
5263	Eyüp (ty) sabrı (tn)
5266	Eyyam (ty) ağası (tn)
5268	Eyyam (ty) reisi (tn)
5305	Fener (ty) alayı (tn)
5313	Fesat (ty) kumkuması (tn)
5316	Fındık (ty) kurdu (tn)
5318	Fırsat (ty) düşkünü (yoksulu) (tn)
5322	Fırsat (ty) yoksulu (düşkünü) (tn)
5335	Fi (ty) tarihi(nde) (tn)
5350	Fukara (ty) babası (tn) (Öksüzler babası)
5366	Gâvur (ty) inadı (tn)
5369	Gayya (ty) kuyusu (tn)
5374	Gece (ty) kuşu (tn)
5380	Geçim (ty) kapısı (tn)
5381	Geçim (ty) yolu (ty)
5399	Gemi (ty) aslanı (tn)
5404	Genç (ty) irisi (tn)
5458	Göbek (ty) adı (tn)
5462	Göbek (ty) havası (tn)
5480	Gölgesi (ty) altı(nda) (tn)
5511	Gönül (ty) alçaklığı (tn)

5514	Gönül (ty) belası (tn)
5516	Gönül (ty) darlığı (tn)
5518	Gönül (ty) eğlencesi (tn)
5520	Gönül (ty) eri (tn)
5521	Gönül (ty) ferahlığı (tn)
5532	Gönül (ty) yarası (tn)
5545	Görüş (bakış) (ty) açısı (tn)
5546	Gösteri (ty) yürüyüşü (tn)
5559	Gövde (ty) gösterisi (tn)
5570	Göz (ty) aşinalığı (tn)
5593	Göz (ty) erimi (tn)
5599	Göz (ty) hakkı (tn)
5602	Göz (ty) kararı (tn)
5729	Göz (ty) yaşı (tn), burun (ty) sümüğü (tn)
5735	Gurbet (ty) kuşu (tn)
5772	Güneş (ty) banyosu (tn)
5779	Güneş (ty) tutulması (tn)
5819	Hacet (ty) yeri (tn)
5868	Hamam (ty) anası (tn)
5874	Hamur (ty) işi (tn)
5884	Hanım (ty) evladı (tn)
5903	Hareket (ty) noktası (tn)
5926	Hatır (ty) belası (tn)

5956	Hava (ty) köprüsü (tn)
5958	Hava (ty) parası (tn)
5969	Hayat (ty) adamı (tn)
5970	Hayat (ty) arkadaşı (tn)
5976	Hayat (ty) pahalılığı (tn)
5988	Hayır (ty) sahibi (tn)
6092	Huzur (ty) hakkı (tn)
6094	Hükümet (ty) darbesi (tn)
6095	Hükümet (ty) kapısı (tn)
6112	Işığ (ty) altı(nda) (tn) (Bir durum ya da düşüncenin)
6190	İçler(ty) acısı (tn) (Yürekler acısı)
6257	İmam (ty) suyu (tn)
6262	İman(ty) tahtası (tn)
6280	İnsan (ty) evladı (tn)
6281	İnsan (ty) hâli (tn)
6283	İnsan (ty) sarrafı (tn)
6380	İt (ty) dişi (tn) domuz (ty) derisi (tn)
6416	Kabir (ahret) (ty) suali (tn) (sormak)
6432	Kafa (ty) dengi (tn)
6434	Kafa (ty) kâğıdı (tn)
6477	Kaldırım (ty) mühendisi (tn)
6509	Kan (ty) davası (tn)
6528	Kanı (ty) pahası(na)(tn)

6564	Kapı (ty) yoldaşı (tn)
6589	Karga (ty) derneği (tn)
6628	Kaşık (ty) düşmanı (tn)
6635	Katır (ty) inadı (tn)
6661	Keçi (eşek, gâvur, katır) (ty) inadı (tn)
6686	Kendi (ty) başı(na) (Kendi kendine) (tn)
6691	Kendi (ty) hali(nde) (Eli koynunda) (tn)
6748	Keyif (ty) hali (tn)
6821	Kilit (ty) noktası (tn)
6836	Kişi (ty) oğlu (tn)
6859	Koltuk (ty) meyhanesi (tn)
6864	Komşu (ty) kapısı (tn)
6887	Köprü(ty) başı (tn)
6891	Kör (ty) dövüşü (tn)
6933	Kulak (ty) dolgunluğu (tn)
6980	Kış (ty) uykusu (tn)
6991	Kuyruk (ty) acısı (tn)
7011	Kül (ty) kedisi (tn)
7031	Laf (söz) (ty) ebesi (tn)
7080	Mahallebi (ty) çocuğu (tn)
7081	Mahalle (ty) karısı (tn)
7086	Mahşer (ty) midillisi (tn)
7094	Mal (ty) canlısı (tn)

7109	Marsıvan (ty) eşeği (ayısı)(tn)
7148	Meşe (ty) odunu (tn)
7160	Meydan (ty) dayağı (tn)
7165	Mezar(ty) kaçkını (tn)
7179	Miskinler (ty) tekkesi (tn)
7208	Namus (ar) (ty) belası (tn)
7334	Oğul (ty) balı (tn)
7379	Orman (ty) kibarı (tn)
7392	Ortak(ty) malı (tn)
7405	Oy (ty) birliği (tn)
7416	Öksüzler (ty) babası (tn)
7430	Ölü (ty) fiyatı(na) (tn) (Yok pahasına)
7433	Ölüm (ty) döşegi(nde) (tn)
7453	Ömür (ty) törpüsü (tn)
7525	Para (altın) (ty) babası (tn)
7527	Para (ty) canlısı (tn)
7562	Parmak (ty) hesabı (tn)
7576	Pastırma (ty) yazı (tn)
7591	Perde (ty) arkası(nda) (tn)
7611	Piç (ty) kurusu (tn)
7612	Pir (ty) aşkı(na) (tn) (yoluna)
7633	Post (ty) kavgası (tn)
7648	Püf (ty) noktası (tn)

7652	Rahat (ty) döşeği (tn)
7689	Sabır (ty) taşı (tn)
7720	Sağdıç (ty) emeği (tn)
7782	Sefa (ty) pezevengi (tn)
7848	Sıra (ty) dayağı (tn)
7853	Sır (ty) kâtibi (tn)
7854	Sır (ty) küpü (tn)
7865	Sırt (ty) üstü (tn)
7904	Sokak (ty) süpürgesi (tn)
7941	Söz (ty) ebesi (tn)
7950	Söz (ty) konusu (tn)
7995	Su (ty) içi(nde) (tn) (şu kadar para eder)
8009	Surat (ty) düşkünü (tn)
8019	Sus (ty) payı (tn)
8051	Sürek (ty) avı (tn)
8053	Sürgün (ty) avı (tn) (Sürek avı)
8063	Süt (ty) kuzusu (tn)
8083	Şamar (ty) oğlanı (tn)
8127	Şüphe (ty) kurdu (tn)
8162	Tanrı (ty) misafiri (tn)
8193	Tavşan (tilki) (ty) uykusu (tn)
8208	Tekne (ty) kazıntısı (tn)
8215	Temel (ty) taşı (tn)

8234	Tepesi (ty) üstü (tn)
8258	Tımarhane (ty) kaçını (tn)
8264	Tırabzan (ty) babası (tn)
8270	Tilki (ty) uykusu (tn)
8300	Tövbeler (ty) tövbesi (tn)
8332	Tüy (ty) kabası (tn)
8356	Ukala (ty) dümbeleği (tn)
8364	Us (ty) pahası (tn)
8369	Ut (ty) yeri (tn)
8446	Üstünlük (ty) kompleksi (tn) (duygusu)
8526	Yağ (ty) tulumu (tn)
8528	Yahudi (ty) pazarlığı (tn)
8529	Yahudi (ty) yaygarası (tn)
8576	Yan (ty) kabağı (tn)
8652	Yem (ty) borusu (tn)
8662	Yer (ty) cücesi (tn)
8703	Yılan (ty) hikâyesi (tn)
8715	Yıllar (ty) yılı (tn)
8727	Yok (ty) pahası(na) (tn)
8729	Yokuş (iniş) (ty) aşağı (tn)
8766	Yol (ty) üstü (tn)
8787	Yumruk (ty) hakkı (tn)
8789	Yumruk (ty) mezesi (tn)

8847	Yürekler (ty) acısı (tn)
8848	Yürek (ty) oynatması (tn)
8862	Yüz (ty) görümlüğü (tn)
8864	Yüz (ty) karası (tn)
8930	Zamane (ty) adamı (tn)
8938	Zemheri (ty) zürafası (tn)
8976	Züğürt (ty) tesellisi (tn)

1.2.1.2.1. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

8918	<u>Yüzü (ty) suyu (tn)</u> (ty) hürmeti(ne) (tn)
------	--

1.2.1.2.2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

4813	<u>Dört (s) duvar (i)</u> (ty) arası (tn) nda
6397	<u>İyi (s) gün (i)</u> (ty) dostu (tn)
6575	<u>Kara (s) gün (i)</u> (ty) dostu (tn)
6839	<u>Koca (s) karı (i)</u> (ty) ilacı (tn)
6840	<u>Koca (s) karı (i)</u> (ty) soğuğu (tn)
8184	<u>Tatlı (s) su (i)</u> (ty) frengi (tn)
8798	<u>Yuvarlak (s) masa (i)</u> (ty) toplantısı (tn)

1.2.1.2.3. Tamlayanı İsim-Fiil Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

3402	Atlama (ty) tahtası (tn)
------	--------------------------

1.2.1.2.4. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

8746	<u>Yolgeçen</u> (ty) hanı (tn)
------	--------------------------------

1.2.1.2.5. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

- 3188 Ana baba (ty) günü (tn)
- 5975 Hayat memet (ty) meselesi (tn)
- 7435 Ölüm kalım (ty) meselesi (tn)
- 8319 Tuz ekmek (ty) haini (tn)
- 8320 Tuz ekmek (ty) hakkı (tn)

1.2.1.2.6. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

- 6632 Kaşla göz(ty) arası (tn) nda

1.2.1.2.7. Tamlayanı Farsça Tamlama Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

- 3088 Alicengiz (ty) oyunu (tn)
- 3842 Beynamaz (ty) özrü (tn)

1.2.1.2.8. Tamlayanı Cümle Kuruluşunda Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

- 3481 Ayakbastı (ty) parası (tn)
- 4038 Bokyedi (ty) başı (tn)

1.2.2. SIFAT TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bir sıfat unsuru ile bir isim unsurundan meydana gelen bir tamlamadır. Sıfat, yardımcı unsur olup önce gelir, isim ise asıl unsurdur ve sıfattan sonra gelir. “Yani sıfat tamlayan, isim tamlanan unsurdur” (Karahana, 2005: 49). Sıfat tamlaması yapısında 292 deyim tespit edilmiştir.

1.2.2.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

- 2681 Acemi (s) çaylak (i)
- 2690 Acı (s) soğuk (i)

2698	Açık (s) fikir(li) (i)
2699	Açık (s) göz(lü) (i)
2700	Açık (s) kalp(li) (i)
2704	Açık (s) oturma (i)
2710	Açık (s) yürek(li) (kalpli) (i)
2712	Aç (s) karn(ına) (i)
2776	Ağır (s) top (i)
2781	Ağır (s) baş(lı) (i)
2782	Ağır (s) can(lı) (i)
2784	Ağır (s) el(li) (i)
2785	Ağır (s) ezgi (endam) (i), fıstık (s) makam (i)
2787	Ağır (s) hastalık (i)
2790	Ağır (s) kan(lı) (i)
2794	Ağır (s) söz (i)
3031	Ak (s) sakal (i), kara (s) sakal (i)
3049	Alaca (s) karanlık (i)
3063	Alçak (s) gönül(lülük)(i) (Gönül alçaklığı)
3150	Altın (s) bilezik (i)
3169	Alt (s) taraf(ı) (yanı)(i)
3171	Alt (s) yan(ı) (i)
3323	Art (s) düşünce (i)
3324	Art (s) el(den) (i)
3326	Asık (s) surat (i)

3334	Aslan (s) yrek(li) (i) (Çatık (s) yz(i))
3389	Ateşten (s) gmlek (i)
3492	Ayaklı (s) canavar (i)
3493	Ayaklı (s) ktphane (i)
3533	Ayrı (s) baş(ına) (i)
3556	Baba (s) adam (i)
3743	Baş (s) kşe (i)
3765	Bayağı (s) Mehmet (i) bayağı (s) brk (i)
3836	Beyaz (s) kitap (i)
3841	Beylik (s) sz (i)
4043	Bol (s) kese(den) (i)
4070	Boş (s) yer(e) (i)
4102	Bozuk (s) dzen (i)
4116	Bugnk (s) gn(de) (i)
4170	Byk (s) aptes (i)
4251	Canlı (s) cenaze (i)
4252	Canlı (s) yayın (i)
4297	Ciğer (s) canlı (i)
4314	Cin (s) fikir(li) (i)
4357	Çarıklı (s) erkânıharp (i) (diplomats)
4363	Çatal (s) avuç (i)
4364	Çatal (s) kazık (i)
4365	Çatal (s) yrek(li) (i)

4366	Çatık (s) kaş (i) (Çatık (s) yüz (i))
4367	Çatık (s) yüz (i)
4368	Çat (s) kapı (i)
4385	Çekme (s) burun (i)
4400	Çetin (s) ceviz (i)
4408	Çıkar (s) yol (i)
4414	Çın (s) sabah (i)
4422	Çifte (s) kumru(lar) (i)
4424	Çiğ (s) iplik (i)
4428	Çiğ (s) renk (i)
4469	Çöpsüz (s) üzüm (i)
4526	Dandini (s) bebek (i)
4527	Danışıklı (s) dövüş (i)
4531	Dar (s) boğaz (i)
4534	Dar (s) gelir(li) (i)
4538	Dar (s) kafa(lı) (i)
4569	Deli (s) fişek (i)
4576	Deliksiz (s) uyku (i)
4581	Deli (s) saray(lı) (i)
4589	Demir (s) leblebi (i)
4654	Dik (s) baş(lı) (i)
4662	Dik (s) kafa(lı) (i)
4716	Dilli (s) düdük (i)

4728	Dipsiz (s) kile (i) , boş (s) ambar (i)
4865	Dünkü (s) çocuk (i)
4922	Eğri (s) gemi (i) doğru (s) sefer (i)
4951	Eksik (s) etek (i)
4959	Ekşi (s) yüz (surat) (i)
5186	Eski (s) hamam (i), eski (s) tas (i) (Bayağı Mehmet bayağı börkü)
5188	Eski (s) kafa(lı) (i)
5190	Eski (s) kurt (i)
5192	Eski (s) toprak (i)
5225	Et (kaz) (s) kafa(lı) (i)
5256	Evvel (s) emir(de) (i)
5297	Fena (s) hal(de) (i)
5298	Fena (s) kalp(li) (i)
5310	Fermanlı (s) deli (i)
5323	Fıstıki (s) makam (i)
5362	Gani (s) gönül(lü) (i) (Gönlü bol)
5406	Geniş (s) gönül(lü) (i)
5407	Geniş (s) karın(lı) (i)
5408	Geniş (s) mezhep(li) (i) (Mezhebi geniş)
5409	Geniş (s) yürek(li) (i)
5418	Geri (s) hizmet (i)
5419	Geri (s) kafa(lı) (i)
5557	Götürü (s) pazarlık (i)

5832	Hafif (s) tertip (i)
5848	Haksız (s) yer(e) (i)
5872	Ham (s) ervah (i)
5876	Ham (s) teklif (i)
6070	Hodri (s) meydan (i)
6078	Horoz (s) akıl(lı) (i)
6073	Hoppala (s) bebek (i)
6107	Isı (s) dam (i)
6108	Isı (s) ot (i)
6206	İğneli (s) beşik (fıçı) (i)
6207	İğneli (s) söz (i)
6271	İnce (s) hastalık (i)
6301	İp (s) üzengi (i), tahta (s) kılıç (i)
6360	İşlek (s) yazı (i)
6379	İt (s) canlı(i)
6398	İyi (s) kalpli (i)
6488	Kalın (s) kafa(lı) (i)
6511	Kandilli (s) temanna (i)
6531	Kan (s) kardeş(i) (i)
6532	Kan (s) kırmızı (i)
6546	Kapalı (s) kutu (i)
6549	Kapı (s) (bir) komşu (i)
6566	Kara (s) borsa (i)

6567	Kara (s) cahil (i)
6569	Kara (s) cümle (i)
6570	Kara (s) çalı (i)
6576	Kara (s) haber (i)
6580	Kara (s) liste (i)
6636	Katı (taş) (s) yürek(li) (i) (Yüreği katı), (Taş yürekli)
6656	Kaz (s) kafa(lı) (i)
6673	Kel (s) kâhya (i)
6725	Kendi (s) payım(a) (i)
6795	Kısır (s) döngü (i)
6796	Kışlı (s) yer (i)
6816	Kızıl (s) divane (i)
6835	Kirli (s) çıkın (çıkı) (i)
6843	Koç (s) yiğit (i)
6893	Kör (s) kadı (i)
6894	Kör (s) kandil (i)
6965	Kuru (s) iftira (i) (bühtan)
6966	Kuru (s) kalabalık (i)
6968	Kuru (s) kütük (i)
6969	Kuru (s) sıkı (i)
6970	Kuru (s) soğuk (i)
6973	Kuş (s) beyin(li) (i)
6992	Kuyruklu (s) yalan (i)

6999	Küçük (s) aptes (i)
7071	Lokma (s) göz(lü) (i)
7127	Maymun (s) iştah(lı)(i)
7132	Mek (s) parmak (i) (fazla), (eksik)
7183	Mum (s) direk (i)
7190	Muşmula (s) surat(lı) (i)
7214	Nato (s) kafa (i) nato (s) mermer (i)
7309	Nohut (s) oda (i), bakla (s) sofa (i)
7343	Okkalı (s) kahve (i)
7385	Orta (s) hal(li) (i)
7411	Öbür (s) dünya (i)
7434	Ölü (s) mevsim (i)
7437	Ölümlü (s) dünya (i)
7449	Ömür (s) adam (i)
7480	Örümcek (s) kafa(lı) (i)
7516	Paket (s) program (i)
7534	Para (s) göz(lü) (i)
7590	Pek (s) göz(lü) (i)
7649	Püsküllü (s) bela (i)
7727	Sağmal (s) inek (i)
7753	Salt (s) çoğunluk (i)
7776	Sayılı (s) sarmısak (i), dikili (s) soğan (i)
7888	Sivri (s) akıl(lı) (i)

7898	Soğuk (s) duş (i)
7897	Soğuk (s) beyin(li) (i)
7899	Soğuk (s) harp (i)
7900	Soğuk (s) kan(lı) (i)
7901	Soğuk (s) nevale (neva) (i)
7912	Son (s) gürlüğü (i)
8001	Sultani (s) Tembel (i)
8004	Sulu (s) sepken (i)
8115	Şom (s) ağız(lı) (i)
8151	Tahtalı (s) köy (i)
8180	Taş (s) yürek(li) (i)
8181	Tatlı (s) bela (i)
8182	Tatlı (s) dil (i)
8194	Tavşan (s) yürek(li) (i)
8203	Tek (s) baş(ına) (i)
8251	Tez (s) can(lı) (i)
8252	Tez (s) el(den) (i)
8276	Tok (s) gönül(lü) (i) (Anka gönüllü)
8277	Tok (s) göz(lü) (i)
8278	Tok (s) karn(ına) (i)
8279	Tok (s) söz(lü) (i)
8282	Toparlak (s) hesap (i)
8283	Toparlak (s) sayı (i)

8387	Uymaca (s) akıl(lı) (i)
8395	Uzun (s) hikâye (i)
8502	Vurucu (s) güç (i)
8515	Yağlı (s) kapı (i)
8516	Yağlı (s) kuyruk (i)
8517	Yağlı (s) müşteri (i)
8543	Yalancı (s) Pehlivan (i)
8550	Yaldızlı (s) hap (i)
8578	Yan (s) ödeme (i)
8640	Yek (s) at (i) , yek (s) mızrak (i)
8642	Yel (s) beyin(li) (i)
8657	Yeni (s) baş(tan) (i)
8730	Yok (s) yer(e) (i)
8779	Yufka (s) yürek(li) (i) (Yüreği yufka)
8793	Yumuşak (s) baş(lı) (i)
8794	Yumuşak (s) iniş (i)
8795	Yumuşak (s) yüz(lü) (i) (Yüzü yumuşak)
8797	Yuvarlak (toparlak) (s) hesap (i)
8799	Yuvarlak (toparlak) (s) sayı (i)

1.2.2.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

3827	Beş (s) kardeş (i)
3885	Bin (s) kat (i)

3888	Bir (s) ağız(dan) (i)
3890	Bir (s) ara (i)
3892	Bir (s) ara(da) (i)
3893	Bir (s) aralık (i) (Bir (s) ara(i))
3897	Bir (s) avuç (i)
3907	Bir (tek) (s) baş(ına) (i)
3927	Bir (s) damla (i)
3936	Bir (s) don (i) bir (s) gömlek (i)
3940	Bir (s) düzi(ye) (i)
3950	Bir (s) güzel (i)
3960	Bir (s) kalem(de) (i)
3967	Bir (s) köroğlu (i), bir (s) ayvaz (i)
3979	Bir (s) soluk(ta) (i)
3981	Bir (s) sürü (i)
3983	Bir (s.) tahta(da) (i)
3986	Bir (s) vakit(ler) (i) (Bir (s) vakit (i)), (Bir (s) zamanlar (i)), (Bir (s) zaman (i))
3993	Bir (s) yol (i)
4458	Çok (s) şey (i)
4778	Dokuz (s) baba(lı) (i)
6020	Her (s) kafa(dan) (i) bir (s) ses (i)
6026	Her(s) tarla(dan) (i) bir (s) kesek (i)
6214	İki (s) büklüm (i)

6216	İki (s) canlı (i)
6219	İki (s) dirhem (i) bir (s) çekirdek (i)
6225	İki (s) geçeli (i)
6239	İki (s) yüz(lü) (i)
6253	İlk (s) ağız(da) (i)
7230	Ne (s) çare (i)
7244	Ne (s) fayda (i)
7267	Ne (s) münasebet (i)
7887	Sittin (s) sene (i)
8121	Şu (s) hâl(de) (i)
8403	Üç (s) otuzluk (i) (otuzunda)
8595	Yarım (s) adam (i)
8630	Yedi (s) can(lı) (i)
8635	Yedi (s) iklim (i) dört (s) bucak (i)
8638	Yedi (s) mahalle (i)

1.2.2.3. Sıfat Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

8975	Zurnanın (ty) zırt dediği (tn) (s) yer (i)
7068	Leyleğin (ty) attığı (tn) (s) yavru (i)

1.2.2.4. Sıfat Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

6768	Kıl (ty) payı (tn) (s) fark (i)
6068	Hin (ty) oğlu (tn) (s) hin (i)
4450	Çocuklar (ty) başı (tn) (s) Deli Ömer (i)

1.2.2.5. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

3891 Bir (s) araba (i) (s) laf (i)

st

3902 Bir(s) ayak(i) (s) önce (i) (evvel)

st

3922 Bir (s) çift (i) (s)söz (i)

st

3953 Bir (s) içim (i) (s) su (i)

st

6577 Kara (s) kap(lı) (i) (s) kitap (i)

st

7769 Sarı (s)çizme(li) (i) (s) Mehmet Ağa (i)

st

8636 Yedi (s) kat (i) (s) yabancı (i)

st

1.2.2.6. Sıfat Unsuru İsim-Fiil ve İsim-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

6738 Kestirme (s) cevap (i)

3826 Beşik kertme (s) nişanlı (i)

1.2.2.7. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil ve Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

3608 Bardağı taşıran (s) damla (i)

3860 Biçilmiş (s) kaftan (i)

4182 Can alacak (s) yer (nokta) (i)

4675 Dilenemez (s) dilenci (i)

4833 Durduğu (s) yer(de) (i)

5378 Geçer (s) akçe (i)

5428 Gıcılamaz (s) kağnı (i)

7694 Saçı bitmedik (s) (yetim) (i)

1.2.2.8. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

2832 Ağza koyacak (s) bir (s) şey (i)

1.2.2.9. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

7370 On doğurmuş (s) Osman (ty) anası (i)

1.2.2.10. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

4382 Çekişe çekişe (s) pazarlık (i)

8601 Yarın öbür (s) gün (i)

8936 Zehir zemberek (s) (söz) (i)

8963 Zilzurna (s) sarhoş (i)

1.2.2.11. Sıfat Unsuru İsnat Grubu Olan Sıfat Tamlaması

2834 Ağzı açık (s) ayrıan (ty) delisi (tn) (i)

1.2.2.12. Sıfat Unsuru Yönelme Grubu Olan Sıfat Tamlaması

8940 Zemin ve zamana uygun (s) (söz) (i)

1.2.2.13. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

3423 Avuç içi kadar (s) (yer) (i)

- 7565 Parmak kadar (s) (çocuk) (i)
- 8306 Turp gibi (s) (kişi)
- 8788 Yumruk kadar (s) (çocuk, nesne) (i)

1.2.2.14. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlaması

- 6777 Kırk bir buçuk (s) maşallah (i)

1.2.2.15. Sıfat Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Sıfat Tamlamaları

- 7876 Sinekkaydı (s) tıraş (i)
- 8497 Vurdumduymaz (s) Kör Ayvaz (i)

1.2.2.16. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- 2834 Ağzı açık (s) ayran (ty) delisi (tn) (i)
- 3933 Bir (s) / dikiş (ty) payı (tn) (i)
- 4190 Cancığır (s) kuzu (ty) sarması (tn) (i)
- 5185 Eski (s) / göz (ty) ağrısı (tn) (i)
- 6254 İlk (s) / göz (ty) ağrısı (tn) (i)

1.2.2.17. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

- 2692 Açgözlü (s) daya (taya) (ty) çocuğu (tn) (i)

1.2.2.18. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- 4810 Dört (s) bir (s) taraf (i)
- st
- 4914 Efendiden (s) (bir) (s) adam (i)

st

5785 Günlerden (s) bir (s) gün (i)

st

6209 İki (s) /ahbap(s) çavuşlar (i)

st

1.2.2.19. İsim Unsuru Unvan Grubu Olan Sıfat Tamlaması

7769 Sarı çizme(li) (s) Mehmet Ağa (i)

1.2.2.20. İsim Unsuru Birleşik İsim Olan Sıfat Tamlamaları

8497 Vurdumduymaz (s) Kör Ayvaz (i)

4450 Çocuklar başı (s) Deli Ömer (i)

1.2.2.21. İsim Unsuru Farsça Tamlama Olan Sıfat Tamlaması

6599 Karışık (s) ism-i fail (i)

1.2.3. FİİLİMSİ GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Fiilimsiler, “Eylem kök ya da gövdelerinden türeyen, eylem anlamı taşıdıkları hâlde eylemler gibi çekimlenemeyen, tamlayıcı cümleler kuran; ad, sıfat ve belirteç olarak da kullanılan çift görevli sözcükler” (Demir, 2004: 455) biçiminde tanımlanmaktadır. İsim ve sıfat olan bu kelimeler özne, nesne, tümleç olarak cümlede yüklem görevinde kullanılırlar (Ediskun, 1996: 246). Bazı kitaplarda da “...yan önerme kuran çifte görevli sözcükler” (Gencan, 2001: 379) şeklinde ifade edilmektedir.

Korkmaz’a göre fiilimsiler fiil kök veya gövdelerinden türeyen, çift görevli sözcüklerdir. Çekimlenmedikleri için ad gibi kullanılarak ad, sıfat ve zarf görevi almış olan fiil şekilleridir. Bundan dolayı iyelik eklerini alabilirler ve cümlede özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olabilirler (Korkmaz, 2003: 863).

Karahan’a göre yüklem görevi yapan sıfat-fiilin, isim-fiilin, zarf-fiilin anlamı; özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi öğelerle tamamlanır ve yüklem olan bu fiilimsiler yargı bildirmez (Karahan, 2005: 53-57). Bu düşünceden hareketle, deyimlerde

yüklem görevinde kullanılan fiilimsiler incelenirken isim unsuru birden fazla kelimedenden oluşanlar üzerinde öge tespiti yapılmıştır.

Bu gruptaki deyimler fiilimsilerin görevlerine bağlı olarak üçe ayrılmaktadır.

1.2.3.1. Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

“Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur” (Karahan, 2005: 53). Sıfat-fiiller bir fiil şekli olduğuna göre ona bağlı unsurlarda fiilin gerektirdiği unsurlardır. Böylece bir fiil grubu oluştururlar (Ergin, 1998: 395). Sıfat-fiiller, bir yandan bir ismi niteledikleri için sıfat, öbür yandan da özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil olan kelimelerdir” (Ediskun, 1996: 244). Sıfat-fiil öbeği biçiminde kurulan deyimler, cümlede daha çok sıfat ve isim göreviyle kullanılmaktadır. En fazla *-An*, *-miş*, *-dik* ekleriyle türetilmiş sıfat-fiillerin deyimleşmeye yatkın olduğunu söyleyebiliriz.

1.2.3.1.1. İsim Unsuru Tek Kelimedenden Oluşan Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

2829	Ağza alınmay <u>acak</u> (alınmaz)
2871	Ağızına tükür <u>düğüm</u>
2936	Ahmak ıslat <u>an</u>
3219	Anasını satt <u>ığım</u>
3290	Arkada (geride) kal <u>an</u> lar
3644	Baş döndür <u>ücü</u>
3601	Balta değme <u>miş</u> (girmemiş, görmemiş)
3808	Benim diy <u>en</u>
4093	Boyu devrile <u>si</u> (devrilesice)
4221	Canına yand <u>ığım</u> (-ın)
4345	Çanak yalay <u>ıcı</u>

4421	Çifte kavrul <u>muş</u>
4467	Çöp atlam <u>az</u>
4491	Dağda büyü <u>müş</u>
4550	De <u>diği</u> ded <u>ik</u> (çaldığı düdük)
4981	Elde bulun <u>an</u>
4984	El değme <u>miş</u>
5414	Geride kalan <u>lar</u>
5565	Göz alabil <u>diği</u> ne
5566	Göz al <u>ıcı</u>
5709	Gözünü sev <u>diğim</u>
5781	Gün görm <u>üş</u>
5997	Hazır yiy <u>ici</u>
6242	İleri gelen <u>ler</u>
6689	Kendi gelen <u>en</u>
6709	Kendini bilen <u>en</u> (bilir)
6902	Kös dinle <u>miş</u>
7199	Mürekkep yalam <u>ış</u>
7417	Öksüz sevindiren <u>en</u>
7463	Önüne gelen <u>en</u>
7866	Sıtma görmem <u>iş</u>
7946	Söz götür <u>mez</u>
7993	Su götür <u>mez</u>
7998	Su katılma <u>mış</u> (katılmadık)

8532 Yakası açılmadık (küfür, açık açık söz)

8865 Yüz kızartıcı

8941 Zemzemle yıkanmış (Biri ötekinin yanında)

1.2.3.1.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

1.2.3.1.2.1. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

8043 Su yüzü görmemiş

8610 Yaşını başını almış (Yaşlı başlı)

1.2.3.1.2.2. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

4781 Dokuz köyden kovulmuş

1.2.3.1.2.3. Özne + Yer Tamlayıcısı +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

8612 Yaşı yerde sayılası

1.2.3.1.2.4. Yer Tamlayıcısı + Nesne +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

8702 Yılana ağı veren

1.2.3.1.2.5. Özne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

3090 Ali kıran, baş kesen

1.2.3.1.2.6. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

6978 Kuş uçmaz kervan geçmez

1.2.3.1.2.7. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Nesne +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

8669 Yere bakan yürek yakan

1.2.3.1.2.8. Zarf tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

4244 Can için taşıyacak (nesne, kişi)

1.2.3.2. Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

“Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur” (Karahana, 2005: 57). Bu grup fiili gerundium olan bir fiil grubu olup fiilin gerektirdiği tüm unsurlar mevcuttur (Ergin, 1998: 395). Dilimizde zarf-fiillerin kalıplaşmaya olan temayülü deyimlerde de kendini göstermiş, “Bu deyimler cümlede yüklemi çeşitli yönlerden tamamlayan zaman, yer, sebep, tarz belirteci öge olarak kullanılmaktadır” (Demir, 2004: 434).

3873 Bilir bilmez

4837 Durup dinlenmeden

4838 Durup dururken

4892 Düşe kalka

6308 İsterr istemmez

7359 Olurr olmaz

1.2.3.2.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

2859 Ağzına basa basa

3647 Baş elde iken

5468 Göğsünü geree geree

5596 Göz göre (göre)

5604	Göz kırp <u>madan</u>
5702	Gözünü kırp <u>madan</u>
5828	Ha dey <u>ince</u>
6447	Kafasına vura <u>a</u> vura <u>a</u>
6596	Karınca karar <u>ınca</u> (kader <u>ince</u>)
6753	Kıçına bak <u>arak</u> (baka <u>a</u> baka <u>a</u>)
7198	Mürekkebi kurum <u>adan</u>
7296	Ne yapı <u>p</u> yapı <u>p</u>
8769	Yol yakın <u>ken</u>

1.2.3.2.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

1.2.3.2.2.1. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu

5704	Gözünün çapağını sil <u>meden</u>
8077	Şaka maka der <u>ken</u>

1.2.3.2.2.2. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu

7696	Saçına başına bak <u>madan</u>
------	--------------------------------

1.2.3.2.2.3. Özne + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu

6590	Kargalar bok ye <u>meden</u>
------	------------------------------

1.2.3.2.2.4. Özne +Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu

3597	Balık kavağa (kurbağa ağaca) çık <u>ınca</u>
6955	Kurbağa ağaca çık <u>ınca</u>

1.2.3.2.2.5. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu

5447 Giydiği yakışırken eller bakışırken

1.2.3.3. İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

“Bir hareket ismi ile ona bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur” (Karahana, 2005: 55). “Hem bir oluş, kılış veya durumun adı olan hem de özne, nesne, tümleş olarak yan cümlecik kuran sözcükler” dir (Demir, 2004: 457). Hareket ismi sonunda bulunur ve asıl unsur olup *-mA*, *-mA* ve *-Iş* ekleri ile yapılır. Fiile dayalı gruplardandır. Kelime gruplarında, cümlede isim görevi görür. Fiil isimleri üzerine kurulmuş olup kendisinden önce gelen diğer unsurlarla birlikte fiil grubunu oluşturur. Kendisinden önce gelen bu unsurlar ise fail, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olup fiilin anlamını tamamlayan unsurlardır. Hareket ismi olan bu grupta en çok *-mA* ‘lı fiil isimleri ile fiil grubu yapılır (Ergin, 1998: 395). Daha çok *-mA* eki ile kurulu bu deyimler birleşik fiil grubu içinde ele alınarak incelenmiştir.

Diğer hareket ismi olan *-mA* ve *-Iş* ekleri ile kurulmuş deyimler de diğer fiilimsilerde olduğu gibi isim unsurunun tek ya da birden fazla olmasına göre ikiye ayrılmış ve yine ad unsuru birden fazla olanlarda öge ayrımı yapılmıştır.

1.2.3.3.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

3190	Anadan doğ <u>ma</u>
3755	Baştan sav <u>ma</u> (iş)
4381	Çekirdekten yetiş <u>me</u>
4955	Eksik ol <u>ma</u>
4991	Elden düş <u>me</u>
5429	Gıcırı bük <u>me</u>
6880	Kökten sür <u>me</u>
6944	Kulaktan dol <u>ma</u>

7237	Ne de <u>me</u> ye
7914	Sonradan gör <u>me</u>
8226	Tepeden in <u>me</u>
8665	Yerden bit <u>me</u> (Yerden yapma)
8667	Yerden yap <u>ma</u>

1.2.3.3.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

1.2.3.3.2.1. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş İsim-Fiil Grubu

5998	Hazreti Nuh'tan kal <u>ma</u>
7317	Nuh Nebi' den kal <u>ma</u>

1.2.4. TEKRAR GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Diğer adıyla

“İkileme; anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır. Deyimlerde etkinliği sağlayan özelliklerden biri de ikilemelerdir. Ses ve biçim benzerliğinden yararlanarak aralıklı ikileme türleri deyimlerde bol bol kullanılır. İkilemeyi yerli yerinde, tam değerinde kullanan deyimlerimizdir” (Hatiboğlu, 1981: 79-80).

Çoğunlukla eksiz olarak yan yana gelen aynı cinsten kelimelerin oluşturduğu gruptur. “Bir nesneyi bir hareketi karşılamak üzere, eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur” (Karahan, 2005: 60) şeklinde kaynaklarda ifade bulunmaktadır. Tekrarların da çeşitleri vardır: “aynen tekrarlar, eş anlamlı kelimelerin tekrarı, zıt anlamlı kelimelerin tekrarı, ilaveli tekrarlar” (Ergin, 1998: 377).

Ömer Asım Aksoy’un “Deyimler Sözlüğü” kitabında tekrar grubu ile oluşmuş 194 deyimle rastlamaktayız.

2677	Abur cubur
2705	Açık saçık
2706	Açık seçik
2778	Ağır aksak
2961	Akıllı uslu
2989	Aklı fikri
3030	Ak pak
3035	Akşama sabaha
3044	Alaca bulaca
3055	Alavere dalavere
3068	Aldım sattım (O kişiyi)
3082	Alımlı çalımlı
3099	Allah Allah!
3162	Altı üstü
3183	Aman zaman
3223	Anca beraber kanca beraber
3232	Apar topar
3259	Ara sıra (Arada sırada)
3347	Aşağı yukarı
3519	Ayı günü
3542	Az çok
3763	Bata çıka
3768	Bayramda seyranda

3772	Bazı bazı
3793	Belirli (belli) belirsiz
3794	Belli başlı
3911	Bir bir
3956	Bir iki
4035	Boku püsürü
4054	Borç harç
4075	Boy bos
4076	Boy boy
4105	Bölük pörçük
4106	Börtü böcek
4107	Böyle böyle
4118	Bugün yarın
4178	Cumbul cumbul
4201	Cangıl cangıl
4250	Canla başla
4294	Cici cici
4325	Cümbür cemaat
4329	Çalgı çağanak (çağana)
4330	Çalı çırpı
4347	Çangıl çungul
4360	Çarpık çurpuk (Yamuk yumuk)
4371	Çat pat

4397	Çer çöp
4398	Çerden çöpten
4402	Çeyiz çemen
4419	Çift çubuk
4460	Çoluk çocuk
4471	Çörçöp (çerçöp)
4472	Çörden çöpten (Çerden çöpten)
4480	Çürük çarık
4496	Dağlara taşlara
4502	Dağ taş
4547	Dayalı döşeli
4562	Değiş tokuş
4568	Deli dolu
4573	Delik deşik
4607	Derdi günü (Birin)
4617	Derli toplu
4618	Derme çatma
4727	Dip doruk
4731	Dirlik düzenlik
4773	Doğru doğru dosdoğru
4774	Doğru dürüst
4791	Dolu dizgin
4796	Don gömlek

4812	Dört dörtlük
4835	Durmuş oturmaş
4869	Dünya âlem
4910	Eciş bcş
4920	Eğri büğrü
4928	Ekli pkl
4953	Eksik gedik
4961	Ekti pktler
4973	El bebek gl bebek
5022	El gün
5121	Ellenmiş dillenmiş
5163	Eninde sonunda
5164	Enine boyuna
5173	Er geç
5191	Eski püskü
5227	Etli butlu
5236	Ev bark
5252	Evli barklı
5273	Falan festekiz
5274	Falan feşmekân
5275	Falan filân
5328	Filan falan
5329	Filan feşmekân

5330	Filan feşmekân (Falan festekiz, Falan feşmekân, Falan filan, Filan falan, Filan feşmekân)
5339	Fitne fücür
5371	Gece gündüz (Geceli, gündüzlü)
5375	Geceli gündüzlü
5397	Gel zaman, git zaman
5422	Gerile gerile
5425	Gezip tozmak
5444	Girdisi çıktısı
5446	Gitti gider (dahi gider)
5448	Giyim kuşam (Üst baş)
5449	Giyimli kuşamlı
5452	Gizli kapaklı
5528	Gönüllü gönülsüz
5539	Görmüş geçirmiş (Güngörmüş)
5740	Güç bela
5745	Güle güle
5747	Güllük gülistanlık
5907	Har gür
5967	Hayal meyal
5978	Haydi haydi
6003	Hele hele
6044	Hesap kitap

6114	İvır zıvır
6273	İncik boncuk
6297	İpsiz sapsız
6325	İş güç
6382	İte kaka
6400	İyi kötü
6536	Kanlı canlı
6588	Kargacık burgacık
6601	Karman çorman
6678	Kelli felli
6682	Kenarda köşede
6773	Kırık dökük
6801	Kış kıyamet
6810	Kıyıda köşede (bucakta), (Kenarda, köşede)
6814	Kızı kısrağı
6865	Konu komşu
6896	Kör kütük (sarhoş)
6898	Kör topal
6904	Köşe bucak
7327	Odsuz ocaksız
7349	Olan biten
7358	Olup olacağı
7481	Öte beri

7482	Ötede beride
7484	Öteden beriden
7485	Öteki beriki
7517	Palas pandıras
7519	Paldır küldür
7579	Paşa paşa
7604	Peşi sıra
7688	Sabah sabah
7701	Saçma sapan (söz)
7749	Salkım saçak
7796	Senet sepet
7811	Sere serpe
7814	Sersem sepet (sepelek)
7843	Sıkı fıkı
7849	Sıralı sırasız
7922	Soylu soplu
8045	Süklüm püklüm
8057	Sürü sepet
8084	Şangır şungur
8087	Şapır şupur
8110	Şimdi şimdi
8117	Şöyle böyle
8120	Şu bu

8154	Takım taklavat
8183	Tatlı sert
8186	Tatsız tuzsuz, (Tadı tuzu yok)
8209	Tek tük
8261	Tıngır mıngır
8292	Topu topu
8293	Top yekün
8327	Tümen tümen
8352	Ufak tefek
8388	Uyur uyanık
8404	Üst baş
8471	Vakitli vakitsiz
8472	Vakit vakit
8477	Varı yoğu (Birin)
8481	Varsa o yoksa o
8482	Var yok
8490	Vıcık vıcık
8546	Yalan dolan
8547	Yalan yanlış
8552	Yalınayak, başı kabak
8594	Yarı buçuk
8599	Yarım yamalak
8613	Yaşlı başlı

8621	Yayan yapıldak
8689	Yerli yersiz
8718	Yırtık pırtık
8731	Yok yok
8752	Yolsuz yöntemsiz
8770	Yol yordam
8773	Yorgun argın
8931	Zaman zaman (Vakit vakit)
8935	Zar zor (zor zar)
8970	Zor bela
8974	Zor zar

1.2.5. EDAT GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Edatlar, tek başlarına anlamları olmayıp ancak cümledeki kelime ve kelime öbekleri arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan alet sözler, vasıtalar (Hacıeminoğlu 1992: 5). Edat grubunun kaynaklarda çekim eki almış veya yalın haldeki bir isim ögesi ile eksiz bir edatın birleşmesinden oluştuğu (Ergin,1998: 392) ifade edilmektedir. Bu grupta isim unsuru önce, edat sonra gelmektedir. “Öbeği oluşturan ilgeç, ya tek sözcük biçiminde ya da ‘ek ve sözcük’ biçiminde bir ilgeç olur” (Kükey, 1975: 31). Başka bir deyişle “bu grupta birleşme isim unsurunun veya edatın türüne göre ekli veya eksiz olur” (Karahana, 2005: 63).

Aksoy’un eserinde edat grubu yapısında olan 83 deyim bulunmuş olması bu yapıların da kalıplaşmaya ve deyimleşmeye uygun olduğunu göstermektedir. Bu deyimlerde en fazla ‘gibi ve kadar’ edatının kullanıldığı dikkati çekmektedir.

1.2.5.1. *Kadar* Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

3568	Bacak <u>kadar</u>
4879	Dünya <u>kadar</u>
5114	El <u>kadar</u>
6023	Her ne <u>kadar</u>
6649	Kazık <u>kadar</u>
7763	Sapına <u>kadar</u>
8942	Zerre <u>kadar</u>

1.2.5.2. *Gibi* Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

3594	Bal <u>gibi</u> (Pek ala)
4841	Duvar <u>gibi</u>
5337	Fitil <u>gibi</u> (Fitil olmak)
5410	Gereği <u>gibi</u>
6808	Kıyamet <u>gibi</u> (kadar)

1.2.5.3. *Göre* Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

4742	Dişine <u>göre</u>
5499	Gönlüne <u>göre</u>
6471	Kalbine <u>göre</u>
7852	Sırasına <u>göre</u>

1.2.5.4. *İçin* Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

3112	Allah <u>için</u>
------	-------------------

- 3666 Başı için
- 3727 Başın için (Çok sevilen birinin)
- 5942 Hatır için

1.2.5.5. Sıra Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

- 3022 Aklı sıra
- 3277 Ardı sıra (Peşi sıra) (Arkası sıra)
- 8575 Yanı sıra

1.2.5.6. Doğru Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

- 3033 Akşama doğru
- 7684 Sabaha doğru (karşı)

1.2.5.7. Diğer Edat Grupları

- 3904 Bir bakıma
- 6241 İleriden beri
- 8107 Şıp diye
- 8548 Yalan yere
- 7193 Mümkün mertebe

1.2.5.8. İsim Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Edat Grubu

- 2904 Ağzının (ty) mührü (tn) ile (e)
- 3132 Alnının (ty) akı (tn) yla (e)
- 3464 Ayağının (ty) tozu (tn) yla (e)
- 3562 Babanın (ty) canı (tn) için (e)
- 4575 Deli kızın (ty) çeyizi (tn) gibi (e)

1.2.5.9. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Edat Grubu

2817	Ağız (ty) tadı (tn) <u>yla</u> (e)
4202	Can (ty) havli (tn) <u>yle</u> (e)
4630	Deve (ty) kuşu (tn) <u>gibi</u> (e) (Yüke gelince kuş, uçmaya gelince deve)
4878	Dünya (ty) gözü (tn) <u>yle</u> (e)
4976	El (ty) çabukluğu (tn) <u>ile</u> (e)
5148	El (ty) yordamı (tn) <u>yla</u> (e)
5523	Gönül (ty) hoşluğu (tn) <u>ile</u> (rızasıyla) (e)
5768	Gündüz (ty) gözü (tn) <u>yle</u> (e)
6389	İt (ty) sürüsü (tn) <u>kadar</u> (e)
6594	Karınca (ty) duası (tn) <u>gibi</u> (e)
6857	Koltuk (ty) değneği (tn) <u>yle</u> (e)
7431	Ölü (ty) gözü (tn) <u>gibi</u> (e)
8259	Tımarhane (ty) kaçkını (tn) <u>gibi</u> (e)
8304	Turna (ty) gözü (tn) <u>gibi</u> (e)

1.2.5.10. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Edat Grubu

2696	Açık (s) alın (i) <u>la</u> (e)
5549	Göt oynatan (s) kuş (i) <u>gibi</u> (e)
5742	Güç (s) hal (i) <u>ile</u> (Güç bela), (Zor bela), (Zoru zoruna)
7093	Mal bulmuş (s) Mağribi (i) <u>gibi</u> (e)
8062	Süt dökmüş(s) kedi (i) <u>gibi</u> (e)
8238	Terbiyeli (s) maymun (i) <u>gibi</u> (e)

1.2.5.11. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Edat Grubu

3621 Baston yutmuş gibi (e)

4685 Dili döndüğü kadar (e)

1.2.5.12. İsim Unsuru Zarf-Fiil Grubu Olan Edat Grubu

5563 Göz açıp kapanıncaya kadar (e)

5733 Göz yumup açıncaya kadar (e)

6746 Keyfi oluncaya kadar (e)

8476 Varıncaya kadar (e) (Falan şeye)

1.2.5.13. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Edat Grubu

4797 Dosta düşmana karşı (Ele güne karşı)

5005 Ele güne karşı

5077 Eline eteğine doğru

6539 Kan revan içi(nde)

1.2.5.14. İsim Unsuru İsnat Grubu Olan Edat Grubu

4724 Dini bir uğru(na)

1.2.5.15. İsim Unsuru Uzaklaşma Grubu Olan Edat Grubu

2739 A ‘dan Z’ ye kadar

6203 İğneden ipliğe kadar

8227 Tepeden tırnağa (kadar)

8666 Yerden göğe kadar

8639 Yedisinden yetmişine kadar (e) (Yediden yetmiş kadar)

1.2.5.16. İsim Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Edat Grubu

2741	Adet yerini bulsun diye (e)
4521	Damdan düşer gibi (e)
5683	Gözüne bit düşmüş gibi (e)
5751	Gümrükten (yangından) mal kaçıırır gibi (e)
6654	Kazık yutmuş gibi (e)
6675	Kelle götürür gibi (e)
6890	Kör değneğini beller gibi (e)
7047	Laf olsun diye (e)
7243	Ne diye (e)
8242	Tereyağından kıl çeker gibi (e)
8565	Yangından mal kaçıırır gibi (e)

1.2.5.17. İsim Unsuru Farsça Tamlama Olan Edat Grubu

4552	<u>Def- i bela</u> kabili (nden)
------	---

1.2.6. BAĞLAMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bağlama öbeği, “...sıralama bağlama edatları ile yapılan kelime grubudur” (Ergin, 1998: 392). İsim unsurlarının arasına bağlama edatları (ve, ama, fakat, ile vb.) gelir. İsim unsurları da kendi içlerinde birer grup oluşturabilir.

Deyimlerin içinde 24 bağlama öbeği tespit edilmiştir.

3972	Bir nalına, bir mihına
4175	Büyümüş de küçülmüş
4312	Cin başka , şeytan başka
4369	Çatlasa da , patlasa da

4803	Doyumluk <u>değil</u> tadımlık
4913	Edi <u>ile</u> Būdū (Şakire Dudu)
5257	Evvel <u>ve</u> ahır
6011	<u>Hem</u> kel <u>hem</u> fodul
6012	<u>Hem</u> nalına, <u>hem</u> mihına, (Bir nalına bir mihına)
6013	<u>Hem</u> suçlu <u>hem</u> güçlü
6015	<u>Hem</u> uyuz <u>hem</u> yavuz
6016	<u>Hem</u> ziyaret, <u>hem</u> ticaret
6826	<u>Kime</u> niyet, <u>kime</u> kismet
7284	<u>Ne</u> selam <u>ne</u> sabah
8507	<u>Ya</u> deve, <u>ya</u> deveci (ya deve üstündeki hacı)
8508	<u>Ya</u> devlet başa, <u>ya</u> kuzgun leşe
8527	<u>Ya</u> herrü, <u>ya</u> merrü

1.2.6.1. İsim Unsurunun Belirtili İsim Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu

7258	<u>Ne</u> kalburun (ty) üstü (tn), <u>ne</u> eleğın (ty) altı (tn)
7286	<u>Ne</u> Şam'ın (ty) şekeri (tn), <u>ne</u> Arap'ın (ty) zekeri (tn)(yüzü)

1.2.6.2. İsim Unsurunun Sıfat Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu

3974	<u>Bir</u> o yana <u>bir</u> bu yana
------	--

1.2.6.3. İsim Unsurlarından Birinin Sıfat Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu

6586	Kardeş <u>değil</u> kara taş
------	-------------------------------------

1.2.6.4. İsim Unsurunun Edat Grubu Olduğu Bağlama Grubu

7536	Para ile <u>değil</u> , sıra ile
------	---

1.2.6.5. İsim Unsurunun Unvan Grubu Olduğu Bağlama Grubu

5810 **Ha** Ali Hoca, **ha** Hoca Ali (**Ha** Hoca Ali, **ha** Ali Hoca)

5834 **Ha** Hoca Ali, **ha** Ali Hoca

1.2.7. UNVAN GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bir şahıs ismiyle bir akrabalık ve unvan isminden oluşan kelime grubudur. Kişi ismi önde, akrabalık ve unvan ismi sondadır. İkisi de eksizdir. Bu grup, söz dizimi içinde isim görevi yapar (Karahan, 2005: 68). Deyimlerde örneğine en az rastlanılan gruptur.

5820 **Hacı**(i) Ağa (ü)

1.2.8. ÜNLEM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bir ünlem ile isim unsurunun yan yana gelerek oluşturduğu gruptur. Seslenme edatı önce, isim unsuru ondan sonra gelir. Deyimlerde en az rastlanılan gruptan biridir (Karahan, 2005: 70).

5811 **Ha** babam (ha)

5817 **Ha** bire

5835 **Hah** şöyle

5923 **Ha** şöyle , (Hah şöyle)

5979 **Haydi** oradan

7204 **Nah** kafa

8483 **Vay** canına (anasını)!

8725 **Yok** canım

8778 **Yuf** ervahına

1.2.8.1. İsim Unsurunun Belirtili İsim Tamlaması Olduğu Ünlem Grubu

8724 **Yok** ananın (ty) örekesi (tn)

8726 **Yok** devenin (ty) başı (tn)

1.2.9. SAYI GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Büyük sayının önce, küçük sayının sonra geldiği ve eksiz olarak oluşturduğu gruptur. Cümle içinde isim ve sıfat görevinde bulunabilir. Deyimlerde sayı grubuna rastlanılmamıştır.

1.2.10. BİRLEŞİK İSİM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bir kişiye özel ad olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği söz öbeğidir. Eksiz birleşim olur. (Ergin,1998: 385). Sıfat tamlamalarında isim unsuru olan tamlanan özel isim olduğunda zamanla kişiye özel ad olarak kullanılarak birleşik isim grubu oluşturabilir (Karahana, 2005: 69). Bununla ilgili iki deyim tespit edilmiştir.

4579 **Deli Raziye**

4903 **Düttürü Levla**

1.2.11. BİRLEŞİK FİİL YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bir yardımcı fiille isim ya da bir fiilin meydana getirdiği yapıdır. Yardımcı fiil sonra, isim veya fiil unsuru ise önce gelir. Birleşik fiilleri, L. Karahana'nın ele aldığı gibi "bir hareketi karşılayan" ve "bir hareketi tasvir eden" olmak üzere iki grupta inceleyebiliriz (Karahana, 2005: 73).

1.2.11.1. Bir Hareketi Karşılayan Birleşik Fiiller

Bir isim ile ya ana yardımcı bir fiilin ya da sözlük anlamı dışındaki bir fiilin birleşmesiyle oluşmuş birleşik fiillerdir (Karahana, 2005: 73).

1.2.11.1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Bir isimle *et-*, *ol-*, *yap-*, *bulun-*, *eyle-*, *kıl-*, *başla-* yardımcı fiilleri ile oluşan birleşik fiillerdir ki yardımcı fiille çekimlenmek suretiyle anlamı ihtiva eden ismi fiilleştirir

(Karahan, 2005: 73). Deyimlerde en fazla *et-* ve *ol-* yardımcı fiilleri ile kurulmuş birleşik fiillere rastlanmıştır.

1.2.11.1.1.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan Ana Yardımcı Fiillerle Kurulu Deyimler

2678	Acele etmek
2721	Ad olmak
2726	Adam etmek
2733	Adam olmak
2769	Aforoz etmek (Birini)
2820	Ağız yapmak
2822	Ağlamaklı olmak
2953	Akıl etmek
3039	Akşamı etmek
3058	Alayında olmak
3069	Aldırış etmemek
3073	Âlem yapmak
3139	Alt etmek (Yere sermek)
3146	Altına etmek (yapmak)
3254	Aralarını bulmak
3268	Arayı yapmak
3318	Arpalık yapmak
3356	Aşk etmek
3366	Atarı olmamak
3376	Ateş etmek

3540	Az bulmak (Az görmek)
3550	Azizlik etmek
3602	Balta olmak (Birine)
3613	Basamak yapmak
3618	Baskın yapmak
3642	Baş bulmamak
3645	Baş edememek (Bir kimseyle, bir şeyle)
3770	Bayram etmek
3780	Belasını bulmak
3866	Bildiğini yapmak
3973	Bir olmak (Söyleye söyleye)
4028	Bok etmek
4052	Borç etmek
4065	Boş bulunmak
4103	Bozum olmak
4161	Buyur etmek
4275	Cehennem olmak
4358	Çark etmek
4377	Çekeceği olmak
4409	Çıkış yapmak
4416	Çırak etmek
4426	Çiğlik etmek
4451	Çocukluk etmek
4457	Çok olmak (Biri)

4465	Çorba olmak (Çorbaya dönmek) (Bir iş)
4606	den olmak
4632	Deve yapmak
4641	Dırdır etmek
4661	Dikiz etmek
4748	Divane olmak
4749	Divanesi (delisi) olmak (Bir şeyin)
4751	Diyeceği olmamak
4790	Dolmuş yapmak
4804	Doyum olmamak
4828	Duman etmek (Bir şeyi)
4831	Duman olmak
4861	Dümen yapmak
4912	Edebiyat yapmak
4952	Eksik etmemek
4957	Eksik olmamak
4982	Elde etmek
4998	Elde olmak (olmamak)
5017	El etmek
5069	Elinde (elde) olmak (Bir iş)
5097	Eli olmak
5171	Ense yapmak
5178	Esası olmamak
5233	Ettiğini bulmak

5265	Eyvallah etmemek
5278	Fark edilmek (olunmak)
5279	Fark etmek
5280	Fark gözetmek
5282	Farkında olmak
5283	Farkında olmamak
5295	Felsefe yapmak
5299	Fena olmak
5302	Fena yapmak (etmek) (Birini)
5341	Fit olmak
5355	Gaf yapmak
5359	Galebe etmek
5365	Gâvur etmek (Bir şeyi)
5379	Geçerli olmak
5383	Geçmiş olmak (Biriyle) (Durumun)
5463	Göç etmek
5479	Gölge etmek
5501	Gönlünü etmek
5507	Gönlü olmak
5531	Gönül yapmak
5580	Gözden kaybolmak
5583	Gözde olmak
5594	Göz etmek
5679	Gözünde olmamak (Bir şey)

5713	Gözü olmak (olmamak) (Bir şeyde)
5734	Guguk yapmak
5746	Güllabicilik etmek
5815	Haberi olmak
5836	Hak etmek
5844	Hakkı olmak
5846	Haklı bulmak (Hak vermek)
5865	Halvet olmak
5866	Hamallığını etmek (Bir işin)
5891	Hapt olmak
5896	Haram olmak (Bir şey, birine)
5901	Harcı olmak (Birin)
5919	Hastası olmak (Bir şeyin)
5959	Havası olmak (Birinde bir kimsenin)
5982	Hayır etmemek
5983	Hayır gelmemek (Bir şeyden) (Hayır etmemek)
5993	Hazır bulunmak (olmak)
6042	Hesap etmek
6047	Hesapta olmamak
6056	Hır çıkarmak (hır gür etmek)
6099	Hürya etmek
6120	İçerde olmak (İçeri girmek)
6121	İç etmek
6166	İçine etmek

6195	İdare etmek
6199	İfrit olmak (kesilmek)
6240	İktisat etmek
6303	İskandil etmek
6337	İşinden olmak
6347	İşi olmak
6393	İyi etmek
6401	İyi olmak
6454	Kafayı bulmak
6537	Kan olmak (Aralarında)
6558	Kapısını yapmak (Zemin hazırlamak)
6560	Kapı yapmak
6698	Kendinde olmamak
6711	Kendini bulmak
6719	Kendini kaybetmek
6847	Kolaçan etmek
6851	Kolayını bulmak
6860	Koltukta olmak
6875	Kozunu kaybetmek
6951	Kulpunu bulmak
6993	Kuyruk olmak (Kuyruğa girmek)
7012	Kül olmak
7022	Laçka olmak
7032	Laf etmek

7042	Lafını (lakırdısını) (sözünü) etmek (Bir şeyin)
7054	Lakırdısını etmek
7084	Mahkemelik olmak (Biri başkasıyla)
7095	Mal etmek
7098	Malum olmak (Birine)
7110	Mars etmek
7121	Maşası olmak (Birinin)
7122	Mat etmek (Birini)
7137	Merak etmek
7142	Merhabası olmak (Biriyle)
7146	Mesele yapmak (Bir şeyi)
7149	Meşk etmek
7169	Mızıkçılık etmek
7182	Muhit yapmak
7186	Mum olmak
7197	Münasebette bulunmak
7207	Namazsız olmak
7246	Nefes etmek
7311	Not etmek
7319	Numara yapmak
7377	Oralarda (oralı) olmamak
7383	Ortadan kaybolmak (Biri)
7410	Oyun etmek (yapmak, oynamak) (Birine)
7476	Örnek olmak

7533	Para etmemek
7548	Para yapmak
7552	Park etmek (yapmak)
7559	Parmağı (eli) olmak (Bir işte)
7571	Partiyi kaybetmek
7629	Posta etmek
7656	Rahmetli olmak
7685	Sabahı bulmak (etmek)
7730	Sağ yapmak
7780	Sebil etmek
7886	Sinir olmak
7896	Soğuk olmak
7911	Sol yapmak
7925	Sökün etmek
7951	Söz olmak
7974	Sözünü etmek
7982	Stop etmek
8003	Sululuk etmek
8010	Surat etmek (Birine)
8020	Suspus olmak
8049	Sünnet etmek
8052	Sürgit yapmak
8081	Şaka yapmak
8085	Şanından olmak (Bir şey onun)

8108	Şifayı bulmak
8137	Taburcu olmak
8200	Tebelleş olmak
8250	Tetikte olmak
8265	Tıraş etmek
8297	Toz olmak (Bir kişi)
8370	Uygun bulmak (Uygun görmek)
8376	Uykuda olmak (Bir iş)
8394	Uzun etmek
8440	Üstüne (üzerine) yaptırmak
8466	Üzerine yaptırmak
8488	Veryansın etmek
8512	Yağcılık etmek (Yağ çekmek) (Birine)
8544	Yalancısı olmak (Birinin)
8616	Yataklık etmek
8617	Yatırım yapmak
8661	Yer bulmak (Biri)
8672	Yer etmek
8674	Yerinden olmak (etmek)
8685	Yeri olmak
8701	Yıkım olmak (Bir iş birisi için)
8741	Yol bulmak
8742	Yolcu etmek (yola vurmak)
8745	Yol etmek (Bir yeri)

8751	Yol olmak
8760	Yolunu bulmak
8764	Yolunu yapmak (Bir işin)
8802	Yuvasını yapmak (Birin)
8806	Yük olmak (Birine)
8854	Yüz bulmak (Biri)
8859	Yüz etmek
8910	Yüzü olmamak
8965	Zindan olmak
8972	Zoru olmak

1.2.11.1.1.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Ana Yardımcı Fiillerle Kurulu Deyimler

1.2.11.1.1.2.1. Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2852	Ağzı laf yapmak
2982	Aklı başında olmamak
3163	Altı yaş olmak (Bir işin)
3255	Araları şekerrenk olmak
3256	Araları yağ bal olmak
3298	Arkası mihrapta olmak
3566	Babası üstünde olmak
3570	Bacası tütmez olmak
3582	Bahtı açık olmak (Talihi yar olmak)
3583	Bahtı bağlı olmak

3652	Başı bağılı olmak
3656	Başı büyük olmak
3659	Başı dertte olmak
3660	Başı dinç olmak
3665	Başı hoş olmamak (Bir şeyle)
3667	Başı kalabalık olmak
3668	Başı kazan olmak
3898	Bir ayağı bir yerde olmak
3899	Bir ayağı çukurda olmak
3901	Bir ayağı üzengide olmak
4138	Burnu havada (olmak)
4139	Burnu Kaf dağında (olmak)
4298	Ciğeri beş para etmemek
4301	Ciğeri kebab olmak
4549	Dayısı dümende olmak
4872	Dünya zindan olmak
4881	Dünyalar onun olmak
5028	Eli ayağı bağılı olmak
5035	Eli boş olmak
5052	Eli kolu (ayağı) bağılı olmak (kalmak)
5112	Eli yüreğinin üstünde olmak
5158	Emirhak vaki olmak
5505	Gönlünün dümeni bozuk olmak
5612	Gözleri çakmak çakmak olmak

5619	Gözleri fıldır fıldır etmek
5721	Gözü (birinin, bir şeyin)üzerinde olmak
5728	Gözü yükseklerde olmak
5787	Günleri sayılı olmak
5856	Hali duman olmak
5857	Hali harap olmak
5864	Hali hamur olmak
6130	İçi cız etmek
6212	İki (s) ayak (i) da obadan olmak
6224	İki eli (birinin) yakasında olmak
6291	İpin ucu birinin elinde olmak
6331	İşi duman olmak
6333	İşi iş olmak
6353	İşi tıklarında olmak
6356	İşi (İşler) yolunda olmak
6362	İşler yolunda olmak
6442	Kafası kazan (gibi) olmak (Kafası şişmek)
6452	Kafası yerinde olmamak
6555	Kapısı açık olmak
7636	Postu pul değmez olmak
7882	Sinirleri altüst olmak
7883	Sinirleri ayakta olmak
7885	Sinirleri gergin olmak
7997	Su iktiza etmek

8160	Talihi yar olmak (yaver gitmek)
8333	Tüyleri diken diken olmak (Tüyleri ürpermek)
8341	Ucu ortası belli olmamak (Kısaltma Grubu)
8714	Yıldızları barışık olmak
8817	Yüreği cız etmek (cızlamak)
8823	Yüreği hop etmek (hoplamak)

1.2.11.1.1.2.2. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2978	Aklı başına yar olmamak
3337	Astarı yüzünden pahalı olmak
3928	Bir dediği iki olmamak
3984	Bir tahtası eksik (olmak)
4870	Dünya başına dar olmak

1.2.11.1.1.2.3. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3487	Ayaklar baş, başlar ayak olmak
3945	Bir eli yağda, bir eli balda olmak

1.2.11.1.1.2.4. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2938	Ahretini mamur etmek (yapmak, zenginleştirmek)
3016	Aklını kaybetmek
3144	Altın adını bakır etmek
3923	Bir çuval inciri berbat (murdar, bok) etmek
3980	Bir sözünü iki etmemek (Birin)

4926	Ekini belli etmemek
5187	Eski hayatı da berbat etmek
5319	Fırsatı fevt etmemek
5503	Gönlünü hoş etmek
5796	Gününü gün etmek
5938	Hatırını hoş etmek
6105	İrağı yakın etmek
6182	İçi rahat etmek
6527	Kanını su etmek
7614	Pireyi deve yapmak
7674	Ruhunu teslim etmek
7699	Saçını süpürge etmek
8274	Tokat aşk etmek

1.2.11.1.1.2.5. Nesne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

6302	İşçiyi küstürmek, Muhammet'i de memnun edememek
3930	Bir dereyi yağ, bir dereyi bal etmek
3949	Bir gözünü kör, bir kulağını sağır etmek (Kendisinin)

1.2.11.1.1.2.6. Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

6668	Kediyi camiye müteveli yapmak
------	-------------------------------

1.2.11.1.1.2.7. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2813	Ağızlara sakız olmak (Biri)
------	-----------------------------

3004	Aklına yer etmek
3009	Aklından zoru olmak
3095	Allaha bir can borcu olmak
3130	Alnında (alnına) yazılmış olmak
3208	Anasından doğduğuna pişman etmek (Birini)
3235	Aptesinden şüphesi olmamak
3246	Arada kan bulaşığı olmak
3250	Aralarında karlı dağlar olmak
3325	Art eteğinde namaz kılmak
3436	Ayağına bağ olmak (Biri, bir durum)
3445	Ayağına pabuç olamamak (Bir başkasının)
3447	Ayağına yer etmek
3516	Aydedeye misafir olmak
3716	Başını kaşımaya (kaşıyacak) vakti olmamak
3905	Bir baltaya sap olmak
4464	Çorbada tuzu bulunmak
4701	Dilinin altında bir şey olmak
4715	Dillere destan olmak
4874	Dünyadan haberi olmamak
5560	Gövdesinde canı olmamak
6025	Her tarakta bezi olmak
6160	İçinde parmağı olmak (Bir işin)
6164	İçine (yüreğine) dert olmak

6420	Kaçmaktan kovalamaya (kovmaya) vakit olmamak (vakit bulamamak), (eli değmemek)
6444	Kafasına dank etmek (demek)
6469	Kalbinde alası karası bulunmamak
6788	Kırk (her) tarakta bezi olmak
6922	Kulağına küpe olmak
6924	Kulağından gebe etmek (Bir kişiyi)
6943	Kulaktan âşık olmak
6959	Kursağında (hâlâ onun) ekmeği bulunmak
7083	Mahkemede dayısı olmak
7402	O tarakta bezi olmamak
7513	Pahalıya mal olmak (oturmak)
7719	Sağdan geri etmek
7809	Sepette pamuğu olmamak
8066	Sütüne havale etmek(Bir işi birinin)
8140	Tadına doyum olmamak
8218	Temize havale etmek
8323	Tuzluya (pahalıya) mal olmak (oturmak)
8338	Ucunda bir şey olmamak
8344	Uçan kuşa borcu (borçlu) olmak
8347	Uçkuruna sağlam olmak
8430	Üstüne mal etmemek
8591	Yaraya merhem olmak

8831 Yüreğine dert olmak

8947 Zevkten dört köşe olmak

1.2.11.1.1.2.8. Yer Tamlayıcısı + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2941 Ahrette on parmağı yakasında olmak

7021 Kütüğüne balta değmemiş olmak

1.2.11.1.1.2.9. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

6202 İğne deliğinden Hindistan'ı seyretmek

1.2.11.1.1.2.10. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

3963 Bir karında yatmış, bir memeden emmiş olmak

1.2.11.1.1.2.11. Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

3244 Arada dağlar kadar fark olmak (Aralarında karlı dağlar olmak)

1.2.11.1.1.2.12. Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3148 Altına yapışsa (altı tutsa) toprak olmak (bakır kesilmek)

3948 Bir gömlek fazla eskitmiş olmak (Birinden)

4036 Bokuyla kavga etmek

4088 Boynuz isterken kulaktan olmak

4721 Dimyat'a (Payas'a) pirince giderken evdeki bulgurdan olmak

5437 Gırtlığına kadar borcu olmak

6217 İki çift laf (söz) etmek

6563	Kapıyı kırıp odun etmek
6694	Kendi kendine gelin güvey olmak
6974	Kuş kadar canı olmak
7586	Payas’a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak
8073	Şahken şahbaz olmak
8075	Şaka iken kaka olmak

1.2.11.1.1.2.13. Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

4350	Çapağını alayım derken gözünü kör etmek
6585	Karda gezip izini belli etmemek

1.2.11.1.1.2.14. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3591	Baldırının etini yiyip kasaba minnet etmemek
6806	Kıtlıkta elinde buğday bulunmak

1.2.11.1.1.2.15. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

3992	Bir yiyip bin şükretmek
------	-------------------------

1.2.11.1.1.2.16. Zarf Tümleci + Yüklem, Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

3934	Bir dilim ekmekle aç, bir dilim ekmekle tok olmak
------	---

1.2.11.1.1.2.17. Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2798	Ağız (söz) birliği etmek
2809	Ağız kalabalığı (etmek)
2902	Ağzının kaşığı olmamak (Bir şey, birinin)

2947	Akıl baliğ olmak
2955	Akıl karı olmamak
3052	Alan talan olmak
3054	Al aşağı etmek
3122	Allak bullak olmak
3124	Allem (etmek) kallem etmek
3161	Altı okka etmek (Birini)
3170	Alt üst etmek (olmak)
3176	Aman aman (bir şey) olmamak
3193	Ana hali olmak
3327	Asım asım olmak
3335	Aslı astarı (faslı) olmamak
3340	Aşağı kalır yeri olmamak (Bir şeyden, birinden)
3426	Avurt zavurt etmek
3459	Ayağının altında olmak (Bir yer birinin)
3463	Ayağının pabucu olamamak
3465	Ayağının türabı olmak (Biri ötekinin)
3511	Aybaşı olmak (Adet görmek), (Üstünü görmek)
3534	Ayrı seçi yapmak (fark gözetmek)
3535	Ayrısı gayrısı olmamak (Ayrı gayri bilmemek)
3541	Az buz (bir şey) olmamak
3547	Az günün adamı olmamak
3609	Barış görüş olmak
3649	Başgöz etmek

3714	Başını gözünü yararak yapmak (Baş yarıp göz çıkarmak)
3747	Baş tacı etmek (Başta taşımak) (Birini)
3830	Beş paralık etmek
3833	Beti bereketi olmamak
3886	Bin pişman olmak
3896	Bir atımlık barutu olmak
3932	Bir dikili (dikili bir) ağacı olmamak
3951	Bir hal olmak (Birisi, birisine)
3952	Bir hoşluğu olmak
3975	Bir paralık olmak
3978	Bir sıkımlık canı olmak
4174	Büyük yemin etmek
4261	Cart curt etmek
4339	Çalyaka etmek
4346	Çan çan etmek
4355	Çarçur etmek
4356	Çarçur olmak
4445	Çivi gibi olmak
4476	Çuldan çuvaldan olmak
4553	Def-i hacet etmek
4567	Deli divane olmak (Divane olmak), (Bir kimse, bir şey için; bir kimseye, bir şeye)
4656	Diken üstünde olmak (durmak, oturmak)
4657	Dikili ağacı olmamak

4704	Dilinin ucunda olmak
4845	Düdük gibi olmak
4806	Döner taşı, öter kuşu olmamak
4836	Dur otur olmak
4850	Düğün bayram etmek
4880	Dünya kelamı etmek
5013	El ense etmek (çekmek)
5026	Eli altında olmak (Bir şey birinin)
5194	Estek köstek (etmek)
5201	Eşek kadar olmak
5231	Et tırnak olmak
5568	Gözaltı etmek (Gözaltına almak)
5569	Gözardı etmek
5608	Göz kulak olmak (Bir şeye)
5812	Habbeyi kubbe yapmak
5839	Hak ile yeksan etmek (olmak)
5851	Halef selef olmak
5904	Haremlik selamlık olmak
5911	Hasanpaşalı olmak (Birisiyle)
5913	Hasır (minder) altı etmek
5922	Haşır neşir olmak
6054	Hık mık etmek (demek)
6081	Hoşbeş etmek
6119	İçecek suyu olmak (Bir yerde)

6191	İçli dışlı olmak (Tekrar Grubu)
6213	İki baştan olmak (Bir şey)
6229	İki paralık etmek (Birini)
6249	İler tutar yeri olmamak (kalmamak)
6335	İşin alayında olmak
6478	Kaldır kaldır etmek (Bir kimseyi)
6487	Kalibının adamı olmak
6491	Kalır yeri olmamak (Birinden, bir şeyden)
6503	Kan alacak damarı bulunmamak
6535	Kanlı bıçaklı olmak (Biriyle)
6551	Kapı dışarı etmek
6552	Kapı duvar (olmak)
6591	Karga tulumba etmek
6598	Karışanı görüşeni olmamak
6626	Kaş göz etmek
6681	Kem küm etmek (hık mık etmek)
6692	Kendi havasında olmak (Kendi havasında gitmek)
6736	Kesip attığı tırnak olamamak (Birisi başkasının)
6745	Keyfinin kahyâsı olmamak (Biri başkasının)
6827	Kimi kimsesi olmamak
6853	Kol kanat olmak (Birine)
6909	Kötü kişi olmak
6912	Kötü yüz olmak
6913	Kraldan çok kralcı olmak

6931	Kulakardı etmek
6942	Kulak misafiri olmak
6949	Kul kurban(köle) olmak
7087	Makable şamil olmak
7168	Mırın kırın etmek
7177	Minder altı etmek
7221	Ne alandan ne satandan olmamak (ne bir akça katandan)
7270	Ne oldum delisi olmak
7371	On (beş) paralık etmek (Birini)
7401	O taraflı olmamak
7408	Oyunbozanlık etmek
7454	Önayak olmak
7477	Örtbas etmek
7597	Pestil gibi olmak
7617	Pir pak olmak
7723	Sağı solu olmamak
7751	Sallasırt etmek
7770	Sarmaş dolaş olmak
7804	Senli benli olmak
7841	Sıkboğaz etmek
7877	Sineksiz yaz etmek
7936	Söz birliği etmek
7952	Söz sahibi olmak
7976	Sözünün eri olmak

7994	Su götürür yeri olmamak
8064	Sütliman olmak (ortaklık)
8153	Takas tukas etmek
8201	Tecrübe tahtası olmak
8245	Ters pers olmak (Biri)
8247	Ters yüz etmek
8307	Turşu gibi olmak (Biri)
8314	Tutunacak dalı olmamak
8318	Tuz buz olmak
8336	Ucu bucağı olmamak (bulunmamak)
8422	Üstüne başına yapmak (etmek)
8491	Vıdı vıdı etmek
8513	Yağlı ballı olmak
8554	Yalvar yakar olmak
8687	Yerle bir etmek (Hak ile yeksan etmek) (olmak)
8721	Yiyim yeri yapmak (Bir yeri, birini)
8861	Yüz geri etmek
8864	Yüz göz olmak
8934	Zart zurt etmek
8967	Ziyan zebil olmak

1.2.11.1.2. Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller (Anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller)

Bir isim unsuru ile sözlük anlamı dışında kullanılan asıl bir fiilin kaynaşıp deyimleşmesi ile oluşmuştur. Kaynaklarda bu şekle anlamca kaynaşmış birleşik fiil

olarak da rastlarız. Anlamca kaynaşıp deyimleşmiş olan bu birleşik fiiller deyimlerde en fazla rastlanılan yapıyı oluşturmaktadır.

Ediskun, “Türk Dilbilgisi” kitabında anlamca kaynaşmış birleşik fiillere çok az yer vermiş, bu fiillerdeki kelimelerin birinin veya hepsinin sözlük anlamlarından uzaklaşmak suretiyle oluştuklarını dile getirmiştir (Ediskun, 1996: 246).

Tufan Demir ise, “Bir ya da birden çok ad soylu kök veya gövdenin bir eylemle oluşturdıkları eylemlere anlamca kaynaşmış birleşik eylem denir” (Demir, 2004: 613). şeklinde tanımlar ve deyimlerin çoğunun mastarla sona erdiğini, bu nedenle çekime girerek cümle kurabilecekleri için bu tür deyimleri cümle biçimindeki deyimlerden saymak gerektiğini anlatır (Demir, 2004: 613).

Zeynep Korkmaz “Türkiye Türkçesi Grameri”nde, anlamca kaynaşıp kalıplaşmış birleşik fiiller olarak ifade ettiği bu fiillerin altı binin üzerinde olduğunu ve bu konunun gramerlerimizde ayrı olarak ele alınıp incelenmediğini kısa açıklamalarla geçiştirildiğini ifade etmektedir. Anlam kaymasına uğramış birleşik fiillerde fiilden önce gelen isim ögesinin tek ya da birden fazla kelimeden oluşabildiğini bu özelliği ile isim unsurunun özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf göreviyle fiile bağlanabildiğini anlatmaktadır. Bu bağ birleşik fiillere benzetmeli, mecazlı ve daha soyut bir anlam yükler. Anlam kaymasıyla oluşan bu tür birleşik fiilleri, fiilden önce gelen isim ögelerinin sayılarına göre bunlardan her birini de ad ögesi ile fiil ögesi arasındaki birleşme özelliklerine bakarak sınıflandırmada bulunmuştur (Korkmaz, 2003: 837-838)

Anlamca kaynaşıp deyimleşmiş birleşik fiiller; bir isim ve bir fiil unsurundan meydana gelmektedir. Bazı birleşik fiillerde yardımcı fiiller yerine asıl fiiller kullanılır. Bu yapıdaki kelimelerden en az biri kendi anlamı dışında kullanılır. Grubun unsuru kelime grubu olabilir (Karahana, 2005: 75).

Netice olarak dil bilimciler, anlamca kaynaşıp deyimleşmiş birleşik fiilleri, bir isim unsurunun fiille birleşip anlam kaymasına uğramasından oluştuğunu ifade etmektedirler. Mecazi anlam kazanarak deyim özelliği kazanmış bu sözler açısından dilimiz son derece zengindir.

Birleşik fiil grubu biçiminde kalıplaşan deyimler anlamca kaynaşmış ve ortak bir anlama gelecek şekilde kalıplaşmış anlatımlardır. Bu şekildeki 3265 deyim, bütün

deyimler içinde sayıca en fazla olan gruptur. Bu birleşik fiillerde isim unsuru tek kelimedenden oluşan 2133 deyim; isim unsuru birden fazla kelimedenden oluşan 1132 deyim vardır.

1.2.11.1.2.1. İsim Unsuru Tek Kelimedenden Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2671	Abayı sermek
2672	Abayı yakmak
2675	Abliyi kaçırmak
2679	Aceleye gelmek (Dara gelmek)
2680	Aceleye getirmek (Dara getirmek)
2683	Acı çekmek
2686	Acısından ölmek
2688	Acısını çekmek
2689	Acısını çıkarmak
2693	Açığa çıkarılmak
2694	Açığa vurmak
2695	Açığı çıkmak
2707	Açıktta kalmak
2709	Açık vermek
2711	Açılıp saçılmak
2716	Açmaza düşmek
2717	Açmaza getirmek (düşürmek)
2722	Adama dönmek
2725	Adamdan saymak (Adam yerine koymak)
2728	Adamına düşmek

2731	Adamlığa geçmek (Bir eylem)
2740	Adet görmek
2743	Adı batmak
2745	Adı çıkmak
2748	Adı kalmak
2749	Adı karışmak (Bir işe)
2752	Adım atmamak (Bir yere)
2758	Adını (bile) anmamak
2760	Adını koymak
2761	Adını vermek (Birinin)
2767	Ad takmak
2768	Afaganlar basmak
2772	Afyonunu patlatmak (Birinin)
2774	Ağırından atmak
2775	Ağırlık basmak
2779	Ağır almak
2780	Ağır basmak
2783	Ağırdan almak (ağır almak)
2786	Ağır gelmek
2788	Ağırına gitmek
2789	Ağır işitmek (kulakları)
2792	Ağırlığını koymak
2793	Ağır oturmak
2795	Ağız (ağzını) açmamak

2796	Ağız açtırmamak
2802	Ağızdan kapmak
2805	Ağız değiştirmek
2808	Ağız eğmek
2814	Ağızları uymak
2815	Ağız satmak
2821	Ağız yaymak
2827	Ağrısı tutmak
2830	Ağza almamak
2857	Ağzına bakmak
2858	Ağzına (ağzının içine) baktırmak
2868	Ağzına sıçmak
2879	Ağzından dökülmek (söz)
2880	Ağzından düşürmemek
2882	Ağzından kaçırmak
2887	Ağzını açmamak
2888	Ağzını aramak (yoklamak)
2889	Ağzını bağlamak
2891	Ağzını bozmak
2894	Ağzını kapamak (Birinin)
2895	Ağzını kapamak (Kendi)
2897	Ağzını kullanmak (satmak) (Birinin)
2915	Ağzını (çenesini) tutmak
2916	Ağzını yoklamak

2920	Ağız sulanmak
2924	Ağız yanmak (bir şeyden)
2928	Ah almak
2930	Ahı çıkmak
2933	Ahı tutmak (Birini, bir kimsenin)
2935	Ahkâm kesmek (yürütmek)
2946	Akıl almamak
2950	Akılda kalmak
2951	Akıldan çıkmak
2962	Akıl öğretmek (Akıl vermek)
2963	Akıl satmak
2967	Akıl vermek
2972	Akla uymak
2975	Aklı almamak (Aklına sığmamak)
2976	Aklı basmak
2984	Aklı çatallanmak
2985	Aklı çıkmak
2986	Aklı durmak
2987	Aklı ermek
2990	Aklı gitmek
2992	Aklı karışmak
2993	Aklı kesmek
2994	Aklına düşmek
2995	Aklına esmek

2997	Aklına gelmek (gelmemek). (Aklına düşmek, düşmemek)
2998	Aklına (kafasına) koymak (Kendi ya da başkasının)
2999	Aklına sığmamak
3001	Aklına takılmak (Aklı takılmak) (Zihni takılmak)
3003	Aklına yatmak (Bir durum, bir kişinin)
3005	Aklında tutmak
3006	Aklından (hatırından) çıkmak (çıkılmamak)
3007	Aklından geçirmek (İçinden geçirmek)
3008	Aklından geçmek
3010	Aklında tutmak (Bir şeyi)
3011	Aklını almak
3014	Aklını bozmak (Bir şeyle)
3015	Aklını çalmak (Aklını Çelmek) (Zihnini çelmek)
3019	Aklını oynatmak (Aklı zıvanadan çıkmak)
3021	Aklı pusmak
3024	Aklı takılmak
3025	Aklı yatmak (Bir duruma, bir işe)
3026	Aklı yetmek
3059	Al basmak
3086	Alıp vermek
3087	Alıp yürümek
3123	Allayıp pullamak
3147	Altına kaçırarak
3151	Altında kalmamak

3152	Altından almak
3155	Altından kalkmak (Bir işin)
3156	Altını çizmek (Sözün)
3158	Altın kesmek
3166	Alttan (aşağıdan) almak
3168	Alttan güreşmek
3174	Amana gelmek
3178	Aman dedirmek
3179	Aman dilemek
3180	Amanı kesilmek
3182	Aman (aman zaman) vermemek
3205	Anası ağlamak
3210	Anasını ağlatmak
3211	Anasını bellemek
3229	Ant içmek
3230	Ant verdirmek
3231	Ant vermek (Yemin vermek)
3233	Aptes bozmak
3234	Aptesi gelmek
3236	Aptesini vermek (Birinini)
3240	Ara (aralarını) bozmak
3241	Ara (aralarını) bulmak
3243	Arada çıkarmak
3245	Arada (aralıkta) kalmak

3247	Aradan çıkmak
3249	Araları açılmak (bozulmak)
3253	Aralarını bozmak
3260	Arası soğumak
3261	Araya girmek
3262	Araya (aralığa) gitmek
3263	Araya koymak (Birini)
3265	Araya vermek
3266	Arayıp sormak
3267	Arayıp taramak
3272	Ardına (arkasına) düşmek (Bir kişinin, bir işin)
3275	Ardından gelmek (Bir kimsenin)
3287	Arka (sırt) çevirmek
3288	Arka çıkmak
3289	Arkada bırakmak (Birini, bir şeyi)
3291	Arkadan söylemek
3292	Arkadan vurmak
3296	Arkası alınmak
3297	Arkası kesilmek
3299	Arkasına düşmek
3300	Arkasında dolaşmak (gezmek)
3302	Arkasını almak (Bir işin)
3303	Arkasını getirmemek
3304	Arkasını sığamak (sıvazlamak)

3305	Arkasını (birine) vermek
3328	Asıp kesmek
3329	Askıda kalmak (Bir iş)
3330	Askıya almak
3331	Askıya çıkarmak
3339	Aşağıdan almak
3341	Aşağı kalmamak (Bir şeyden, birinden)
3352	Aşığını boyamak
3353	Aşık atmak (Birisiyle)
3355	Aşka gelmek
3360	Aş yemek
3370	Ateş açmak
3371	Ateş almak
3374	Ateş basmak
3375	Ateşe atmak (Birini)
3377	Ateşe tutmak
3378	Ateşe vermek
3380	Ateşi düşmek
3381	Ateşine (narına) yanmak (Birinin), (Başı nara yanmak)
3382	Ateşine yanmak
3383	Ateş kesilmek
3384	Ateşle oynamak
3387	Ateş püskürmek (Ateş saçmak)
3388	Ateş saçmak

3390	Ateş yağıdirmek
3398	Atıp tutmak
3405	At oynatmak (Bir alanda bir konuda)
3419	Avucu kaşınmak
3421	Avucunu yalamak
3422	Avuç (el) açmak
3425	Avurt satmak (Avurt şişirmek)
3427	Ayağı kaldirmek (Herkesi)
3428	Ayağı kalkmak
3429	Ayağı alışmak (Bir yere)
3431	Ayağı (ayakları) (birbirine) dolaşmak
3432	Ayağı düşmek (Bir yere)
3438	Ayağına çağirmek
3439	Ayağına dolaşmak (dolanmak)
3440	Ayağına gelmek
3441	Ayağına gitmek (Birin)
3443	Ayağına kapanmak
3449	Ayağını alamamak
3450	Ayağını almak (Birin)
3452	Ayağını çekmek (Bir yerden)
3453	Ayağını çıkarmak
3455	Ayağını kaydirmek (Ayağının altına karpuz kabuğı koymak)
3456	Ayağını kesmek (Bir yerden)
3466	Ayağını sürümek

3467	Ayağını vurmak (ayakkabı)
3478	Ayak atmamak (Bir yere)
3480	Ayak basmak
3482	Ayak diremek
3484	Ayak dolaştırmak
3496	Ayak sürmek
3497	Ayakta kalmak
3499	Ayakta tutmak
3500	Ayak uydurmak
3505	Ayaza çekmek (hava)
3506	Ayazda kalmak
3522	Ayılıp bayılmak
3525	Aylığa (maaşa) geçmek
3526	Aylık (maaş) bağlamak
3528	Ayranı kabarmak
3536	Ay tutulmak
3545	Az gelmek (Bir şey)
3546	Az görmek
3549	Azınlıkta kalmak
3559	Babaları tutmak (üstünde olmak)
3572	Bağ bozmak
3573	Bağdaş kurmak
3576	Bağrına basmak
3578	Bağrını delmek

3581	Bahis tutuşmak (Bahse girişmek)
3593	Balgam atmak
3599	Balon uçurmak
3600	Bal saçmak
3611	Barut kesilmek
3614	Basıp gitmek
3615	Basireti bağlanmak
3616	Baskın ęıkmaq
3617	Baskın vermek
3623	Başa ęıkarmak
3624	Başa ęıkmaq
3626	Baş açmak
3627	Başa geçmek
3628	Başa gelmek
3629	Başa gureşmek
3631	Baş ağrıtmak
3632	Başa (başına) kakmak
3633	Baş alamamak (Bir şeyden)
3636	Baş bağlamak
3643	Baş ęekmek
3646	Baş eğmek (Boyun eğmek)
3648	Baş gosternek (Yüz gosternek)
3650	Başı ağrımak
3655	Başı bozulmak

3661	Başı dönmek
3672	Başına (tepesine) bitmek (Birin)
3674	Başına çalmak (Birin)
3675	Başına çıkmak
3677	Başına çökmek
3680	Başına dolamak (sarmak, yıkmak)
3681	Başına ekşimek
3684	Başına kakmak
3687	Başına sarmak
3688	Başına toplamak
3690	Başına vurmak (İçki, zararlı gaz)
3691	Başına yıkmak
3692	Başında (başını) beklemek
3694	Başında durmak
3696	Başından atmak (savmak)
3699	Başından geçmek
3701	Başından korkmak
3702	Başından savmak
3704	Başını ağrıtmak
3705	Başını alamamak
3707	Başını bağlamak
3708	Başını beklemek
3712	Başını dinlemek
3713	Başını ezmek

3723	Başını sokmak (Bir yere)
3725	Başını vermek (Baş vermek)
3726	Başını yemek (Birin)
3730	Başı sıkılmak
3733	Başı tutmak
3737	Baş kaldırmak
3738	Baş kaldırmamak
3739	Baş kaşımamak
3741	Baş komak (Bir yola)
3742	Baş koşmak
3746	Baş sallamak
3749	Baştan aşmak
3752	Baştan çıkarmak
3756	Baştan savmak
3757	Başta taşımak
3760	Baş vermek
3761	Baş vurmak
3766	Bayrak açmak
3767	Bayrakları açmak
3776	Bela aramak
3777	Bela çıkarmak
3779	Belasını aramak
3781	Belaya çatmak (düşmek, girmek)
3784	Bel bağlamak

3785	Beli açılmak
3786	Beli bükölmek
3787	Beli gelmek
3788	Belinden gelmek (Birinin)
3789	Belini bükmek (Bir durum birinin)
3790	Belini doğrultmak (Kendisinin, başkasının)
3791	Belini kırmak
3795	Bel vermek
3818	Benzi atmak (Benzi uçmak), (Beti benzi kalmamak)
3819	Berabere kalmak
3822	Besiye çekmek
3834	Betine gitmek
3835	Beyaza çekmek (Beyaz etmek, temize çekmek)
3840	Beyin yıkamak
3843	Beyni atmak
3844	Beyni bulanmak
3846	Beynine (kafasına) girmek
3847	Beyni sulanmak
3848	Bıçak çekmek
3853	Bıyığına bulaştırmamak
3855	Bıyığı terlemek
3858	Bıyık burmak
3861	Biçime sokmak (Biçim vermek)

3862	Biçimine getirmek (Punduna getirmek), (Presesine getirmek), (Usturubuna getirmek), (Dengine getirmek)
3863	Biçim vermek
3864	Bildiğinden şaşmamak (kalmamak)
3865	Bildiğini okumak
3868	Bildik çıkmak
3870	Bileğine güvenmek
3871	Bilgiçlik taslamak
3872	Bilincine varmak
3876	Bilmezlikten (bilmemezlikten) gelmek
3912	Birbirine düşmek
3913	Birbirine girmek
3996	Bismillah demek
3997	Biti kanlanmak
4010	Boğazı işlemek
4011	Boğazı kurumak
4012	Boğazına basmak
4013	Boğazına dizilmek (Boğazından geçmemek)
4014	Boğazına durmak
4016	Boğazına (gırtlığına) sarılmak
4017	Boğazından geçmemek
4018	Boğazından (gırtlığından) kesmek
4024	Boğuntuya getirmek
4026	Bok atmak

4029	Bok karıştırmak
4030	Bokluğu çıkmak
4034	Bokunu çıkarmak (Bir işin, bir şeyin)
4039	Bok yemek
4044	Borca batmak
4045	Borca girmek
4046	Borcunu bilmek
4047	Borcunu kapatmak
4048	Borç almak (Borç etmek)
4050	Borç (ödev) bilmek (saymak)
4055	Borç yemek
4057	Borusu çalmak (Birinin)
4058	Borusu ötmek
4060	Boşa çıkmak (umut, düşünce, emek)
4061	Boşa gitmek (Harcanan emek, para)
4066	Boş düşmek
4069	Boş vermek
4072	Boya çekmek (çocuk)
4074	Boy atmak (almak, sürmek)
4078	Boy göstermek
4084	Boynunda kalmak
4086	Boynunu vurmak
4087	Boynuz çekmek
4089	Boynuz takmak

4090	Boy ölçüşmek (Birisiyle)
4096	Boyun eğmek
4097	Boyun kesmek
4100	Boy vermemek
4101	Bozuk çalmak
4104	Bozuntuya vermemek
4122	Buldukça bunamak
4126	Bulup buluşturmak
4136	Burnu büyümek
4137	Burnu düşmek
4140	Burnuna girmek (Birin)
4141	Burnundan (fitil fitil) gelmek
4143	Burnundan solumak
4144	Burnundan (gagasından) yakalamak (Birini)
4145	Burnunda (gözünde) tutmek (Biri, bir şey)
4146	Burnunu çekmek
4147	Burnunu kırmak
4154	Burnunu sokmak (Her şeye burnunu sokmak)
4155	Burnu sürtölmek
4158	Burun kıvırmak
4163	Buz bağlamak
4164	Buz kesilmek
4165	Buz kesmek
4166	Buzlar çözülmek

4167	Buz tutmak (Buz bağlamak)
4171	Büyük oynamak
4177	Caka satmak
4185	Can atmak
4188	Can beslemek
4191	Can çekişmek
4194	Candan geçmek
4195	Can dayanmamak (Bir şeye)
4207	Canı çekmek (Gönlü çekmek)
4208	Canı çıkmak
4209	Canı gitmek
4214	Canına değmek
4216	Canına işlemek (Kar etmek)
4217	Canına kıymak
4219	Canına okumak
4222	Canına yetmek
4223	Canından bezmek (bıkmak, usanmak)
4224	Canını acıtmak (yakmak) (Birinin)
4225	Canını almak
4226	Canını bağışlamak
4227	Canını çıkarmak
4232	Canını sıkmak
4234	Canını vermek
4235	Canını yakmak

4238	Canı sıkılmak
4241	Canı yanmak
4245	Can kalmamak
4257	Can vermek
4258	Can yakmak
4260	Cartayı (zartayı) çekmek
4263	Cebe indirmek
4265	Cebinden çıkarmak (Birini)
4266	Cebine (cebe) indirmek
4267	Cebini doldurmak
4280	Cephe almak
4281	Cevabı dikmek (dayamak, yapıştırmak)
4282	Cevahir (cevher) yumurtlamak
4283	Cevher yumurtlamak
4286	Ceza çekmek
4287	Ceza görmek
4288	Ceza kesmek (Görevli kişi, birine)
4289	Cezasını çekmek
4290	Cezaya çarptırılmak
4291	Cıcığını çıkartmak
4292	Cılk çıkmak
4293	Cızlama (fertiği) çekmek
4299	Ciğeri dağlanmak
4303	Ciğerine işlemek

4304	Ciğerini delmek
4305	Ciğerini (kalbinin içini) okumak (Birinini)
4306	Ciğerini sökmek (Birinini)
4307	Ciğerini yakmak (Birinini)
4308	Ciğeri parçalanmak (parça parça olmak)
4309	Ciğeri (yüreği) sızlamak, (içi burkulmak)
4310	Ciğeri yanmak (dağlanmak, kebab olmak)
4313	Cin çarpmak
4316	Cini tutmak
4320	Cinleri tutmak
4321	Cin tutmak (Bir kişiyi)
4322	Cirit atmak
4323	Cuk oturmak
4324	Curcunaya çevirmek (vermek) (ortalığı)
4332	Çalımına getirmek
4334	Çalımından geçilmemek
4335	Çalım satmak (Caka satmak), (Fiyaka satmak)
4336	Çalıp çırpma
4338	Çalmadan oynamak
4340	Çam devirmek
4342	Çamur atmak
4343	Çamura yatmak
4344	Çanak tutmak (açmak)
4354	Çaptan düşmek

4359	Çarkına okumak (etmek), (Birin)
4379	Çekip çevirmek
4380	Çekip gitmek
4384	Çekip gelmemek
4386	Çelme takmak
4387	Çene çalmak
4388	Çenesi durmamak
4391	Çenesini tutmak
4392	Çenesi oynamak
4393	Çene yarıştırmak
4395	Çene yormak
4399	Çeşni tutmak
4406	Çığır açmak
4407	Çığırından çıkmak (İş çığırından çıkmak), (İş şirazedden çıkmak), (Raydan çıkmak)
4410	Çıkmaza girmek
4413	Çingar çıkarmak
4415	Çırac çıkarmak
4417	Çıt çıkarmamak
4420	Çifte atmak
4427	Çiğneyip geçmek
4430	Çile çekmek
4431	Çile çıkarmak
4432	Çileden çıkmak

4433	Çile doldurmak (çıkarmak)
4436	Çimdik atmak
4446	Çivi kesmek
4453	Çoğa varmak
4455	Çok görmek
4462	Çorap kaçmak
4475	Çukurunu kazmak (Birin)
4478	Çulu (tüyü) düzmek
4479	Çürüğe çıkmak
4481	Çürük çıkmak
4483	Dağa çıkmak
4484	Dağa kaldırmak
4486	Dağarcığına atmak
4495	Dağlara düşmek
4499	Dağları devirmek
4509	Dalga geçmek (Tünel geçmek),(Matrak geçmek)
4510	Dalina basmak
4511	Dalina binmek
4513	Dallanıp budaklanmak (Bir iş)
4514	Dama demek
4516	Damarına basmak (Dalına basmak) (Birin)
4517	Damarına girmek
4518	Damarı tutmak
4519	Damarlarına işlemek (Bir şey birinin)

4528	Dara düşmek
4529	Dara gelmek
4530	Dara getirmek
4532	Darda boğmak
4533	Darda kalmak (bulunmak)
4537	Dar kaçmak
4545	Dayak (sopa) atmak
4546	Dayak (sopa) yemek
4548	Dayayıp döşemek
4551	Dediğine gelmek
4554	Defterden silmek (Birini)
4555	Defteri dürülmek
4556	Defteri kapamak
4557	Defter tutmak
4558	Değer biçmek (Fiyat biçmek)
4570	Delige girmek
4571	Delige tıkmak
4574	Delik deşmek
4577	Deliliğe vurmak
4582	Dem çekmek
4586	Demeye getirmek
4587	Demir almak
4588	Demir atmak
4591	Dem tutmak

4592	Dem vurmak (Bir şeyden)
4594	Dengine getirmek
4605	Deniz tutmak (Bir kimseyi)
4608	Derdine düşmek
4609	Derdine yanmak
4610	Derdini deşmek (depreştirmek) (Bir kimse başkasının)
4611	Derdini dökmek
4615	Derinlere dalmak
4616	Derisine sığmamak
4619	Ders vermek
4623	Dert yanmak
4640	Devreye girmek
4642	Dırıltı çıkarmak
4643	Dışarı çıkmak (Def-i hacet etmek)
4649	Dibi görünmek
4652	Dibine yakmak
4658	Dikine gitmek
4660	Dikiş tutturamamak
4663	Dikkate almak
4666	Dil çıkarmak (Birine)
4668	Dil dökmek
4670	Dile (dillere) düşmek
4671	Dile gelmek
4672	Dile getirmek

4676	Dile vermek
4677	Dili açılmak (Dili çözülmek)
4678	Dili ağırlaşmak
4680	Dili (başka bir dile) çalmak
4681	Dili çözülmek
4684	Dili dolaşmak
4686	Dili dönmemek
4690	Dilinden düşürmemek
4691	Dilinden kurtulamamak
4693	Diline dolamak
4696	Dilini bağlamak (kesmek) (Birin)
4699	Dilini kesmek (Kendisinin başkasının)
4705	Dilini tutmak
4707	Dili tutulmak (yakalanmak)
4709	Dili varmamak
4711	Diliyle sokmak
4712	Diliyle tutulmak
4714	Dillerde dolaşmak (gezmek)
4719	Dil uzatmak (Birine)
4726	Dinini yıkmak
4732	Dirsek çevirmek (Birine)
4733	Dirsek çürütmek
4735	Diş bilemek (Birine)
4737	Diş geçirememek

4738	Diş gıcırdatmak
4739	Diş göstermek
4740	Dişi gıcırdamak
4744	Dişini sıkmak
4747	Divan durmak
4750	Diyalog kurmak
4754	Diz çökmek
4756	Dize gelmek
4757	Dize getirmek
4759	Dizginine çarpmak
4760	Dizginini kısmak (çekmek) (Birin)
4763	Dizini dövme
4766	Dizleri kesilmek
4767	Dizlerine kapanmak (Birin)
4779	Dokuz doğurmak
4784	Dolaba girmek (gelmek)
4785	Dolabı bozulmak
4787	Dolap (fırıldak) çevirmek
4788	Doldururken dökmek
4789	Dolma yutmak
4794	Dona çekmek
4795	Don çözölmek
4805	Dökölöp saçılmak
4811	Dört dönmek

4820	Dudak bükme
4822	Dudak ısırma
4823	Dudak ısırtma
4825	Dudak sarkıtmak
4827	Duman attırma
4840	Duvağına doymamak
4842	Duymamazlıktan gelmek
4843	Düdüğü çalmak
4856	Dümen çevirmek
4857	Dümeni kırmak
4858	Dümenine bakmak
4866	Dünür düşmek
4867	Dünür gezmek
4868	Dünür gitmek
4873	Dünyadan geçmek
4884	Dünyaya gelmek
4885	Dünyaya getirmek
4888	Dünyayı anlamak
4893	Düşüş atmak
4894	Düş kurmak
4896	Düşman çatlatmak
4898	Düşü azmak
4899	Düşünceye dalmak (varmak)
4901	Düşünüp taşınmak

4902	Düşüp kalkmak (Biriyle)
4906	Eceli gelmek
4907	Eceline susamak
4908	Eceliyle ölmek
4911	Edebini takınmak
4917	Efkâr dağıtmak
4941	Ekmeğini kazanmak.
4949	Eksik çıkmak
4950	Eksik doğmak
4954	Eksik gelmek
4962	El açmak
4964	El almak
4969	El atmak (Bir işe)
4971	El bağlamak
4972	El basmak
4977	El çekmek
4978	El çırpamak
4983	El değiştirmek (Bir şey)
4985	Elde kalmak
4989	Elden çıkarmak
4990	Elden çıkmak
4994	Elden geçirmek
4996	Elden gitmek (Bir şey)
5000	Ele almak

5002	Ele geçirmek
5003	Ele geçmek
5004	Ele gelmek
5007	Elekten geçirmek
5020	Ele vermek
5041	Eli değmemek
5043	Eli ermemek
5047	Eli genişlemek
5059	Elinde kalmak
5062	Elinden düşürmemek
5064	Elinden gelmek
5068	Elinden tutmak (Birin)
5073	Eline bakmak
5075	Eline doğmak (Büyümüş bir çocuk, birin)
5076	Eline düşmek (Birin)
5078	Eline kalmak
5089	Elini oynatmak
5095	Elini yıkamak (El yıkamak) (Bir şeyden)
5104	Eli varmamak
5106	Eli yatmak (Bir işe)
5115	El kaldırmak
5117	El katmak (Bir işe)
5120	El koymak (Bir işe)
5122	Ellerde gezmek

5129	El ovuşturmak
5131	El sıkmak
5132	El sunmak
5133	El sürmemek
5135	El tazelemek
5138	El uzatmak
5140	El vermek
5141	El vurmamak
5147	El yıkamak
5149	Emeği geçmek
5151	Emek çekmek
5152	Emek vermek (çekmek) (Bir şeye)
5154	Eme yaramak
5159	Emrine girmek
5161	Endazeye gelmemek
5162	Endazeye vurmak
5168	Ensesine binmek
5169	Ensesine yapışmak
5170	Ensesini kaşımak
5172	Ere varmak (gitmek)
5177	Esamisi okunmamak
5180	Es geçmek (Meskût geçmek) (Bir konuyu)
5181	Esip savurmak (yağmak)
5206	Eşiğini aşındırmak

5208	Et bağlamak
5213	Eteğine yapışmak
5216	Etekleri tutuşmak
5218	Etek öpmek
5219	Etek silkmek (Bir şeyden)
5221	Eti erimek (Yarı eti erimek)
5230	Etrafını almak
5235	El tutmamak
5237	Evcilik oynamak
5238	Evde kalmak
5241	Eveleyip gevelemek
5245	Evirip çevirmek
5249	Evlat edinmek
5259	Ev yıkamak
5260	Eyer boşaltmak
5262	Eyer vurmak (Hayvana, hayvanı)
5264	Eyvallah demek
5271	Ezilip büzülmek
5272	Faka (tongaya) basmak
5281	Farkına varmak
5285	Fazla gelmek
5286	Fazla kaçırmak
5287	Felce uğramak (Bir iş)
5300	Fenasına gitmek (Birinin)

5301	Fenaya (kötüye) çekmek (Bir sözü)
5303	Fenaya sarmak (İş, durum)
5306	Fener çekmek
5308	Fenersiz yakalamak (Birini)
5309	Ferman dinlememek
5311	Fertiği çekmek
5312	Fesat karıştırmak (kaynatmak)
5314	Fesini havaya atmak
5317	Fırıldak çevirmek (döndürmek)
5321	Fırsat kollamak
5324	Fıstık vermek
5325	Fikir almak (Birinden)
5326	Fikir vermek
5327	Fikir yürütmek
5332	Fink atmak
5334	Fire vermek
5338	Fitili almak
5340	Fitne (fit)sokmak
5342	Fit vermek (Fıstık vermek) (Birine)
5343	Fiyaka satmak
5344	Fiyat biçmek
5345	Fiyatı dondurmak
5346	Fiyat kırmak
5347	Fiyat vermek

5352	Fütür getirmemek
5353	Gafil avlamak
5454	Gaflet basmak
5356	Gagasından yakalamak
5358	Galebe çalmak
5360	Gam çekmek
5361	Gam yememek
5363	Gargaraya getirmek
5368	Gayretine dokunmak
5370	Gazel okumak
5389	Gedik açmak
5394	Gelip çatmak (Belli bir zaman)
5398	Gem almamak
5401	Gemini kısmak
5402	Gemisini yürütmek
5403	Gem vurmak (Birine)
5411	Geri almak
5412	Geri çekilmek
5413	Geri çevirmek (Bir kişiyi, bir yazıyı)
5416	Geri dönmek
5417	Geri durmamak (kalmamak)
5420	Geri kalmak
5421	Geri kalmamak (Bir iş yapmaktan, birinden)
5426	Gıcık tutmak (Bir kimseyi)

5427	Gıcık vermek
5430	Gık dedirtmemek
5431	Gık dememek (Gıkı çıkmamak)
5432	Gıkı çıkmamak
5433	Gına gelmek (getirmek)
5434	Gırgıra almak (Birini)Gırgır geçmek (Biriyle)
5435	Gırla gitmek
5436	Gırtlığına (boğazına) basmak
5438	Gırtlığına sarılmak
5439	Gırtlığından kesmek
5441	Gibi gelmek (Birine). Gibisine gelmek (Birinin)
5453	Gizli tutmak
5455	Göbeği çatlamak
5456	Göbeği düşmek
5459	Göbek atmak
5460	Göbek bağlamak
5461	Göbek çalkalamak (çalkamak)
5466	Göğsü kabarmak
5469	Göğüs geçirmek
5470	Göğüs germek
5473	Göklere çıkarmak (uçurmak)
5476	Gölgede bırakmak
5477	Gölge düşmek
5478	Gölge düşürmek (Bir şeye)

5481	Gölgesinden korkmak (Kendi)
5482	Gömleğinden (gömlekten) geçirmek (Birini)
5483	Gömlek değiştirmek
5484	Gömlek eskitmek
5485	Gönlü akmak
5487	Gönlü bulanmak
5489	Gönlü çekmek
5490	Gönlü çelinmek
5492	Gönlü ilişmek (takılmak)
5493	Gönlü kalmak
5495	Gönlü (içi) kararmak
5497	Gönlünden geçirmek (geçmek)
5498	Gönlünden kapmak (İçinden doğmak) (İçinden gelmek)
5500	Gönlünü avlamak (çelmek, kapmak)
5502	Gönlünü görmek
5504	Gönlünü kırmak
5508	Gönlü takılmak
5510	Gönül açmak
5512	Gönül (hatır) almak (Hatır almak)
5513	Gönül bağlandı
5515	Gönül çekmek
5517	Gönülden (hatırdan) çıkarmak (çıkarmamak) (Birini)
5519	Gönül eğlendirmek
5522	Gönül gezdirmek (dolaştırmak)

5524	Gönül indirmek
5525	Gönül kaptırmak
5526	Gönül (kalp) kırmak (yıkma)
5527	Gönül koymak
5529	Gönül okşamak
5530	Gönül vermek
5533	Göreceği gelmek
5537	Görmediğe (görmemiş) dönmek
5538	Görmezlikten (görmemezlikten) gelmek (Gözünü kapamak) (Gözünü yummak)
5540	Görücü gitmek
5541	Görücüye çıkmak
5544	Görüp gözetmek
5547	Göt atmak
5550	Götüne batmak
5555	Götünü yalamak (Birin)
5556	Götünü yırtmak
5561	Gövdeye atmak (indirmek)
5562	Göz açmamak
5564	Göz açtırmamak
5567	Göz almak
5571	Göz atmak
5573	Göz boyamak
5575	Göz (nazar) değmek (Göze gelmek)

5576	Gözden çıkarmak
5577	Gözden düşmek
5578	Gözden geçirmek
5579	Gözden kaçmak
5582	Gözden uzaklaşmak
5584	Göz dikmek (Göz koymak)
5585	Göz doldurmak (Göz doyurmak)
5586	Göze almak (almamak)
5587	Göze batmak
5588	Göze çarpmak
5589	Göze gelmek (Nazar değmek)
5590	Göze girmek
5591	Göze görünmek
5595	Göz gezdirmek
5601	Göz kamaştırmak
5603	Göz kesilmek
5605	Göz kırmak
5606	Göz kırpmamak
5607	Göz koymak (Bir şeye)
5610	Gözleri bayılmak
5611	Gözleri buğulanmak
5615	Gözleri dolmak (dolu dolu olmak)
5616	Gözleri (gözü) dönmek
5621	Gözleri (gözü) kapanmak

5622	Gözleri (gözü) kararmak
5623	Gözlerine inanamamak
5625	Gözleri parlamak
5626	Gözleri sulanmak
5627	Gözleri süzölmek
5629	Gözleri yaşarmak
5631	Gözle (gözöyle) yemek
5635	Göz süzmek
5640	Gözü açölmak
5641	Gözü akmak
5642	Gözü almamak
5643	Gözü arkada kalmak
5645	Gözü bulanmak
5646	Gözü dalmak
5649	Gözü doymak
5650	Gözü dönmek
5653	Gözü gitmek (Bir şeye)
5657	Gözü ısırmak (Bir kimseyi)
5658	Gözü ilişmek (Gözüne ilişmek)
5659	Gözü kalmak
5662	Gözü kapanmak
5664	Gözü kararmak
5665	Gözü kaymak
5667	Gözü kesmek (Bir şeyi, birini)

5668	Gözü kısmak
5669	Gözü korkmak
5676	Gözünde büyümek
5677	Gözünde kalmak/kalmamak
5678	Gözünde kalmamak (Bir şey ya da bir kimse, bir kişinin)
5680	Gözünde tutmek
5682	Gözüne (gözünün içine) bakmak
5687	Gözüne ilişmek
5685	Gözüne girmek (Birinin)
5689	Gözüne kestirmek
5690	Gözüne sokmak
5692	Gözünü açmak (Kendisi ya da başkasının)
5693	Gözünü ayırmamak (Bir şeyden)
5694	Gözünü bağlamak (Birinin)
5695	Gözünü çıkarmak
5697	Gözünü dikmek (Bir şeye)
5700	Gözünü kapamak (Gözünü yummak)
5701	Gözünü kırmak
5703	Gözünü korkutmak (Birinin)
5712	Gözünü yummak
5715	Gözü sönmek
5717	Gözü takılmak (Bir şeye)
5720	Gözü tutmak (tutmamak) (Birini, bir şeyi)
5722	Gözü yememek (Bir işi)

5723	Gözü yılmak (Bir şeyden)
5725	Gözüyle görmek
5731	Göz yummak/yummamak
5732	Göz yummamak
5736	Gururunu okşamak (Birin)
5739	Gücüne (ağırına) gitmek
5741	Güç gelmek (Bir şey birine)
5743	Güçlük çekmek
5744	Güçlük çıkarmak
5748	Gülmekten kırılmak
5749	Gülüp geçmek
5750	Güme gitmek
5752	Gün ağarmak
5753	Günaha girmek
5754	Günaha sokmak
5755	Günah çıkarmak
5756	Günah gitmek (Bir kimseden)
5758	Günahına girmek (almak)
5759	Günahını almak
5760	Günahını çekmek
5762	Günah işlemek
5763	Gün almak
5764	Gün (güneş) batmak
5765	Gündeme gelmek (girmek)

5767	Gün doğmak
5770	Güneş açmak
5771	Güneş almak (görmek) (almamak, görmemek)
5773	Güneş batmak
5774	Güneş çarpmak
5775	Güneş doğmak
5780	Gün görmek (görmemek)
5784	Gün koymak
5786	Günlerini saymak
5793	Gününü beklemek (Gününü saymak)
5794	Gününü doldurmak
5795	Gününü görmek (Birinin, biri)
5797	Gününü (günlerini) saymak
5798	Günü yetmek
5799	Gürültü çıkarmak
5800	Gürültüye gelmek
5801	Gürültüye getirmek (boğmak)
5802	Gürültüye gitmek
5804	Gürültüye (patırtıya) vermek (Ortalığı)
5806	Güven beslemek
5808	Güven kazanmak
5809	Güven vermek
5813	Haber almak
5814	Haber çıkmamak

5816	Haber vermek
5818	Hacet kalmamak
5822	Haç çıkarmak
5823	Haddeden geçirmek
5825	Haddini bildirmek (Birine)
5826	Haddini bilmek (Biri)
5829	Hafakanlar (afakanlar) basmak
5830	Hafif atlatmak
5831	Hafife almak
5840	Hakkı geçmek
5841	Hakkından gelmek
5842	Hakkını vermek
5843	Hakkını yemek (Birinin)
5847	Haklı çıkmak
5849	Hak vermek
5850	Halden anlamak
5875	Hamur tutmak
5890	Hapı yutmak
5892	Haraca bağlamak (kesmek)
5897	Hararet basmak
5898	Hararet kesmek (söndürmek)
5899	Hararet vermek
5902	Harekete geçmek
5905	Harf atmak

5909	Harı geçmek
5912	Hasbî (pas) geçmek
5914	Hasret çekmek
5915	Hasret gitmek
5916	Hasret kalmak
5925	Hatır almak
5928	Hatırı (gönlü) kalmak (Birinî)
5931	Hatırına gelmek
5932	Hatırında kalmak
5933	Hatırından çıkamamak (Birinî)
5934	Hatırından çıkarmamak (Birini, bir şeyi)
5935	Hatırından çıkmamak (Hatırında tutmak)
5936	Hatırından geçmemek
5937	Hatırında tutmak
5939	Hatırını kırmak
5940	Hatırını saymak (Birinî)
5943	Hatır sormak
5944	Hatime çekmek
5945	Hava açmak (açılmak)
5946	Hava almak
5947	Hava bozmak
5948	Hava bulanmak
5949	Hava çalmak (Her biri başka bir)
5950	Havada kalmak

5952	Hava değiştirmek
5954	Hava kapamak
5955	Hava kararmak
5961	Havaya gitmek
5962	Havayı bozmak
5963	Havlu atmak
5964	Havsalası almamak (Havsalasına sığmamak)
5965	Havyar kesmek
5968	Havaya atılmak
5971	Hayat geçirmek
5972	Hayatına girmek
5973	Hayatını kazanmak
5974	Hayatını yaşamak
5980	Hayır beklememek
5984	Hayır görmemek (Bir şeyden)
5985	Hayır (sevap) işlemek
5986	Hayır kalmamak (Bir şeyde)
5990	Hayra yormak
5991	Hayrını görmek
5994	Hazırdan yemek
5996	Hazırlık görmek
5999	Helalliğe almak (Bir kadını)
5992	Hazıra konmak
6028	Hesaba almak (katmak) (bir durumu)

6029	Hesaba almamak
6030	Hesaba çekmek (Birini)
6031	Hesaba dökmek
6033	Hesaba katmak
6034	Hesabı kapamak (kapatmak)
6035	Hesabı kesmek (Biriyle)
6036	Hesabına (işine) gelmek (Birinin)
6037	Hesabını bilmek
6038	Hesabını görmek
6039	Hesap açmak
6040	Hesap çıkarmak
6043	Hesap görmek
6045	Hesap sormak (Birinden)
6046	Hesaptan düşmek
6048	Hesap tutmak
6049	Hesap vermek
6051	Hevesini almak
6052	Heyheyleri tutmak (üstünde olmak)
6060	Hırtlambası çıkmak
6061	Hışırı çıkmak
6062	Hızını alamamak
6065	Hiçe saymak
6069	Hizaya gelmek
6074	Hora geçmek

6076	Hor görmek (Birini)
6077	Hor kullanmak
6079	Hor tutmak (Birini)
6085	Hoş görmek
6086	Hoş tutmak (Birini)
6087	Hoşuna gitmek
6088	Höt demek
6089	Hulus çakmak
6090	Hurdası çıkmak (Bir nesnenin)
6096	Hüküm giymek
6097	Hüküm sürmek
6098	Hüküm vermek
6104	İkınıp sıkınmak
6106	İrzına geçmek (Birinin)
6110	İska geçmek
6111	İskartaya çıkarmak
6113	İşık tutmak
6115	İcabına bakmak
6117	İç açmak
6122	İç geçirmek
6124	İçi açılmak
6125	İçi almamak
6126	İçi bayılmak
6128	İçi bulanmak

6129	İçi burkulmak
6132	İçi çekmek
6135	İçi daralmak (İçi sıkılmak), (Sıkıntı basmak)
6138	İçi erimek
6139	İçi (yüreği) ezilmek
6140	İçi geçmek
6141	İçi gitmek
6142	İçi götürmemek
6145	İçi kabarmak
6146	İçi kaldırmamak
6147	İçi kalkmak (İçi kabarmak)
6150	İçi kararmak
6151	İçi kazınmak (Midesi kazınmak)
6152	İçinden çıkmak (Bir işin)
6153	İçinden doğmak
6154	İçinden geçirmek
6155	İçinden gelmek
6156	İçinden gülmek
6158	İçinden okumak
6161	İçine almak
6163	İçine atmak
6165	İçine (kalbine) doğmak (Malum olmak)
6167	İçine (ciğerine, yüreğine) işlemek
6168	İçine kapanmak

6170	İçine sıçmak (etmek)
6171	İçine sinmemek
6173	İçini bayıltmak
6174	İçini boşaltmak (Biri)
6175	İçini çekmek (İç geçirmek), (Göğüs geçirmek)
6176	İçini dökmek
6177	İçini kemirmek
6180	İçini yemek
6181	İçi parçalanmak (paralanmak)
6183	İçi sıkılmak
6184	İçi sızlamak
6185	İçi sürmek
6187	İçi titremek
6189	İçi yanmak
6194	İç tutmak
6196	İfadesini almak
6197	İfade vermek
6198	İflahını kesmek
6228	İkili oynamak
6243	İleri gelmek (Bir şeyden)
6245	İleri gitmek (varmak)
6247	İleri (öne) sürmek
6248	İleriyi görmek
6250	İliğine (içine) işlemek

6251	İliğini kurutmak
6252	İlişki kurmak
6255	İllallah demek
6256	İlmini almak
6258	İman gelmek
6259	İmanı gevremek
6265	İmlaya gelmemek (bir şey ya da düşünce)
6266	İmza atmak (etmek)
6276	İndirip bindirmek (Fiyatları)
6278	İnme inmek
6282	İnsanlıktan çıkmak
6284	İpe çekmek
6286	İpe un sermek
6287	İpi kırmak
6288	İpi koparmak (Teli kırmak)
6295	İple çekmek (Bir zamanı)
6300	İpucu vermek
6306	İstavroz çıkarmak
6309	İstifini bozmamak
6311	İş açmak
6313	İş bilmek
6314	İş bitirmek
6315	İş çatallanmak
6317	İş çıkarmak

6319	İş düşmek (Birine)
6320	İşe girmek
6321	İşe koşmak (Birini)
6322	İşe yaramak (İş görmek)
6323	İş görmek (tutmak)
6324	İş göstermek
6327	İşi azıtmak
6329	İşi bitmek
6330	İşi bozulmak
6332	İşi düşmek (Birine, bir yere)
6338	İşine gelmek (gelmemek)
6339	İşini bilmek
6340	İşini bitirmek (Birinin)
6344	İşini görmek
6349	İşi pişirmek
6354	İşitmezliğe (işitmezlikten) gelmek
6357	İşi karıştırmak
6358	İşkembeden atmak
6361	İşler açılmak
6368	İştahı açılmak
6369	İştahı kapanmak
6371	İşten atmak (Birini)
6374	İş tutmak
6376	İş vermek

6394	İyi gelmek
6395	İyi gitmek
6406	İzinden yürümek (Birinın)
6407	İzine düşmek
6408	İzi silinmek
6409	İz sürmek
6411	Kabak çıkmak (Karpuz, kavun)
6414	Kabasını almak
6415	Kabına (kacağına) sığmamak
6417	Kabuğına çekilmek
6422	Kaderine küsmek
6428	Kafadan atmak
6435	Kafa patlatmak
6436	Kafası(aklı) almamak
6437	Kafası bozulmak
6438	Kafası çalışmak
6440	Kafası durmak
6441	Kafası işlemek (Kafası çalışmak)
6443	Kafası kızmak
6445	Kafasına girmek
6446	Kafasına koymak
6450	Kafası şişmek
6453	Kafa tutmak
6455	Kafayı çekmek

6456	Kafayı tütsülemek
6457	Kafayı üşütmek
6458	Kafayı (yere) vurmak
6459	Kafa (zihin) yormak
6461	Kafese girmek
6462	Kafese koymak
6463	Kâğıda dökmek
6468	Kalayı basmak
6470	Kalbine doğmak
6472	Kalbini (birine) açmak
6473	Kalbini (gönlünü, hatırını) kırmak
6474	Kalbi almamak
6479	Kale almamak
6480	Kaleme almak
6481	Kaleme gelmemek
6483	Kalem oynatmak
6485	Kalıbı dilendirmek
6486	Kalıbını basmak
6493	Kalp kırmak
6496	Kamış atmak
6499	Kan ağlamak
6501	Kan akıtmak
6504	Kana susamak
6505	Kanat germek (Birin üstüne)

6507	Kancayı takmak (atmak)
6508	Kan çekmek
6509	Kan çıkmak
6512	Kan dökmek
6515	Kan gütmek
6518	Kanı kaynamak (Birine)
6520	Kanına dokunmak
6522	Kanına girmek
6523	Kanına susamak (Birinin, kendi)
6524	Kanını emmek
6526	Kanını (iliğini) kurutmak (Birinin)
6530	Kanıyla ödemek
6533	Kan kusmak
6538	Kan oturmak
6541	Kantarlıyı atmak (savurmak)
6543	Kan tutmak
6544	Kan yutturmak (Bir iş, bir adam, bir kimseye)
6545	Kapağı atmak
6547	Kapana düşmek (tutulmak)
6556	Kapısında büyümek
6557	Kapısını aşındırmak (Birinin)
6559	Kapıya dayanmak
6561	Kapıyı (bir şeyden) açmak
6571	Kara çalmak

6579	Karalar bağlamak (giymek)
6604	Karnı gitmek (Karnı sürmek), (İçi sürmek)
6607	Karnında söylemek
6608	Karnı sürmek
6612	Karşıdan bakmak
6614	Karşı durmak
6615	Karşı gelmek
6616	Karşı gitmek
6619	Karşı koymak
6620	Karşısına (önüne) çıkmak (Bir şey, bir kişi, birinin)
6621	Karşısına (önüne) dikilmek, (çıkmaq)
6625	Kasıp kavurmak
6627	Kaşık atmak (çalmak)
6633	Kaşlarını çatmak
6638	Kavga çıkarmak (Patırtı çıkarmak)
6639	Kavuk sallamak
6641	Kayışa çekmek (Birini)
6644	Kazan kaldırmak
6648	Kazık atmak
6650	Kazık kakmak
6652	Kazık yemek
6663	Keçileri kaçırmak
6669	Kefeni yırtmak
6671	Keli görünmek (açılmak)

6680	Kemerini (kemerleri) sıkmak
6683	Kenar gezmek
6696	Kendinden geçmek
6699	Kendine gelmek
6701	Kendine (nefsine, onuruna) yedirememek
6702	Kendine yontmak
6704	Kendini alamamak
6706	Kendini atmak (Bir yere)
6707	Kendini beğenmek
6708	Kendini bırakmak
6710	Kendini bilmek
6714	Kendini dinlemek
6717	Kendini göstermek
6718	Kendini kaptırmak
6721	Kendini toplamak
6722	Kendini tutamamak
6723	Kendini vermek (Bir şeye)
6724	Kendini yemek
6734	Kesesine kalmak (yaptığı kötülük)
6735	Kesip (kestirip) atmak
6739	Ket vurmak (Bir işe)
6741	Keyfi gelmek
6742	Keyfi kaçmak
6743	Keyfini bozmak (Kendi)

6744	Keyfini çıkarmak (Bir şeyin)
6747	Keyif çatmak
6749	Keyif sormak
6750	Kıç (göt) atmak
6751	Kıç attırmak (Bir şeye)
6754	Kıçına (götüne) batmak
6757	Kıçını (götünü) yırtmak
6761	Kılıçtan geçirmek
6762	Kılı kıpırdamamak
6765	Kılına dokunmamak
6770	Kıran girmek
6774	Kırılıp bükülmek
6775	Kırıp geçirmek
6776	Kırıp sarmak
6779	Kırkı çıkmak
6785	Kırlara karışmak
6786	Kırları karışmak (Çocukların)
6792	Kısa kesmek
6793	Kısa tutmak
6798	Kısmeti çıkmak (Bir kızın)
6803	Kıtır atmak
6809	Kıyameti (Kızıl kıyameti, kıyametleri, kızılca kıyameti) koparmak
6811	Kızağa çekmek
6812	Kız almak

6813	Kızarıp bozarmak
6818	Kız kaçırmak
6820	Kız vermek
6822	Kilo almak
6823	Kilo vermek
6833	Kirişi kırmak
6838	Kitaba (kitabına) uydurmak
6841	Kocaya varmak
6842	Kocaya vermek
6844	Kof çıkmak (Bir kişi)
6845	Kokusu çıkmak
6846	Kokusunu almak
6848	Kola atmak
6849	Kolayına bakmak (Bir işin)
6850	Kolayına gelmek
6852	Kol gezmek (Bir kişi ya da şey)
6854	Kollarını açmak
6855	Kolları sıvamak
6856	Koltuğuna sığınmak (Birin)
6858	Koltukları kabarmak
6861	Koltuk vermek (Birine)
6863	Koluna girmek
6874	Koz kırmak
6876	Kozunu oynamak

6877	Kozunu paylaşmak (Biriyle)
6878	Kök salmak
6879	Kök söktürmek
6882	Kökünü kurutmak
6888	Köprüleri atmak
6901	Körünü öldürmek
6903	Kösteği kırmak
6906	Köşeye (köşesine) çekilmek
6907	Köşeye sıkışmak
6908	Köşeyi dönmek
6914	Kucak açmak (Birine)
6918	Kulağına çalınmak
6919	Kulağına girmek
6921	Kulağına koymak
6923	Kulağına söylemek
6926	Kulağını açmak
6927	Kulağını bükmek
6928	Kulağını çekmek
6929	Kulağını çınlatmak (Birin)
6930	Kulağını doldurmak (Birin)
6932	Kulak asmamak
6934	Kulak kabartmak
6935	Kulak kesilmek
6937	Kulakları dolmak

6938	Kulaklarını dikmek (Hayvan)
6939	Kulaklarını tıkamak (Bir şeye)
6940	Kulakları paslanmak
6945	Kulaktan kapmak
6947	Kulak tutmak
6948	Kulak vermek (Kulak tutmak)
6950	Kulp takmak
6952	Kumpas kurmak
6953	Kundak sokmak
6954	Kupa çekmek
6958	Kurdunu çekmek
6960	Kurşuna dizmek
6961	Kurşun dökmek
6962	Kurtlarını dökmek (Kurdunu kırmak)
6972	Kuşa benzemek
6979	Kuş uçurmamak
6982	Kuyruğa girmek
6983	Kuyruğu dikmek
6985	Kuyruğuna basmak (Birin)
6987	Kuyruğunu kısmak (Biri)
6988	Kuyruğunu kıstırmak (Birin)
6990	Kuyruğu titremek
6994	Kuyruk sallamak
6995	Kuyusunu kazmak (Birin)

6997	Kuzu çevirmek
7003	Küçük düşmek
7004	Külâh giydirmek (Birine)
7009	Külâh kapmak
7010	Külâhları değışmek (değıştirmek)
7013	Külünü (göge) savurmak
7014	Kül yutmamak
7015	Kündeden (yardan) atmak
7016	Küplere binmek
7017	Küpünü doldurmak
7020	Küs tutmamak
7023	Lades tutuşmak
7027	Laf atmak
7028	Lafa tutmak (Birini)
7029	Laf dinlemek
7030	Laf (söz) düşmemek (Birine)
7037	Lafi çevirmek
7038	Lafi (lakırdıyı, sözü) çiğnemek
7041	Lafını (sözünü) bilmek
7043	Laf işitmek
7044	Laf kaldırmamak
7049	Laf taşımak
7055	Lakırdı (laf) taşımak
7058	Lakırdıyı (lafı, sözü) çevirmek

7059	Lakırdıyı çiğnemek
7061	Lamelif çevirmek (çizmek)
7065	Leke sürmek
7072	Lokmasını saymak (Birinin)
7074	Lügat paralamak
7075	Maaşa geçmek
7076	Maaş bağlamak
7078	Madik atmak (oynamak) (Birine)
7079	Mahal kalmamak
7085	Mahkemeye düşmek (İş ya da kişiler)
7088	Makara çekmek
7090	Makas almak
7091	Makbule geçmek
7100	Mana (anlam) çıkarmak
7101	Mana (anlam) vermek
7102	Mandepsiye basmak (düşmek)
7103	Maneviyatı bozulmak
7105	Mantara basmak (Mandepsiye basmak)
7106	Mantar atmak
7108	Maraza çıkarmak
7111	Martaval atmak (Mantar atmak)
7113	Masal okumak (Maval okumak)
7114	Maskaraya almak (Maytaba almak) (Sarakaya almak) (Birini)
7115	Maskeyi atmak

7116	Masrafa girmek
7117	Masraf görmek
7119	Masraftan çıkmak (Paradan çıkmak)
7123	Matrak geçmek
7124	Maval okumak
7128	Maytaba almak
7130	Medreseye düşmek
7131	Mekik dokumak
7135	Merak getirmek
7136	Merak sarmak (sardırmak) (Bir şeye)
7141	Merdiven dayamak (Oldukça büyük bir yaşa ya da aşamaya)
7143	Merhabayı kesmek (Biriyle)
7145	Mesele çıkarmak
7147	Meskut geçmek
7152	Metelik vermemek
7153	Meydana atılmak, (Ortaya atılmak)
7154	Meydana atmak, (Ortaya atmak)
7155	Meydana çıkmak, (Ortaya çıkmak)
7156	Meydana dökmek, (Ortaya dökmek)
7157	Meydana düşmek (Ortaya düşmek)
7158	Meydana gelmek
7159	Meydana koymak (Ortaya koymak)
7162	Meydan kalmamak
7163	Meydan okumak

7164	Meydan vermemek (bırakmamak)
7170	Mide bulandırmak
7171	Midesi bulanmak
7172	Midesi kaldırmamak
7173	Midesi kazınmak
7174	Mideye oturmak
7175	Mim koymak (Mum yapıştırmak)
7178	Minder çürütmek
7180	Mola vermek
7181	Mortuyu çekmek
7184	Mumla aramak
7185	Mumla aratmak(Bir şey başka şeyi)
7187	Mum yapıştırmak
7188	Muradına ermek
7194	Münasebet almamak (Bir davranış)
7195	Münasebet düşmek
7196	Münasebetini düşürmek
7200	Mürüvvetini görmek (Ana, baba evladının)
7202	Nabzını yoklamak (İskandil etmek)
7206	Nalları dikmek
7206	Nal toplamak
7211	Nanik yapmak
7212	Nara atmak
7213	Narına yanmak

7215	Naza çekmek (Kendini)
7216	Nazara gelmek
7217	Nazar değmek
7218	Nazı geçmek (Birine)
7245	Nefes aldırmamak
7247	Nefesi kesilmek
7248	Nefesi tükenmek
7250	Nefes (yürek) tüketmek (Nefesi tükenmek)
7251	Nefsine yedirememek
7252	Nefsini köreltmek
7295	Nevri dönmek
7303	Nikâh düşmemek (Birine)
7304	Nikâh kıymak
7306	Nispet vermek
7308	Niyet tutmak
7312	Not almak
7313	Not tutmak
7314	Notunu (numarasını) vermek (Birinin)
7315	Nöbet tutmak
7318	Numarasını vermek
7320	Nutku kurumak (Nutku tutulmak)
7323	Ocağına düşmek (Birinin)
7325	Ocağını söndürmek
7330	Oflayıp puflamak

7335	Oğul çıkarmak (vermek)
7336	Oh çekmek (Oh olsun demek)
7337	Oh demek
7342	Okka çekmek
7362	Oluruna bağlamak
7364	Omuz öpüşmek
7365	Omuz silmek
7366	Omuzuna binmek
7367	Omuzuna yüklenmek
7368	Omuz vermek
7376	Onuruna yedirememek
7381	Ortada kalmak/kalkmak
7382	Ortadan kalkmak (Bir nesne)
7384	Ortadan (ortaya) söylemek
7386	Ortalığa düşmek
7388	Ortalığa ağarmak
7389	Ortalık düzelmek
7390	Ortalık karışmak
7391	Ortalık yatışmak
7393	Ortaya atılmak
7394	Ortaya atmak
7395	Ortaya çıkmak
7396	Ortaya dökmek
7397	Ortaya (ortalığa) düşmek

7398	Ortaya koymak
7403	Ot tutunmak
7407	Oyuna (dolaba) gelmek (getirmek)
7409	Oyun çıkarmak
7412	Ödev bilmek (saymak)
7413	Ödö patlamak (kopmak)
7415	Ökseye basmak
7420	Ölçü almak
7421	Ölçüp biçmek
7422	Ölçü vermek
7423	Ölçüyü kaçırmak
7439	Ölümüne susamak
7450	Ömür çürötmek
7452	Ömür sürmek
7455	Öne düşmek
7456	Öne sürmek
7459	Önüne çıkmak
7460	Önüne dikilmek
7461	Önüne düşmek
7462	Önüne geçmek
7465	Önüne katmak
7466	Önünü almak (Önüne geçmek)
7467	Önünü kesmek
7471	Öperken ısırnak

7472	Öpücük göndermek (yollamak)
7474	Örneğini çıkarmak
7475	Örnek almak
7479	Örümcek bağlamak
7490	Öyle gelmek
7493	Özen göstermek
7494	Özenip bezenmek
7496	Özür dilemek
7503	Pabuç(gürültüye pabuç) bırakmamak (Bir şeye bir kişiye)
7504	Pabuç eskitmek (paralamak)
7507	Paçaları sıvamak
7509	Paçasını kaptırmak
7510	Paçavrasını çıkarmak (Paçavraya çevirmek)
7511	Paçayı kurtarmak (sıyırmak)
7512	Paha biçmek
7514	Pahaya çıkmak
7515	Pahaya geçmek
7518	Palavra savurmak (sıkamak, atmak)
7521	Paniğe kapılmak
7522	Papara yemek (Zılgıt yemek)
7524	Papaz uçurmak
7526	Para bozmak
7528	Para çekmek
7529	Para çıkarmak

7530	Paradan çıkmak
7531	Para dökmek
7532	Para dönmek
7537	Para kesmek
7538	Para kırmak
7541	Parasını çıkarmak
7542	Para sızdırmak (koparmak)
7543	Para tutmak
7544	Para vurmak
7545	Paraya çevirmek
7546	Paraya kıymak
7549	Para yatırmak
7550	Para yedirmek
7551	Para yemek
7554	Parmağına dolamak
7555	Parmağında oynatmak (Birini)
7558	Parmağını oynatmak
7561	Parmak basmak
7564	Parmak ısırarak
7566	Parmak kaldırmak
7567	Parmakla gösterilmek
7568	Parmaklarını (birlikte) yemek
7570	Parti vermek
7572	Partiyi vurmak

7573	Pasaportunu (eline) vermek
7574	Pas geçmek
7575	Pastırmasını çıkarmak
7577	Pas vermek
7580	Pata çakmak
7581	Patırtı çıkarmak
7582	Patırtı kopmak
7584	Patırtıya vermek
7585	Patlak vermek
7587	Pay bırakmak
7588	Pay biçmek
7593	Parende atamamak (Biriyle, birinin yanında)
7594	Peresesine (usturubuna) getirmek
7595	Pes demek
7598	Pestilini (pastırmasını) çıkarmak
7599	Peşinde dolaşmak (gezmek), (Peşine düşmek) (Birinin)
7600	Peşinde koşmak, (Peşine düşmek)
7601	Peşine düşmek
7602	Peşine takılmak
7603	Peşini bırakmak (bırakmamak)
7605	Peşkeş çekmek
7608	Peştamal kuşatmak
7609	Pey sürmek
7619	Pislik götürmek (Bir yeri)

7624	Pişirip kotarmak
7625	Pişkinliğe vurmak
7628	Posasını çıkarmak
7630	Posta koymak
7631	Postayı kesmek
7634	Postu kurtarmak
7635	Postunu çıkarmak
7637	Postu sermek
7638	Pot kırmak(Gaf yapmak)
7639	Pösteeki saymak
7640	Pöstekesini sermek
7641	Puan tutturmak
7642	Punduna getirmek (Pundunu bulmak)
7644	Pusu kurmak
7645	Pusulayı şaşırmak
7646	Pusuya düşmek
7647	Put kesilmek
7650	Rafa koymak (Kaldırmak) (Bir işi)
7651	Rahat batmak
7653	Rahatına bakmak
7654	Rahatlık (rahat) batmak
7657	Rahmet okutmak (Filan filancaya)
7659	Rast gelmek
7660	Rast getirmek

7661	Rast gitmek (İş)
7662	Raydan çıkmak
7663	Rayına girmek
7664	Rayına (yörüngesine) oturmak
7665	Rekor kırmak
7666	Rengi atmak (uçmak)
7668	Renk vermemek
7669	Resmiyete dökmek (Bir işi)
7670	Rest çekmek
7671	Rol aynamak
7675	Rüyalarına girmek
7682	Saat tutmak
7683	Sabaha çıkmamak (Hasta)
7690	Sabrı taşmak (tükenmek)
7692	Saç ağartmak
7708	Sadede gelmek
7711	Safa geldiniz
7712	Safra atmak
7713	Safra bastırmak
7714	Safrası kabarmak
7715	Safra sıdırmak
7716	Sağa kaymak
7732	Sahip çıkmak (Birine, bir şeye)
7733	Sakal bırakmak (koy vermek, salıvermek)

7738	Sakalına gülmek (Birinin)
7743	Sakalı saydırmak
7746	Sak yatmak
7748	Salık vermek
7750	Sallantıda kalmak (Bir iş)
7752	Saltanat sürmek
7760	Sandık (eyiz) düzmek
7768	Sarakaya almak (Birini)
7773	Sarpa sarmak
7774	Satıp savmak
7775	Satır atmak
7778	Sayıp dökmek
7784	Selama durmak
7785	Selam almak
7787	Selam söylemek
7790	Selam vermek
7791	Sele gitmek
7793	Semeri devirmek
7812	Serilip serpilmek
7816	Ses ıkarmamak (Sesi ıkmamak)
7817	Ses ıkmamak
7819	Sesi ıkmamak
7820	Sesini ıkarmamak
7821	Sesini kesmek (Biri ya da birinin)

7823	Ses vermemek
7824	Set çekmek
7825	Sevda çekmek
7826	Sevdasına düşmek
7829	Sıcak bakmak (Bir duruma)
7835	Sıçıp sıvamak
7838	Sıdkı sıyrılmak (Birinden)
7840	Sıfırı tüketmek
7842	Sıkı durmak
7844	Sıkıntı basmak
7845	Sıkıntı çekmek (Sıkıntıda olmak)
7846	Sıkıntıya düşmek
7847	Sıkıntıya gelememek
7850	Sırasına geçmek (Adam, şu bu nitelikte kişi)
7851	Sırasına getirmek
7856	Sırt çevirmek
7857	Sırtı kaşımak
7858	Sırtından çıkarmak (Birin)
7859	Sırtından geçinmek (Birin)
7861	Sırtını dayamak (Birine)
7867	Sıygaya çekmek
7871	Siktirip gitmek (İstenmeyen kişi)
7872	Silah çekmek
7874	Silip süpürmek

7875	Sinek avlamak
7879	Sineye çekmek
7880	Sinirine dokunmak (Bir durum birinin)
7881	Siniri oynamak (Sinir olmak)
7884	Sinirleri boşanmak
7893	Slogan atmak
7903	Sokağa düşmek
7907	Soluğu (bir yerde) almak
7908	Soluğu kesilmek
7909	Soluk aldurmamak
7915	Sonunu almak
7916	Sonunu getirememek
7917	Sopa atmak
7918	Sopa yemek
7919	Sorguya çekmek
7923	Soyunup dökünmek
7926	Sövüp saymak
7927	Söz açmak (Bir şeyden)
7929	Söz almak
7933	Söz atmak
7937	Söz çıkmak
7938	Sözde kalmak
7939	Söz (laf) dinlemek, (Söz tutmak), (Söze yatmak)
7940	Söz düşmemek (Birine)

7942	Söze yatmak
7943	Söz geçirmek (Birine)
7944	Söz gelmek (Birine)
7945	Söz getirmek (Birine)
7947	Söz (laf) işitmek
7948	Söz (laf) kaldırmamak
7949	Söz kesmek
7953	Söz tutmak
7954	Sözü açılmak
7958	Sözü bağlamak
7959	Sözü çevirmek
7960	Sözü çiğnemek
7961	Sözü geçmek
7962	Sözü (bir şeye) getirmek
7963	Sözü kesmek
7968	Sözünde durmak
7969	Sözünden çıkmamak (Birinin)
7970	Sözüne gelmek (Birinin)
7972	Sözünü bilmek
7973	Sözünü esirgememek (sakınmamak)
7977	Sözünü tutmak (Kendisinin, birinin)
7978	Sözünü yemek
7980	Söz vermek
7987	Su dökmek

7988	Su dökünmek
8000	Sular kararmak
8006	Surat asmak
8007	Surat bağlamak
8015	Suratını ekşitmek
8017	Suret almak (çıkarmak)
8021	Susta durmak
8022	Sustaya kalkmak (köpek)
8024	Suya düşmek (Bir iş)
8028	Suyu bulandırmak
8030	Suyu ısınmak (Birinin)
8036	Suyunca gitmek (Birinin)
8038	Suyunu çekmek
8046	Sünger geçirmek (Bir işin üzerinden)
8056	Sürüncemede kalmak (Bir iş)
8059	Süsleyip püslemek
8060	Süsü vermek (Kendisine ya da bir şeye şöyle bir şey)
8061	Süt çalmak (Çocuğu)
8068	Şafak atmak (Birinde)
8069	Şafak sökmek
8071	Şaha kalkmak
8074	Şaka götürmemek (iş)
8076	Şaka kaldırmak (kaldırmamak)
8079	Şakaya gelmemek (Biri, bir iş)

8080	Şakaya getirmek
8082	Şakaya vurmak
8086	Şapa oturmak
8097	Şeytana uymak
8099	Şeytan dürtmek
8113	Şirazeden çıkmak
8114	Şişe (boynuz, kupa) çekmek
8131	Taban döşemek (Bir yere)
8133	Tabanları kaldırmak
8134	Tabanları yağlamak
8136	Taban tepmek (patlatmak)
8139	Tadına bakmak
8141	Tadına varmak
8142	Tadında bırakmak
8143	Tadından yenmemek
8144	Tadını almak
8145	Tadını çıkarmak
8146	Tadını kaçırmak
8149	Tafra satmak
8155	Takıp takıştırmak
8157	Taklak atmak
8159	Talihine (kaderine) küsmek
8164	Taraf tutmak
8167	Taşak tartmak

8169	Taş atmak (Birine)
8171	Taşa tutmak (Birini)
8173	Taş çıkartmak (Biri başkasına)
8177	Taş kesilmek
8185	Tatlıya bağlamak (Bir işi)
8188	Tavına getirmek (İşi)
8195	Tay durmak
8198	Tazıya dönmek
8199	Tebdil gezmek
8202	Tefe koymak(koyup çalmak)
8210	Tel çekmek
8211	Teli kırmak
8212	Telleyip pullamak
8214	Temel atmak
8216	Temize çekmek
8217	Temize çıkmak
8223	Teneke çalmak (Arkasından)
8225	Tepeden (yüksekten, yukardan) bakmak (Birine)
8228	Tepesi (beyni) atmak
8229	Tepesinde bitmek
8232	Tepesine binmek
8233	Tepesine (başına) çıkmak
8237	Teraziye vurmak
8239	Ter basmak

8240	Ter dökmek
8243	Ters düşmek
8244	Tersi dönmek
8253	Tezgâhı kurmak
8267	Tırnak sürüştürmek
8268	Tırpan atmak
8271	Tiridi çıkmak
8272	Tohuma kaçmak
8273	Tohumu dökülmek
8280	Tongaya basmak
8284	Top atmak
8285	Topa tutmak (Bir yeri, birini)
8286	Toprağa bakmak
8290	Topuk çalmak
8296	Toz kondurmamak
8301	Tuhafına gitmek
8303	Tur atmak
8308	Turşusu (hışırı) çıkmak
8309	Turşusunu kurmak
8310	Tutarağı (tutargası) tutmak
8313	Tuttuğunu koparmak
8315	Tuzağa düşmek, (Tongaya basmak)
8316	Tuzak kurmak (Birine)
8326	Tükürdüğünü yalamak

8328	Tünel geçmek
8329	Türküsünü çağırmaq
8331	Tüy dikmek (Üstüne tüy dikmek)
8335	Tüyü düzmeq
8337	Ucu (birine) dokunmaq
8343	Ucuz atlatmaq (kurtulmaq)
8346	Uçkur çözmek
8350	Uç vermek
8351	Uduna bunalmaq
8362	Usanç getirmek (Biri)
8363	Usanç vermek (Birine)
8366	Usturubuna getirmek
8371	Uygun düşmek (Uygun gelmek)
8372	Uygun gelmek
8373	Uygun görmek
8374	Uyku bastırmaq
8375	Uyku çekmek
8378	Uyku kestirmek
8379	Uykusu açılmak
8382	Uykusu gelmek
8383	Uykusu kaçmaq
8384	Uykusunu almak
8385	Uyku tutmamak
8386	Uykuya dalmak

8390	Uzağı (ileriği) görmek
8396	Uzun oturmak
8406	Üste çıkmak
8407	Üstesinden gelmek
8408	Üste vermek
8413	Üstünde (üzerinde) durmak (Bir işin)
8414	Üstünde (üzerinde) kalmak
8415	Üstünden akmak
8416	Üstünden (üzerinden) atmak
8417	Üstünden dökölmek (Giysi)
8419	Üstüne (üzerine) almak
8420	Üstüne (üzerine) atmak (Bir suçü birinin)
8421	Üstüne (üzerine) basmak
8424	Üstüne (üzerine) düşmek
8425	Üstüne evlenmek (Karısının)
8426	Üstüne (üzerine) geçirmek
8427	Üstüne (üzerine) gelmek (Bir şeyin, sözün)
8431	Üstüne oturmak, (üstüne yatmak)
8433	Üstüne (üzerine) titremek
8439	Üstüne (üzerine) varmak (Birinin)
8441	Üstüne yatmak
8442	Üstüne (üzerine) yıkmak
8444	Üstüne (üzerine) yürömek
8445	Üstün gelmek (Birinden, bir şeyden)

8447	Üstünü görmek
8449	Üzerinde durmak
8450	Üzerinde kalmak
8451	Üzerinden atmak
8454	Üzerine almak
8455	Üzerine atmak
8456	Üzerine basmak
8458	Üzerine düşmek
8459	Üzerine geçirmek
8460	Üzerine gelmek
8461	Üzerine titremek
8465	Üzerine varmak
8467	Üzerine yıkmak
8468	Üzerine yürümek
8473	Vaktini almak (yemek)
8474	Vaktini öldürmek
8478	Varlık göstermek
8487	Verip veriştirmek (Birine)
8492	Vız gelmek (Vız gelip tırıs gitmek) (Birine bir şey)
8493	Volta atmak
8503	Yabana atmak
8504	Yabana söylemek
8509	Yağ bağlamak
8530	Yakadan geçirmek

8533	Yakasına sarılmak (Birinin)
8534	Yakasına yapışmak (Yakasını bırakmamak)
8535	Yakasından atmak
8536	Yakasından inmek
8537	Yakasını bırakmamak
8538	Yakasını kaptırmamak
8539	Yaka silmek (Birinden)
8541	Yakayı kurtarmak (sıyırmak)
8542	Yakışık almamak
8545	Yalan çıkmak (Bir haber, bir kişi)
8549	Yalayıp yutmak
8553	Yalpa vurmak
8557	Yan bakmak
8558	Yan basmak (Bir işte)
8560	Yan çizmek
8568	Yanına bırakmamak (komamak) (Birinin davranışını)
8569	Yanına (kar) kalmak
8673	Yanıp tutuşmak (Biri için, bir şey için)
8574	Yanıp yakılmak
8579	Yan (taraf) tutmak (Taraf tutmak)
8581	Yan yatmak
8583	Yapmadığı kalmamak, (Yapmadığını bırakmamak)
8585	Yara açmak
8587	Yara işlemek

8589	Yaramışlık satmak
8593	Yardan atmak
8605	Yasak savmak (Biri, bir nesne)
8606	Yas tutmak
8607	Yaş dökmek
8615	Yatağa düşmek
8620	Yaya kalmak
8622	Yaygarayı basmak
8627	Yazıya dökmek
8628	Yedeğe almak
8629	Yedek çekmek
8647	Yele vermek
8653	Yem dökmek
8656	Yemin vermek
8659	Yer almak
8670	Yere batmak
8671	Yere sermek (Birini)
8673	Yerinde duramamak
8675	Yerinden oynamak
8676	Yerinde saymak
8680	Yerine geçmek (Biri, bir şey)
8681	Yerine getirmek
8682	Yerine koymak (Onu...)
8683	Yerini doldurmak

8684	Yerini tutmak
8690	Yer öpmek
8692	Yer tutmak (Biri, bir nesne)
8693	Yer vermek
8697	Yeşilden yemek
8712	Yıldızı parlamak
8713	Yıldızı sönmek
8722	Yiyip bitirmek (Birini)
8723	Yoğurt çalmak
8727	Yok satmak
8728	Yokuşa sürmek
8732	Yola çıkmak
8733	Yol açmak (Bir şeye)
8734	Yola düşmek
8735	Yola düzölmek
8736	Yola gelmek (getirmek)
8737	Yol almak
8738	Yol aramak
8739	Yola vurmak
8740	Yola yatmak
8743	Yoldan çıkmak
8744	Yoldan kalmak
8747	Yol görünmek
8748	Yol göstermek

8749	Yol kesmek (vurmak)
8750	Yollara düşmek
8753	Yol tutmak (Bir)
8754	Yolu (ayağı) düşmek (Bir yere)
8756	Yoluna koymak
8757	Yoluna (rayına) girmek (Bir iş)
8758	Yoluna koymak (İşi)
8759	Yolunu beklemek (gözlemek)
8761	Yolunu kesmek
8762	Yolunu sapıtmak (Yolunu şaşırmak) (Biri)
8763	Yolunu şaşırmak
8765	Yolu tutmak
8767	Yol vermek
8768	Yol vurmak
8774	Yorgunluğunu almak
8775	Yorgunluğunu çıkarmak
8777	Yörüngesine oturmak (İş)
8780	Yuha çekmek
8781	Yukardan almak
8783	Yukardan bakmak (Birine)
8785	Yumağını büyötmek
8796	Yurt tutmak
8800	Yuvarlanıp gitmek
8801	Yuvasını bozmak (dağıtmak)

8803	Yuvasını yıkmak (Birinin, biri)
8805	Yük kaldırmak
8807	Yükseklerde dolaşmak (Yüksekten uçmak)
8809	Yüksekten atmak (Tafra satmak)
8810	Yüksekten bakmak (Birine)
8811	Yüksekten uçmak
8814	Yükünü almak
8815	Yükünü tutmak
8818	Yüreği çarpmak
8819	Yüreği daralmak
8820	Yüreği dayanmamak
8821	Yüreği erimek
8822	Yüreği ezilmek
8824	Yüreği kabarmak
8825	Yüreği kalkmak
8826	Yüreği kararmak
8830	Yüreğine büyümek
8832	Yüreğine inmek
8833	Yüreğine işlemek
8837	Yüreği oynamak
8838	Yüreği (ciğeri) parçalanmak (parça parça olmak)
8839	Yüreği serinlemek
8840	Yüreği sızlamak
8841	Yüreği soğumak

8842	Yüreği tükenmek
8844	Yüreği yanmak
8850	Yürek tüketmek
8851	Yürürlüğe girmek
8856	Yüz çevirmek (Bir kimseden)
8857	Yüze çıkmak
8858	Yüze gülmek (Birisi, bir nesne)
8863	Yüz göstermek
8868	Yüz sürmek
8869	Yüz tutmak (Bir şey, belli bir durum almaya)
8874	Yüzü görmemek (rahat, uyku, dert...)
8876	Yüzü gülmek
8877	Yüzü kalkmamak (olmamak) (Birine karşı)
8880	Yüzünden akmak
8883	Yüzünden okumak (Birinin, kağıdın)
8885	Yüzüne atılmak (Birinin)
8886	Yüzüne bağırmak (Birinin)
8888	Yüzüne (bir daha) bakmamak (Birinin, bir şeyin)
8891	Yüzüne durmamak
8892	Yüzüne gelmemek (Birinin)
8894	Yüzüne gülmek
8898	Yüzüne vurmak (çarpmak)
8899	Yüzünü ağartmak (Birinin, kendi)
8900	Yüzünü (suratını) ekşitmek (buruşturmak)

8904	Yüzünü kızartmak (kendi, birinin)
8907	Yüzün sallandırmak
8919	Yüzü tutmamak (Bir şey söylemeye)
8927	Yüz vermek (Birine)
8932	Zartayı çekmek
8933	Zar tutmak
8937	Zembereği boşanmak
8939	Zemin hazırlamak
8943	Zevahiri kurtarmak
8944	Zevkine varmak (Tadını almak), (Bir şeyin)
8945	Zevkini çıkarmak
8946	Zevkini okşamak (Bir şey, birinin)
8949	Zıddına gitmek (Bir şey, birinin)
8950	Zıddına gitmek
8951	Zılgıt yemek
8953	Zırnık (bile) vermemek
8954	Zıvanadan çıkmak
8956	Zihin yormak
8957	Zihni açılmak
8958	Zihni karışmak
8959	Zihnini çekmek
8960	Zihnini kurcalamak (Bir konu, birinin)
8961	Zihni saplanmak
8962	Zihni takılmak

8964 Zindan kesilmek (Bir yer)

8968 Zokayı yutmak

8969 Zora binmek (İş)

1.2.11.1.2.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

Deyimleşmiş birleşik fiillerde isim unsuru bir kelime grubu olabilir. Kelime grupları cümle içinde tek kelime gibi işlev görürler. Cümlenin ögeleri bulunurken kelime grubunu oluşturan kelimeler parçalanamaz. Deyimi oluşturan kelimelerden sonuncusu çekimlenebilen bir fiil ise, grup, deyimleşmiş birleşik fiil olarak adlandırılır (Gülsevin, 2002: 609). Mastar eki almış olan deyimleşmiş birleşik fiillerin kip ve kişi ekiyle cümle içinde çekimlenerek bir öge olduklarını görürüz. “Bu yapıların içinde çekimlenmiş fiilin oluşturduğu “yüklem” dışında bazen bir “özne”, bazen bir “nesne”, “dolaylı tümleç veya zarf tümleci” bazen de hepsi ya da bir kaç bulunabilir” (Gülsevin, 2002: 609). Birleşik fiil grubu şeklinde olan deyimlerde anlamca bir kaynaşma söz konusu olduğu için söz dizimi olarak bakıldığında fiilden önce gelen isim unsuru fiile; özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf olarak bağlanmaktadır (Sinan, 2000: 293). Mastar eki alan birleşik fiiller gerekli şahıs ve zaman eklerini alarak kullanabildiklerinden kurallı cümle durumundadırlar ve bu deyimlerin yapısında gereken cümle unsurları bulunabilmektedir (Sinan, 2000: 171). Böylelikle birleşik fiillerin yapısı bir cümle özelliği taşır. Bu nedenle birleşik fiiller incelenirken ögelerine ayrılmıştır.

Unutulmamalıdır ki diğer kelime gruplarında olduğu gibi deyimleşmiş birleşik fiiller de cümlenin ögesi olduklarında tek bir kelime gibi ele alınarak incelenir. Grubun iç yapısındaki unsurlar bir bütünün parçaları olduğu için ayrılmazlar.

1.2.11.1.2.2.1. Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2791 Ağırılığınca altın değmek

2909 Ağzının suyu akmak

2910 Ağzının tadı bozulmak (kaçmak)

2944	Akan sular durmak
2964	Akıl sır ermemek
3133	Alnının damarı çatlamak
3612	Barut kokusu gelmek
3641	Baş beyin kalmamak
3832	Beti benzi atmak (kalmamak)
4150	Burnunun direği sızlamak
4231	Canını içine sokacağı gelmek
4525	Dananın kuyruğu kopmak
4682	Dili damağı kurumak
4764	Dizinin bağı çözülmek
4970	El ayak çekilmek
5030	Eli ayağı dolaşmak
5031	Eli ayağı gevşemek
5032	Eli ayağı tutmak
5554	Götünün kılı ağarmak
5624	Gözlerinin içi gülmek
5654	Gözü gönlü açılmak
6172	İçine sokacağı gelmek (Birini)
6179	İçinin (yüreğinin) yağı erimek
6289	İp ilmik tutmamak
6732	Kesenin dibi görünmek
6862	Kolu kanadı kırılmak
6871	Koyun yaşı kadar yaşı kalmak

7209	Nane dikenini batmak (Bir kimseye)
7693	Saçı başı ağarmak
7807	Sepet havası çalmak (Birine)
7822	Ses seda (ses) çıkmamak
8041	Suyu seli kalmamak
8106	Şeytan tüyü bulunmak (Bir kişide)
8147	Tadı tuzu kalmamak
8206	Teker meker yuvarlanmak
8410	Üstü başı dökülmek
8836	Yüreğinin yağı erimek
8875	Yüzü gözü açılmak

1.2.11.1.2.2.2. Özne + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2921	Ağzı süt kokmak
3074	Alev saçığı sarmak
3373	Ateş bacayı (saçığı) sarmak (Alev saçığı sarmak)
3411	Attığı taş yerini bulmak
3734	Başı yastık yüzü görmek
4051	Borç bini aşmak
4268	Cebi (eli) para görmek
4317	Cinler cirit (top) oynamak (içinde)
5042	Eli ekmek tutmak (Ekmeğini eline almak)
5051	Eli kalem tutmak
5098	Eli para görmek

5124	Elleri nasır bağlamak
5217	Etekleri zil çalmak
5277	Fareler cirit oynamak (atmak) (Bir yerde)
5598	Göz gözü görmemek
5628	Gözleri velfecri okumak
5656	Gözü hiçbir şey görmemek (Gözüne hiçbir şey görünmemek)
5838	Hakı bokunun ödememek
6144	İçi içini yemek
6148	İçi kan ağlamak (İçinden kan gitmek)
6188	İçi yağ bağlamak
6514	Kan gövdeyi götürmek
6610	Karnı zil çalmak
6695	Kendi kendini yemek (Kendini yemek) (İçi içini yemek)
6772	Kırdığı koz kırkı (bini) aşmak
7321	Ocağı kör kalmak
7681	Saat on bir buçuğu çalmak
8843	Yüreği yağ bağlamak
8914	Yüzü sirke satmamak

1.2.11.1.2.2.3. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2687	Acısı içine (yüreğine) çökmek (işlemek)
2750	Adı kulağına değmek (Bir kimsenin)
2771	Afyonu (baharı) başına vurmak
2799	Ağız burun birbirine karışmak

2823	Ağlayası ağzından gelmek
2836	Ağzı ağzına kavuşmamak
2843	Ağzı çiriş çanağına dönmek
2851	Ağzı kulaklarına varmak (Sevincinden)
2934	Ahı yerde kalmamak (Ahı çıkmak) (Birinin)
2977	Aklı başına gelmek
2981	Aklı başından gitmek
2983	Aklı bokuma karışmak
2996	Aklına gelen başına gelmek
3027	Aklı zıvanadan çıkmak
3067	Aldığı aptes ürküttüğü kurbağaya değmemek
3175	‘Aman Allah’ ı göğe çıkmak
3209	Anasından emdiği süt burnundan gelmek
3308	Arkası (sırtı) yere gelmemek
3350	Aş deliye kalmak
3399	At izi it izine karışmak (İt izi at izine karışmak)
3424	Avurdu avurduna geçmek
3433	Ayağı düze basmak
3468	Ayağı yere (toprağa) basmak
3470	Ayağı (ayakları) suya ermek (değmek)
3474	Ayağı yerden kesilmek
3475	Ayağı (ayakları) yere değmemek
3490	Ayakları suya ermek
3491	Ayakları yere değmemek

3580	Baharı başına vurmak
3657	Başı dara düşmek
3658	Başı derde girmek
3663	Başı göğşe ermek (değmek)
3686	Başı nara yanmak
3731	Başı taşa değmek
3735	Başı yerine gelmek
3849	Bıçak kemiğe dayanmak
3867	Bildiği yanıldığını yetmemek
4053	Borç gırtlığına çıkmak (Gırtlığına kadar borcu olmak)
4080	Boynu armut sapına dönmek
4203	Canı ağzına gelmek
4204	Canı burnuna gelmek
4206	Canı çabasına (derdine) düşmek
4242	Canı yerine gelmek
4315	Cini tepesine çıkmak
4318	Cinleri ayağa kalkmak (Cinleri başına toplamak), (Cini tepesine çıkmak), (Cini tutmak)
4319	Cinleri (cini) başına toplanmak
4501	Dağlar misafir almaya başlamak
4871	Dünya başına yıkılmak
4679	Dili bir karış dışarı çıkmak
4683	Dili damağına yapışmak
4924	Eğrisi doğrusuna (rast, karşı) gelmek

5025	Eli ağzına yetmemek
5037	Eli böğründe kalmak
5038	Eli cebine varmamak
5049	Eli işe yatmak
5054	Eli (böğründe) koynunda kalmak
5107	Eli yerden gökten kesilmek
5150	Emeği sağdıç emeğine dönmek
5155	Emir büyük yerden gelmek
5211	Eteği ayağına dolaşmak
5234	Ettiği yanına kalmak
5239	Evdeki hesap çarşıya uymamak
5349	Foyası meydana (ipliği pazara) çıkmak (Birin)
5614	Gözleri çukura gitmek (kaçmak)
5617	Gözleri evinden (yerinden) fırlamak (oynamak)
5620	Gözleri kan çanağına dönmek
5630	Gözleri yollarda (gözü yolda) kalmak
5660	Gözü kan çanağına dönmek
5719	Gözü toprağa bakmak
5727	Gözü yolda kalmak
5908	Harı başına vurmak
6050	Hevesi kursağında kalmak
6137	İçi dışına çıkmak
6143	İçi içine sığmamak
6221	İki eli böğründe kalmak

6231	İkisi bir deliğe işemek
6233	İkisi bir kazanda kaynamak
6238	İki yakası bir araya gelmek
6296	İpliği pazara çıkmak
6312	İş başa düşmek
6316	İş çığırından çıkmak
6318	İş çıkmaza girmek
6326	İşi Allah' a kalmak
6328	İşi başından aşmak (aşkın olmak)
6334	İş inada binmek
6351	İş işten geçmek
6364	İş medreseye düşmek (Medreseye düşmek)
6366	İş sarpa sarmak (Sarpa sarmak)
6367	İş şirazeden çıkmak (Şirazeden çıkmak)
6388	İt izi at izine karışmak
6410	Kabak (birinin) başına (başında) patlamak
6451	Kafası taşa çarpmak
6506	Kan başına (beynine) sıçramak (çıkmak)
6797	Kısmeti ayağına (kadar) gelmek
6866	Korktuğu başına gelmek (Korktuğuna uğramak)
7024	Laf ağzında kalmak
7035	Lafi ağzında kalmak
7052	Lakırdı ağzından dökülmek
7063	Lanet halkası (toku) boğazına (boyuna) geçmek

7167	Mezhebi meşrebine uymamak
7346	Ok yaydan çıkmak
7499	Pabucu dama atılmak
7501	Pabucunun teki bir yerde kalmak
7553	Parmağı ağzında kalmak (Parmak ısırarak)
7632	Post elden gitmek
7680	Saati saatine uymamak (Birin)
7704	Saç sakal birbirine karışmak
7705	Saçı arkasından çekilmek
7736	Sakalı ele vermek
7818	Sesi ayyuka çıkmak
7863	Sırtı yere gelmemek
7889	Sivriltiltiği kazık götüne batmak
7934	Söz ayağa düşmek
7979	Sözü yere düşmek
8138	Tadı damağında kalmak
8312	Tuttuğu dal elinde kalmak
8330	Tütünü tepesinden çıkmak
8377	Uyku gözünden akarak
8381	Uykusu başına vurmak
8405	Üst başa geçmek
8696	Yer yerinden oynamak
8790	Yumurta kapıya gelmek (dayanarak)
8816	Yüreği ağzına gelmek

8913 Yüzü sıcak ekmeğe gülmemek

1.2.11.1.2.2.4. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

4092 Boyu boyuna, huyu huyuna uymak

1.2.11.1.2.2.5. Özne + Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

7051 Lakırdı ağzından dirhemle çıkmak

7151 Metelik gözüne divan sinisi görünmek

7928 Söz ağzından dirhemle çıkmak

1.2.11.1.2.2.6. Özne + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2835 Ağzı (bir karış) açık kalmak

3023 Aklı sonradan gelmek

3488 Ayakları geri geri gitmek

4135 Burnu bile kanamamak

5029 Eli ayağı buz kesilmek

5036 Eli boş dönmek

5618 Gözleri (gözü) fal taşı gibi açılmak

6193 İçtikleri su ayrı gitmemek

8920 Yüzü yazılı kalmak (Bir şeyin)

1.2.11.1.2.2.7. Özne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

7092 Maksadı üzüm yemek değil bekçi dövmek

7138 Meramı kalaycılık değil göt (kıç) çalkalamak

8470 Üzüm yemek değil bekçi dövmek

1.2.11.1.2.2.8. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2674	Abdal dili dökmek
2697	Açık bono vermek
2701	Açık kapı bırakmak
2702	Açık kart vermek (birine)
2744	Adı bile okunmamak
2806	Ağız dil vermemek
2818	Ağız tamburası çalmak
2865	Ağızına geleni söylemek
2874	Ağızındaki kozu kırmak
2901	Ağızının kalayını vermek
2903	Ağızının kokusunu çekmek (Birinin)
2905	Ağızının otunu vermek
2906	Ağızının ölçüsünü vermek
2907	Ağızının payını (kalayını, ölçüsünü) vermek
2911	Ağızının tadını bilmek
2971	Akla karayı seçmek
3057	Alayı karayı yığmak
3062	Alçacık dağları ben yarattım demek
3108	Allah'ın binasını yıkmak
3120	Allah yarattı dememek
3217	Anasının nikâhını istemek

3271	Ardı arkası kesilmemek
3311	Armudun sapı, üzümün (kirazın) çöpü var, demek
3342	Aşağı koysam (korsam) pas olur, yukarı koysam is olur, demek
3461	Ayağının bağını çözmek
3532	Ayrı baş çekmek
3589	Bal alacak çiçeği bilmek
3598	Balmumu yapıştırmak
3606	Bana mısın dememek
3620	Bastığı yeri bilmemek
3722	Başının etini yemek (Birinin)
3745	Başsağlığı dilemek
3783	Belayı satın almak
3792	Belinin ağrısını duymak
3881	Bindiği (oturduğu) dalı kesmek
4098	Boyunun ölçüsünü almak
4151	Burnunun ucunu görmemek
4172	Büyük (söz) söylemek
4211	“Canım” dese, “canın çıksın” diyor sanmak
4276	Cemaziyülevvelini bilmek
4277	Cennetin kapısını açmak
4378	Çekidüzen vermek (Üstüne başına, ortalığa)
4404	Çıbanın başını koparmak
4505	Dalavere çevirmek
4506	Dal budak salmak

4512	Dal kol atmak
4664	Dil ağız vermek
4702	Dilinin cezasını (belasını) çekmek (Diliyle belaya uğramak)
4776	Doksan (seksen, kırk) kapının ipini çekmek
4783	Dokuz yorgan eskitmek
4824	Dudak payı bırakmak
4882	Dünyanın kaç bucak olduğunu anlamak
4909	Ecel teri dökmek
4967	El' aman çağırmaq
5015	El etek çekmek (Bir şeyden)
5016	El etek (ayak) öpmek
5184	Eski defter yoklamak (defterleri karıştırmak)
5209	Et can tutmamak (Et tutmamak)
5290	Feleğin sillesini yemek (Sillesine uğramak)
5331	Fincancı katırlarını ürkütmek
5372	Gece gündüz dememek
5405	Geniş bir nefes almak
5451	Gizli din taşımak
5574	Gözdağı vermek (Birine)
5632	Göz nuru dökmek
5707	Gözün(ün) üstünde kaşın (Kaşın altında gözün) var dememek (Birine)
5730	Gözyaşı dökmek
5855	Hal hatır sormak (Hatır sormak)
5870	Hamamın namusunu kurtarmak

5880	Hangi peygambere kulluk edeceğini (ümme olacağını) şaşırarak (bilmemek)
5889	Hanya'yı Konya'yı öğrenmek (anlamak)
5927	Hatır gönül bilmemek (tanımamak)
6019	Her itin dilini bilmek
6102	İciğini ciciğini (iciğini ciciğini) çıkarmak
6103	İciğini ciciğini sormak
6116	İciğini ciciğini çıkarmak
6246	İlerisini gerisini (önünü ardını) düşünmemek (hesaplamamak, saymamak)
6279	İnsan eti yemek
6292	İpin ucunu kaçırmak
6413	Kabak tadı vermek
6502	Kan alacak damarı bilmek
6534	Kan kusup kızılılık şerbeti içtim demek
6540	Kantarın topuzunu kaçırmak
6553	Kapının ipini çekmek (Şu kadar kapının...)
6631	Kaşın altında gözün var dememek
6672	Keli körü toplamak
6731	Kesenin ağzını açmak
6781	Kırk kapının ipini çekmek
6794	Kısa yanını vermemek
6815	Kızıl (Kızılca) kıyameti koparmak
6831	Kimsenin tavuğuna kış (kedisine pist) dememek

6905	Köşe kapmaca oynamak
6963	Kurt masalı okumak (söylemek)
7000	Küçük dağları ben yarattım demek
7002	Küçük dilini yutmak
7118	Masraf kapısı açmak
7201	Nabza göre şerbet vermek
7301	Neye uğradığını bilememek
7338	Oh olsun demek
7356	Olmayacak duaya âmin demek
7404	Oturduğu dalı kesmek
7468	Önünü ardını düşünmemek
7539	Paranın gümüş olduğunu anlamak
7557	Parmağının ucunu göstermemek
7563	Parmak hesabı göstermek
7610	Pılıyı pırtıyı toplamak
7655	Rahat yüzü görmemek
7677	Rüzgâr gelecek delikleri tıkamak
7698	Saçını başını yolmak
7703	Saç sakal (saç) ağartmak (Bir işte)
7765	Sapla samanı (birbirine) karıştırmak
7783	Seksen kapının ipini çekmek
7786	Selam sabahı kesmek
7830	Sıcak yüz göstermek
7913	Son kozunu oynamak

8103	Şeytanın ayağını (bacağını) kırmak
8104	Şeytanın yattığı yeri bilmek
8166	Tası tarağı toplamak
8249	Teslim bayrağı çekmek
8317	Tuz biber ekmek (Üstüne, yaraya)
8340	Ucunu ortasını (Uçlarını ortalarını) bulmak (İki kişinin)
8348	Uçlarını ortalarını bulmak
8479	Var mı bana yan bakan demek
8562	Yandım Allah çağırmaq
8577	Yanlış kapı çalmak
8582	Yan yattı çamura battı (demek)
8604	Ya sabır (Sabur) çekmek
8637	Yedi kubbeli hamam kurmak
8698	Yeşil ışık yakmak
8835	Yüreğinin şişini indirmek
8867	Yüzsuyu dökmek (Birine)
8902	Yüzünü gözünü açmak (Çocuğın)

1.2.11.1.2.2.9. Nesne+ Özne+ Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2877	Ağzından çıkana (çıkan sözü) kulağı işitmemek (duymamak)
2890	Ağzını bıçak açmamak
3854	Bıyığını balta kesmemek (kesmez olmak)
4819	Dört yanı deniz kesilmek
5699	Gözünü kan bürümek

6178	İçini kurt yemek
7569	Parsayı başkası toplamak
7616	Pirinci (çok) su kaldırmamak (götürmemek) (Birin)

1.2.11.1.2.2.10. Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2755	Adımını adımından şaşırmaq
2826	Ağrımayan başını ağrıya sokmaq
2892	Ağzını havaya (poyraza) açmaq
2896	Ağzını kiraya vermek
2969	Akını bokuna karıştırmak
3012	Aklını başına almak (toplamak, devşirmek)
3013	Aklını başından almak (Bir şey birinin)
3157	Altını üstüne getirmek
3239	Arabasını düze çıkarmak
3396	Atını sağlam kazığa bağlamak
3403	Atlıyı atından indirmek
3462	Ayağının pabucunu başına giymek
3512	Ayda kazandığını günde yemek
3548	Azı çoğa tutmak (saymak)
3586	Baklayı ağzından çıkarmak (Ağzından baklayı çıkarmak)
3603	Baltayı taşa vurmak
3709	Başını belaya sokmak (Birin)
3711	Başını derde sokmak (Kendi)
3717	Başını koltuğunun altına almak

3719	Başını nara yakmak (Birinin, kendisinin)
3724	Başını (kafasını) taştan taşa vurmak (taşlara çarpmak)
4025	Bohçasını koltuğuna vermek
4229	Canını dişine takmak (almak)
4233	Canını sokakta (pazarda) bulmamak
4337	Çalıyı tepeden sürümek
4622	Dertsiz başını derde sokmak
4636	Deveyi düze çıkarmak
4758	Dizgini ele almak
4938	Ekmeğini eline almak
4940	Ekmeğini kana doğramak.
4942	Ekmeğini taştan çıkartmak
5082	Elini cebine atmak
5084	Elini kana bulamak
5091	Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak
5096	Elini yüzüne almak
5193	Esmayı üstüne sıçratmak
5196	Eşğini sağlam kazığa bağlamak
5377	Geceyi gündüze katmak
5400	Gemi azıya almak
5506	Gönlünü pazara çıkarmak
5696	Gözünü daldan budaktan esirgememek (sakinmemek)
6057	Hırkayı başına çekmek
6211	İki ayağını bir pabuca sokmak

6234	İki sözü bir araya getirememek
6237	İki ucunu bir araya getirememek
6348	İşi oluruna bağlamak (Oluruna bağlamak)
6350	İşi sağlama almak (Sağlam kazığa bağlamak)
6355	İşi yokuşa sürmek (Yokuşa sürmek)
6386	İti peynir tulumuna bağlamak
6449	Kafasını taştan taşa vurmak
6484	Kaleyi içinden fethetmek
6525	Kanını içine akıtmak
6659	Keçeyi sudan çıkarmak
6677	Kelleyi koltuğa almak (Kellesi koltuğunda olmak)
6705	Kendini ateşe atmak
6713	Kendini dev aynasında görmek
6720	Kendini naza çekmek
6730	Kerameti kendinden bilmek
6760	Kılıcını arşa asmak
6834	Kirli çamaşırlarını ortaya dökmek
6984	Kuyruğu kapana kısılmak
7006	Külahını (fesini) havaya atmak
7033	Lafi (lakırdıyı, sözü) ağzına tıkamak
7034	Lafi (lakırdıyı, sözü) ağzında gevelemek
7036	Lafi ağzından çıkarmak
7056	Lakırdıyı ağzına tıkamak
7057	Lakırdıyı ağzında gevelemek

7067	Leyleği havada (ayakta) görmek
7082	Mahalleyi ayağa kaldırmak
7133	Mektubu dışından okumak
7139	Mercimeği fırına vermek
7387	Ortalığı birbirine katmak (çorbaya çevirmek)
7438	Ölümü göze almak
7707	Sadakayı saraydan çıkarmamak
7735	Sakalı değirmende ağartmak
7740	Sakızını gözünün önüne yapıştırmak
7813	Sermayeyi kediye yüklemek
7955	Sözü ağzına tıkamak
7956	Sözü ağzında bırakmak (Birinin)
7957	Sözü ağzında gevelemek
8027	Suyu baştan (başından) kesmek
8042	Suyu yokuşa akıtmak
8054	Sürmeyi gözden çekmek
8112	Şimşekleri üstüne çekmek
8175	Taşı gedığine koymak
8254	Tezkeresini eline vermek
8299	Tozu dumana katmak
8305	Turnayı gözünden vurmak
8540	Yakayı ele vermek
8611	Yaşını içine akıtmak
8649	Yelkenleri suya indirmek

- 8704 Yılanı koynunda beslemek
8707 Yıldırımları üstüne çekmek
8776 Yorgunu yokuşa sürmek
8786 Yumruğu derisine vurmak
8908 Yüzünü yere getirmek (Birin)

1.2.11.1.2.2.11. Nesne + Özne + Yüklem, Nesne + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

- 3715 Başını gün, ayağını yer yemek

1.2.11.1.2.2.12. Nesne+ Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Nesne + Yer Tamlayıcısı +Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 3091 Ali'nin külahını Veli'ye, Veli'nin külahını Ali'ye giydirmek.
3732 Başı taşa, taşı başa vurmak (Taşı başa başı taşa vurmak)
7615 Pireyi gözünden, çakalı dizinden vurmak
8174 Taşı başa, başı taşa vurmak

1.2.11.1.2.2.13. Nesne + Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

- 6716 Kendini fasulye gibi nimetten saymak

1.2.11.1.2.2.14. Nesne + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2756 Adımını denk atmak (almak)
2759 Adını... e çıkarmak
3020 Aklını peynir ekmekle yemek
3451 Ayağını berk basmak
3454 Ayağını denk almak

3469	Ayağını yorganına göre uzatmak (yorganına göre ayak)
3710	Başını boş bırakmak
3946	Bir elle verdiği öbür elle almak
4228	Canını dar atmak (Bir yere)
4637	Deveyi havutuyla yutmak
4890	Dünyayı <u>toz pembe</u> görmek
5083	Elini çabuk tutmak
5320	Fırsatı ganimet bilmek (saymak)
5698	Gözünü dört açmak
6562	Kapıyı büyük açmak
6651	Kazı koz anlamak
6703	Kendini ağır satmak
6712	Kendini dar atmak (Bir yere)
6715	Kendini dirhem dirhem satmak
6763	Kılı kırk yarmak
6799	Kısmetini (nimetini) ayağıyla tepmek
6957	Kurdu koyunla barıştırmak (yürütmek)
7008	Külahını(pabucu) ters giydirmek (Biri başkasına, şeytana)
7140	Mercimeği yan yuvarlamak
7161	Meydanı boş bulmak
7192	Mülahazat hanesini açık bırakmak
7305	Nimeti ayağıyla tepmek
7502	Pabucu ters giydirmek
7975	Sözünü geri almak

- 8093 Şeşi beş görmek
8903 Yüzünü kara çıkarmak

1.2.11.1.2.2.15. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2729 Adam içine çıkmak
2737 Adam sırasına geçmek (girmek)
2738 Adam yerine koymak
2770 Afura tafura gelmemek
2810 Ağız kalabalığına getirmek
2899 Ağızının içine bakmak
2900 Ağızının içine baktırmak
3018 Aklının köşesinden geçmemek
3093 Al kanlara boyanmak
3164 Altmış altıya bağlamak
3181 Amansız taraftan yakalamak
3187 Ana baba eline bakmak
3191 Anadan (yeni) doğmuşa dönmek
3248 Arafat'ta soyulmuş hacıya dönmek
3258 Arap saçına dönmek (İş, işler)
3295 Arka kapıdan çıkmak
3420 Avucunun içine almak
3457 Ayağının altına almak
3477 Ayak altında kalmak
3486 Ayaklar altına almak

3538	Aza çoğa bakmamak
3575	Bağlandığı yerde otlamak
3604	Bam teline basmak (Birin)
3651	Başı altından çıkmak (Bir şey bir kimsenin)
3697	Başından büyük (halt etmek) işe kalkmak
3698	Başından büyük işlere girişmek (karışmak)
3718	Başının altından çıkmak (Bir şey birinin)
3720	Başının çaresine bakmak
3721	Başının (canının) derdine düşmek
3728	Başın sağ olsuna gitmek
3845	Beyninden vurulmuşa dönmek
3857	Bıyık altından gülmek
3859	Bıyık falına bakmak
3884	Bin kalıba girmek
3894	Bir araya gelmek
3914	Birbirinin ağzına tükürmek
3926	Bir dalda durmamak
3959	Bir kaba işlemek (İkisi, hepsi)
3962	Bir kapıya çıkmak (Hepsi)
3965	Bir kazanda kaynamamak (İkisi bir kazanda kaynamamak)
3968	Bir köşeye (köşeye, köşesine) çekilmek
3977	Bir pula satmak (Birini)
3982	Bir şeye benzememek
3990	Bir yastıkta kocamak

4023	Boğaz tokluğuna çalışmak
4042	Bok yoluna gitmek
4095	Boyunduruk altına girmek
4149	Burnunun dikine (doğrusuna) gitmek (Dikine gitmek)
4193	Can damarına basmak
4199	Can evinden vurmak
4230	Canının derdine düşmek
4246	Can kaygısına düşmek
4447	Çizmeden yukarı çıkarmak
4452	Çocuk oyuncağı haline getirmek
4459	Çoluk çocuğa karışmak
4461	Çoluk çocuk elinde kalmak
4482	Çürük (yaş) tahtaya basmak
4507	Daldan dala konmak
4598	Denizden çıkmış balığa dönmek
4613	Dereden tepeden konuşmak
4703	Dilinin ucuna gelmek
4722	Dinden imandan çıkmak
4741	Dişinden, tırnağından artırmak
4745	Dişini tırnağına takmak
4770	Doğduğuna inanıp öldüğüne inanmamak
4808	Dört ayak üstüne düşmek
4839	Dut yemiş bülbüle dönmek
4860	Dümen suyundan gitmek (Birinini)

4876	Dünya evine girmek
4979	Elde avuçta kalmamak
4987	Elden ayaktan düşmek
4992	Elden ele dolaşmak (Bir şey)
4993	Eden ele geçmek (Bir şey)
5001	Ele avuca sığmamak
5072	Eline ayağına düşmek (sarılmak)
5139	El üstünde tutulmak (Ellerde gezmek) (Bir kimse)
5153	Eme seme yaramamak
5165	Enine boyuna çekmek
5228	Etliye sütlüye karışmamak
5304	Fena yerine vurmak
5424	Geyik etine girmek
5572	Göz aydına gitmek
5600	Göz hapsine gelmek
5633	Göz önünde tutmak (bulundurmak), (Göz önüne almak), (Bir durumu)
5634	Göz önüne getirmek
5705	Gözünün içine bakmak
5706	Gözünün önünden gitmemek
5708	Gözünün yaşına bakmamak (Birin)
5783	Gün ışığına çıkmak (Bir sorun)
5854	Hale yola koymak
5951	Havadan sudan (şundan bundan) konuşmak
6027	Her telden çalmak

6091	Huyuna suyuna gitmek (Birin)
6205	İğne ipliğe dönmek (İğne iplik kalmak), (Bir iğne bir iplik kalmak), (İğne yemiş ite dönmek)
6208	İğne yemiş ite dönmek
6342	İşin içinden çıkmak
6343	İşin içinden sıyrılmak (çıkmaq)
6363	İşleyen değirmenin boğazına durmak
6385	İtin götüne (kıçına) sokmak
6425	Kadınlar hamamına dönmek (Bir yer)
6464	Kâğıt üzerinde kalmak
6490	Kalıptan kalıba girmek (Biri, bir şey)
6497	Kanadı altına almak (Kanat germek)
6498	Kanadı altına sığınmak (Birin)
6542	Kan ter içinde kalmak
6548	Kapanın elinde kalmak (Bir şey)
6646	Kazdığı kuyuya (kendisi) düşmek
6688	Kendi derdine düşmek
6832	Kim vurduya gitmek
6867	Koru önüne deşmek
6911	Kötü yola düşmek
6941	Kulakları üstüne yatmak
6971	Kuru tahtada kalmak
6998	Kuzu postuna bürünmek
7025	Laf (Lakırdı, söz) altında kalmamak

7053	Lakırdı altında kalmamak
7070	Lokma ağzında büyümek
7107	Mantar gibi yerden bitmek
7344	Okkanın altına gitmek
7357	Olupbittiye getirmek
7560	Parmak arasından bırakmak
7596	Pes perdeden (konuşmak)
7667	Renkten renge girmek
7717	Sağa sola bakmamak
7724	Sağlama (sağlam kazığa) bağlamak
7741	Sakalının altına girmek (Birin)
7869	Sidik yarışına çıkmak
7906	Sol tarafından kalkmak
7930	Söz altında kalmamak
7996	Su içinde kalmak
8026	Suya sabuna dokunmamak
8031	Suyu kesilmiş değirmene dönmek (ortalık)
8040	Suyun yüzüne çıkmak
8044	Su yüzüne çıkmak
8070	Şafii köpeğine dönmek (benzemek)
8123	Şundan bundan konuşmak
8179	Taş taş üstünde bırakmamak
8246	Ters tarafından kalkmak
8302	Tundan tuna atmak

8367	Ut altında kalmak
8389	Uyuyan yılanın kuyruğuna basmak (Yılanın kuyruğuna basmak)
8401	Üçe beşe bakmamak
8402	Üç nal ile bir ata kalmak
8409	Üst perdeden (konuşmak)
8438	Üstüne üstüne gitmek
8555	Yal yediği kaba sıçmak
8588	Yaralı parmağa işlememek
8603	Yarı yolda bırakmak (Birini)
8614	Yaş tahtaya basmamak
8624	Yaz boz tahtasına çevirmek
8668	Yerden yere çalmak (vurmak) (Birini)
8679	Yerin dibine geçmek (Yere batmak), (Yer yarılrsa içine gireceği gelmek)
8705	Yılanın kuyruğuna basmak
8708	Yıldırımla vurulmuşa dönmek
8804	Yük altına girmek
8808	Yüksek perdeden konuşmak
8813	Yükün altından kalkmak
8893	Yüzüne gözüne bulaştırmak
8977	Zülfü yâre dokunmak

1.2.11.1.2.2.16. Yer Tamlayıcısı + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2715	Açlıktan nefesi kokmak
------	------------------------

2870	Ağzına tat bulaşmak
2873	Ağzında bakla ıslanmamak
2885	Ağzında (yar) yaş kalmamak
3251	Aralarından kara kedi geçmek (aralarına kara kedi girmek)
3252	Aralarından su sızmamak
3264	Araya soğukluk girmek
3276	Ardından sapan taşı yetişmemek
3444	Ayağına kara su inmek
3489	Ayaklarına kara su inmek
3552	Azraile bir can borcu kalmak (olmak)
3671	Başına bir hal gelmek
3679	Başına devlet kuşu konmak
3682	Başına hal gelmek
3695	Başında kavak yeli esmek
3700	Başından kaynar sular dökülmek
4487	Dağarcıkta bir şey kalmamak
4515	Damağına tat değmek
5060	Elinden bir kaza çıkmak
5061	Elinden bir şey gelmemek
5065	Elinden hiçbir şey (uçan kuş, uçan kaçan) kurtulmamak
5066	Elinden iş çıkmamak
5243	Evinde elek dönmek
5681	Gözünden uyku akmak
5686	Gözüne hiçbir şey görünmemek

5688	Gözüne karasu inmek
5691	Gözüne uyku girmemek
5777	Güneşinde mendil kurumamak
5807	Güvendiği dağlara kar yağmak (Güvendiği dal elinde kalmak)
6157	İçinden kan gitmek
6162	İçine (yüreğine) ateş düşmek
6169	İçine kurt düşmek
6482	Kaleminden kan damlamak
6733	Kesesine bir şey girmemek
6766	Kılına hata gelmemek
6805	Kıtlığına kıran girmek (Bir şeyin)
6884	Köpeğin ağzına kemik atmak
6920	Kulağına kar suyu kaçmak
7500	Pabucuna kum dolmak (taş kaçmak)
7695	Saçına ak düşmek
8231	Tepesinden kaynar su dökülmek
8295	Tozdan dumandan ferman okunmamak
8418	Üstünden (üzerinden) (şu kadar) zaman geçmek
8429	Üstüne güneş doğmamak
8453	Üzerinden (şu kadar) zaman geçmek
8498	Vurmadan kaçmaya eli değmemek
8556	Yanağından (yüzünden) kan damlamak (fıskırmak)
8678	Yerinde yeller esmek
8828	Yüreğinden kan gitmek

8829	Yüreğine ateş düşmek
8834	Yüreğine (soğuk) su serpmek
8882	Yüzünden kan damlamak
8895	Yüzüne kan gelmek

1.2.11.1.2.2.17. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2668	Aba altından değnek göstermek
2714	Açlıktan köpük kusmak
2803	Ağızdan laf (söz) çekmek (çalmak)
2828	Ağrısız başına kaşbastı bağlamak
2831	Ağza kilit vurmak
2854	Ağızına ağız vermek
2860	Ağızına bir ip ölçmek
2861	Ağızına (önüne) bir kemik atmak
2862	Ağızına bir parmak bal çalmak
2863	Ağızına bir şey koymamak
2866	Ağızına (dilene) kira istemek
2869	Ağızına taş almak
2875	Ağızından baklayı çıkarmak
2876	Ağızından bal almak
2883	Ağızından laf almak
2957	Akıllara durgunluk vermek (Akılları durdurmak)
2970	Akıntıya kürek çekmek
3153	Altında çapanoğlu aramak

3159	Altın leğene kan kusmak
3238	Arabanın tekerine çomak sokmak
3278	Arık altından tarla bağışlamak
3281	Arının yuvasına çöp dürtmek
3412	At üstünde kazma kazmak
3414	At yerine eşek bağlamak
3442	Ayağına ip takmak
3458	Ayağının altına karpuz kabuğu koymak
3577	Bağına taş basmak
3676	Başına çorap örmek
3670	Başına belayı satın almak
3678	Başına dert açmak
3683	Başına iş (dert) açmak (çıkarmak),(iş çıkmak)
3685	Başına karalar bağlamak
3693	Başında değirmen çevirmek
3753	Baştan kara gitmek
3880	Bin dereden su getirmek
3903	Bir ayak üstünde bin yalan söylemek
3906	Bir bardak suda fırtına koparmak (yaratmak)
3941	Bire bin katmak
3961	Bir kantar baruta bir ateş basmak
3988	Bir yakadan baş çıkarmak
3989	Bir yastığa baş koymak
4033	Bokunda boncuk bulmak

4121	Bulanık suda balık avlamak
4127	Buluttan (kıldan) nem kapmak (almak)
4142	Burnundan kıl aldırmamak
4168	Buz üstüne yazı yazmak
4180	Cana can katmak
4184	Cana minnet bilmek
4220	Canına tak demek (etmek) (Canına yetmek)
4348	Canına ot tıkamak
4374	Çay (deniz) kenarında kuyu kazmak
4444	Çirkefe taş atmak
4449	Çoban kulübesinde padişah rüyası görmek
4578	Delinin eline değnek vurmak
4603	Deniz kenarında kuyu kazmak
4634	Deveye hendek atlatmak
4651	Dibine darı ekmek
4694	Diline kira istemek
4772	Doğmamış oğlana don biçmek
4793	Domuzdan (bir) kıl çekmek
4847	Düğüm üstüne düğüm vurmak
4886	Dünyaya gözlerini kapamak
4887	Dünyaya kazık atmak
4934	Ekmeğine kan doğramak (Birin)
4937	Ekmeğine yağ sürmek (Birin)
5167	Ensesinde boza pişirmek

5205	Eşığıne yüz sürmek
5291	Felekten bir gün çalmak
5292	Felekten kam almak
5333	Firara kadem basmak
5357	Gaipten haber vermek
5534	Gördüğünden göz kirası istemek
5553	Götüne tekme atmak
5581	Gözden sürmeyi çekmek (çalmak) (Sürmeyi gözden çekmek)
5803	Gürültüye (patırtıya) pabuç bırakmamak
5853	Halep yolunda deve izi aramak
5894	Harama uçkur çözmek
5920	Hastaya karpuz (çorba, kar) sormak
5957	Havanda su dövmek
6007	Hem camide hem kilisede mum yakmak
6024	Her şeye (işe) burnunu sokmak
6058	Hırsızın aklına taş düşürmek
6373	İşten el çektirme
6418	Kabul olmayacak duaya âmin demek
6460	Kaf dağı' ndan kar başışlamak
6500	Kana kan istemek
6521	Kanına ekmek doğramak (Birin)
6583	Karanlığa kurşun sıkmak
6584	Karanlığa göz kırpmak
6697	Kendinden pay (paha) biçmek

6700	Kendine ...süsü vermek
6756	Kıçına (götüne) tekme atmak (vurmak)
6759	Kıldan nem kapmak
6778	Kırk dereden su götürmek
6800	Kıssadan hisse (almak)
6837	Kitaba el basmak
6881	Köküne kibrit suyu dökmek (Kökünü kurutmak)
6897	Körler mahallesinde ayna satmak (tutmak)
6981	Kutnuya çul yamamak
6986	Kuyruğuna teneke bağlamak (Birinin)
6989	Kuyruğunun almadığı yere başını sokmak
6996	Kuzulayıcı koyuna bıçak çekmek
7064	Leblebiden nem kapmak
7104	Mangalda kül bırakmamak
7150	Meteliğe kurşun atmak
7322	Ocağına darı ekmek
7324	Ocağına incir dikmek (Ocağına darı ekmek)
7418	Öküzün altında buzağı aramak
7458	Önüne bir kemik atmak
7547	Paraya para dememek
7583	Patırtıya pabuç bırakmamak
7626	Pişmiş aşı (soğuk) su katmak
7709	Sadra şifa vermek
7754	Samana kazık çakmak

7755	Saman altından su yürütmek
7792	Sel önünden (ağzından) kütük kapmak
7808	Sepet örene çöp vermek
7855	Sırta kadem basmak
7878	Sinekten yağ çıkarmak
8023	Suya çizgi çizmek
8204	Tekeden süt çıkarmak
8205	Tekerine çomak sokmak (Arabanın tekerine)
8230	Tepesinde havan dövmek
8241	Tereciye tere satmak
8345	Uçan kuştan medet ummak
8423	Üstüne (üzerine) bir bardak su içmek
8428	Üstüne gül koklamak (Karisının)
8434	Üstüne (üzerine) toz kondurmamak
8435	Üstüne (üzerine) tuz biber ekmek
8436	Üstüne (üzerine) tüy dikmek
8452	Üzerinden sünger geçirmek
8457	Üzerine bir bardak su içmek
8462	Üzerine toz kondurmamak
8463	Üzerine tuz biber ekmek
8464	Üzerine tüy dikmek
8514	Yağlı göte kuyruk asmak
8590	Yarasız yere kurt düşürmek
8592	Yaraya tuz biber ekmek

- 8709 Yıldıza kement atmak
8792 Yumurtaya kulp takmak

1.2.11.1.2.2.18. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

- 7424 Öl dediği yerde ölmek, kal dediği yerde kalmak (Birin)

1.2.11.1.2.2.19. Yer Tamlayıcısı + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 6215 İki cami arasında beynamaza dönmek
6465 Kahır yüzünden lütfu uğramak
8368 Utancından yere geçmek

1.2.11.1.2.2.20. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

Mastar eki almış deyimleşmiş birleşik fiiller, kip ve kişi eki alarak çekimlenmek suretiyle cümle olarak yer aldıkları zaman, bu örneklerde rastladığımız gibi iki ayrı cümleye bağlı tek bir yüklem göreviyle kullanılabilmektedir. Bu deyimlerde ilk cümlemin yüklemi söylenmemiş hem anlam hem de yapıca ikinci cümlemin yüklemine bağlanmıştır. İki cümlemin öge ortaklığı yüklemle sağlanmıştır. Türkiye Türkçesinde az rastladığımız bu örnekler deyimlerde karşımıza çıkmaktadır.

- 3362 Ata et, ite ot vermek (İtin önüne ot, atın önüne et koymak)
3918 Bir burnuna tuz, bir burnuna biber koymak
6383 İte ot, ata et vermek (İtin önüne ot, atın önüne et koymak)
6404 İyiye iyi, kötüye kötü demek
6883 Köpeğe hoş, kediye pist dememek
8189 Tavşana kaç, taziya tut demek

1.2.11.1.2.2.21. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

8096 Şeytana külâhı ters giydirmek

1.2.11.1.2.2.22. Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2804 Ağızda sakız gibi çiğnemek

2855 Ağzına aptesle almak (Birin in adını)

2878 Ağzından dirhemle çıkmak

5229 Etrafında dört dönmek

8564 Yangına körükle gitmek

1.2.11.1.2.2.23. Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2676 Abuk sabuk konuşmak

2718 Aç susuz kalmak

2747 Adı gibi bilmek

2797 Ağız ağıza vermek

2824 Agobun kazı gibi bakmak

2825 Agobun kazı gibi yutmak

3080 Alıcı gözüyle bakmak

3126 Almaz almaz bakmak

3196 Analık eliyle vermek

3279 Arı kovanı gibi işlemek

3286 Arka arkaya vermek

3314 Arpa boyu kadar gitmek

3315	Arpacı kumrusu gibi düşünmek
3317	Arpalı, buğdaylı oturmak
3351	Aşığı bey (cuk, çuk) oturmak
3416	Avaz avaz bağırarak
3418	Avlayıp kuşlayıp getirmek
3434	Ayağı ile gelmek
3473	Ayağı yanmış it gibi dolaşmak
3571	Badi badi yürümek
3622	Başa baş gelmek
3635	Baş aşağı gitmek
3637	Baş başa bırakmak
3638	Baş başa kalmak
3639	Baş başa (kafa kafaya) vermek
3653	Başıboş bırakmak (Birini)
3654	Başıboş kalmak
3706	Başını alıp gitmek
3828	Beşlik simit gibi kurulmak
3839	Bey (paşa) gibi yaşamak
3895	Bir aşağı bir yukarı dolaşmak
3915	Bir boy gitmek
3919	Bir çekirdek geri kalmamak
3921	Bir çırpıda (çıkarmak)
3931	Bir deri bir kemik (kalmak)
3942	Birebir gelmek (ilaç)

3955	Bir iğne bir iplik kalmak (olmak)
3966	Bir koşu (gitmek)
4008	Boğaz boğaza (gırtlak gırtlığa) gelmek
4110	Bucak bucak kaçmak
4134	Burcu burcu (kokmak)
4157	Burun buruna gelmek
4183	Can alıp vermek
4248	Can kulağıyla dinlemek
4425	Çiğ iplikle bağlamak
4435	Çil yavrusu gibi dağılmak
4463	Çorap söküşü gibi gitmek
4520	Dama taşı gibi oynatmak
4624	Dev adımlarıyla ilerlemek
4631	Deve nalbanta bakar gibi (bakmak)
4655	Dik dik bakmak
4667	Dilden dile dolaşmak
4729	Direk direk bağırmak
4769	Dobra dobra söylemek
4786	Dolap beygiri gibi dönüp durmak
4814	Dört elle sarılmak (Bir işe, birine)
4815	Dört gözle ağlamak
4816	Dört gözle bakmak
4817	Dört gözle beklemek
4844	Düdük gibi kalmak

4891	Dürbünün tersiyle bakmak
4919	Eğri (gözle) bakmak
4933	Ekmeği ile oynamak (Birin)
4986	Elden ağza yaşamak
5010	El ele vermek
5085	Elini kolunu sallaya sallaya gelmek
5086	Elini kolunu sallaya sallaya gezmek
5094	Elini vicdanına koyarak (zf) söylemek
5130	El pençe divan durmak
5136	El ucuyla vermek
5203	Eşek sudan gelinceye kadar dövmek
5226	Etken yiyip kemikken atmak
5232	Ettiği ile kalmak
5294	Fellik fellik (fellek fellek) aramak
5296	Fena gözle bakmak
5440	Gırtlak gırtlığa gelmek
5443	Gidip gidip gelmek
5491	Gönlü ile oynamak (Birin)
5535	Göre kapa (zf) almak
5597	Göz göze gelmek
5609	Göz kuyruğuyla bakmak
5636	Göz ucuyla (Göz kuyruğuyla) bakmak
5639	Gözü açık gitmek
5651	Gözü fal taşı gibi açılmak

5652	Gözü gibi sakınmak
5724	... gözüyle bakmak (Birine, bir şeye)
5726	Gözüyle yemek
5776	Güneşe karşı işemek
5863	Hallaç pamuğu gibi atmak
5893	Haraç mezat satmak
6059	Hırtlamba gibi giyinmek
6063	Hızır gibi yetişmek
6071	Hokka gibi oturmak
6101	Hüt (Uhud) dağı gibi şişmek
6227	İki iple dikmek
6244	İleri geri konuşmak (söylemek)
6260	İmanına kadar (doldurmak)
6270	İnce eleyip (zf) (eğirip) sık dokumak
6272	İnceleyim derken üzölmek
6290	İpini sürüyüp gezmek
6396	İyi gözle bakmamak (Birine)
6405	İzan dedikçe uzamak
6412	Kabak çiçeği gibi açılmak
6433	Kafa kafaya vermek
6492	Kalkıp kalkıp oturmak
6578	Kara kara düşünmek
6592	Kargayı bülböl diye satmak
6595	Karınca gibi kaynamak

6618	Karşı karşıya gelmek (Yüz yüze gelmek)
6664	Kedi ciğere bakar gibi (bakmak)
6685	Kendi ağzıyla tutulmak
6728	Kendi yağıyla kavrulmak
6729	Kene gibi yapışmak
6758	Kıç üstü oturmak
6767	Kılını (bile) kıpırdatmamak (oynatmamak)
6804	Kıt kanaat (geçinmek)
6807	Kıtlıktan çıkmış gibi (yemek)
6870	Koyun kaval dinler gibi dinlemek
6910	Kötü kötü düşünmek
6964	Kuru başına (kafa) kalmak
6977	Kuş sütüyle beslemek
7007	Külahını önüne koyup (alıp) düşünmek
7060	Lala paşa eğlendirmek
7073	Lök gibi oturmak
7129	Medine fukarası gibi dizilmek
7134	Menzilci beygiri gibi koşmak
7249	Nefes nefese (gelmek)
7340	O kapı senin, bu kapı benim (dolaşmak)
7378	Orası senin, burası benim (gezmek)
7442	Ölüp ölüp dirilmek
7469	Önü sıra (gitmek)
7520	Pamuk ipliğiyle (çiğ iplikle) bağlamak (Bir işi)

7556	Parmağının ucuyla (ucunda) çevirmek (Birini)
7578	Paşa gibi yaşamak
7620	Pis pis (Kara kara) düşünmek (Kötü kötü düşünmek)
7621	Pis pis gülmek
7627	Pişmiş kelle gibi sırtmak
7673	Ruhu bile duymamak
7691	Sabun köpüğü gibi sönmek
7702	Saç saça baş başa (dövüşmek)
7781	Sebilhane bardağı gibi dizilmek (Birileri)
7984	Sucuk gibi ıslanmak (olmak)
7989	Su gibi akmak (para, zaman)
7990	Su gibi bilmek (okumak)
7991	Su gibi ezberlemek
7992	Su gibi gitmek (Para)
8018	Suret-i haktan görünmek
8025	Suya götürüp susuz getirmek (Biri, başkasını)
8132	Tabanı (ayağı) yanmış it gibi dolaşmak
8213	Temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp koymak (öne sürmek)
8235	Tepe tepe kullanmak (Birini, bir şeyi)
8256	Tıka basa doldurmak
8257	Tıka basa yemek
8262	Tıpış tıpış yürümek
8263	Tıpış tıpış gitmek (gelmek)
8298	Tozpembe görmek (Dünyayı)

8342	Ucu ucuna (gelmek)
8355	Uhut dağı gibi şişmek
8393	Uzun boylu (uzun uzadıya) anlatmak
8400	Üç buçuk atmak
8411	Üstü kapalı konuşmak
8531	Yaka paça (götürmek)
8563	Yan gelip yatmak
8566	Yan gözle bakmak
8596	Yarım ağızla (söylemek)
8782	Yukardan aşağı süzmek (Birini)
8853	Yüz aklıyla (yüzünün akıyla) çıkmak (Bir işten)
8896	Yüzüne karşı (söylemek)
8905	Yüzünün akıyla çıkmak
8916	Yüzüstü bırakmak (İşi)
8917	Yüzüstü kalmak (İş)
8928	Yüz yüze bakmak
8929	Yüz yüze gelmek
8952	Zıp diye çıkmak

1.2.11.1.2.2.24. Zarf Tümleci + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

8695	Yer yarılrsa içine gireceği gelmek
------	------------------------------------

1.2.11.1.2.2.25. Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2682	Acem kılıcı gibi iki tarafı (tarafı) kesmek
------	---

2886	Ağzını açıp gözünü yummak
2929	Ahfeş'in keçisi gibi baş sallamak
2968	Akım derken bokum demek
3322	Art ayağı ile kulağını kaşımak
3368	At çalındıktan sonra ahırın kapısını kapamak
3762	Baş yarıp göz çıkarmak
3838	Bey devesi (danası) gibi yan gelip geviş getirmek
3925	Bir dalda dokuz ceviz görmeyince taş atmamak (Cevizi çift görmezse ağaca taş atmamak)
3935	Bir dirhem bal için bir çeki keçi boynuzu çiğnemek
3976	Bir pire için yorgan yakmak (Pire için yorgan yakmak)
3985	Bir taşla iki kuş vurmak
4272	Cehenneme gitse bir köseği getirmek
4373	Çayı (suyu) görmeden paçaları sıvamak
4492	Dağdan gelip bağdakini kovmak
4762	Dizinde (kucağında) oturup sakalını yolmak
4848	Düğün aşısı ile (pilavıyla) dost ağırlamak (gönüllemek)
4963	El ağzıyla çorba içmek
5011	El eliyle yılan tutmak
5142	El vurup etek silmek
5195	Eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmek
5244	Evini yıkıp yüzünü ağartmak
5269	Ezbere iş görmek
5364	Gâvura (papaza) kızıp oruç yemek (perhiz bozmak)

5472	Gök gürlemeden ‘ Allah Allah !’dememek
5910	Har vurup harman savurmak
6204	İğne ile kuyu kazmak
6475	Kalburla su taşımak
6634	Kaş yapayım derken göz çıkarmak
6780	Kırkından sonra saz çalmak
6828	Kimin arabasına binerse onun türküsünü çağırmak (düdüğünü çalmak)
7066	Leb demeden leblebiyi anlamak
7069	Leyte, laalle ile vakit geçirmek
7523	Papaza kızıp oruç yemek
7613	Pire için yorgan yakmak
7721	Sağ eliyle (başının arkasından) sol kulağını göstermek
7767	Sap yiyip saman sıçmak (çıkarmak)
7815	Ser verip sır vermemek
7834	Sıçan olmadan çuval delmek
8029	Suyu görmeden paçaları sıvamak
8176	Taşı sıkça suyunu çıkarmak
8357	Uluorta söz söylemek
8586	Yaradana sığınıp (bir iş yapmak)
8772	Yorganına göre ayak uzatmak
8855	Yüz bulunca (verince) astar istemek. (Yüz verdikçe yüz daha istemek)
8926	Yüz verince astar istemek

1.2.11.1.2.2.33. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yükleme İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2881	Ağızından girip burnundan çıkmak
3154	Altından girip üstünden çıkmak
3237	Aptessiz yere basmamak
3409	Attan inip eşeğe binmek
3476	Ayağıyla tuzağa düşmek
3969	Bir kulağından girip bir (öbür) kulağından çıkmak (söz)
4341	Çamura basıp çalıya asmak
4539	Davulcu (Kalaycı) osuruğu gibi araya gitmek
4599	Denizden (denizi) geçip çayda (kıyıda) boğulmak
4710	Diliyle belaya uğramak
4777	Dokuz ayın çarşambası bir araya gelmek
4897	Düşte görse hayra yormamak
5087	Elinin hamuruyla erkek işine karışmak
5248	Evlat acısı gibi içine çökmek
5336	Fitil fitil burnundan gelmek
5474	Gökte ararken yerde bulmak
5778	Güneş olsa kimsenin üstüne doğmamak
5862	Hallaç osuruğu gibi araya gitmek
5871	Ham armut gibi boğaza durmak
6109	Isıtıp ısıtıp önüne koymak
6643	Kazanda pişirip kapağında yemek
6665	Kedi gibi dört ayaküstüne düşmek

6791	Kırk yılın çarşambası bir araya gelmek
7018	Küpü yuyup güne dayamak
7205	Nalinci keseri gibi kendine yontmak
7473	Öpüp (de) başına koymak
7676	Rüyasında görse hayra yormamak
7734	Sakaldan kesip bıyığa eklemek (ulamak)
7739	Sakalından kesip bıyığına ulamak
7924	Soyup soğana çevirmek
8219	Tencerede pişirip kapağında yemek
8281	Topal eşekle kervana karışmak (katılmak)
8349	Uçta yatıp ortada bulunmak
8522	Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak
8664	Yerden alıp gökte yemek
8694	Yer yarılıp içine girmek
8860	Yüze yüze kuyruğuna gelmek
8948	Zeytinyağı gibi üste (suyun yüzüne) çıkmak

1.2.11.1.2.2.27. Zarf Tümleci + Özne+ Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2777	Ağaca çıksa pabucu yerde kalmamak
7827	Sevincinden ağzı kulaklarına varmak

1.2.11.1.2.2.28. Zarf Tümleci + Nesne + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

5284	Fasulye gibi kendini nimetten saymak (Biri)
8925	Yüz verdikçe yüz daha istemek

1.2.11.1.2.2.29. Zarf Tümleci + Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

8523 Yağmur nereye yağarsa tarlayı oraya kaldırmak

1.2.11.1.2.2.30. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

4855 Düğününde kalburla su taşımak

6630 Kaşıkla verip (aş verip) sapıyla göz çıkarmak

1.2.11.1.2.2.31. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

6647 Kaz gibi uçup tavuk gibi yere düşmek

1.2.11.1.2.2.32. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2713 Açlıktan göbeğine taş bağlamak

2864 Ağzına bir zeytin verip altına (ardına) bir tulum atmak

3280 Arının dikenini görüp balından el çekmek

3503 Ayasofya’da dilenip Sultanahmet’te sadaka (zekât) vermek
(Sultanahmet’te dilenip Ayasofya’da...)

4284 Cevizi çift görmezse ağaca taş atmamak

5240 Eve hırsız girdikten sonra kapıya kilit takmak

8002 Sultanahmet’te dilenip Ayasofya’da sadaka vermek

1.2.11.1.2.2.33. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3554 Az verip çok yalvarmak

3994 Bir yumup on dökmek

4064	Boş atıp dolu tutmak (vurmak)
6072	Hop oturup hop kalkmak (Kalkıp kalkıp oturmak)
6629	Kaşıkla verip kepçeyle almak
7436	Ölümle burun buruna gelmek
7622	Pişene kadar sabredip soğuyana kadar beklememek
8248	Ters yüzü geri dönmek

1.2.11.1.2.2.34. Zarf Tümleci + Yüklem, Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

8360	Un koyup koyultmak, su koyup civıtmak
------	---------------------------------------

1.2.11.1.2.3. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimlerde Kelime Grupları

“Birleşik fiilde yardımcı fiilden önce gelen unsur umumiyetle tek kelime olmakla beraber, bazen bir kelime grubu da olabilir” (Ergin 1998: 389). Bu gruplar parçalanamaz ve öge ayrımında tek bir ögeyi karşılar.

1.2.11.1.2.3.1. İsim Unsuru İsim Tamlaması Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2674	<u>Abdal dili</u> dökmek
2729	<u>Adam içine</u> çıkmak
2737	<u>Adam sırasına</u> geçmek (girmek)
2738	<u>Adam yerine</u> koymak
2810	<u>Ağız kalabalığına</u> getirmek
2818	<u>Ağız tamburası</u> çalmak
2899	<u>Ağzının içine</u> bakmak
2900	<u>Ağzının içine</u> baktırmak
2901	<u>Ağzının kalayını</u> vermek

- 2903 Ağzının kokusunu çekmek (Birin)
- 2905 Ağzının otunu vermek
- 2906 Ağzının ölçüsünü vermek
- 2907 Ağzının payını (kalayını, ölçüsünü) vermek
- 2910 Ağzının tadı bozulmak (kaçmak)
- 3018 Aklının köşesinden geçmemek
- 3108 Allah'ın binasını yıkmak
- 3133 Alnının damarı çatlamak
- 3217 Anasının nikâhını istemek
- 3258 Arap saçına dönmek (İş, işler)
- 3399 At izi it izine karışmak (İt izi at izine karışmak)
- 3420 Avucunun içine almak
- 3457 Ayağının altına almak
- 3458 Ayağının altına karpuz kabuğu koymak
- 3461 Ayağının bağını çözmek
- 3462 Ayağının pabucunu başına giymek
- 3477 Ayak altında kalmak
- 3486 Ayaklar altına almak
- 3598 Balmumu yapıştırmak
- 3612 Barut kokusu gelmek
- 3651 Başı altından çıkmak (Bir şey bir kimsenin)
- 3718 Başının altından çıkmak (Bir şey birinin)
- 3720 Başının çaresine bakmak
- 3721 Başının (canının) derdine düşmek

- 3722 Başının etini yemek (Birinin)
- 3745 Başağılığı dilemek
- 3792 Belinin ağrısını duymak
- 3857 Bıyık altından gülmek
- 3859 Bıyık falına bakmak
- 3914 Birbirinin ağzına tükürmek
- 4023 Boğaz tokluğuna çalışmak
- 4098 Boyunun ölçüsünü almak
- 4149 Burnunun dikine (doğrusuna) gitmek (Dikine gitmek)
- 4150 Burnunun direği sızlamak
- 4151 Burnunun ucunu görmemek
- 4199 Can evinden vurmak
- 4206 Canı çabasına (derdine) düşmek
- 4230 Canının derdine düşmek
- 4246 Can kaygısına düşmek
- 4277 Cennetin kapısını açmak
- 4404 Çıbanın başını koparmak
- 4452 Çocuk oyuncağı haline getirmek
- 4461 Çoluk çocuk elinde kalmak
- 4525 Dananın kuyruğu kopmak
- 4702 Dilinin cezasını (belasını) çekmek (Diliyle belaya uğramak)
- 4703 Dilinin ucuna gelmek
- 4764 Dizinin bağı çözülmek
- 4776 Doksan (seksen, kırk) kapının ipini çekmek

4808	<u>Dört ayak üstüne düşmek</u>
4860	<u>Dümen suyundan</u> gitmek (Birin)
4876	<u>Dünya evine</u> girmek
4909	<u>Ecel teri</u> dökmek
5139	<u>El üstünde</u> tutulmak (Ellerde gezmek) (Bir kimse)
5290	<u>Feleğin sillesini</u> yemek (Sillesine uğramak)
5331	<u>Fincancı katırlarını</u> ürkütmek
5424	Geyik etine girmek
5554	<u>Götünün kılı</u> ağarmak
5574	<u>Gözdağı</u> vermek (Birine)
5600	<u>Göz hapsine</u> gelmek
5624	<u>Gözlerinin içi</u> gülmek
5632	<u>Göz nuru</u> dökmek
5705	<u>Gözünün içine</u> bakmak
5706	<u>Gözünün önünden</u> gitmemek
5708	<u>Gözünün yaşına</u> bakmamak (Birin)
5870	<u>Hamamın namusunu</u> kurtarmak
6019	<u>Her itin dilini</u> bilmek
6179	<u>İçinin (yüreğinin) yağı</u> erimek
6279	<u>İnsan eti</u> yemek
6292	<u>İpin ucunu</u> kaçırmak
6342	<u>İşin içinden</u> çıkmak
6343	<u>İşin içinden</u> sıyrılmak (çıkmak)
6363	<u>İşleyen değirmenin boğazına</u> durmak

6385	<u>İtin götüne</u> (kıçına) sokmak
6388	<u>İt izi at izine</u> karışmak
6413	<u>Kabak tadı</u> vermek
6416	<u>Kabir (ahret) sualı</u> (sormak)
6425	<u>Kadınlar hamamına</u> dönmek (Bir yer)
6497	<u>Kanadı altına</u> almak (Kanat germek)
6498	<u>Kanadı altına</u> sığınmak (Birin)
6540	<u>Kantarın topunu</u> kaçırmak
6542	<u>Kan ter içinde</u> kalmak
6548	<u>Kapanın elinde</u> kalmak (Bir şey)
6553	<u>Kapının ipini</u> çekmek (Şu kadar kapının...)
6688	<u>Kendi derdine</u> düşmek
6731	<u>Kesenin ağzını</u> açmak
6732	<u>Kesenin dibi</u> görünmek
6758	<u>Kıç üstü</u> oturmak
6781	<u>Kırk kapının ipini</u> çekmek
6941	<u>Kulakları üstüne</u> yatmak
6963	<u>Kurt masalı</u> okumak (söylemek)
6998	<u>Kuzu postuna</u> bürünmek
7025	<u>Laf (Lakırdı, söz) altında</u> kalmamak
7053	<u>Lakırdı altında</u> kalmamak
7118	<u>Masraf kapısı</u> açmak
7209	<u>Nane diken</u> batmak (Bir kimseye)
7344	<u>Okkanın altına</u> gitmek

7557	<u>Parmağının ucunu</u> göstermemek
7560	<u>Parmak arasından</u> bırakmak
7563	<u>Parmak hesabı</u> göstermek
7655	<u>Rahat yüzü</u> görmemek
7741	<u>Sakalının altına</u> girmek (Birinin)
7783	<u>Seksen kapının ipini</u> çekmek
7807	<u>Sepet havası</u> çalmak (Birine)
7869	<u>Sidik yarışına</u> çıkmak
7930	<u>Söz altında</u> kalmamak
7996	<u>Su içinde</u> kalmak
8040	<u>Suyun yüzüne</u> çıkmak
8044	<u>Su yüzüne</u> çıkmak
8070	<u>Şafii köpeğine</u> dönmek (benzemek)
8103	<u>Şeytanın ayağını</u> (bacağını) kırmak
8104	<u>Şeytanın yattığı yeri</u> bilmek
8246	<u>Ters tarafından</u> kalkmak
8367	<u>Ut altında</u> kalmak
8389	<u>Uyuyan yılanın kuyruğuna</u> basmak (Yılanın kuyruğuna basmak)
8624	<u>Yaz boz tahtasına</u> çevirmek
8679	<u>Yerin dibine</u> geçmek
8705	<u>Yılanın kuyruğuna</u> basmak
8804	<u>Yük altına</u> girmek
8813	<u>Yükün altından</u> kalkmak
8835	<u>Yüreğinin şişini</u> indirmek

- 8836 Yüreğinin yağı erimek
8867 Yüzsuyu dökmek (Birine)
8916 Yüzüstü bırakmak (İşi)
8917 Yüzüstü kalmak (İş)

1.2.11.1.2.3.2. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2697 Açık bono vermek
2701 Açık kapı bırakmak
2702 Açık kart vermek (birine)
2791 Ağırlığınca altın değmek
2874 Ağzındaki kozu kırmak
2944 Akan sular durmak
3093 Al kanlara boyanmak
3181 Amansız taraftan yakalamak
3209 Anasından emdiği süt burnundan gelmek
3295 Arka kapıdan çıkmak
3532 Ayrı baş çekmek
3575 Bağlandığı yerde otlamak
3589 Bal alacak çiçeği bilmek
3604 Bam teline basmak (Birinini)
3697 Başından büyük (halt etmek) işe kalkmak
3698 Başından büyük işlere girişmek (karışmak)
3884 Bin kalıba girmek
3894 Bir araya gelmek

3895	<u>Bir aşığı bir yukarı</u> dolaşmak
3915	<u>Bir boy</u> gitmek
3921	<u>Bir çırpıda</u> (çıkarmak)
3926	<u>Bir dalda</u> durmamak
3931	<u>Bir deri bir kemik</u> (kalmak)
3955	<u>Bir iğne bir iplik</u> kalmak (olmak)
3959	<u>Bir kaba</u> işlemek (İkisi, hepsi)
3961	<u>Bir kantar baruta bir ateş</u> basmak
3962	<u>Bir kapıya</u> çıkmak (Hepsi)
3965	<u>Bir kazanda</u> kaynamamak (İkisi bir kazanda kaynamamak)
3966	<u>Bir koşu</u> (gitmek)
3977	<u>Bir pula</u> satmak (Birini)
3982	<u>Bir şeye</u> benzememek
3990	<u>Bir yastıkta</u> kocamak
4042	<u>Bok yoluna</u> gitmek
4172	<u>Büyük (söz)</u> söylemek
4425	<u>Çiğ iplikle</u> bağlamak
4482	<u>Çürük (yaş)</u> tahtaya basmak
4598	<u>Denizden çıkmış balığa</u> dönmek
4783	<u>Dokuz yorgan</u> eskitmek
4839	<u>Dut yemiş bülbüle</u> dönmek
5184	<u>Eski defter</u> yoklamak (defterleri karıştırmak)
5269	<u>Ezbere iş</u> görmek
5291	<u>Felekten bir gün</u> çalmak

5296	<u>Fena gözle</u> bakmak
5304	<u>Fena yerine</u> vurmak
5357	<u>Gaipten haber</u> vermek
5405	<u>Geniş bir nefes</u> almak
5451	<u>Gizli din</u> taşımak
6027	<u>Her telden</u> çalmak
6208	<u>İğne yemiş ite</u> dönmek
6211	<u>İki ayağını bir pabuca</u> sokmak
6227	<u>İki iple</u> dikmek
6396	<u>İyi gözle</u> bakmamak (Birine)
6502	<u>Kan alacak damarı</u> bilmek
6646	<u>Kazdığı kuyuya</u> (kendisi) düşmek
6794	<u>Kısa yanını</u> vermemek
6815	<u>Kızıl (Kızılca) kıyameti</u> koparmak
6911	<u>Kötü yol</u> düşmek
6964	<u>Kuru başına</u> (kafa) kalmak
6971	<u>Kuru tahtada</u> kalmak
7002	<u>Küçük dilini</u> yutmak
7404	<u>Oturduğu dalı</u> kesmek
7424	<u>Öl dediği yerde</u> ölmek, <u>kal dediği yerde</u> kalmak (Birin)
7596	<u>Pes perdeden</u> (konuşmak)
7677	<u>Rüzgâr gelecek delikleri</u> tıkmak
7724	Sağlama (<u>sağlam kazığa</u>) bağlamak
7830	<u>Sıcak yüz</u> göstermek

7906	<u>Sol tarafından</u> kalkmak
7913	<u>Son kozunu</u> oynamak
8031	<u>Suyu kesilmiş değirmene</u> dönmek (ortalık)
8246	<u>Ters tarafından</u> kalkmak
8298	<u>Tozpembe</u> görmek (Dünyayı)
8393	<u>Uzun boylu</u> (uzun uzadıya) anlatmak
8409	<u>Üst perdeden</u> (konuşmak)
8588	<u>Yaralı parmağa</u> işememek
8566	<u>Yan gözle</u> bakmak
8577	<u>Yanlış kapı</u> çalmak
8596	<u>Yarım ağızla</u> (söylemek)
8603	<u>Yarı yolda</u> bırakmak (Birini)
8674	<u>Yaş tahtaya</u> basmamak
8637	<u>Yedi kubbeli hamam</u> kurmak
8698	<u>Yeşil ışık</u> yakmak
8808	<u>Yüksek perdeden</u> konuşmak

1.2.11.1.2.3.3. İsim Unsuru Fiilimsi Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3191	<u>Anadan (yeni) doğmuşa</u> dönmek
3418	<u>Avlayıp kuşlayıp</u> getirmek
3706	<u>Başını alıp</u> gitmek
3762	<u>Baş yarıp</u> göz çıkarmak
3867	<u>Bildiği yanıldığına</u> yetmemek
4183	<u>Can alıp</u> vermek

- 4231 Canını içine sokacağı gelmek
- 4786 Dolap beygiri gibi dönüp durmak
- 4882 Dünyanın kaç bucak olduğunu anlamak
- 5094 Elini vicdanına koyarak söylemek
- 5226 Etken yiyip kemikken atmak
- 5535 Göre kapa almak
- 5880 Hangi peygambere kulluk edeceğini (ümmet olacağını) şaşırarak
(bilmemek)
- 6172 İçine sokacağı gelmek (Birini)
- 6272 İnceleyim derken üzölmek
- 6290 İpini sürüyüp gezmek
- 6405 İzan dedikçe uzamak
- 6492 Kalkıp kalkıp oturmak
- 6554 Kapıp koyuvermek
- 7007 Kölahını önüne koyup (alıp) düşünmek
- 7442 Ölöp ölöp dirilmek
- 7539 Paranın gümüş olduğunu anlamak
- 8213 Temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp koymak (öne sürmek)
- 8360 Un koyup koyultmak, su koyup cıvıtmak
- 8563 Yan gelip yatmak
- 8695 Yer yarılrsa içine gireceğı gelmek
- 8708 Yıldırımla vurulmuşa dönmek

1.2.11.1.2.3.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2676	<u>Abuk sabuk</u> konuşmak
2718	<u>Aç susuz</u> kalmak
2770	<u>Afura tafura</u> gelmemek
2797	<u>Ağız ağıza</u> vermek
2806	<u>Ağız dil</u> vermemek
2964	<u>Akıl sır</u> ermemek
3057	<u>Alayı karayı</u> yığmak
3126	<u>Almaz almaz</u> bakmak
3182	Aman (<u>aman zaman</u>) vermemek
3317	<u>Arpalı buğdaylı</u> oturmak
3424	<u>Avurdu avurduna</u> geçmek
3571	<u>Badi badi</u> yürümek
3641	<u>Baş beyin</u> kalmamak
3832	<u>Beti benzi</u> atmak (kalmamak)
4110	<u>Bucak bucak</u> kaçmak
4134	<u>Burcu burcu</u> (kokmak)
4378	<u>Çekidüzen</u> vermek (Üstüne başına, ortalığa)
4459	<u>Çoluk çocuğa</u> karışmak
4506	<u>Dal budak</u> salmak
4512	<u>Dal kol</u> atmak
4613	<u>Dereden tepeden</u> konuşmak
4655	<u>Dik dik</u> bakmak

4664	<u>Dil ağız</u> vermek
4722	<u>Dinden imandan</u> çıkmak
4729	<u>Direk direk</u> bağırarak
4741	<u>Dişinden, tırnağından</u> artırmak
4967	<u>El' aman</u> çağırarak
4970	<u>El ayak</u> çekilmek
4979	<u>Elde avuçta</u> kalmamak
4987	<u>Elden ayaktan</u> düşmek
5001	<u>Ele avuca</u> sığmamak
5015	<u>El etek</u> çekmek (Bir şeyden)
5016	<u>El etek</u> (ayak) öpmek
5030	<u>Eli ayağı</u> dolaşmak
5031	<u>Eli ayağı</u> gevşemek
5032	<u>Eli ayağı</u> tutmak
5072	<u>Eline ayağına</u> düşmek (sarılmak)
5153	<u>Eme seme</u> yaramamak
5165	<u>Enine boyuna</u> çekmek
5209	<u>Et can</u> tutmamak (Et tutmamak)
5228	<u>Etliye sütlüye</u> karışmamak
5294	<u>Fellik fellik</u> (fellek fellek) aramak
5336	<u>Fitil fitil</u> burnundan gelmek
5372	<u>Gece gündüz</u> dememek
5654	<u>Gözü gönlü</u> açılmak
5854	<u>Hale yola</u> koymak

- 5889 Hanya'yı Konya'yı öğrenmek (anlamak)
- 5893 Haraç mezat satmak
- 5951 Havadan sudan (şundan bundan) konuşmak
- 6056 Hır çıkarmak (hır güür etmek)
- 6091 Huyuna suyuna gitmek (Birin)
- 6102 İciğini ciciğini (iciğini ciciğini) çıkarmak
- 6103 İciğini ciciğini sormak
- 6116 İciğini ciciğini çıkarmak
- 6205 İğne ipliğe dönmek (İğne iplik kalmak), (Bir iğne bir iplik kalmak),
(İğne yemiş ite dönmek)
- 6244 İleri geri konuşmak (söylemek)
- 6246 İlerisini gerisini (önünü ardını) düşünmemek (hesaplamamak,
saymamak)
- 6289 İp ilmik tutmamak
- 6578 Kara kara düşünmek
- 6672 Keli körü toplamak
- 6804 Kıt kanaat (geçinmek)
- 6862 Kolu kanadı kırılmak
- 6910 Kötü kötü düşünmek
- 7060 Lala paşa eğlendirmek
- 7249 Nefes nefese (gelmek)
- 7468 Önünü ardını düşünmemek
- 7610 Pılıyı pırtıyı toplamak
- 7620 Pis pis (Kara kara) düşünmek (Kötü kötü düşünmek)

7621	<u>Pis pis</u> glmek
7693	<u>Saçı başı</u> ağarmak
7698	<u>Saçını başını</u> yolmak
7703	<u>Saç sakal</u> (saç) ağartmak (Bir işte)
7704	<u>Saç sakal</u> birbirine karışmak
8026	<u>Suya sabuna</u> dokunmamak
8041	<u>Suyu seli</u> kalmamak
8147	<u>Tadı tuzu</u> kalmamak
8166	<u>Tası toprağı</u> toplamak
8206	<u>Teker meker</u> yuvarlanmak
8235	<u>Tepe tepe</u> kullanmak (Birini, bir şeyi)
8257	<u>Tıka basa</u> yemek
8262	<u>Tıpış tıpış</u> yürmek
8263	<u>Tıpış tıpış</u> gitmek (gelmek)
8317	<u>Tuz biber</u> ekmek (stne, yaraya)
8401	<u>çe beşe</u> bakmamak
8410	<u>st başı</u> dklmek
8531	<u>Yaka paça</u> (gtrmek)
8875	<u>Yz gz</u> açılmak
8893	<u>Yzne gzne</u> bulaştırmak
8902	<u>Yüzünü gözünü</u> açmak (Çocuğun)

1.2.11.1.2.3.5. İsim Unsuru Edat Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2747	<u>Adı gibi</u> bilmek
2804	<u>Ağızda sakız gibi</u> çiğnemek

- 2824 Agobun kazı gibi bakmak
- 2825 Agobun kazı gibi yutmak
- 2878 Ağzından dirhemle çıkmak
- 3080 Alıcı gözüyle bakmak
- 3196 Analık eliyle vermek
- 3279 Arı kovanı gibi işlemek
- 3314 Arpa boyu kadar gitmek
- 3315 Arpacı kumrusu gibi düşünmek
- 3469 Ayağını yorganına göre uzatmak (yorganına göre ayak)
- 3473 Ayağı yanmış it gibi dolaşmak
- 3828 Beşlik simit gibi kurulmak
- 4135 Burnu bile kanamamak
- 4248 Can kulağıyla dinlemek
- 4435 Çil yavrusu gibi dağılmak
- 4463 Çorap söküşü gibi gitmek
- 4520 Dama taşı gibi oynatmak
- 4624 Dev adımlarıyla ilerlemek
- 4631 Deve nalbanta bakar gibi (bakmak)
- 4637 Deveyi havutuyla yutmak
- 4814 Dört elle sarılmak (Bir işe, birine)
- 4815 Dört gözle ağlamak
- 4816 Dört gözle bakmak
- 4817 Dört gözle beklemek
- 4844 Düdük gibi kalmak

4891	<u>Dürbünün tersiyle bakmak</u>
4919	<u>Eğri (gözle) bakmak</u>
4933	<u>Ekmeği ile oynamak (Birin)</u>
5136	<u>El ucuyla vermek</u>
5203	<u>Eşek sudan gelinceye kadar dövmek</u>
5491	<u>Gönlü ile oynamak (Birin)</u>
5609	<u>Göz kuyruğuyla bakmak</u>
5618	<u>Gözleri (gözü) fal taşı gibi açılmak</u>
5636	<u>Göz ucuyla (Göz kuyruğuyla) bakmak</u>
5651	<u>Gözü fal taşı gibi açılmak</u>
5652	<u>Gözü gibi sakınmak</u>
5724	<u>... gözüyle bakmak (Birine, bir şeye)</u>
5726	<u>Gözüyle yemek</u>
5776	<u>Güneşe karşı işemek</u>
5863	<u>Hallaç pamuğu gibi atmak</u>
6059	<u>Hırtlamba gibi giyinmek</u>
6063	<u>Hızır gibi yetişmek</u>
6071	<u>Hokka gibi oturmak</u>
6101	<u>Hüt (Uhud) dağı gibi şişmek</u>
6260	<u>İmanına kadar (doldurmak)</u>
6412	<u>Kabak çiçeği gibi açılmak</u>
6592	<u>Kargayı bülbül diye satmak</u>
6595	<u>Karınca gibi kaynamak</u>
6629	<u>Kaşıkla verip kepçeyle almak</u>

6664	<u>Kedi ciğere bakar gibi</u> (bakmak)
6685	<u>Kendi ağzıyla</u> tutulmak
6728	<u>Kendi yağıyla</u> kavrulmak
6729	<u>Kene gibi</u> yapışmak
6767	<u>Kılını (bile)</u> kıpırdatmamak (oynatmamak)
6797	<u>Kısmeti ayağına (kadar)</u> gelmek
6799	<u>Kısmetini (nimetini)</u> ayağıyla tepmek
6807	<u>Kıtlıktan çıkmış gibi</u> (yemek)
6870	<u>Koyun kaval dinler gibi</u> dinlemek
6957	<u>Kurdu koyunla</u> barıştırmak (yürütmek)
6977	<u>Kuş sütüyle</u> beslemek
7051	<u>Lakırdı ağzından dirhemle</u> çıkmak
7073	<u>Lök gibi</u> oturmak
7129	<u>Medine fukarası gibi</u> dizilmek
7134	<u>Menzilci beygiri gibi</u> koşmak
7305	<u>Nimeti ayağıyla</u> tepmek
7469	<u>Önü sıra</u> (gitmek)
7520	<u>Pamuk ipliğiyle</u> (çiğ iplikle) bağlamak (Bir işi)
7556	<u>Parmağının ucuyla</u> (ucunda) çevirmek (Birini)
7578	<u>Paşa gibi</u> yaşamak
7622	<u>Pişene kadar sabredip soğuyana kadar</u> beklememek
7627	<u>Pişmiş kelle gibi</u> sırtmak
7673	<u>Ruhu bile</u> duymamak
7691	<u>Sabun köpüğü gibi</u> sönmek

7781	<u>Sebilhane bardağı gibi</u> dizilmek (Birileri)
7928	<u>Söz ağzından dirhemle</u> çıkmak
7984	<u>Sucuk gibi</u> ıslanmak (olmak)
7989	<u>Su gibi</u> akmak (para, zaman)
7990	<u>Su gibi</u> bilmek (okumak)
7991	<u>Su gibi</u> ezberlemek
7992	<u>Su gibi</u> gitmek (Para)
8132	<u>Tabanı (ayağı) yanmış it gibi</u> dolaşmak
8355	<u>Uhut dağı gibi</u> şişmek
8853	<u>Yüz aklıyla (yüzünün akıyla)</u> çıkmak (Bir işten)
8905	<u>Yüzünün akıyla</u> çıkmak
8896	<u>Yüzüne karşı</u> (söylemek)
8952	<u>Zıp diye</u> çıkmak

1.2.11.1.2.3.6. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3985	<u>Bir taşla iki kuş</u> vurmak
6007	<u>Hem camide hem kilisede</u> mum yakmak
7765	<u>Sapla samanı</u> (birbirine) karıştırmak
8402	<u>Üç nal ile bir ata</u> kalmak

1.2.11.1.2.3.7. İsim Unsuru Kısaltma Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2831	<u>Ağza kilit</u> vurmak
2854	<u>Ağzına ağız</u> vermek
2860	<u>Ağzına bir ip</u> ölçmek

- 2861 Ağzına (önüne) bir kemik atmak
- 2862 Ağzına bir parmak bal çalmak
- 2866 Ağzına (diline) kira istemek
- 2869 Ağzına taş almak
- 2870 Ağzına tat bulaşmak
- 2876 Ağzından bal almak
- 2883 Ağzından laf almak
- 2885 Ağzında (yar)* yaş kalmamak
- 2921 Ağzı süt kokmak
- 2957 Akıllara durgunluk vermek (Akılları durdurmak)
- 2970 Akıntıya kürek çekmek
- 3164 Altmış altıya bağlamak
- 3278 Arık altından tarla bağışlamak
- 3286 Arka arkaya vermek
- 3362 Ata et, ite ot vermek
- 3442 Ayağına ip takmak
- 3444 Ayağına kara su inmek
- 3451 Ayağını berk basmak
- 3454 Ayağını denk almak
- 3622 Başa baş gelmek
- 3635 Baş aşağı gitmek
- 3637 Baş başa bırakmak
- 3638 Baş başa kalmak
- 3639 Baş başa (kafa kafaya) vermek

- 3653 Başıboş bırakmak (Birini)
- 3654 Başıboş kalmak
- 3671 Başına bir hal gelmek
- 3676 Başına çorap örmek
- 3678 Başına dert açmak
- 3682 Başına hal gelmek
- 3683 Başına iş (dert) açmak (çıkarmak),(iş çıkarmak)
- 3685 Başına karalar bağlamak
- 3693 Başında değirmen çevirmek
- 3695 Başında kavak yeli esmek
- 3700 Başından kaynar sular dökülmek
- 3753 Baştan kara gitmek
- 3918 Bir burnuna tuz, bir burnuna biber koymak
- 3919 Bir çekirdek geri kalmamak
- 3941 Bire bin katmak
- 3942 Birebir gelmek (ilaç)
- 3988 Bir yakadan baş çıkarmak
- 3989 Bir yastığa baş koymak
- 4008 Boğaz boğaza (gırtlak gırtlığa) gelmek
- 4092 Boyu boyuna, huyu huyuna uymak
- 4157 Burun buruna gelmek
- 4180 Cana can katmak
- 4184 Cana minnet bilmek
- 4447 Çizmeden yukarı çıkarmak

4507	<u>Daldan dala</u> konmak
4515	<u>Damağına tat</u> değmek
4667	<u>Dilden dile</u> dolaşmak
4679	<u>Dili bir karış dışarı</u> çıkmak
4694	<u>Diline kira</u> istemek
4819	<u>Dört yanı deniz</u> kesilmek
4938	<u>Ekmeğini eline</u> almak
4940	<u>Ekmeğini kana</u> doğramak.
4986	<u>Elden ağza</u> yaşamak
5010	<u>El ele</u> vermek
5036	<u>Eli boş</u> dönmek
5037	<u>Eli böğründe</u> kalmak
5054	<u>Eli (böğründe) koynunda</u> kalmak
5060	<u>Elinden bir kaza</u> çıkmak
5061	<u>Elinden bir şey</u> gelmemek
5065	<u>Elinden hiçbir şey</u> (uçan kuş, uçan kaçan) kurtulmamak
5066	<u>Elinden iş</u> çıkmamak
5440	<u>Gırtlak gırtlığa</u> gelmek
5639	<u>Gözü açık</u> gitmek
6221	<u>İki eli böğründe</u> kalmak
6383	<u>İte ot, ata et</u> vermek (İtin önüne ot, atın önüne et koymak)
6433	<u>Kafa kafaya</u> vermek
6464	<u>Kâğıt üzerinde</u> kalmak
6800	<u>Kıssadan hisse</u> (almak)

7249	<u>Nefes nefese</u> (gelmek)
7436	<u>Ölümle burun buruna</u> gelmek
7502	<u>Pabucu ters</u> giydirmek
7553	<u>Parmağı ağzında</u> kalmak (Parmak ısırarak)
7667	<u>Renkten renge</u> girmek
7680	<u>Saati saatine</u> uymamak (Birin)
7702	<u>Saç saça baş başa</u> (dövüşmek)
8342	<u>Ucu ucuna</u> (gelmek)
8435	<u>Üstüne (üzerine) tuz biber</u> ekmek.
8463	<u>Üzerine tuz biber</u> ekmek
8896	<u>Yüzüne karşı</u> (söylemek)
8920	<u>Yüzü yazılı</u> kalmak (Bir şeyin)
8928	<u>Yüz yüze</u> bakmak
8929	<u>Yüz yüze</u> gelmek

1.2.11.1.2.3.8. İsim Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3120	Allah yarattı dememek
6534	Kan kusup kızılılık şerbeti içtim demek
3728	Başın sağ olsuna gitmek
5707	Gözün(ün) üstünde kaşın (Kaşın altında gözün) var dememek (Birine)
6418	Kabul olmayacak duaya âmin demek
6534	Kan kusup kızılılık şerbeti içtim demek
7000	Küçük dağları ben yarattım demek
7356	Olmayacak duaya âmin demek

1.2.11.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiiller, zarf fiil eki taşıyan bir fiille, asıl fiile yeterlik, ihtimal, yaklaşma, tezlik, süreklilik ve beklenmezlik anlamları katan “-bil-, ver-, dur-, gel-, git-, kal-, koy-, gör-, yaz-” yardımcı fiilleri getirilmek suretiyle yapılır (Karahan, 2005: 77). Deyimler sözlüğünde bununla ilgili 4 örneğe rastlamaktayız.

4761	Dizginleri salıvermek
6554	Kapıp koyuvermek
7089	Makaraları koyuvermek
7999	Su koyuvermek

1.2.12. KISALTMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Dilimizde çok sık kullandığımız bu sözler “...cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır” (Karahan, 2005: 79). Bu grupta iki isim bulunur. Birinci isim kimisinde iyelik; kimilerinde de hâl eklerinden birinin ekini alarak kısaltma öbeğini oluşturmaktadır. Leyla Karahan “Türkçede Söz Dizimi” eserinde “isnat grubu, yükleme grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, yaklaşma grubu, uzaklaşma grubu ve vasıta grubu olarak isimlendirdiği kelime gruplarını “kısaltma grupları” üst başlığı altında incelemiştir. Ayrıca bu grupların dışında çeşitli kelime grupları ve cümlelerden kısalmış “derinden derine, uzaktan uzağa, baş başa, baştan başa, el ele, omuz omuza” (Karahan, 2005: 83) gibi yapıların da birer kısaltma grubu olduklarını ifade etmiştir.

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi”nde kelime gruplarını incelediği bölümde “isnat grubu, datif grubu, genitif grubu, lokatif grubu, ablatif grubu, akkuzatif grubu” nu ayrı başlıklar hâlinde incelemiş bu grupların kısaltma grupları olabileceğini ifade ederek, bu grupların dışında kalan kısalmış yapıları doğrudan doğruya “kısaltma grupları” olarak isimlendirmiş ve bunlarla ilgili şu sözlere yer vermiştir:

“Bunlar kelime gruplarının ve cümlelerin kısalması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan kelime gruplarıdır. Herhangi bir kaideleri

yoktur. Daha geniş bir gruptan kısaltmış ve klişeleşmiş gruplardır. Sayıları pek fazla değildir. Gün aydın, güle güle, günden güne, baştan başa, o gün bugün, yan yana, sırt sırta, omuz omuza, baş başa, el ele, hâşâ huzur, git gide, baş aşağı, eller yukarı, ileri marş, sola çark, baş üstüne gibi gruplar böyle kısaltma gruplarıdır. Umumiyetle vurguları başta bulunur. İsnat, genitif, datif, lokatif, ablatif gruplarının da birer kısaltma grubu sayılabileceklerini yukarıda söylemiştik, burada tekrar hatırlatalım” (Ergin, 1998: 395) ifadelerini kullanmıştır.

Bu tespitlerden yola çıkılarak deyimlerde geçen 338 kısaltma grubu aşağıda gruplarına ayrılarak verilmiştir.

1.2.12.1. İsnat Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

2764	Adı sanı belirsiz
2837	Ağzı bir
2838	Ağzı bozuk
2839	Ağzı burnu yerinde
2840	Ağzı büyük
2841	Ağzı cıvık
2842	Ağzı çelikli (teneke kaplı)
2845	Ağzı gevşek
2846	Ağzı havada
2847	Ağzı kalabalık
2848	Ağzı kara
2849	Ağzı kilitli
2850	Ağzı kulağına yakın
2917	Ağzı pek (sıkı)

2918	Ağız pis
2919	Ağız sıkı
2922	Ağız uğralı
2926	Ağız yukarıda
2965	Akıl terelelli (Bir kişide)
2979	Aklı başında
2980	Aklı başından bir karış yukarı (yukarıda)
2991	Aklı gözünde
3081	Alımı tez
3129	Alın açık, yüzü ak
3140	Altı alay, üstü kalay
3142	Altı kaval, üstü şeşhane
3186	Ana baba bir (kardeşler).
3189	Ana bir (baba ayrı) (kardeşler).
3220	Anası sarmısak, babası soğan (Anan turp, baban şalgam)
3221	Anası yerinde
3224	Anka gönüllü
3306	Arkası pek
3307	Arkası sıra
3309	Arkası yufka
3393	Atı eşkin, kılıcı keskin
3430	Ayağı cıvık
3471	Ayağı uğurlu

3472	Ayağı üzengide
3579	Bağrı yanık
3584	Bahtı kara
3590	Baldırı çıplak
3625	Baş açık yalın ayak
3662	Başı dumanlı
3664	Başı göl, ayağı sal
3729	Başı önünde
3736	Başı yumuşak
3856	Bıyığı yelli
3882	Bini bir paraya
4081	Boynu bükük
4082	Boynu eğri (Birine karşı)
4099	Boyu sırk aklı kıvık (yılık)
4200	Can feda
4236	Canı pek
4239	Canı tatlı
4240	Canı tez (İçi tez) (Tez canlı)
4264	Cebi delik
4352	Çapıtı gümüşlü
4389	Çenesi düşük (çürük)
4390	Çenesi kuvvetli
4418	Çiçeği burnunda (çamuru karnında)

4645	Dışı hoca, içi baca
4646	Dışı kalaylı, içi alaylı
4688	Dili güllü
4708	Dili uzun (zifir)
4713	Dili zifir
4725	Dini bütün
4809	Dört başı mamur
4830	Dumanı üstünde
4931	Ekmeği bütün
4932	Ekmeği dizinde
5023	Eli açık
5024	Eli ağır
5033	Eli bayraklı
5034	Eli bol
5039	Eli (Eline) çabuk
5040	Eli dar (darda)
5046	Elifi yüzünde, ekmeği dizinde
5048	Eli hafif
5053	Eli koynunda
5055	Eli kulağında
5056	Eli maşalı
5071	Eli ağır (eline ağır)
5074	Eli çabuk (eline çabuk)

5099	Eli pek
5100	Eli sıkı
5101	Eli sopalı
5102	Eli uz
5103	Eli uzun
5105	Eli yatkın (Bir işe)
5113	Eli yüzü düzgün
5166	Ensesi kalın
5212	Eteği belinde
5220	Eti, budu yerinde (etli butlu)
5246	Evi sırtında
5382	Geçmişî kandili (kınalı)
5454	Göbeği biriyle bağlı (beraber kesilmiş)
5486	Gönlü bol (gani)
5488	Gönlü büyük
5494	Gönlü kara
5509	Gönlü (gözü) tok
5613	Gözleri çekik
5637	Gözü aç (açgözlü)
5638	Gözü açık (Açık gözlü)
5644	Gözü bağlı
5647	Gözü dar
5648	Gözü dışarda

5655	Gözü gönlü tok
5661	Gözü kapalı
5663	Gözü kara
5666	Gözü keskin
5671	Gözü küllü
5714	Gözü pek,(Gözü kara), (Pek gözlü)
5716	Gözü sulu
5718	Gözü tok
5859	Hali vakti yerinde
5953	Hava hoş (Birine göre)
5960	Havası şaş
6134	İçi dar
6136	İçi dışı bir
6186	İçi tez
6226	İki gözü iki çeşme
6236	İki ucu boklu değnek
6264	İmi bir (İkisinin imi bir)
6277	İniş aşağı
6439	Kafası (başı) dumanlı
6516	Kanı ağır
6517	Kanı bozuk
6529	Kanı sıcak
6593	Karı ağızlı

6602	Karnı (yüreği) burnunda
6603	Karnı (yüreği) geniş
6609	Karnı tok sırtı pek
6740	Keyfi bozuk (yok)
6752	Kıçı kırık
6915	Kulağı delik
6916	Kulağı (süngüsü) düşük
6917	Kulağı kırıste
7126	Mayası bozuk (Sütü bozuk)
7166	Mezhebi geniş
7307	Niyeti bozuk
7399	Osuruğu cinli
7444	Ölüsü (geçmişi) kandilli (kınalı)
7497	Özü sözü bir
7508	Paçası düşük
7592	Perdesi yırtık
7643	Pupa yelken
7700	Saçı uzun aklı kısa
7764	Sapı silik
7862	Sırtı pek
7864	Sırtı yufka
7894	Sofrası açık (Ekmeğine koç)
8048	Süngüsü düşük

8065	Sütü bozuk
8067	Sütü sümüğü pak
8152	Tahtası eksik
8255	Tezkiyesi bozuk
8269	Tîgı teber şahı merdan (levent)
8324	Tuzu kuru (sabunu sarı)
8334	Tüyü bozuk
8380	Uykusu ağır
8551	Yalımı alçak
8567	Yanı başında
8686	Yeri yurdu belirsiz
8710	Yıldızı dişi
8711	Yıldızı düşük
8827	Yüreği katı
8845	Yüreği yaralı
8846	Yüreği yufka
8870	Yüzü ak
8871	Yüzü asık
8872	Yüzü berk
8878	Yüzü kara
8911	Yüzü pek
8912	Yüzü sıcak
8915	Yüzü soğuk

8921	Yüzü yerde
8922	Yüzü yok
8923	Yüzü yumuşak

1.2.12.1.1. Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan İsnat Grubu

6133	İçi <u>cıfit (ty) çarşısı (tn)</u>
6149	İçi <u>kan (ty) kuyusu (tn)</u>

1.2.12.2. Yükleme Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

4918	Efradını cami, ağyarını mani
7099	Malumu ilam

1.2.12.3. Yönelme Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

2812	Ağızlara layık
2833	Ağza tat, boğaza feryat
2867	Ağzına (ağızlara) layık
2958	Akıllara ziyan
2973	Akla yakın
2974	Akla zarar (Akıllara ziyan)
3046	Alacağına şahin, vereceğine karga
3092	Ali'ye edik, Veli'ye düdük
3437	Ayağına çabuk
3561	Babana rahmet
3673	Başına buyruk
4015	Boğazına düşkün

4186	Cana yakın
4218	Canına minnet (Böyle bir şey onun)
4394	Çeneye kuvvet
4659	Dikine tıraş
4673	Dile kolay
4695	Diline yörük
4736	Dişe dokunur
4771	Doğduğuna pişman
4935	Ekmeğine koç (yiğit/yavuz)
+5079	Eline sağlık
5223	Etine dolgun
5251	Evlere şenlik
5860	Halka dönük
5929	Hatırına bal, yağ
5989	Hayra alamet
7294	Nev' i şahsına münhasır
7448	Ömrüne bereket
7891	Size ömür, (Siz sağ olun)
8034	Suyuna tirit
8058	Sürüsüne bereket
8105	Şeytan kulağına kurşun
8130	Tabana kuvvet
8135	Taban tabana zıt

8412 Üstüme iyilik sağlık

8437 Üstüne üstlük

8469 Üzerinize afiyet

1.2.12.4. Bulunma Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

3242 Arada bir

3514 Ayda yılda (âlemde) bir

3878 Binde bir

3879 Bin derde deva (Her derde deva)

4349 Çantada (torbada) keklik

4595 Denizde balık

4596 Denizde kum, onda para

4627 Devede kulak

4980 Elde bir

6210 İki arada bir derede

6218 İkide bir (birde)

6220 İki ekmek arasında bir dilim peynir

6789 Kırk yılda bir

7373 On parmağında on hüner (marifet)

7374 On parmağında on kara

7451 Ömürde bir

7905 Solda sıfır

8294 Torbada keklik

8812 Yükte hafif pahada ağır

1.2.12.5. Uzaklaşma Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

3167 Alttan ala

3513 Aydan arı, günden (sudan) duru

3748 Baştan aşağı (A'dan Z'ye kadar), (Baştan ayağa), (Baştan başa)

3773 Bedavadan ucuz

4031 Boktan künet

4130 Bundan böyle

4470 Çöpten çelebi

4849 Düğün aşı savulduktan sonra

4864 Dünden razı (hazır)

4988 Elden ayrıkısı

5250 Evlerden (işitenlerden) uzak (ırak)

6123 İç güveysinden hallice

6159 İçinden pazarlıklı

6230 İki rahmetten biri

6352 İşitenlerden uzak

6429 Kafadan gayrı müsella

6430 Kafadan kontak

6431 Kafadan sakat (Kafadan gayrı müsella), (Kafadan kontak)

6657 Keçeden topuz

7483 Öteden beri, (İleriden beri)

7985	Sudan cevap (bahane)
7986	Sudan ucuz
8391	Uzaktan merhaba
8561	Yandan çarklı

1.2.12.6. Vasıta Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

3669	Başım ile beraber
4133	Bununla birlikte (beraber)

1.2.12.7. Diğer Kısaltma Grupları

2691	Aç acına
2708	Açıktan açığa
2766	Adlı adıya(Adlı adınca)
2801	Ağızdan ağıza
3034	Akşam ahıra, sabah nahıra (çayıra)
3138	Alt alta, üst üste
3285	Arka arkaya (Peş peşe)
3321	Art arda
3744	Başlı başına
3750	Baştan ayağa
3751	Baştan başa
3824	Beş aşağı beş yukarı
3908	Bir baştan (uçtan) bir başa (uca)
3954	Biri eşikte, biri beşikte

3957	Birinden biri
4032	Boku bokuna (Pisi pisine)
4068	Boşu boşuna
4077	Boydan boya
4079	Boylu boyunca
4113	Bugünden yarına
4115	Bugüne bugün
4169	Bütün bütüne
4189	Can cana, baş başa
4535	Darı darına
4593	Dengi dengine
4614	Derinden derine
4755	Diz dize
4821	Dudak dudağa
5008	El elde baş başta
5009	El ele
5044	Elifi elifine
5126	Eller yukarı
5415	Geriden geriye
5423	Gerisin geri
5450	Gizliden gizliye
5471	Göğüs göğüse
5592	Göze göz dişe diş

5737	Gücü gücüne, (darı darına)
5766	Günden güne (Gün günden), (git gide)
5782	Gün günden
5789	Günü birliğine
5790	Günü gününe
5885	Hanım hanımcık
5906	Harfi harfine
6131	İç içe
6192	İçten içe
6269	İnceden inceye
6392	İyiden iyiye
6424	Kadın kadıncık
6617	Karşı karşıya (Göğüs göğüse)
6693	Kendi kendine
6771	Kıran kırana
6802	Kıtı kıtına
6830	Kim kime dum duma
6899	Körü körüne
6946	Kulaktan kulağa
6967	Kuru kuruya
7282	Nereden nereye?
7310	Noktası noktasına
7363	Omuz omuza

7606	Peş peşe
7618	Pisi pisine
7679	Saati saatine
7828	Sıcağı sıcağına
7910	Soluk soluğa
8392	Uzaktan uzağa
8398	Uzun uzadıya
8399	Üç aşağı beş yukarı (Beş aşağı beş yukarı)
8448	Üst üste
8580	Yan yana
8602	Yarı yarıya
8632	Yediden yetmişe
8688	Yerli yerinde
8973	Zoru zoruna

1.2.13. KALIP SÖZLER

3539	Az buçuk
3543	Az daha
3852	Bırak ki
4584	Demek ki
5242	Evet efendimci
5674	Gözün aydın
5873	Ham hum şaralop
6476	Kaldı ki

7210	Nane molla
7238	Neden sonra
7242	Nedir ki
7261	Ne ki
7280	Nerede kaldı ki
7292	Ne var ki, (Ne ki), (Nedir ki), (Şu kadar ki)
7348	Ola ki
7446	Ömrü billah
7491	Öyle ise (öyleyse)
7492	Öyle ya
8116	Şöyle bir
8119	Şöyle ki
8122	Şu kadar ki
8699	Yeter ki

1.2.14. KAFİYELİ SÖZLER

4262	Cart kaba kâğıt
4960	Ekten pükten deli kıza kaftan
6293	İp ipullah sivri külah
6679	Keme bite yumma sata
6764	Kılık kıyafet, köpeklere ziyafet
7263	Neler de neler maydanozlu köfteler
8161	Tamtakır, kuru bakır
8266	Tırhallı bir hallı

8651 Yel yeperek yelken kürek

1.2.15. FARŞA TAMLAMALAR

2988 Akl-ı evvel

3782 Belayı berzah

4925 Ehven-i şer

5207 Eşref-i saat

5845 Hakk-ı sükût

5900 Harc-ı âlem

5921 Haşa huzurdan

5966 Hayâl-i ham

6093 Hükümü karakuşı

6100 Hüsnü kuruntu

8050 Sürçü lisan

1.2.16. Diğerleri

6819 Kız oğlan kız

7678 Saat başı galiba

8909 Yüzünüze güller

BÖLÜM 2

CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

2.1. CÜMLENİN ÖGELERİYLE İLGİLİ TANIMLAR

Türk dil bilgisi yazarları tarafından çok sayıda cümle tanımı yapılmıştır. Bu tanımların hemen hemen hepsinde ortak olan kısım cümlenin “yargı bildirme” görevinin olduğudur. (Banguoğlu, 2004: 50-522; Ergin, 1998: 398; Gencan, 2001: 100; Ediskun, 2004: 322; Hatipoğlu, 1972: 99; Şimşek, 1987: 16; Karahan, 2005: 9). Cümlenin yargı bildirme özelliği üzerinde hemfikir olan yazarlar, cümle ögelerinin neler olduğu ve hangi ögelerin nasıl belirlenmesi gerektiği konusunda farklı düşünceler ileri sürmüşlerdir.

Muharrem Ergin cümle ögelerini “fiil, fail, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf” olarak belirler. (Ergin, 1998: 398-401).

Ergin cümlede görev yapan unsurları sadece işlevlerine göre değil, çekimli olup olmamalarına göre de değerlendirir. Cümlede yer alan ögelerin aldıkları ekler, çoğu zaman belirleyici olmaktadır. Yazarın özne (fâil), nesne ve yüklem (fiil) konusundaki görüşleri dil bilgisinde kabul gören görüşlerdir. Ancak yer tamlayıcısı ve zarf konusundaki görüşleri ise işlevi ön plana alan dilciler tarafından eleştirilmiştir. Ergin, yaklaşma (+A), bulunma (+DA) ve ayrılma (+DAn) hâli eklerinden birini alan bir cümle ögesini zaman da bildirse zarf saymamaktadır. Bu eklerden birini alan ögenin yer tamlayıcısı olduğu görüşündedir. Buna göre, zarf çekimsiz bir cümle ögesidir ve bir unsurun zarf olabilmesi için zaman, tarz, sebep vb. bildirmesi yeterli olmayıp, çekimsiz olması gerekir. Ergin, cümle içerisinde yer alan ünlemleri ve bağlaçları da cümle dışı unsur sayar. Cümle ögeleriyle ilgili bu değerlendirmeler bazı söz dizimi yazarları tarafından da kabul görür (Karaörs, 1993: 36; Erkul, 2004: 24-42)

Tahir Nejat Gencan cümlede üç ana unsurun varlığından söz eder. Bunlar *özne, yüklem ve tümleçler*dir. *Tümleçler dört türdür: 1. Düz Tümleç 2. Dolaylı Tümleçler 3. İlgeç Tümleçleri 4. Belirteç Tümleçleri* (Gencan, 2001: 103-123). Gencan da Ergin gibi hâl ekli unsurları zaman, tarz, durum da bildirirler *dolaylı tümleç* sayar (Gencan, 2001: 125-130). İki yazarın ayrıldıkları nokta *ilgeç tümlecidir*. Gencan, Ergin’in zarf kabul ettiği ögeyi, edat olarak yükleme bağlanan unsurları ilgeç tümleci

sayar. Pek çok dilci Gencan'a katılır ve eserinde "edat / ilgeç tümleci"ni işler (Ediskun, 2004: 362; Burdurlu, 1967: 17-49; Hatipoğlu, 1972: 128-129; Kükey, 1975: 47; Eker, 2003: 353-358).

Rasim Şimşek, cümlede beş tür unsur bulunduğunu ifade eder ve bunları cümledeki geliş sıralarına göre şu şekilde verir: "*özne, belirteç tümleci, dolaylı tümleç, nesne, yüklem*" (Şimşek, 1987: 46). Yazarın kabulleri Ergin'e yakındır. Şimşek de yaklaşma (+A), bulunma (+DA) ve ayrılma (+DAn) hâli eklerinden birini alan öğeleri zaman ve tarz bildirseler bile *dolaylı tümleç* saymıştır (Şimşek, 1987: 121).

Leyla Karahan *özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf* olarak cümle unsurlarını belirler. Cümleye ilave edilen unsurları cümle dışı unsur kabul eder (Karahan, 2005: 13-37). Karahan öğeleri belirlerken hem eki hem işlevi göz önünde bulundurur. Yazarın *yer tamlayıcısı ve zarf* değerlendirmeleri Ergin ve Şimşek'ten farklıdır : "Yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma eki taşıyan tarz, zaman ve miktar zarflarının yer tamlayıcısı olmadığı unutulmamalıdır " ifadesini kullanır (Karahan, 2005: 30). Delice de eserinde L. Karahan'ın bu değerlendirmesine katılır ve bu yapıdaki öğeleri *zarf tümleci* kabul eder (Delice, 2003: 140).

Görüldüğü üzere, her ne kadar akademik yayınlarda cümle öğeleri konusunda araştırmacılar arasında önemli fikir ayrılıkları olsa da yüklem, özne ve nesne konusunda bir fikir ortaklığı da bulunmaktadır. Böylelikle yüklem yerinin belirleyici olması cümle yapısındaki deyimlerin tasnifini kolaylaştırmıştır.

2.2. CÜMLENİN YAPISIYLA İLGİLİ SINIFLANDIRMALAR

Cümle çeşitlerini sınıflandırmadan önce dil bilimi yazarlarının cümleleri nasıl sınıflandırdıkları ve bu sınıflandırmada ortak olarak kullandıkları kıstaslara bakılmıştır. Bu kıstasları şunlardır: Yapılarına göre cümleler, cümledeki yüklem türüne göre, cümledeki yüklem yerine göre, anlamlarına göre cümleler.

Yapılarına göre cümle çeşitleri konusunda dil bilimi yazarlarının farklı tasniflere yer verdikleri görülmektedir. Öncelikli olarak bu farklılıklara bir bakılması gerekmektedir.

Tahsin Banguoğlu: Basit cümle, birleşik cümle (tümleme birleşik, karmaşık birleşik) (Banguoğlu, 2004: 531-586).

Tahir Nejat Gencan: 1.Yalınç tümce, 2. Bağımsız önermelerden birleşmiş tümce, 3. Bileşik tümce (Temel önerme, yan önerme, girişik tümce, ara önerme.) (Gencan: 2001: 146-166).

Haydar Ediskun: Basit, bileşik (Ediskun, 2004: 379-387).

Vecihe Hatipoğlu: Yalın, birleşik, ara tümce, girişik, sıralı, devrik, kesik (Hatipoğlu, 1972: 143-181).

Mazhar Kükey: 1.Yalın. 2. Bileşik (Girişik-bileşik, şartlı bileşik, “ki” bağlaçlı bileşik, eksilteli, iç içe bileşik.) 3. Bağımsız bileşik (Sıra, bağlı) (Kükey, 1975: 259-326).

İ. Zeki Burdurlu: Basit, birleşik, sıralı, bağlı (Burdurlu, 1967: 54-127).

Metin Karaörs: Basit cümle, birleşik cümle (şartlı, ki’li, iç içe) (Karaörs, 1993: 45).

Ahmet Beserek: Basit, birleşik, sıralı (Beserek, 1991: 47-53).

İbrahim Delice: Yapılışlarına göre: Basit, birleşik (girişik-birleşik, iç içe, ki’li) (Delice, 2003:142-146).

Süer Eker: Basit, birleşik, sıralı, bağlı (Eker, 2003: 380)

Muharrem Ergin: Basit cümle, birleşik cümle (Şartlı birleşik, ki’li birleşik, iç içe birleşik) (Ergin, 1998: 404-405).

Ergin, Türkçede daha çok basit cümlelerin kullanıldığını, bu tür cümlelerin de tek yükleme sahip cümleler olduğunu ifade ettikten sonra birleşik cümlelerin bir asıl cümle ve onun anlamını tamamlayan bir ya da birden fazla yardımcı cümleden oluştuğunu söyler. Yazar üç tür bileşik cümleyi şu şekilde ifade eder:

- a. Şartlı birleşik cümle: *Hava güzel olursa biz yarın gezmeğe gideceğiz.*
- b. Ki’li birleşik cümle: *Baktım ki gelmiyorsun. Görüyorum ki çalışmıyorsun.*
- c. İç içe birleşik cümle: *Buraya gel dedi* (Ergin, 1998: 404-406).

M. Ergin’in bu sınıflandırması pek çok dil bilgisi yazarı tarafından kabul görmüş ve kullanılmıştır.

Rasim Şimşek: Yalın, bileşik (girişik, kaynaşık, koşullu), sıralı, ilgi, kesik, ara tümce (Şimşek, 1987: 243-320).

- a. Yalın tümce: İçinde tek yargı bulunan cümlelerdir: *Konya bozkırın tam çocuğudur.*
- b. Bileşik tümce: İçinde eylemsilerin, şart cümlesinin bulunduğu cümlelerdir. M. Ergin’in iç içe birleşik cümle saydığı cümleler de bu

bölümde incelenir: *Türbenin içine girmek bir imtiyazdır.* (girişik tümce), *“Aman buradan kaçalım, dedim”* (kaynaşık tümce), *Hükûmet bağlamazsa, Meclis bağlar!* (Koşullu tümce)

- c. Sıralı tümce: Bağlaçlar ya da noktalama işaretleriyle sıralanan cümlelerdir: *Nihayet eve ulaştılar, kapıyı ihtiyar hanım açtı, evde gergin bir hava vardı.*
- d. İlgî tümcesi: ki’li cümlelerdir: *Sandım ki uzaklaştı yağın kar ve karanlık.*
- e. Kesik tümce: Öğeleri eksik olan cümlelerdir: *Sen, öksüz vatan, sen! Sevdalı ana!..*
- f. Aratümce: Açıklayıcı cümlelerdir: *Cihan yıkılsa, emin ol, bu cebhe sarsılmaz* (Şimşek, 1987: 244-320).

Leyla Karahan kitabının ilk altı baskısında yapı bakımından cümleleri: Basit, birleşik (şartlı birleşik, iç içe birleşik), sıralı, bağlı olarak ayırmıştır (Karahan, 1999: 61-67).

Karahan, kitabının ilk baskılarında şu sınıflamayı yapar:

- a. Basit cümle: T.N. Gencan ve R. Şimşek’in birleşik kabul ettiği, içerisinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil bulunan cümleleri basit kabul eder: *Sıcak yaz aylarını geçirmek için deniz kenarlarına, kırlara, tepelere kaçanlar, şimdi birer birer kışlıklarına dönüyorlar.*
- b. Birleşik cümle: *Bir ay evvel sözümü dinleseydi, başına bu felaket gelmeyecekti.* (şartlı birleşik cümle), *Şark için “Ölümün sırrına sahiptir” derler.* (iç içe birleşik cümle)
- c. Bağlı cümleler: *Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta.* (ki’li bağlı cümle). *Hava bulutlu ve durduğumuz tepe rüzgârlı idi.* (Diğer bağlama edatlarıyla kurulu olanlar)
- d. Sıralı cümleler: Ortak öğeler ve eklerle sıralanmış cümleler topluluğudur: *Sarı çiçeğin saçları yolunmuş, kana bulanmıştır* (Karahan, 1999: 61-67).

Ancak yazar, eserinin yedinci baskısındaki tasnifinde “yapı bakımından cümleler” bölümünü çıkarıp “cümlelerin bağlanma şekilleri” ni eklemiştir (Karahan, 2005: 85-95). Çalışmamızdaki sınıflama Karahan’ın kitabının 9. baskısı esas alınarak hazırlanmıştır. Buna göre sınıflandırma şöyledir:

Cümlelerin bağlanma şekilleri: Bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler, ortak cümle öğeleriyle bağlanan cümleler, ortak kip / şahıs ekleriyle bağlanan cümleler, anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler (Karahan, 2005: 85-95).

Dil bilimcilerin cümle sınıflandırmalarında ilk olarak basit cümledeki farklılıkları anlatmak gerekmektedir. Basit cümle, yüklemnin bulunduğu bir tek kesin yargısı olan, “tek predikatlı” cümlelerdir (Ergin, 1998: 404) . M. Ergin, L. Karahan, İ. Cemiloğlu, M. Karaörs, S. Eker gibi araştırmacılar fiilimsilerin yardımcı cümle kuramayacakları görüşündedirler, bu nedenle yapısında fiilimsi bulunduran cümleleri basit cümle içerisinde incelerler. Birleşik cümlelerin çekimli fiile sahip iki cümleden oluştuğunu düşünen ve dış yapıyı ön plana çıkaran bu dilcilere göre “cümlemsi, tümcemsi, fiilimsi” adı verilen bu unsurlar çekimli fiil özelliği göstermedikleri için yargı bildirmez, bu nedenle yardımcı cümle olamaz (Zülfikar, 1995: 643-648; Karaörs, 1995: 21-30)

. **Mecdut Mansuroğlu** bunu şu şekilde ifade eder:

“...bilindiği gibi türkçede aslında şart cümlesi dışında yardımcı cümle yoktur. Başka dillerin yardımcı cümle ile bildirdiklerini türkçe zengin isim-fiilleri (participium) ve zarf-fiilleri (gerundium) ile yani çekimli fiil (verbum finitum) veya bildirici (praedicatum) sayılamayacak unsurlarla karşılar” (Mansuroğlu, 1955: 59).

İkinci olarak birleşik cümleye bakmak gerekirse Türkçe yapısı gereği birleşik cümle yapısından kaçan bir niteliğe sahiptir. Lakin yüzyıllarca Arapça ve Farsçanın etkisinde kalmış olması bir çeşit birleşik cümle yapısı kazanmasını sağlamıştır. Birleşik cümle esas olarak bir temel cümle ile onu anlam ve görev yönüyle tamamlayan bir veya daha fazla yan cümleden oluşmaktadır. (Ergin, 1998: 404)

İçinde isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil bulunan cümleleri bir grup dilci birleşik cümle kabul etmektedir: T. Banguoğlu (karmaşık birleşik), T. N. Gencan, (bileşik tümce), H. Ediskun, (girişik tümce), H. Dizdaroğlu, (girişik tümce), V. Hatipoğlu, (girişik-bileşik), K. Bilgegil, (girişik-bileşik), R. Şimşek (girişik tümce), M. Kükey (girişik bileşik).

“...sıfat fiil, zarf fiil ve isim fiiller”, yarım yargı bildiren sözcüklerdir. Yüklemnin görevi yan cümle olarak nitelendirdiğimiz bu yarım yargıları sonuca bağlamaktır. Bu tür cümleler, taşıdıkları birden fazla yargıdan dolayı basit değil birleşik cümledir.

Şeklindeki değerlendirme "yargı" kavramı ile uyuşmamaktadır. “Çünkü bir kelimedeyi ya vardır, ya da yoktur. İsim fiil, sıfat fiil, zarf fiiller, yargı bildirmeyen, cümlede isim, sıfat, zarf görevi yapan kelimelerdir. Bundan dolayı yüklem de yan yargıları sonuca bağlamak gibi bir görevi olamaz” (Karahan, 2005: 53-59).

Türk gramer geleneğinde Türkçenin aslî birleşik cümlesi olarak kabul edilen ve yapısında şart cümlesi bulunan cümleler *şartlı birleşik cümle* olarak adlandırılır. (Ergin, 1998: 405) Ancak son yıllarda şart cümleleri ile ilgili olarak farklı yorumlar yapılmıştır. Şart cümlesinin tek başına yargı bildirmediğini savunan bazı dilciler, -sA şart ekinin zarf-fiil eki olduğunu ifade etmiş ve yapısında şart eki bulunan ve birleşik cümle kabul edilen cümlelerin de *basit cümle* sayılması gerektiğini de savunmuşlardır (Gülsevin, 1990: 277-278). Şart eki ile kurulmuş bir kelime veya kelime grubu tıpkı fiilimsilerde olduğu gibi yargı anlamı taşımamaktadır. Cümlede zarf görevi görerek anlamı tamamlayan bir unsur olarak yer alır (Karahan, 2000: 20). Bu nedenlerle “tek yargı” taşıyan cümlelerin içinde yer aldığı için şart eki taşıyan cümlelerle kurulmuş deyimler de basit cümlelerin içinde yer alacaktır.

Ergin’in bağımsız bir cümlelerin herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içinde yer alarak yan cümlelerin genellikle nesne görevinde kullanıldığı cümleler şeklinde ifade ettiği iç içe birleşik cümleler (Ergin, 1998: 406) de tek bir yargıya dayanan, isim değeri taşıyan iç cümlelerin, yüklemi çeşitli yönlerden tamamlamasıyla oluşmuş basit bir cümledir. Cümle yüklem üzerine kurulu olup onu tamamlayan unsurlarla şekillenir ve bu tamamlayıcı unsurlar cümlede birer isimdir. (Karahan, 2005: 10)

Dil bilimcilerin bu tasnif karmaşası sürmeye devam etse de tezde Leyla Karahan’ın sıralaması esas alınarak cümleler tasnif edilmiştir. Ancak önce basit cümle yapısındaki deyimler verilmiş, sonra deyimler bağlanma şekillerine göre incelenmiş, son olarak da yüklem türü, yeri ve anlamına göre tasnif edilmiştir.

2.2.1. BASİT CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

Yukarıda belirtmiş olduğumuz tanımlardan yola çıkarak inceleme yaptığımız sözlükte basit cümle yapısında 561 deyim bulunmuştur. Basit cümle yapısına sahip deyimlerde en fazla deyim ‘A’ harfinde; en az ise ‘C, V, Z’ harflerinde rastlanılmıştır.

- 2673 Abbas yolcu.
- 2684 Acıkacağım diye sıçmaya korkar.
- 2732 Adamlık sende kalsın
- 2734 Adam oluncaya kadar dokuz fırın ekmek ister.
- 2762 Adınızı bağışlar mısınız?
- 2844 Ağzı dili yok.
- 2856 Ağzına bakan yokluk görmez.
- 2872 Ağzında ayran durmaz.
- 2884 Ağzından yel (yeller) alsın.
- 2893 Ağzını hayra aç.
- 2898 Ağzının domalmasından Ömer diyeceği belliydi.
- 2908 Ağzının perhizi yok.
- 2913 Ağzını öpeyim.
- 2914 Ağzını topla.
- 2932 Ahım şahım (bir şey) değil.
- 2948 Akıl bu ya!
- 2949 Akıl dağıtılırken değirmene karpuz öğütmeye gitmiş.
- 3000 Aklına şaşayım.
- 3002 Aklına turp sıkayım.
- 3017 Aklının çivisi eksik.
- 3029 A köse, sayılmadık kaç tel sakalın var?
- 3043 Aktan kara kalktı mı?
- 3045 Alaca dana ak buzağı sade sizde mi var?

- 3047 Alacağın bir iğne, çeliğin okkasından sana ne?
- 3048 Alacağı olsun.
- 3060 Al benden de o kadar.
- 3066 Aldı fitili.
- 3071 Âleme talih, bize kör Salih mi?
- 3072 Âlemi var mı?
- 3078 Al Hacı Ağa pabucunu.
- 3094 Al külahını, eyvallahı içinde.
- 3097 Allaha ısmarladık.
- 3098 Allah akıllar versin.
- 3100 Allah aratmasın.
- 3102 Allah bağışlasın.
- 3104 Allah bilir.
- 3105 Allah dört gözden ayırmasın.
- 3106 Allah etmesin.
- 3107 Allah gecinden versin.
- 3110 Allah'ını seven tutmasın.
- 3111 Allahı var.
- 3114 Allah son gürlüğü versin.
- 3116 Allah unutturmasın.
- 3117 Allah utandırmasın.
- 3119 Allah versin.
- 3121 Allah “ yürü ya kulum” demiş.
- 3125 Alma dibinde büyümüş.

- 3131 Alnını karışlarım.
- 3136 “Al şunu tut” dedilerse “yut” demediler.
- 3165 Altta kalanın canı çıksın.
- 3172 Alt yanı çıkmaz sokak.
- 3173 Alt yanı kiraz bahçesi.
- 3185 Ana ata sofrasında büyümemiş.
- 3195 Analar ne doğurmuş!
- 3197 Anam beni bir daha mı doğuracak?
- 3198 Anamın ak sütü gibi helal olsun.
- 3200 Anan güzel mi?
- 3206 Anası kadir gecesi doğurmuş.
- 3207 Anasından doğduğuna pişman.
- 3214 Anasının ipini satmış.
- 3218 Anasını satayım.
- 3226 Anladım sa Arap olayım.
- 3227 Anlaşıldı pederin bayraktar olduğu.
- 3228 Anlaşıldı Vehbi’nin kerrakesi.
- 3257 Aramakla bulunmaz.
- 3270 Ar damarı çatlamış.
- 3284 Arif olan anlasın.
- 3301 Arkasında yumurta küfesi yok ya!
- 3313 Ar namus tertemiz.
- 3336 Aslı varsa yarın bayram.
- 3343 Aşağı kurtarmaz.

- 3354 Aşına, çıktı ocak başına.
- 3361 Aş yesem kaşığında çıkar.
- 3372 Ateş almaya mı geldin?
- 3379 Ateşe vursan duman vermez.
- 3385 Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.
- 3392 Atı alan Üsküdar'ı geçti.
- 3394 Atımın başı yumuşak.
- 3395 Atına eşek mi dedik?
- 3397 Atın yükrukse bin de kaç.
- 3400 At koştur.
- 3401 Atla arpayı dövüştürür.
- 3406 At pazarında eşek osurtmuyoruz.
- 3407 Atsan atılmaz, satsan satılmaz.
- 3446 Ayağına sıcak su mu dökelim?
- 3460 Ayağının altında yumurta mı var?
- 3502 Aya “sen doğma ben doğuyorum” der.
- 3508 Ayaz paşa kol geziyor.
- 3509 Ay bacayı aştı.
- 3515 Ayda yılda bir namaz, omu da şeytan komaz.
- 3520 Ayı kazana sıçtı.
- 3521 Ayıkla pirincin taşını.
- 3523 Ayıptır söylemesi.
- 3544 Az değil.
- 3574 Bağdat harap.

- 3587 Baksan a!
- 3605 Bana göre hava hoş.
- 3607 Bana ne?
- 3619 Bastığı yerde ot bitmez.
- 3689 Başına (kafasına, eline) vur ekmeğini elinden (lokmasını ağzından) al.
- 3703 Başında torbası eksik.
- 3740 Baş kış belli değil.(Baştan kışa haber yok)
- 3754 Baştan kışa haber yok.
- 3758 Baş üstünde yeri var.
- 3764 Batman çakıla karıştı.
- 3764 Battı balık yan gider.
- 3771 Bayram geçtikten sonra (getirdiğin) kınayı...e yak.
- 3774 Beğenmeyen kızını vermesin.(küçük kızını versin)
- 3796 Ben bilmez miyim güttüğüm domuzun huyunu.(Güttüğüm domuzu bana öğretme.)
- 3797 Ben bu işte yokum.
- 3798 Benden günah gitti.
- 3799 Bendeniz cennet kuşu.
- 3801 Benden uzak (ırak) olsun da Mısır'a sultan olsun.
- 3802 Bende (sende, onda) o göz var mı?
- 3815 Ben şahımı bu kadar severim.
- 3817 Benzetmek gibi olmasın.
- 3820 Bereket versin.

- 3821 Berhudar ol.
- 3825 Beş beş para mı saydı?
- 3829 Beş para etmez.
- 3875 Bilmediğin (bilmiyorsun) bu boku, git mektebinde oku.
- 3909 Bir batman ekmekle bir it ayartamaz.
- 3916 Bir bu eksikti.
- 3939 Bir düşünce(-dir) aldı.
- 3947 Bir gömlek aşağı.
- 3964 Bir kaşık suda boğacak.
- 3970 Bir kuş bir çalıya sinmiş.
- 3991 Bir yaşıma daha girdim.
- 4000 Biz bizeyiz.
- 4004 Bizim it (Köpek) size (sizin köye) balta getirdi mi?
- 4007 Biz leblebi deyinceye kadar pazar savulur.
- 4019 Boğazını saban demiri ile mi deldiler?
- 4020 Boğaziçinde kavga var.
- 4022 Boğaz ola.
- 4037 Bok üstün bok.
- 4040 Bok yemek düşer.
- 4056 Boru mu?
- 4083 Boynum kıldan ince.
- 4091 Boyu bacadan mı aştı? (Kızın)
- 4094 Boyun bir karış uzadı.

- 4109 Bu aptesle daha çok namaz kılınır.
- 4112 Bugünden tezi yok.
- 4114 Bugün dünden güzelsin. (dedik, yine yaranamadık)
- 4119 Bu hamur, daha çok su götürür.
- 4120 Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 4123 Buldun bal alacak çiçeği.
- 4124 Bulgurlu' ya gelin mi gidecek?
- 4125 Bulunmaz Bursa (Hint) kumaşı mı?
- 4129 Bunda bir iş var.
- 4131 Bundan iyisi can sağlığı.
- 4152 Burnunun yeli harman savuruyor.
- 4153 Burnunu sıksan canı çıkar.
- 4156 Burnu yere düşse almaz.
- 4162 Buyrun cenaze namazına.
- 4196 Can dermanı mı?
- 4215 Canına değsin.
- 4237 Canı sağ olsun.
- 4243 Canı yok mu?
- 4269 Ce demeye mi geldin?
- 4271 Cehenneme atsalar odun yaş diye bağırır.
- 4273 Cehenneme kadar yolu var.
- 4300 Ciğeri görmüş bayılmış, eti görse ne yapar?
- 4311 Cim karnında bir nokta.

- 4327 Çabası sana mı düştü?
- 4328 Çakar almaz.
- 4351 Çapar çiçek çıkardı
- 4376 Çek arabanı.
- 4383 Çekiver kuyruğunu.
- 4396 Çengelde kokmuş etim yok.
- 4401 Çevir kaz(1) yanmasın.
- 4423 Çiğ çiğ yiyecek.
- 4456 Çok harman yeri dişlemiş.
- 4474 Çuhasını giymedikse kenarını kuşandık.
- 4477 Çul tutmaz.
- 4494 Dağ (doğura doğru bir) fare doğurdu.
- 4497 Dağlar dayanmaz.(Bu acıya)
- 4504 Dahası var.
- 4540 Davul çalsan işitmez.
- 4559 Değirmenin suyu nereden geliyor?
- 4561 Değirmen taşının altından diri çıkar.
- 4563 Değme gitsin.
- 4564 Değme keyfine.
- 4583 Deme gitsin.
- 4585 Demem o değil.
- 4600 Denize düşse götüyle balık tutar.
- 4601 Denize girse kurutur.

- 4602 Denize girse topuğu ıslanmaz.
- 4612 Derdini Marko Paşa' ya anlat.
- 4650 Dibi kırmızı mumla mı çağırdım?
- 4687 Dili ensesinden çekilsin.
- 4689 Dil ile tarif olunmaz.
- 4692 Dilinde tüy bitti.
- 4697 Dilini eşek arısı soksun.
- 4698 Dilini kedi (fare) mi yedi? (Dilini mi yuttun?)
- 4700 Dilini mi yuttun?
- 4717 Dil otu yemi .
- 4730 Dirhemini yiyen it kudurur.
- 4743 Di inin kovu una (oyu una) yetmez.
- 4752 Diyecek yok.
- 4782 Dokuz  ks zle bir mağaraya mı kapandı?(Kırk  ks zle bir mağarada mı kaldı?)
- 4799 Dostlar alı veri te görsün.
- 4829 Dumanı doğru çıksın.
- 4853 D   n dernek, hep bir  rnek.
- 4875 Dünya durdukça durasın.
- 4889 Dünya yıkılsa umurunda değil.
- 4915 Efendime söyleyeyim.
- 4923 Eğri oturup doğru konuşalım.
- 4929 Ekmedi in yerde biter.

- 4956 Eksik olma bayır turpu.
- 4958 Eksik olsun.
- 4974 El bende.
- 4995 Elden gel.
- 4997 Elden ne gelir?
- 4999 Ele alınmaz.
- 5027 Eli armut mu devşiriyor?
- 5045 Elifi görse mertek sanır.
- 5063 Elinden geleni ardına (geri) koma(sın).
- 5067 Elinden kabuklu koz yenmez.
- 5080 Eline su dökemez.
- 5092 Elini veren kolunu alamaz.
- 5093 Elini veren parmağını eksik alır.
- 5111 Eliyle koynunun arası kırk yıllık yol.
- 5123 Ellerim yanıma gelecek.
- 5160 En akıllısı değirmende yoğurt öğütüyor.
- 5174 Erkeklik öldü mü?
- 5175 Erkeklik sende kalsın.
- 5176 Erzurum'un soğuğu “gelin beni Gerede’ de bulun” demiş.
- 5183 Eski çamlar bardak oldu.
- 5198 Eşek başı mı! (mıyım,mısın)
- 5214 Eteğini göstermez.
- 5267 Eyyam ola.

- 5288 Feleğin çemberinden geçmiş.
- 5289 Feleğin germ ü serdini görmüş.
- 5293 Felek yar olursa.
- 5307 Feneri nerede söndürdün?
- 5315 Fındık kabuğunu doldurmaz.
- 5351 Fülusu ahmere muhtaç.
- 5367 Gayret dayıya düştü.
- 5384 Geçmiş ola.
- 5385 Geçmiş olsun.
- 5386 Geçti Bor' un pazarı. (Sür eşeğini Niğde' ye)
- 5390 Geleceği varsa göreceği de var.
- 5395 Gelirse hane boş, gelmezse daha hoş.
- 5445 Girmediği bir Gerede zindanı kalmış.
- 5457 Göbeği sokakta kesilmiş.
- 5464 Göğe merdiven dayamış.
- 5465 Göğe merdiven kurar.
- 5467 Göğsünde ak kıllar bitsin.
- 5475 Gökten zembille mi indi?
- 5536 Göreyim seni.
- 5542 Göründü Sivas'ın bağları.
- 5543 Görüp göreceği rahmet bu.
- 5548 Göt ister.
- 5551 Götüne kına yaksın.

- 5552 Götüne mi düşmüş.
- 5670 Gözü kör olsun.
- 5672 Gözüm çıksın.
- 5673 Gözüm görmesin.
- 5675 Gözünde bir çapak var.
- 5684 Gözüne dizine dursun.
- 5710 Gözünü seveyim.
- 5711 Gözünü toprak doyursun.
- 5761 Günahını vermez.
- 5805 Güttüğüm domuzu bana öğretme.
- 5821 Hacı sandığımızın haçı koynunda çıktı.
- 5824 Haddine mi düşmüş.
- 5837 Hak getire.
- 5852 Halep oradaysa arşın burada.
- 5858 Haline bakmaz Hasan Dağına oduna gider.
- 5869 Hamamda eli var.
- 5877 Hangi akla hizmet ediyor?
- 5878 Hangi dağda kurt öldü?
- 5881 Hangi rüzgâr attı.
- 5882 Hangi taşı kaldırsan altından çıkar.
- 5883 Hangi taş pekse (katıysa) başını ona vur.
- 5886 Hanımım, aşağıda da gördüm seni.
- 5888 Hani yok mu?

- 5917 Hasta, orbası tasta.
- 5924 Ha şunu bileydin.
- 5930 Hatırına bir şey gelmesin.
- 5941 Hatırı sayılır.
- 5981 Hayırdır inşallah.
- 5987 Hayır ola.
- 6000 Helal olsun.
- 6001 Helal süt emmiş.
- 6002 Helal  hoş olsun.
- 6004 Hele şükür.
- 6032 Hesaba (hesaba kitaba) gelmez.
- 6053 Hıh demiş (anasının babasının) burnundan düşmüş.
- 6055 Hımhım ile burunsuz, birbirinden uğursuz.
- 6080 Hoşafın yağı kesildi.
- 6082 Hoş bulduk.
- 6083 Hoşça kal.
- 6084 Hoş geldiniz.
- 6201 İğne atsan yere düşmez.
- 6223 İki elim yanıma gelecek.
- 6232 İkisi bir kapıya çıkar.
- 6235 İki şilte bir yastık, onu da terkiye astık.
- 6261 İmanı yok.
- 6263 İmaret yapılmadan dilenciler dizildi.

- 6268 İnan olsun.
- 6274 İn cin top oynuyor.
- 6275 İncir çekirdeğini doldurmaz.
- 6285 İpe sapa gelmez.
- 6294 İpiyle kuyuya inilmez.
- 6298 İpten kazıktan kurtulmuş.
- 6304 İslim arkadan gelsin.
- 6310 İstim arkadan gelsin.
- 6341 İşin içinde iş var.
- 6346 İşin mi yok?
- 6359 İşlediğimiz elek kalburdan seyrek.
- 6365 İş ola.
- 6372 İşten değil.
- 6375 İş var. (Bir şeyde, bir kimsede)
- 6377 İş yok. (Bir şeyde, bir kimsede)
- 6378 İt boku eme yaradı.
- 6381 İte atsan yemez.
- 6391 İt yese kudurur.
- 6384 İtin ayağını taştan mı esirgiyorsun?
- 6402 İyi saatte olsunlar.
- 6421 Kaç para eder?
- 6426 Kadir gecesi doğmuş.
- 6489 Kalıp kıyafet yerinde.

- 6494 Kambersiz düğün olmaz.
- 6510 Kandilde yağ kalmadı.
- 6519 Kanı kurumuş.
- 6550 Kapıdan kovulsa bacadan girer.
- 6572 Karada ölüm yok.
- 6573 Karadeniz’ de gemilerin mi battı?
- 6582 Karamürsel sepeti mi sandın?
- 6597 Karıncanın kavımı çıkmış.
- 6600 Karış karış dili var.
- 6605 Karnı karnına geçmiş.
- 6606 Karnım tok. (bu sözlere)
- 6624 Kasaba et borcu mu var.
- 6645 Kazan kazana kara demiş. (tavanın da gülmeden aklı gitmiş.)
- 6667 Kedi olalı bir fare tuttu.
- 6674 Kel kız teyzesinin saçıyla övünüyor.
- 6676 Kelle kulak yerinde.
- 6687 Kendi çalıp kendi oynuyor.
- 6726 Kendirimi bıçakla.
- 6727 Kendisi muhtac-ı Himmet bir dede.(nerde kaldı gayriye himmet ede)
- 6737 Kestane kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmemiş.
- 6755 Kıçına kına yaksın.
- 6787 Kırk öksüzle bir mağarada mı?
- 6824 Kim bilir.

6825	Kime ne?
6828	Kimin arabasına binerse onun (ty) türküsü (tn) nü çağırmaq.
6868	Koyduğum yerde otluyor.
6869	Koydunsa bul.
6885	Köpek köpek olalı bir av avladı.
6889	Köprünün altından çok su geçti.
6925	Kulağı elinde!
6936	Kulakları çınlasın.
6956	Kurban olayım.
6975	Kuş mu konduracak?
6976	Kuş sütünden başka her şey var.
7005	Külahıma anlat.
7019	Kürek kadar dili var.
7039	Lafı mı olur?
7040	Lafın gümrüğü olmaz ya!
7045	Laf kıtlığında asmalar budayayım.
7046	Laf ola.
7048	Laf söyledi balkabağı.
7050	Laf yok.
7062	Lamı cimi yok.
7120	Maşallahı var.
7125	Mavi boncuk kimde?
7144	Mescit yapılmadan körler dizildi.

- 7176 Minareye dışından çıkar.
- 7189 Murdar öldüğüne bakmaz, öd ağacından tabut ister.
- 7191 Müflise mal mı kaptırdın?
- 7219 Ne akla hizmet ediyor?
- 7220 Ne ala memleket!
- 7223 Ne alıp veremiyor?
- 7224 Ne arar?
- 7225 Ne arıyor?
- 7231 Ne çıkar?
- 7232 Ne çiçektir biliriz?
- 7236 Ne demek?
- 7240 Ne dese beğenirsin?
- 7253 Ne gezer?
- 7254 Ne güne duruyor?
- 7255 Ne günlere kaldık?
- 7256 Ne hali varsa görsün.
- 7257 Ne idiği belirsiz.
- 7264 Ne mal olduğunu biliriz.
- 7265 Neme lazım.
- 7266 Ne mene?
- 7269 Ne olacak.
- 7271 Ne olur.
- 7273 Ne olursunuz.

- 7275 Ne pahasına olursa olsun.
- 7277 Nerede bu bolluk?
- 7281 Nereden esti?
- 7288 Ne şeker çiğnedi?
- 7291 Ne üstüme lazım.
- 7298 Ne yazar.
- 7326 O dolabın beygiri değil.
- 7331 O gün bu gün(dür).
- 7339 O kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 7347 Olacak gibi değil.
- 7350 Olan oldu.
- 7353 Oldu olacak.
- 7354 Oldu olanlar.
- 7355 Olmasa gerek.
- 7360 Olursa çat pat, olmazsa aç yat.
- 7361 Olur şey değil.
- 7369 Ona göre hava hoş.
- 7372 On paraya on taklak atar.
- 7375 Onu benim külahıma anlat.
- 7414 Öğüdünü özünden almış.
- 7425 Öleceğim sağ yanım yere gelecek.
- 7432 Ölüm Allah'ın emri.
- 7445 Ölüsünüöp.

- 7457 Önünde ardında gidilmez.
- 7470 Öp babanın elini.
- 7486 Ötesi çıkmaz sokak.
- 7487 Ötesi var mı?
- 7488 Övünme çördük seni de gördük.
- 7489 Övünmek gibi olmasın.
- 7495 Özrü kabahatinden büyük.
- 7498 Pabucu büyüğe okut.
- 7505 Pabuç kadar dili var.
- 7506 Pabuç pahalı.
- 7535 Para ile değil.
- 7589 Pazar ola.
- 7607 Peştamal ıslandı.
- 7658 Ramak kaldı.
- 7672 Rufailer karışır.
- 7687 Sabahlar hayrolsun.
- 7710 Safa bulduk.
- 7711 Safa geldiniz.
- 7718 Sağ ayakkabı değil.
- 7722 Sağır sultan bile duydu.
- 7725 Sağlam ayakkabı değil.
- 7726 Sağlık olsun.
- 7728 Sağ ol.

- 7745 Sakal oynatmaz.
- 7756 Saman elinse samanlık senin (Saman senin değilse samanlık da mı senin değil).
- 7757 Sana göre hava hoştur.
- 7758 Sana pişmişse bana kotarılmış.
- 7766 Sap senin değilse samanlık da mı senin değil?
- 7771 Sarmısağı nerde yedinse ağzını orda kokut.
- 7777 Sayım suyum yok.
- 7779 Sayısını Allah bilir.
- 7782 Sen ekilirken ben göcektim.
- 7789 Selam verdik borçlu çıktık.
- 7795 Sende o göz var mı?
- 7797 Senet veririm.
- 7798 Sen giderken ben geliyordum.
- 7800 Senin aradığın kantar, Bursa ‘ da kestane tartar.
- 7802 Senin kanın benimkinden kırmızı mı?
- 7810 Serde kabadayılık var.
- 7832 Sıçan deliği bin altın.
- 7833 Sıçan düşse başı yarılr.
- 7860 Sırtında yumurta küfesi yok ya!
- 7868 Sidiği ile eli yüzü Yunmuş.
- 7870 Siktir et.
- 7873 Sil baştan.

7890	Sizden iyi olmasın.
7892	Siz siz olun.
7920	Sorma gitsin.
7921	Sormak ayıp olmasın.
7931	Söz anlayan beri gelsin.
7935	Söz bir Allah bir.
7965	Sözüm ona.
7966	Sözü mü olur?
7971	Sözünü balla kestim.
7981	Söz yok.
7983	Su başlarını devler tutmuş
8012	Suratı kasap süngeriyile silinmiş.
8013	Suratına bakanın kırk yıl işi rast gitmez.
8014	Suratından düşen yüz parça.
8032	Suyu mu çıktı?
8033	Suyuna pirinç haşlanmaz.
8037	Suyu nereden geliyor?
8047	Süngüsü depreşmesin.
8072	Şahımı bu kadar severim.
8078	Şakası yok.
8088	Şart olsun.
8089	Şaşı çakır demektense körde de kurtul.
8091	Şekerin suya mı düştü.

- 8092 Şen olasin Halep şehri.
- 8094 Şeyhimi bu kadar severim.
- 8095 Şeyhin kerameti kendinden menkul.
- 8098 Şeytan diyor ki.
- 8100 Şeytan elini çekmiş.
- 8101 Şeytan görsün yüzünü.
- 8109 Şimdiden tezi yok.
- 8111 Şimdi yaya kaldın Tatar ağası.
- 8118 Şöyle dursun.
- 8124 Şunu bunu bilmem.
- 8128 Şüyu vukuundan beter.
- 8129 Tabakhaneye bok mu götürüyorsun?
- 8148 Tadı tuzu yok.
- 8158 Talihim olsaydı anamdan kız doğardım.
- 8165 Tasası sana mı düştü.
- 8168 Taşa ölçeyim.
- 8190 Tavşan boku gibi (ne kokar, ne bulaşır)
- 8196 Tazının topal olduğu tavşanın kulağına değmiş.
- 8207 Tekin değil.
- 8224 Teneşir paklar.
- 8287 Toprağı bol olsun.
- 8288 Toprağı çekmiş.
- 8289 Toprağına ağır gelmesin.

- 8311 Tut kelin perçeminden.
- 8321 Tuz ekmek olsun.
- 8325 Tükürüğü koyulaşmış.
- 8339 Ucunda ölüm yok ya!
- 8354 Uğurlar ola.
- 8358 Uma uma döndük muma.
- 8359 Umurunda değil.
- 8432 Üstüne ölü toprağı serpilmiş.
- 8443 Üstüne yok.
- 8485 Ver elini (falan yer).
- 8486 Verilmiş sadakanız varmış.
- 8494 Vur abalıya.
- 8495 Vur dedikse öldür demedik ya!
- 8500 Vursam ölecek, vurmasam ekmeğimi elimden alacak.
- 8510 Yağ bal olsun.
- 8518 Yağlıymış it kaptı.
- 8520 Yağma yok.
- 8521 Yağ mı yoğurttan çıkar, yoğurt mu yağdan, göreceğiz.
- 8524 Yağmur ola kimsenin tarlasına yağmaz.
- 8525 Yağmur yağsa yaş görmez, dolu olsa taş görmez.
- 8559 Yan cebime koy.
- 8570 Yanına salavatla varılır.
- 8571 Yanına varılmaz.

- 8572 Yanı(ndan) bile geçmemiş
- 8584 Yapmak varmış.
- 8600 Yarından tezi yok.
- 8608 Yaşı benzemesin.
- 8618 Yavaş gel!
- 8619 Yaya kaldın Tatar ağası.
- 8625 Yazıklar olsun!
- 8633 Yediği naneye bak.
- 8645 Yeler onmaz. (eve gelmez)
- 8646 Yel ese eyyam ola.
- 8655 Yemin etsem başım ağrımaz.
- 8691 Yersen kabacık, yemezsen kapı açık.
- 8677 Yerinde su mu çıktı?
- 8716 Yıl on iki ay.
- 8720 Yiğitlik sende kalsın.
- 8755 Yolun açık olsun.
- 8791 Yumurta küfesi yok ya!
- 8849 Yürek Selanik.(Birinde)
- 8852 Yürü ya kulum demiş. (Allah ona).
- 8866 Yüz surat hak getire.
- 8873 Yüzü eşek derisi.
- 8879 Yüzü kasap süngeriyile silinmiş.
- 8881 Yüzünden düşen yüz parça.

8884	Yüzünde şeytan tüyü var
8887	Yüzüne bakılır.
8889	Yüzüne bakmaya kıyılmaz.
8897	Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır.
8901	Yüzünü gören cennetlik.
8906	Yüzünün derisi kalın.
8955	Ziftin pekini yesin.
8966	Ziyade olsun.
8971	Zorun ne?

2.2.2. BAĞLANMA ŞEKİLLERİNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

2.2.2.1. Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

Bazı araştırmacıların (T. N. Gencan, R. Şimşek, S. Eker vb.) birbirine bağlaçlar ve noktalama işaretleriyle bağlanan cümleleri *bağlı cümle* ve *sıralı cümle* adlarıyla “yapı bakımından cümleler” bölümünde incelediği görülmektedir (Fidancı, 1995: 1315-1324; Gece, 1998: 337-339). Ancak bazı dilciler bu tür cümleleri yapı bakımından cümleler bölümünde incelemez. Bu cümleleri “bağlanışlarına göre cümleler” adı altında incelenebileceğini, çünkü tek bir cümleden değil, “cümleler topluluğu”ndan söz edilebileceğini savunurlar (Ediskun, 2004: 386-387; Delice, 2003: 146-148; Karahan, 2005: 85).

Türkçede cümleler arasında bağlantıyı sağlayan çok sayıda bağlama edatı vardır. Bu sayede aralarında anlam ilişkisi bulunan iki veya daha fazla cümleyi birbirine bağlamak mümkündür. İncelemede bu tür deyimler ‘ki’ bağlama edatı “ve” bağlama edatı bir de diğer bağlama edatlarıyla bağlananlar olmak üzere üç grupta ele alınmıştır.

2.2.2.1.1. “Ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

Türkiye gramerciliğinde ki’li cümleler çoğunlukla birleşik cümle bölümünde incelenmektedir. Ancak bazı eserlerde bu yapıdaki cümleler birleşik cümle olarak kabul edilmemiş, farklı adlar altında birleşik cümlelerden ayrılarak incelenmiştir (Ediskun, 2004: 388; Şimşek, 1987: 302)

Ki bağlama edatı, cümleler arasında bağlantıyı sağlayan en işlek edattır. Ki edatı bu bağlantıyı yaparken sıralama, açıklama, karşılaştırma, sebep-sonuç, amaç gibi anlamlar çerçevesinde ilişkiler kurar. Ana cümlenin başta olduğu bu yapılar Farsçanın etkisi ile dilimize geçmiş olup Türkçenin söz dizimi kuralına uygun değildir. Bazı örneklerde ise bunu yapmaz Türkçenin yapısına uydurur. 7 deyim bu cümle yapısındadır.

- 3075 Al giymedim **ki** alınayım.
4429 Çiğ yemedim **ki** karnım ağrısın
7428 Ölmüş eşek arıyor **ki** nalını söksün.
7478 Ört **ki** ölem.
7737 Sakalım yok **ki** sözüm dinlensin.
7772 Sarmısak yemedim **ki** ağzım koksun.
7895 Soğan yemedim **ki** ağzım koksun.

2.2.2.1.2. “Ve” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

İki veya daha fazla cümlenin “ve” edatı ile sıralama, sebep-sonuç gibi anlam ilişkileri kurarak bağlandığı cümlelerdir (Karahan, 2005: 87). Deyimlerde örneğine rastlanılmamıştır.

2.2.2.1.3. Diğer Bazı Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

Cümleler arasında farklı anlam bağlantıları kuran ayrı yapılarda birçok bağlama edatına rastlamaktayız (Karahan, 2005: 89). Sözlükte de 47 deyim bu gruba girmiştir. ‘de, ama, hem...hem..., ne...ne..., bağlama edatlarıyla kurulu deyimlerin olduğu tespit edilmiştir.

- 2754 Adımı güveç koy **amma**, ocak üstüne koyma.
- 3555 Az ye **de** uşak tut.
- 3558 Baba **değil**, tırabzan babası
- 3592 Bal dök **de** yala.
- 3807 Benim de adım Yakup **ama** o kadar uzun değil.
- 3929 Bir **değil**, beş **değil** Hakk' a yarar iş **değil**.
- 3971 Bir mum al **da** derdine yan.
- 3937 Bir donu var kırmızı; **kâh** anası giyer **kâh** kızı.
- 4063 Boşan **da** semerini ye.
- 4179 Cami yıkılmış **ama** mihrap yerinde.
- 4331 Çalı idi çırpı idi evim idi **ya**, ayı idi uyu idi erim(kocam) idi **ya**.
- 4565 Deli bir **değil** ki bağlayasın; ölü bir **değil** ki ağlayasın.
- 4626 Deve **değil** ki yedi yerinden boğazlansın
- 4706 Dili olsa **da** söylese.
- 4852 Düğün **değil**, bayram **değil**, eniştem beni niye öptü.
- 5179 Eser **ama** yağmaz.
- 5270 Ez ez **de** suyunu iç.
- 6008 **Hem** dileniyor, **hem** keşkölü ardında tutuyor.
- 6009 **Hem** kaçar, **hem** davul çalar.
- 6010 **Hem** kaçar **hem** kuyruğu dik tutar.
- 6014 **Hem** şamdan paklandı, **hem** pilav yağlandı.
- 6018 Her boyayı boyadık **da** fıstıki mi kaldı?
- 6021 Herkese şapur şupur **da** bize gelince ya Rabbi şükür mü?

- 6075 Horasanda halı dokunduğunu işitmiş **ama** enine mi uzununa mı bilmiyor.
- 6640 Kavun **değil** ki götünü koklayasın.
- 6873 Koz kabuğundan çıkmış **da** kabuğunu beğenmemiş.
- 6886 Köpeksiz köy bulmuş **da** çomaksız geziyor.
- 7222 **Ne** aldı **ne** verdi.
- 7229 **Ne** çaldın yüzüme, **ne** çalayım yüzüne?
- 7241 **Ne** deve yürüsün **ne** çan seslensin.
- 7260 **Ne** kızı veriyor, **ne** dünürü küstürüyor.
- 7262 **Ne** kokar **ne** bulaşır.
- 7272 **Ne** olur **ne** olmaz.
- 7274 **Ne** ölü görmüş ağlamış, **ne** düğün görmüş oynamış.
- 7293 **Ne** var, **ne** yok?
- 7302 Neyin üstüne neyin yeneceğini bilirim **ama** ortada hoşaftan başka bir şey yok.
- 7803 Seninki can **da** benimki patlıcan mı?
- 8170 Taş attı **da** kolu mu yoruldu?
- 8197 Tazı o tazı **ama** çulu değişmiş.
- 8322 Tuzlayım **da** kokma.
- 8353 Ufak tefek gördün **de** Karamürsel sepeti mi sandın?
- 8496 Vurduğu çok **ama** öldürdüğü yok.
- 8505 **Ya** bu deveyi gütmeli, **ya** bu diyardan gitmeli.
- 8506 **Ya** dayak yememiş, **ya** sayı bilmiyor.
- 8654 Yeme **de** yanında yat.

- 8658 Yenilir yutulur **gibi** değil.
- 8660 Yer altında olmasın **da** dağ ardında olsun.

2.2.2.2. Ortak Cümle Ögeleriyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

Birçok dil bilimcinin sıralı cümle olarak nitelendirdiği cümle toplulukları arasındaki anlam bağının özne, yüklem, nesne veya tümleç ortaklığı ile sağlandığı cümlelerdir.

2.2.2.2.1. Ortak Özneli Deyimler

- 2669 **(o/gö)** Aba bulamaz etine, atlas yamar götüne.
- 2719 **(o/gö)** Açtı ağzını yumdu gözünü.
- 2724 **(ben/ gö)** Adam bildim eşeği, altına serdim döşeği.
- 2751 **(ben/ gö)** Adım adım yer edeyim, gör sana neler edeyim.
- 2853 **(o/gö)** Ağzımı yaktığına göre aş olsa, başımı yadığına göre taş olsa.
- 3036 **(sen/gö)** Akşamdan kavur, sabaha savur.
- 3038 **(o/gö)** Akşam Hacı Mehmet, sabah eskici Yahudi.
- 3040 **(sen/gö)** Akşam kavi, sabah savul.
- 3042 **(onlar/ gö)** Akşam yezit diye öldürdüler, sabah şehit diye namazını kıldılar.
- 3053 **(sen/gö)** Al aptesini, ver pabucumu.
- 3061 **(sen/gö)** Al birini vur birine.
- 3032 **(o/gö)** Aksayanla aksak, suya gidenle susak.
- 3050 Al **Allah** kulunu, zapteyle delini.
- 3064 **(sen/gö)** Al dağlardan kengeri, ver devenin ağzına.
- 3077 **(sen/gö)** Al haberi, git kabarı kabarı.
- 3089 **(biz/ gö)** Ali Fakı' ya yazdırdık, daha beter azdırdık.
- 3128 **(o/gö)** Almış satmış çekmeceyi kapatmış.

- 3135 (sen/gö) Al sana bir kaya, nere dayarsan daya.
- 3143 Altımdan bir **yılan** çıktı, döndü döndü beni soktu.
- 3202 **Ananız** taş yesin, yarımşardan beş yesin.
- 3281 (o/gö) Arı satmış, namusu kiraya vermiş.
- 3312 **Armut** piş, ağzıma düş.
- 3320 (o/gö) Arşını ile alır, sındısı ile keser.
- 3348 (o/gö) Aş başında usta, iş başında hasta.
- 3357 **Aş** piş, ağzıma düş.
- 3359 **Aş** pişti, kaşık üstüne dikildi.
- 3364 Ata nal çakıldığını görmüş; **kurbağa** ayaklarını uzatmış.
- 3391 (o/gö) At görür aksar, su görür susar.
- 3531 (biz/gö) Ayran içmeye geldik; ara açmaya gelmedik.
- 3553 (o/gö) Az söyler, uz söyler.
- 3588 **Balaban** aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş.
- 3805 **Ben** gidemem bendere, alışmışım kaba döşek mindere.
- 3809 (o/gö) Benim gönlümden geçermiş, senin gözünde uçarmış.
- 3811 **Benim oğlum** bina okur, döner döner yine okur.
- 3874 (sen/gö) Bilirdin götünün huyunu, niye içtin yahninin suyunu?
- 3887 (ben/gö) Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım.
- 3917 (o/gö) Bir buldu iki ister, akça buldu çıkın ister.
- 3920 (o/gö) Bir çıktı pir çıktı.
- 3995 (o/gö) Bir zeytin verir ağzına, bir tulum tutar ardına.
- 4002 (sen/gö) Bizim evde yalanırsın, Kirkor' un bağında mı ürürsün?
- 4003 **Bizim gelin** bizden kaçır, tutar ele başın (kıcın) açar.

- 4006 **Biz** kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz.
- 4062 **(o/gö)** Boşa koysam dolmaz (koydum dolmadı), doluya koysam almaz.
(koydum almadı)
- 4213 Canım **yoksulluk**, gözüm **yoksulluk**; yat ilk akşam, kalk kuşluk.
- 4285 **Ceviz** kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş.
- 4370 **(o/gö)** Çat orda, çat burada, çat kapı ardında.
- 4498 **(sen/gö)** Dağları aşı mı geldin, aleme paşa mı geldin?
- 4560 **Değirmen**_sele gitmiş caccakısını (şakşakasını) arıyor.
- 4792 **(o/gö)** Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı.
- 4832 **(o/gö)** Durdu durdu, turnayı gözünden vurdu.
- 4834 **(ben/gö)** Dur kendime yer edeyim, bak sana neler edeyim.
- 4854 **(o/gö)** Düğüne gider zurna beğenmez; hamama gider kurna beğenmez.
- 5018 **(o/gö)** Ele verir öğüdü, kendi keser söğüdü.
- 5019 **(o/gö)** Ele (halka) verir talkını, kendi yutar salkımı.
- 5081 **(sen/gö)** Eline vur, ekmeğini (ağzından) al.
- 5109 **(o/gö)** Eliyle hamur ovalar, gözüyle dana kovalar.
- 5127 **(o/gö)** Elle tutulur, gözle görülür.
- 5197 **(ben/gö)** Eşeği sattım , ‘ ço çüş ’ demekten kurtuldum.
- 5202 **(o/gö)** Eşek kuyruğu gibi ne uzar, ne kısalır.
- 5276 **Fare** deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 5373 **(o/gö)** Gece kaim, gündüz saim.
- 5376 **(o/gö)** Gece silahlı, gündüz külahlı.

- 5388 Geç **yiğidim** geç.
- 5396 Gel **keyfim** gel.
- 5867 **(o/gö)** Hamama gider kurnaya, düğüne gider zurnaya aşık olur.
- 6118 **(onlar/gö)** İç dediler, çeşmeyi kurut demediler.
- 6423 **Kadı kızı Kadire**, geldi çıktı sedire.
- 6448 **(sen/gö)** Kafasına vur, ekmeğini elinden al.
- 6513 **(ben/gö)** Kan ettim, kapına düştüm.
- 6660 **(biz/gö)** Keçeyi suya attık, çıkan yerini taşıyoruz.
- 6690 **(o/gö)** Kendi gözündeki merteği görmez, elin gözündeki çöpür görür.
- 7299 **(o/gö)** Ne yer ne yidirir, tükürür murdar eder.
- 7316 **(o/gö)** Nuh der, peygamber demez.
- 7333 **(sen/gö)** Oğlan mısın, kız mısın?
- 7345 **(o/gö)** Okunu atmış, yayını asmış.
- 7352 **(ben/gö)** Oldum bittim.
- 7426 Ölme **eşeğim** ölme.
- 7443 **(sen/gö)** Ölür müsün, öldürür müsün?
- 7464 **(o/gö)** Önüne geleni kapar, ardına geleni teper.
- 7729 **(o/gö)** Sağ olsun, yerinde olsun.
- 7831 **Sıçan** deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 8005 **(sen/gö)** Surata bak süngüye davran.
- 8055 Sürt **Allah** sürt!
- 8178 Taştan **yağ** çıkar, ondan çıkmaz.
- 8191 **(ben/gö)** Tavşanın kaçışını gördüm, etinden iğrendim.

- 8222 **Tencere** yuvarlanmış, kapağını bulmuş.
- 8361 **(o/gö)** Ununu elemiş, eleğini asmış.
- 8475 **(biz/gö)** Vardık kebab kokusuna, gördük eşek dağlıyorlar.
- 8480 **(o/gö)** Var olsun yerinde olsun.
- 8499 **(sen/gö)** Vur patlasın, çal oynasın.
- 8501 **(sen/gö)** Vur tut.
- 8511 **(o/gö)** Yağ bulamaz aşına, fesleğen sokar başına.
- 8598 **(o/gö)** Yarımı yemez, bütüne kıymaz.
- 8641 Ye **kürküm** ye.
- 8643 **(ben/gö)** Yeldim yeldim yele verdim, emeğimi sele verdim.
- 8890 **(sen/gö)** Yüzüne bak, sütünü ona göre sağ.

2.2.2.2.2. Ortak Nesneli Deyimler

- 2746 **Adı** çıkmış dokuza, inmez sekize.
- 3064 Al dağlardan **kengeri**, ver devenin ağzına.

2.2.2.2.3. Ortak Yer Tamlayıcı Deyimler

- 3408 **Atta** duran var, duramayan var.
- 7380 **Ortada** fol yok yumurta yok.

2.2.2.2.4. Ortak Zarflı Deyim

- 5202 **Eşek kuyruğu gibi** ne uzar, ne kısalır.

2.2.2.2.5. Ortak Yüklemlı Deyimler

- 4936 Ekmeğine kuru, ayranına duru mu **dedik?**
- 7097 Malını it, bağrını bit **yer.**

7839 Sıfıra sıfır, elde **var** sıfır.

2.2.2.3. Ortak Kip / Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyim

Cümleler arasındaki anlam ilişkisi ortak kip ve şahıs eklerinin kullanılması ile sağlanabilir (Karahana, 2005: 92).

8644 Yeldir elek, yeldir saç, elim hamur karnım aç(**tır**).

2.2.2.4. Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

Cümle toplulukları arasındaki anlam bağının öge ortaklığı ve ortak kip /şahıs ekiyle karşılanamadığı durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Deyimi oluşturan kelimeler arasındaki anlam bağının güçlü olması bu yapıda fazlaca kendini göstermiştir.

2670 Abacı, kebeci; (ya) sen neci?

2685 Acından karnı gurlar, başında nergis parlar.

2720 Ad Ali'nin göt Veli'nin.

2742 Adı ata bindi, ayağı yerde gezer.

2757 Adımız orospu, ekmeğimizi kuru yeriz.

2765 Adı ulu, götü kuru.

2773 Ağa diyeyim sana, yağın bulaşsın bana.

2923 Ağzı var, dili yok.

2927 Ah ahısı gitmiş, of ofusu kalmış.

2931 Ahı gitmiş, vahı kalmış.

2945 Akıl akıl gel çengele takıl.

2966 Akıl var, yakın (izan) var.

3028 Ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.

3051 Alan razı, satan razı.

3065 Aldı ele, girdi vola.

- 3070 Aldı yürüdü.
- 3076 Al gülüm, ver gülüm.
- 3079 Alı al, moru mor.
- 3083 Alın derisi değil, davul derisi.
- 3127 Almazsın satmazsın, pazarda işin ne?
- 3137 Al takke ver külah
- 3141 Altı aylık seysisliği var, kırk yıllık fışkı karıştırır.
- 3145 Altın adı pul oldu, kız adı dul oldu.
- 3160 Altın taş, üstün tokaç mı?
- 3192 Anadan sıska, ne yapsın muska.
- 3203 Anan turp, balgam şalgam.
- 3222 Anası usta yufka yapar, çocuklar usta çift çift kapar.
- 3225 Anladık yel değirmeni, (ama) suyu nereden geliyor?
- 3294 Arkadaş değil, arka taşı.
- 3316 Arpa ekdim, darı çıktı.
- 3319 Arpaya katsan at yemez, kepeğe katsan it yemez.
- 3338 Astığı astık, kestiği kestik.
- 3345 Aşağı mahalle sen misin, yukarı mahalle şen misin? (diye gezmek)
- 3346 Aşağı tükürsem sakal (-m), yukarı tükürsem bıyık (-m) (Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal).
- 3358 Aş pişti bayram geçti.
- 3363 Atam bilir atasını, ben bilirim ötesini.
- 3369 At elin, it elin, bize ne?
- 3404 Atma Recep din kardeşiyiz.

- 3413 At var, meydan yok.
- 3415 Av avlandı tav tavlandı.
- 3448 Ayağında donu yok, fesleğen ister başına.
- 3504 Ay aydın, hesabı belli.
- 3507 Ayaz oldu, bulut oldu, geçen günler umut oldu.
- 3518 Ayı gördüm, yıldıza itibarım yok.
- 3529 Ayranım budur, yarısı sudur.
- 3530 Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya.
- 3560 Babamın (ustamın) adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 3569 Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
- 3769 Bayram değil, seyran değil (düğün değil bayram değil) eniştem beni neye öptü.
- 3803 Ben derim bayram haftası, o anlar mangal tahtası.
- 3804 Ben diyorum hadımım o diyor oğul uşaktan neyin var (çoluk çocuktan ne haber) ?
- 3810 Benim gönlüm öküz ile danada, onun gönlü rastık ile kınada.
- 3812 Ben isterim binecek, hoş geldin bindirecek.
- 3814 Ben sana hayran, sen cama tırman.
- 3816 Ben umarım bacımdan, bacım ölür acından.
- 3823 Besledik büyüttük danayı, (şimdi) tanımaz oldu anayı.
- 3837 Bey bellisiz, meydan ıssız.
- 3851 Bıldıır ölmüş bir eşek, gelin bu yıl ağlaşak.
- 3900 Bir ayağı kıyıda, bir ayağı kuyuda.

- 3938 Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte.
- 3943 Bir eli balda bir eli yağda.
- 3944 Bir eli kan, bir eli katran.
- 3958 Biri vardı gecedan, biri düştü bacadan.
- 3987 Bir varmış, bir yokmuş.
- 3999 Biz attık kemik diye, el kaptı ilik diye.
- 4005 Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar; elin kısrağı
küheylan doğurur, (hiç) sesi çıkmaz.
- 4049 Borç benim kasavet senin mi?
- 4111 Bugün buldum bugün yerim, yarına Allah kerim.
- 4128 Buna değdi (idi), buna değmedi (idi) diyerek.
- 4132 Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu.
- 4159 Bu sırim nerden, şu murdar gönden.
- 4160 Bu yel böyle eser, bu yengeç böyle kısarsa.
- 4187 Can benim, çıksın elin canı.
- 4326 Çabalama kaptan ben gidemem.
- 4333 Çalımına bakarsan çırak durasın gelir; evine bakarsan sadaka veresin
gelir.
- 4372 Çattık teyellemesi kaldı.
- 4412 Çıktı dokuza, inmez sekize.
- 4437 Çingene çalar, kürt oynar.
- 4448 Çoban aldı bağa gitti, kurt aldı dağa gitti.
- 4454 Çoğu gitti azı kaldı. (keli gitti dazı kaldı)

- 4490 Dağda ayı dolaşır, boku bize bulaşır.
- 4508 Daldan eğme mi, kökten sürme mi?
- 4523 Dam üstünde saksağan, vur beline kazmaynan. (kazmayı)
- 4524 Dam yandı, içindeki sıçan da (birlikte) yandı.
- 4541 Davul (falanın) boynunda, tokmak (filanın) elinde.
- 4542 Davul onun omuzunda, çomak başkasının elinde.
- 4543 Davulu biz çaldık, parsayı başkası (el) topladı.
- 4572 Delik büyük yama küçük.
- 4620 Dert benim tasa senin mi?
- 4633 Deveye “Boynun eğri ” demişler; “ nerem doğru ki!” demiş.
- 4674 Dilenciye hıyar vermişler, eğri diye beğenmemiş.
- 4802 Dostlar şehit, biz gazi.
- 4863 Dün cin olmuş, bugün adam çarpıyor.
- 4851 Düğün bizim, oyna kızım.
- 4900 Düşün düşün boktur işin.
- 4916 Efendim nerde, ben nerde?
- 4921 Eğri düzü beğenmez, bu da bizi beğenmez.
- 4930 Ekmedim bostan, bitmedi karpuz.
- 4943 Ekmek Bedir’ in, su Hıdır’ ın, yiyin kudurun, için kudurun.
- 4946 Ekmek kalede, it hendekte.
- 4975 El benden sebep Allah’tan.
- 5006 Eleğim var sacım var, komşuya ne borcum var.
- 5014 El ermez, göz görmez.

- 5050 Eli işte (aşta), gözü oynaşta.
- 5057 Elim hamur karnım aç.
- 5070 Elin derdi güzel ile körpede, benim derdim bir kilecik arpada.
- 5118 El kesesinden sultanım, develer olsun kurbanım.
- 5143 El yahşi biz yaman, el buğday biz saman.
- 5157 Emret, fındık kabuğuna gireyim.
- 5210 Et diye kaptık pathıcan börkü çıktı.
- 5222 Eti ne, budu ne?
- 5224 Eti senin, kemiği benim.
- 5255 Evvel ar idi, şimdi kar oldu.
- 5258 Ev yeni, duvar yeni, eleğim seni nerelere asayım?
- 5348 Fol yok yumurta yok.
- 5387 Geçtim çerezinden üstüme pisleme.
- 5391 Geldiği yer şen, gittiği yer harap.
- 5392 Gelen ağam, giden paşam.
- 5393 Gel gelelim.
- 5442 Giden ağam gelen paşam.
- 5496 Gönlüm yoktur vermeye, un sererim örmeye.
- 5769 Gündüz külahlı gece silahlı.
- 5788 Gün ola, harman ola.
- 5833 Hafta sekiz gün dokuz.
- 5861 Halka verir talkını, kendi yutar salkımı.
- 5879 Hangi keşişin öldüğünden haberi yok; “vay vartan!” diye ağlıyor.

- 5895 Haram helal ver Allahım, garip kulun yer Allahım.
- 6022 Herkes gider Mersin' e biz gideriz tersine.
- 6041 Hesap ediyorum, oruç ramazana geliyor.
- 6267 İnadım inat, adım kel Murat.
- 6305 İsmi var, cismi yok.
- 6307 İstemem, yan cebime koy.
- 6370 İşte geldik gidiyoruz, şen olasin Halep şehri.
- 6427 Kafa büyük içi boş, tut kulağından çifte koş.
- 6467 Kahve tütün, keyifler oldu bütün.
- 6568 Karaca, kuruca, gönlüme görecek.
- 6574 Karadeniz fırtına, al pırtını sırtına.
- 6581 Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu.
- 6587 Kardaşım ağa avradı hatırın, almaz beni kulluğu satın.
- 6613 Karşıdan baktım, yeşil türbe; yanına vardım , estağfirullah tövbe.
- 6622 Kartallar dövüşsün, bir şehim de bize düşsün.
- 6623 Kar yağdı, iz örtüldü.
- 6637 Kaval elden, yel Allah'tan.
- 6642 ... kazan, ben (o) kepçe.
- 6653 Kazık yerini buldu, tokmağa gerek yok.
- 6662 Keçi canı derdinde, kasap yağı derdinde.
- 6666 Kedi ne, budu ne?
- 6783 Kırk katır mı kırk satır mı?
- 6817 Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle.

- 6829 Kimi yağlandı, kimi dağlandı.
- 6872 Koyuversem pekmez dökülür, koyuvermesem belim bükülür.
- 6900 Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz.
- 6978 Kuş uçmaz, kervan geçmez.
- 7001 Küçük deli, büyük deli, beşikteki başını sallar.
- 7203 Nahır bütün gitti; sen alaca danayı arıyorsun.
- 7228 Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün.
- 7276 Nerede akşam orada sabah.
- 7278 Nerede ese, orada köse.
- 7285 Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet.
- 7328 O duvar senin bu duvar benim.
- 7329 Od yok ocak yok.
- 7332 Oğlan aldı oyuna gitti, çoban aldı koyuna gitti.
- 7341 O ki düştün bu harka, ya kurt yiyecek ya karga.
- 7419 Öküz öldü, ortaklık ayrıldı.
- 7427 Ölmek var, dönmek yok.
- 7429 Ölü bizim, Allah rahmet etsin.
- 7440 Ölüm var, dönüm yok.
- 7623 Pişirdiği aş olaydı, başımı yaran taş olaydı.
- 7697 Saçın ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 7706 Saç, tava geldi, hamur kalmadı; akıl başa geldi, ömür kalmadı.
- 7731 Sahibi razı olur, tellal razı olmaz.
- 7744 Sakal küçük, söz dinlemez.

- 7747 Saldım çayıra, Allah kayıra.
- 7759 Sana yalan, bana gerçek.
- 7761 Sandıktaki sırtında ambardaki karnında.
- 7762 Sanki eşeğe bindi, ayakları yerde sürünüyor.
- 7801 Senin gönlün Döndü ile Döne' de, benim gönlüm inek ile danada.
- 7806 Sen söyle sen dinle.
- 7836 Sıçra nalın parlasın.
- 7837 Sıçtı Cafer bez getir.
- 8090 Şaşıydı, arı da soktu, kör oldu.
- 8150 Tahtadan çuvaldız: Ne yitiren acır, ne bulan sevinir.
- 8156 Takke düştü, kel göründü.
- 8220 Tencere dibin kara seninki benden kara.
- 8260 Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.
- 8365 Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 8489 Ver yiyeyim, ört yatayım, bekle canım çıkmasın.
- 8597 Yarım elmanın yarısı o, yarısı bu.
- 8609 Yaşı ne, başı ne?
- 8623 Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı.
- 8626 Yazık olmuş atlasa, yamalanmış yalaza.
- 8634 Yediği önünde, yemediği ardında.
- 8648 Yel gelir derede, sel gelir tepede.
- 8650 Yel üfördü sel götürdü.
- 8700 Yıkıldığını aramıyorum; ayağı ayağıma dolaşiyor.

- 8706 Yılanı sen tut gözüne ben bakayım.
- 8717 Yırtık büyük, yama küçük.
- 8719 Yiğit hoş, yancık boş.
- 8771 Yorgan gitti, kavga bitti.
- 8784 Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.
- 8924 Yüz verdik deliye, çemrendi sıçtı halıya.

2.2.3. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

2.2.3.1. İsim Cümlesi Türündeki Deyimler

Bu cümlelerin yüklemi bir isim veya isim grubudur. İsim veya isim grupları “-i-” ek fiili ile görülen ve öğrenilen geçmiş zamanda çekime girerek yüklem görevi yaparlar. Kip eki taşımayan yüklem, geniş zamanda çekimlenir. Anlamı kuvvetlendiren ve yükleme ihtimal anlamı katan *-Dir* eki de bu cümlelerde kullanılır (Karahan, 2005: 96). Deyimler sözlüğünde 249 cümle bu yapıdadır.

- 2670 Abacı, kebeci; (ya) sen neci?
- 2673 Abbas yolcu.
- 2720 Ad Ali'nin göt Veli'nin
- 2765 Adı ulu, götü kuru.
- 2844 Ağzı dili yok
- 2898 Ağzının domalmasından Ömer diyeceği belliydi.
- 2908 Ağzının perhizi yok
- 2923 Ağzı var, dili yok.
- 2932 Ahım şahım (bir şey) değil.
- 2948 Akıl bu ya!
- 2966 Akıl var, yakın (izan) var.
- 3017 Aklının çivisi eksik.

- 3029 A köse, sayılmadık kaç tel sakalın var?
- 3032 Aksayanla aksak, suya gidenle susak
- 3038 Akşam Hacı Mehmet, sabah eskici Yahudi.
- 3040 Akşam kavi, sabah savul.
- 3045 Alaca dana ak buzağı sade sizde mi var?
- 3047 Alacağın bir iğne, çeliğin okkasından sana ne?
- 3051 Alan razı, satan razı.
- 3071 Âleme talih, bize kör Salih mi?
- 3072 Âlemi var mı?
- 3079 Alı al, moru mor.
- 3083 Alın derisi değil. Davul derisi
- 3111 Allahı var.
- 3160 Altın taş, üstün tokaç mı?
- 3172 Alt yanı çıkmaz sokak.
- 3173 Alt yanı kiraz bahçesi.
- 3200 Anan güzel mi?
- 3301 Arkasında yumurta küfesi yok ya!
- 3203 Anan turp, baban şalgam (sen içinde gülbeşeker)
- 3207 Anasından doğduğuna pişman
- 3294 Arkadaş değil, arka taşı
- 3313 Ar namus tertemiz.
- 3336 Aslı varsa yarın bayram.
- 3346 Aşağı tükürsem sakal(-m), yukarı tükürsem bıyık(-m)(Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal)

- 3348 Aş başında usta iş başında hasta
- 3369 At elin, it elin, bize ne?
- 3394 Atımın başı yumuşak.
- 3404 Atma Recep din kardeşiyiz.
- 3408 Atta duran var, duramayan var
- 3413 At var, meydan yok
- 3460 Ayağının altında yumurta mı var?
- 3504 Ay aydın, hesabı belli
- 3529 Ayranım budur, yarısı sudur.
- 3544 Az değil.
- 3558 Baba değil, tırabzan babası
- 3560 Babamın (ustamın) adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 3569 Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
- 3574 Bağdat harap.
- 3605 Bana göre hava hoş
- 3607 Bana ne?
- 3703 Başında torbası eksik
- 3740 Baş kış belli değil.(Baştan kışa haber yok)
- 3754 Baştan kışa haber yok.
- 3758 Baş üstünde yeri var.
- 3797 Ben bu işte yokum.
- 3799 Bendeniz cennet kuşu
- 3802 Bende (sende, onda) o göz var mı?

- 3807 Benim de adım Yakup ama o kadar uzun değil.
- 3810 Benim gönlüm öküz ile danada, onun gönlü rastık ile kınada.
- 3837 Bey bellisiz, meydan ıssız
- 3900 Bir ayağı kıyıda, bir ayağı kuyuda
- 3929 Bir değil, beş değil Hak' a yarar iş değil.
- 3938 Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte
- 3943 Bir eli balda bir eli yağda.
- 3944 Bir eli kan, bir eli katran
- 3947 Bir gömlek aşağı
- 4000 Biz bizyiz.
- 4020 Boğaziçinde kavga var.
- 4037 Bok üstün bok.
- 4049 Borç benim kasavet senin mi?
- 4056 Boru mu?
- 4083 Boynum kıldan ince
- 4111 Bugün buldum bugün yerim, yarına Allah kerim.
- 4112 Bugün den tezi yok.
- 4125 Bulunmaz Bursa (Hint) kumaşı mı?
- 4129 Bunda bir iş var.
- 4131 Bundan iyisi can sağlığı.
- 4132 Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu.
- 4159 Bu sırim nerden, şu murdar gönden.
- 4179 Cami yıkılmış ama mihrap yerinde

- 4196 Can dermanı mı?
- 4243 Canı yok mu? (Falancanın)
- 4273 Cehenneme kadar yolu var.
- 4311 Cim karnında bir nokta.
- 4370 Çat orda, çat burada, çat kapı ardında.
- 4396 Çengelde kokmuş etim yok.
- 4504 Dahası var.
- 4541 Davul (falanın) boynunda, tokmak (filanın) elinde
- 4542 Davul onun omuzunda, çomak başkasının elinde.
- 4572 Delik büyük yama küçük
- 4585 Demem o değil
- 4620 Dert benim tasa senin mi?
- 4752 Diyecek yok.
- 4802 Dostlar şehit, biz gazi.
- 4853 Düğün dernek, hep bir örnek.
- 4889 Dünya yıkılsa umurunda değil.
- 4900 Düşün düşün boktur işin.
- 4916 Efendim nerde, ben nerde?
- 4946 Ekmek kalede, it hendekte.
- 4974 El bende.
- 4975 El benden sebep Allah'tan.
- 5006 Eleğim var sacım var, komşuya ne borcum var.
- 5050 Eli işte (aşta), gözü oynaşta.

- 5057 Elim hamur karnım aç.
- 5070 Elin derdi güzel ile körpede, benim derdim bir kilecik arpada.
- 5111 Eliyle koynunun arası kırk yıllık yol.
- 5118 El kesesinden sultanım, develer olsun kurbanım.
- 5143 El yahşi biz yaman, el buğday biz saman.
- 5198 Eşek başı mı! (mıyım,mısın)
- 5222 Eti ne, budu ne?
- 5224 Eti senin, kemiği benim.
- 5348 Fol yok yumurta yok.
- 5351 Fülûsu ahmere muhtaç.
- 5373 Gece kaim, gündüz saim.
- 5376 Gece silahlı, gündüz külahlı.
- 5390 Geleceği varsa göreceği de var.
- 5392 Gelen ağam, giden paşam.
- 5391 Geldiği yer şen, gittiği yer harap.
- 5395 Gelirse hane boş, gelmezse daha hoş.
- 5442 Giden ağam gelen paşam.
- 5543 Görüp göreceği rahmet bu.
- 5675 Gözünde bir çapak var.
- 5769 Gündüz külahlı gece silahlı.
- 5833 Hafta sekiz gün dokuz.
- 5852 Halep oradaysa arşın burada.
- 5869 Hamamda eli var.

- 5888 Hani yok mu?
- 5917 Hasta, orbası tasta.
- 5981 Hayırdır inşallah.
- 6004 Hele şükür.
- 6055 Hımhım ile burunsuz, birbirinden uğursuz.
- 6261 İmanı yok.
- 6267 İnadım inat, adım kel Murat.
- 6305 İsmi var, cismi yok.
- 6341 İşin içinde iş var.
- 6346 İşin mi yok?
- 6359 İşlediğimiz elek kalburdan seyrek.
- 6372 İşten değil.
- 6375 İş var.
- 6377 İş yok.
- 6489 Kalıp kıyafet yerinde.
- 6606 Karnım tok (bu sözlerle).
- 6568 Karaca, kuruca, gönlüme görece.
- 6572 Karada ölüm yok.
- 6600 Karış karış dili var.
- 6624 Kasaba et borcu mu var.
- 6637 Kaval elden, yel Allah'tan.
- 6642 ... kazan, ben (o) kepçe o.
- 6662 Keçi canı derdinde, kasap yağı derdinde.

- 6666 Kedi ne, budu ne?
- 6676 Kelle kulak yerinde.
- 6726 Kendirimi bıçakla.
- 6727 Kendisi muhtac-ı Himmet bir dede. .(nerde kaldı gayriye himmet ede)
- 6783 Kırk katır mı kırk satır mı?
- 6787 Kırk öksüzle bir mağarada mı?
- 6825 Kime ne?
- 6925 Kulağı elinde!
- 6976 Kuş sütünden başka her şey var.
- 7019 Kürek kadar dili var.
- 7050 Laf yok.
- 7062 Lamı cimi yok.
- 7120 Maşallahı var.
- 7125 Mavi boncuk kimde?
- 7220 Ne ala memleket!
- 7257 Ne idiği belirsiz.
- 7265 Neme lazım.
- 7266 Ne mene?
- 7276 Nerede akşam orada sabah.
- 7277 Nerede bu bolluk?
- 7278 Nerede ese, orada köse.
- 7285 Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet.
- 7291 Ne üstüme lazım.

- 7293 Ne var, ne yok?
- 7326 O dolabın beygiri değil.
- 7328 O duvar senin bu duvar benim.
- 7329 Od yok ocak yok.
- 7331 O gün bu gün(dür).
- 7333 Oğlan mısın, kız mısın?
- 7347 Olacak gibi değil.
- 7355 Olmasa gerek.
- 7361 Olur şey değil.
- 7369 Ona göre hava hoş.
- 7380 Ortada fol yok yumurta yok.
- 7400 Osurmayın, sıçmayın; köyde kâhya var.
- 7427 Ölmek var, dönmek yok.
- 7432 Ölüm Allah'ın emri.
- 7440 Ölüm var, dönüm yok.
- 7486 Ötesi çıkmaz sokak.
- 7487 Ötesi var mı?
- 7495 Özü kabahatinden büyük.
- 7505 Pabuç kadar dili var.
- 7506 Pabuç pahalı.
- 7535 Para ile değil.
- 7718 Sağ ayakkabı değil.
- 7725 Sağlam ayakkabı değil.

- 7756 Saman elinse samanlık senin (Saman senin değilse samanlık da mı senin değil).
- 7757 Sana göre hava hoştur.
- 7759 Sana yalan, bana gerçek.
- 7761 Sandıktaki sırtında ambardaki karnında.
- 7766 Sap senin değilse samanlık da mı senin değil?
- 7777 Sayım suyum yok.
- 7782 Sen ekilirken ben göcektim.
- 7795 Sende o göz var mı?
- 7801 Senin gönlün Döndü ile Döne' de, benim gönlüm inek ile danada.
- 7802 Senin kanın benimkinden kırmızı mı?
- 7803 Seninki can da benimki patlıcan mı?
- 7810 Serde kabadayılık var.
- 7832 Sıçan deliği bin altın.
- 7839 Sıfıra sıfır, elde var sıfır.
- 7935 Söz bir Allah bir.
- 7860 Sırtında yumurta küfesi yok ya!
- 7965 Sözüm ona.
- 7981 Söz yok.
- 8014 Suratından düşen yüz parça.
- 8078 Şakası yok.
- 8095 Şeyhin kerameti kendinden menkul.
- 8109 Şimdiden tezi yok.

- 8128 Şüyyu vukuundan beter
- 8148 Tadı tuzu yok.
- 8207 Tekin değil.
- 8220 Tencere dibin kara seninki benden kara.
- 8260 Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.
- 8339 Ucunda ölüm yok ya!
- 8359 Umurunda değil.
- 8365 Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 8443 Üstüne yok.
- 8486 Verilmiş sadakanız varmış.
- 8496 Vurduğu çok ama öldürdüğü yok.
- 8520 Yağma yok.
- 8597 Yarım elmanın yarısı o, yarısı bu.
- 8600 Yarından tezi yok.
- 8609 Yaşı ne, başı ne?
- 8634 Yediği önünde, yemediği ardında.
- 8644 Yeldir elek, yeldir saç, elim hamur karnım aç.
- 8658 Yenilir yutulur gibi değil.
- 8691 Yersen kabacık, yemezsen kapı açık.
- 8716 Yıl on iki ay.
- 8717 Yırtık büyük, yama küçük.
- 8719 Yiğit hoş, yancık boş.

- 8784 Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.
- 8791 Yumurta küfesi yok ya!
- 8849 Yürek Selanik (Birinde).
- 8873 Yüzü eşek derisi.
- 8881 Yüzünden düşen yüz parça.
- 8884 Yüzünde şeytan tüyü var.
- 8901 Yüzünü gören cennetlik.
- 8906 Yüzünün derisi kalın.
- 8971 Zorun ne?

2.2.3.2. Fiil Cümlesi Türündeki Deyimler

“Yüklemi çekimli bir fiil ya da birleşik bir fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır” (Karahan, 2005: 96; Demir, 2004: 234)). Bu türden ise 661 deyim tespit edilmiştir. Fiil cümleleri Türkçede en fazla olan cümle türünde olup deyimlerde de bu özelliğini korumuştur.

- 2669 Aba bulamaz etine, atlas yamar götüne.
- 2684 Acıkacağım diye sıçmaya korkar.
- 2685 Acından karnı gurlar, başında nergis parlar.
- 2719 Açtı ağzını yumdu gözünü
- 2724 Adam bildim eşeği, altına serdim döşeği.
- 2732 Adamlık sende kalsın.
- 2734 Adam oluncaya kadar dokuz fırın ekmek ister.
- 2742 Adı ata bindi, ayağı yerde gezer.
- 2746 Adı çıkmış dokuza, inmez sekize.

- 2751 Adım adım yer edeyim, gör sana neler edeyim.
- 2754 Adımı güveç koy amma, ocak üstüne koyma
- 2757 Adımız orospu, ekmeğimizi kuru yeriz.
- 2762 Adınızı bağışlar mısınız?
- 2773 Ağa diyeyim sana, yağın bulaşsın bana.
- 2853 Ağzımı yaktığına göre aş olsa, başımı yardığına göre taş olsa.
- 2856 Ağzına bakan yokluk görmez.
- 2872 Ağzında ayran durmaz.
- 2884 Ağzından yel (yeller) alsın.
- 2893 Ağzını hayra aç.
- 2913 Ağzını öpeyim.
- 2914 Ağzını topla.
- 2927 Ah ahısı gitmiş, of ofusu kalmış.
- 2931 Ahı gitmiş, vahı kalmış.
- 2945 Akıl akıl gel çengele takıl
- 2949 Akıl dağıtılırken değirmene karpuz öğütmeye gitmiş.
- 3000 Aklına şaşayım
- 3002 Aklına turp sıkayım.
- 3028 Ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 3036 Akşamdan kavur, sabaha savur.
- 3042 Akşam yezit diye öldürdüler, sabah şehit diye namazını kıldılar.
- 3043 Aktan kara kalktı mı?
- 3048 Alacağı olsun

- 3050 Al Allah kulunu, zapteyle delini
- 3053 Al aptesini, ver pabucumu.
- 3060 Al benden de o kadar.
- 3061 Al birini vur birine
- 3064 Al dağlardan kengeri, ver devenin ağzına.
- 3065 Aldı ele, girdi vola.
- 3066 Aldı fitili.
- 3070 Aldı yürüdü.
- 3075 Al giymedim ki alınayım.
- 3076 Al gülüm, ver gülüm.
- 3077 Al haberi, git kabarı kabarı.
- 3078 Al Hacı Ağa pabucunu
- 3089 Ali Fakı' ya yazdırdık, daha beter azdırdık.
- 3094 Al külahını, eyvallahı içinde.
- 3097 Allaha ısmarladık
- 3098 Allah akıllar versin.
- 3100 Allah aratmasın.
- 3102 Allah bağışlasın.
- 3104 Allah bilir.
- 3105 Allah dört gözden ayırmasın.
- 3106 Allah etmesin.
- 3107 Allah gecinden versin.
- 3110 Allah'ını seven tutmasın
- 3114 Allah son gürlüğü versin.

- 3116 Allah unutturmasın.
- 3117 Allah utandırmasın.
- 3119 Allah versin.
- 3121 Allah “ yürü ya kulum” demiş.
- 3125 Alma dibinde büyümüş.
- 3128 Almış satmış çekmeceyi kapatmış.
- 3131 Alnını karışlarım.
- 3135 Al sana bir kaya, nere dayarsan daya.
- 3136 “Al şunu tut” dedilerse “yut” demediler.
- 3137 Al takke ver külâh
- 3141 Altı aylık seyisliği var, kırk yıllık fışkı karıştırır.
- 3143 Altımdan bir yılan çıktı, döndü döndü beni soktu.
- 3145 Altın adı pul oldu, kız adı dul oldu.
- 3165 Altta kalanın canı çıksın.
- 3185 Ana ata sofrasında büyümemiş.
- 3192 Anadan sıska, ne yapsın muska.
- 3195 Analar ne doğurmuş!
- 3197 Anam beni bir daha mı doğuracak?
- 3198 Anamın ak sütü gibi helal olsun.
- 3202 Ananız taş yesin, yarımşardan beş yesin
- 3206 Anası kadir gecesi doğurmuş.
- 3214 Anasının ipini satmış.
- 3218 Anasını satayım
- 3222 Ana(sı) usta (ekmeği) yufka yapar, çocuk (lar) usta çift çift kapar.

- 3225 Anladık yel değirmeni, (ama) suyu nereden geliyor?
- 3226 Anladımsa Arap olayım.
- 3227 Anlaşıldı pederin bayraktar olduğu.
- 3228 Anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi
- 3257 Aramakla bulunmaz.
- 3270 Ar damarı çatlamış.
- 3281 Arı satmış, namusu kiraya vermiş.
- 3284 Arif olan anlasın.
- 3312 Armut piş, ağzıma düş.
- 3316 Arpa ektim, darı çıktı.
- 3319 Arpaya katsan at yemez, kepeğe katsan it yemez.
- 3320 Arşını ile alır, sındısı ile keser.
- 3338 Astığı astık, kestiği kestik
- 3343 Aşağı kurtarmaz.
- 3345 Aşağı mahalle sen misin, yukarı mahalle şen misin (diye gezmek).
- 3354 Aşına, çıktı ocak başına
- 3357 Aş piş, ağzıma düş.
- 3358 Aş pişti bayram geçti.
- 3359 Aş pişti, kaşık üstüne dikildi.
- 3361 Aş yesem kaşığımda çıkar.
- 3363 Atam bilir atasını, ben bilirim ötesini.
- 3364 Ata nal çakıldığını görmüş; kurbağa ayaklarını uzatmış
- 3372 Ateş almaya mı geldin?
- 3379 Ateşe vursan duman vermez.

- 3385 Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.
- 3391 At görür aksar, su görür susar.
- 3392 Atı alan Üsküdar'ı geçti.
- 3395 Atına eşek mi dedik?
- 3397 Atın yüğrükse bin de kaç.
- 3400 At koştur.
- 3401 Atla arpayı dövüştürür.
- 3406 At pazarında eşek osurtmuyoruz.
- 3407 Atsan atılmaz, satsan satılmaz
- 3415 Av avlandı tav tavlandı.
- 3446 Ayağına sıcak su mu dökelim?
- 3448 Ayağında donu yok, fesleğen ister başına
- 3502 Aya “sen doğma ben doğuyorum” der.
- 3507 Ayaz oldu, bulut oldu, geçen günler umut oldu.
- 3508 Ayaz paşa kol geziyor.
- 3509 Ay bacayı aştı.
- 3515 Ayda yılda bir namaz, omu da şeytan komaz.
- 3520 Ayı kazana sıçtı.
- 3521 Ayıkla pirincin taşını.
- 3523 Ayıptır söylemesi.
- 3530 Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya.
- 3531 Ayran içmeye geldik; ara açmaya gelmedik.
- 3553 Az söyler, uz söyler
- 3555 Az ye de uşak tut.

- 3587 Baksan a!
- 3588 Balaban aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş.
- 3592 Bal dök de yala
- 3619 Bastığı yerde ot bitmez
- 3689 Başına (kafasına, eline) vur ekmeğini elinden (lokmasını ağzından) al.
- 3764 Batman çakıla karıştı.
- 3764 Battı balık yan gider.
- 3769 Bayram değil, seyran değil.(düğün değil bayram değil) eniştem beni neye öptü.
- 3771 Bayram geçtikten sonra (getirdiğin) kınayı...e yak.
- 3774 Beğenmeyen kızını vermesin.(küçük kızını versin)
- 3796 Ben bilmez miyim güttüğüm domuzun huyunu.(Güttüğüm domuzu bana öğretme.)
- 3798 Benden günah gitti.
- 3801 Benden uzak (ırak) olsun da Mısır'a sultan olsun.
- 3803 Ben derim bayram haftası, o anlar mangal tahtası.
- 3805 Ben gidemem bendere, alışmışım kaba döşek mindere.
- 3809 Benim gönlümden geçermiş, senin gözünde uçarmış.
- 3811 Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur.
- 3812 Ben isterim binecek, hoş geldin bindirecek.
- 3815 Ben şahımı bu kadar severim.
- 3816 Ben umarım bacımdan, bacım ölür acıdan.
- 3817 Benzetmek gibi olmasın.

- 3820 Bereket versin.
- 3821 Berhudar ol
- 3823 Besledik büyüttük danayı, (şimdi) tanımaz oldu anayı.
- 3825 Beş beş para mı saydı?
- 3829 Beş para etmez.
- 3851 Bıldır ölmüş bir eşek, gelin bu yıl ağlaşak.
- 3874 Bilirdin götünün huyunu, niye içtin yahninin suyunu?
- 3875 Bilmediğin (bilmiyorsun) bu boku, git mektebinde oku.
- 3887 Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım.
- 3909 Bir batman ekmekle bir it ayartamaz.
- 3916 Bir bu eksikti.
- 3917 Bir buldu iki ister, akça buldu çıkın ister.
- 3920 Bir çıktı pir çıktı.
- 3939 Bir düşünce(-dir) aldı.
- 3958 Biri vardı gecedен, biri düştü bacadan.
- 3964 Bir kaşık suda boğacak
- 3970 Bir kuş bir çalıya sinmiş.
- 3971 Bir mum al da derdine yan
- 3987 Bir varmış, bir yokmuş
- 3991 Bir yaşıma daha girdim
- 3995 Bir zeytin verir ağzına, bir tulum tutar ardına.
- 3999 Biz attık kemik diye, el kaptı ilik diye.
- 4002 Bizim evde yalanırsın, Kırkor' un bağında mı ürürsün?

- 4003 Bizim gelin bizden kaçar, tutar ele başın (kıçın) açar.
- 4004 Bizim it (Köpek) size (sizin köye) balta getirdi mi?
- 4005 Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar; elin kısrağı
küheylân doğurur, (hiç) sesi çıkmaz.
- 4007 Biz leblebi deyinceye kadar pazar savulur.
- 4019 Boğazını saban demiri ile mi deldiler?
- 4022 Boğaz ola
- 4040 Bok yemek düşer.
- 4062 Boşa koysam dolmaz (koydum dolmadı), doluya koysam almaz.
(koydum almadı)
- 4063 Boşan da semerini ye.
- 4091 Boyu bacadan mı aştı? (Kızın)
- 4094 Boyun bir karış uzadı.
- 4109 Bu aptesle daha çok namaz kılınır.
- 4114 Bugün dünden güzelsin (dedik, yine yaranamadık).
- 4119 Bu hamur, daha çok su götürür.
- 4120 Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 4123 Buldun bal alacak çiçeği
- 4124 Bulgurlu' ya gelin mi gidecek?
- 4128 Buna değdi (idi), buna değmedi (idi) diyerek
- 4152 Burnunun yeli harman savuruyor
- 4153 Burnunu sıksan canı çıkar.
- 4156 Burnu yere düşse almaz.

- 4160 Bu yel böyle eser, bu yengeç böyle kısarsa.
- 4162 Buyrun cenaze namazına
- 4187 Can benim, çıksın elin canı .
- 4213 Canım yoksulluk, gözüm yoksulluk; yat ilk akşam, kalk kuşluk.
- 4215 Canına değsin.
- 4237 Canı sağ olsun.
- 4269 Ce demeye mi geldin?
- 4271 Cehenneme atsalar odun yaş diye bağırır.
- 4285 Ceviz kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş
- 4300 Ciğeri görmüş bayılmış, eti görse ne yapar?
- 4326 Çabalama kaptan ben gidemem.
- 4327 Çabası sana mı düştü?
- 4328 Çakar almaz.
- 4331 Çalı idi çırpı idim evim idi ya, ayı idi uyu idi erim(kocam) idi ya.
- 4333 Çalımına bakarsan çırak durasın gelir; evine bakarsan sadaka veresin gelir.
- 4351 Çapar çiçek çıkardı.
- 4372 Çattık teyellemesi kaldı.
- 4376 Çek arabanı
- 4383 Çekiver kuyruğunu
- 4401 Çevir kaz(1) yanmasın.
- 4412 Çıktı dokuza, inmez sekize.
- 4423 Çiğ çiğ yiyecek.

- 4429 Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.
- 4437 Çingene çalar, Kürt oynar.
- 4448 Çoban aldı bağa gitti, kurt aldı dağa gitti.
- 4454 Çoğu gitti azı kaldı (keli gitti dazı kaldı)
- 4456 Çok harman yeri dişlemiş.
- 4477 Çul tutmaz.
- 4474 Çuhasını giymedikse kenarını kuşandık.
- 4490 Dağda ayı dolaşır, boku bize bulaşır.
- 4494 Dağ (doğura doğura bir) fare doğurdu
- 4497 Dağlar dayanmaz.(Bu acıya)
- 4498 Dağları aş a mı geldin, âleme paşa mı geldin?
- 4508 Daldan eğme mi, kökten sürme mi?
- 4523 Dam üstünde saksağan, vur beline kazmaynan (kazmayı).
- 4524 Dam yandı, içindeki sıçan da (birlikte) yandı.
- 4540 Davul çalsan işitmez
- 4543 Davulu biz çaldık, parsayı başkası (el) topladı.
- 4559 Değirmenin suyu nereden geliyor?
- 4560 Değirmen sele gitmiş cackakasını (şakşakasını) arıyor.
- 4561 Değirmen taşının altından diri çıkar.
- 4563 Değme gitsin.
- 4564 Değme keyfine.
- 4565 Deli bir değil ki bağlayasın; ölü bir değil ki ağlayasın.
- 4583 Deme gitsin

- 4600 Denize düşse götüyle balık tutar
- 4601 Denize girse kurutur.
- 4602 Denize girse topuğu ıslanmaz.
- 4612 Derdini Marko Paşa' ya anlat.
- 4626 Deve değil ki yedi yerinden boğazlansın
- 4633 Deveye “Boynun eğri ” demişler; “ nerem doğru ki!” demiş
- 4650 Dibi kırmızı mumla mı çağırdım?
- 4674 Dilenciye hıyar vermişler, eğri diye beğenmemiş.
- 4687 Dili ensesinden çekilsin
- 4689 Dil ile tarif olunmaz
- 4692 Dilinde tüy bitti.
- 4697 Dilini eşek arısı soksun.
- 4698 Dilini kedi (fare) mi yedi? (Dilini mi yuttun?)
- 4700 Dilini mi yuttun?
- 4706 Dili olsa da söylese
- 4717 Dil otu yemiş.
- 4730 Dirhemini yiyen it kudurur.
- 4743 Dişinin kovuğuna (oyuğuna) yetmez.
- 4782 Dokuz öksüzle bir mağaraya mı kapandı?(Kırk öksüzle bir mağarada mı kaldı?)
- 4792 Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı.
- 4799 Dostlar alışverişte görsün.
- 4829 Dumanı doğru çıksın.

- 4832 Durdu durdu, turnayı gözünden vurdu.
- 4834 Dur kendime yer edeyim, bak sana neler edeyim.
- 4851 Düğün bizim, oyna kızım.
- 4852 Düğün değil, bayram değil, eniştem beni niye öptü.
- 4854 Düğüne gider zurna beğenmez; hamama gider kurna beğenmez.
- 4863 Dün cin olmuş, bugün adam çarpıyor.
- 4875 Dünya durdukça durasın.
- 4915 Efendime söyleyeyim
- 4921 Eğri düzü beğenmez, bu da bizi beğenmez.
- 4923 Eğri oturup doğru konuşalım.
- 4929 Ekmediğin yerde biter.
- 4930 Ekmedim bostan, bitmedi karpuz.
- 4936 Ekmeğine kuru, ayranına duru mu dedik?
- 4943 Ekmek Bedir' in, su Hıdır' ın, yiye kudurun, için kudurun.
- 4956 Eksik olma bayır turpu.
- 4958 Eksik olsun.
- 4995 Elden gel.
- 4997 Elden ne gelir?
- 4999 Ele alınmaz.
- 5014 El ermez, göz görmez.
- 5018 Ele verir öğüdü, kendi keser söğüdü.
- 5019 Ele (halka) verir talkını, kendi yutar salkımı.
- 5027 Eli armut mu devşiriyor?

- 5045 Elifi görse mertek sanır.
- 5063 Elinden geleni ardına (geri) koma(sın).
- 5067 Elinden kabuklu koz yenmez
- 5080 Eline su dökemez.
- 5081 Eline vur, ekmeğini (ağzından) al.
- 5092 Elini veren kolunu alamaz.
- 5093 Elini veren parmağını eksik alır.
- 5109 Eliyle hamur ovalar, gözüyle dana kovalar.
- 5123 Ellerim yanıma gelecek
- 5127 Elle tutulur, gözle görülür.
- 5157 Emret, fındık kabuğuna gireyim.
- 5160 En akıllısı değirmende yoğurt öğütüyor.
- 5174 Erkeklik öldü mü?
- 5175 Erkeklik sende kalsın.
- 5176 Erzurum'un soğuğu “gelin beni Gerede’ de bulun” demiş.
- 5179 Eser ama yağmaz.
- 5183 Eski çamlar bardak oldu.
- 5197 Eşеği sattım , ‘ ço çüş’ demekten kurtuldum.
- 5202 Eşek kuyruğu gibi ne uzar, ne kısalır.
- 5210 Et diye kaptık patlıcan börkü çıktı.
- 5214 Eteğini göstermez.
- 5255 Evvel ar idi, şimdi kar oldu.
- 5258 Ev yeni, duvar yeni, eleğim seni nerelere asayım?

- 5267 Eyyam ola.
- 5270 Ez ez de suyunu iç.
- 5276 Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 5288 Feleğin çemberinden geçmiş.
- 5289 Feleğin germ ü serdini görmüş.
- 5293 Felek yar olursa.
- 5307 Feneri nerede söndürdün?
- 5315 Fındık kabuğunu doldurmaz.
- 5367 Gayret dayıya düştü.
- 5384 Geçmiş ola.
- 5385 Geçmiş olsun
- 5386 Geçti Bor' un pazarı (Sür eşeğini Niğde' ye)
- 5387 Geçtim çerezinden üstüme pisleme.
- 5388 Geç yiğidim geç.
- 5393 Gel gelelim
- 5396 Gel keyfim gel.
- 5445 Girmediği bir Gerede zindanı kalmış.
- 5457 Göbeği sokakta kesilmiş.
- 5464 Göğe merdiven dayamış
- 5465 Göğe merdiven kurar.
- 5467 Göğsünde ak kıllar bitsin.
- 5475 Gökten zembille mi indi?
- 5496 Gönlüm yoktur vermeye, un sererim örmeye.

- 5536 Göreyim seni.
- 5542 Göründü Sivas'ın bağları.
- 5548 Göt ister.
- 5551 Götüne kına yaksın.
- 5552 Götüne mi düşmüş.
- 5670 Gözü kör olsun.
- 5672 Gözüm çıksın.
- 5673 Gözüm görmesin.
- 5684 Gözüne dizine dursun.
- 5710 Gözünü seveyim.
- 5711 Gözünü toprak doyursun.
- 5761 Günahını vermez.
- 5788 Gün ola, harman ola.
- 5805 Güttüğüm domuzu bana öğretme.
- 5821 Hacı sandığımızın haçı koynunda çıktı.
- 5824 Haddine mi düşmüş.
- 5837 Hak getire.
- 5858 Haline bakmaz Hasan Dağına oduna gider.
- 5861 Halka veriri talkını, kendi yutar salkımı.
- 5867 Hamama gider kurnaya, düğüne gider zurnaya âşık olur.
- 5877 Hangi akla hizmet ediyor?
- 5878 Hangi dağda kurt öldü?
- 5879 Hangi keşişin öldüğünden haberi yok; “vay vartan!” diye ağlıyor.

- 5881 Hangi rüzgâr attı.
- 5882 Hangi taş kaldırsan altından çıkar.
- 5883 Hangi taş pekse (katıysa) başını ona vur.
- 5886 Hanımım, aşağıda da gördüm seni.
- 5895 Haram helal ver Allahım, garip kulun yer Allahım.
- 5924 Ha şunu bileydin.
- 5930 Hatırına bir şey gelmesin.
- 5941 Hatırı sayılır.
- 5987 Hayır ola.
- 6000 Helal olsun.
- 6001 Helal süt emmiş.
- 6002 Helal ü hoş olsun.
- 6008 Hem dileniyor, hem keşkülü ardında tutuyor.
- 6009 Hem kaçar, hem davul çalar.
- 6010 Hem kaçar hem kuyruğu dik tutar.
- 6014 Hem şamdan paklandı, hem pilav yağlandı.
- 6018 Her boyayı boyadık da fıstıki mi kaldı?
- 6021 Herkese şapur şupur da bize gelince ya Rabbi şükür mü?
- 6022 Herkes gider Mersin' e biz gideriz tersine.
- 6032 Hesaba (hesaba kitaba) gelmez.
- 6041 Hesap ediyorum, oruç ramazana geliyor.
- 6053 Hıh demiş (anasının babasının) burnundan düşmüş.
- 6075 Horasanda halı dokunduğunu işitmiş ama enine mi uzununa mı

- bilmiyor.
- 6080 Hoşafın yağı kesildi.
- 6082 Hoş bulduk.
- 6083 Hoşça kal.
- 6084 Hoş geldiniz.
- 6118 İç dediler, çeşmeyi kurut demediler.
- 6201 İğne atsan yere düşmez.
- 6223 İki elim yanıma gelecek.
- 6232 İkisi bir kapıya çıkar.
- 6235 İki şilte bir yastık, onu da terkiye astık.
- 6263 İmaret yapılmadan dilenciler dizildi.
- 6268 İnan olsun.
- 6274 İn cin top oynuyor.
- 6275 İncir çekirdeğini doldurmaz.
- 6285 İpe sapa gelmez.
- 6294 İpiyle kuyuya inilmez.
- 6298 İpten kazıktan kurtulmuş.
- 6304 İslim arkadan gelsin.
- 6307 İstemem, yan cebime koy.
- 6310 İstim arkadan gelsin.
- 6365 İş ola.
- 6370 İşte geldik gidiyoruz, şen olasin Halep şehri.
- 6378 İt boku eme yaradı.

- 6381 İte atsan yemez.
- 6384 İtin ayağını taştan mı esirgiyorsun?
- 6391 İt yese kudurur.
- 6402 İyi saatte olsunlar.
- 6421 Kaç para eder?
- 6423 Kadı kızı Kadire, geldi çıktı sedire.
- 6426 Kadir gecesi doğmuş.
- 6427 Kafa büyük içi boş, tut kulağından çifte koş.
- 6448 Kafasına vur, ekmeğini elinden al.
- 6467 Kahve tütün, keyifler oldu bütün.
- 6494 Kambersiz düğün olmaz.
- 6510 Kandilde yağ kalmadı.
- 6513 Kan ettim, kapına düştüm.
- 6519 Kanı kurumuş.
- 6550 Kapıdan kovulsa bacadan girer.
- 6565 Karabatak gibi (bir batıp bir çıkıyor)
- 6573 Karadeniz' de gemilerin mi battı?
- 6574 Karadeniz fırtına, al pırtını sırtına.
- 6581 Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu.
- 6582 Karamürsel sepeti mi sandın?
- 6587 Kardaşım ağa avradı hatırın, almaz beni kulluğu satın.
- 6597 Karıncanın kavımı çıkmış.
- 6605 Karnı karnına geçmiş.

- 6622 Kartallar dövüşsün, bir şehim de bize düşsün.
- 6623 Kar yağdı, iz örtüldü.
- 6640 Kavun değil ki götünü koklayasın.
- 6645 Kazan kazana kara demiş (tavanın da gülmeden aklı gitmiş).
- 6660 Keçeyi suya attık, çıkan yerini taşıyoruz.
- 6667 Kedi olalı bir fare tuttu.
- 6674 Kel kız teyzesinin saçıyla övünüyor.
- 6687 Kendi çalıp kendi oynuyor.
- 6690 Kendi gözündeki merteği görmez, elin gözündeki çöpür görür.
- 6737 Kestane kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmemiş.
- 6755 Kıçına kına yaksın.
- 6817 Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle.
- 6824 Kim bilir.
- 6829 Kimi yağlandı, kimi dağıldı.
- 6868 Koyduğum yerde otluyor.
- 6869 Koydunsa bul.
- 6872 Koyuversem pekmez dökülür, koyuvermesem belim bükülür.
- 6873 Koz kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş.
- 6885 Köpek köpek olalı bir av avladı.
- 6886 Köpeksiz köy bulmuş da çomaksız geziyor.
- 6889 Köprünün altından çok su geçti.
- 6936 Kulakları çınlasın.
- 6956 Kurban olayım.

- 6975 Kuş mu konduracak?
- 6978 Kuş uçmaz, kervan geçmez.
- 7001 Küçük deli, büyük deli, beşikteki başını sallar.
- 7005 Külâhıma anlat.
- 7039 Lafı mı olur?
- 7040 Lafın gümrüğü olmaz ya!
- 7045 Laf kıtlığında asmalar budayayım.
- 7046 Laf ola.
- 7048 Laf söyledi balkabağı.
- 7097 Malını it, bağrını bit yer.
- 7144 Mescit yapılmadan körler dizildi.
- 7176 Minareye dışından çıkar.
- 7189 Murdar öldüğüne bakmaz, öd ağacından tabut ister.
- 7191 Müflise mal mı kaptırdın?
- 7203 Nahır bütün gitti; sen alaca danayı arıyorsun.
- 7219 Ne akla hizmet ediyor?
- 7222 Ne aldı ne verdi.
- 7223 Ne alıp veremiyor?
- 7224 Ne arar?
- 7225 Ne arıyor?
- 7228 Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün.
- 7229 Ne çaldın yüzüme, ne çalayım yüzüne?
- 7231 Ne çıkar?

- 7232 Ne çiçektir biliriz?
- 7236 Ne demek?
- 7240 Ne dese beğenirsin?
- 7241 Ne deve yürüsün ne çan seslensin.
- 7253 Ne gezer?
- 7254 Ne güne duruyor?
- 7255 Ne günlere kaldık?
- 7256 Ne hali varsa görsün.
- 7260 Ne kızı veriyor, ne dünürü küstürüyor.
- 7262 Ne kokar ne bulaşır.
- 7264 Ne mal olduğunu biliriz.
- 7269 Ne olacak
- 7271 Ne olur
- 7272 Ne olur ne olmaz.
- 7273 Ne olursunuz.
- 7274 Ne ölü görmüş ağlamış, ne düğün görmüş oynamış.
- 7275 Ne pahasına olursa olsun.
- 7281 Nereden esti?
- 7288 Ne şeker çiğnedi?
- 7298 Ne yazar.
- 7299 Ne yer ne yedirir, tükürür murdar eder.
- 7316 Nuh der, peygamber demez.
- 7332 Oğlan aldı oyuna gitti, çoban aldı koyuna gitti.

- 7339 O kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 7345 Okunu atmış, yayını asmış.
- 7350 Olan oldu.
- 7352 Oldum bittim.
- 7353 Oldu olacak.
- 7354 Oldu olanlar.
- 7360 Olursa çat pat, olmazsa aç yat.
- 7372 On paraya on taklak atar.
- 7375 Onu benim külahıma anlat.
- 7414 Öğüdünü özünden almış.
- 7419 Öküz öldü, ortaklık ayrıldı.
- 7425 Öleceğim sağ yanım yere gelecek.
- 7426 Ölme eşeğim ölme.
- 7428 Ölmüş eşek arıyor ki nalını söksün.
- 7429 Ölü bizim, Allah rahmet etsin.
- 7443 Ölür müsün, öldürür müsün?
- 7445 Ölüsünü öp.
- 7457 Önünde ardında gidilmez.
- 7464 Önüne geleni kapar, ardına geleni teper.
- 7470 Öp babanın elini.
- 7478 Ört ki ölem.
- 7488 Övünme çördük seni de gördük.
- 7489 Övünmek gibi olmasın.

- 7498 Pabucu büyüğe okut.
- 7589 Pazar ola.
- 7607 Peştamal ıslandı.
- 7623 Pişirdiği aş olaydı, başımı yaran taş olaydı.
- 7658 Ramak kaldı.
- 7672 Rufailer karışır.
- 7687 Sabahlar hayrolsun.
- 7697 Saçın ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 7706 Saç, tava geldi, hamur kalmadı; akıl başa geldi, ömür kalmadı.
- 7710 Safa bulduk.
- 7711 Safa geldiniz.
- 7722 Sağır sultan bile duydu.
- 7726 Sağlık olsun.
- 7728 Sağ ol.
- 7729 Sağ olsun, yerinde olsun.
- 7731 Sahibi razı olur, tellal razı olmaz.
- 7737 Sakalım yok ki sözüm dinlensin.
- 7744 Sakal küçük, söz dinlemez.
- 7745 Sakal oynatmaz.
- 7747 Saldım çayıra, Allah kayıra.
- 7758 Sana pişmişse bana kotarılmış.
- 7762 Sanki eşeğe bindi, ayakları yerde sürünüyor.
- 7771 Sarmısağı nerde yedinse ağzını orda kokut.

- 7772 Sarmısak yemedim ki ağzım koksun.
- 7779 Sayısını Allah bilir.
- 7789 Selam verdik borçlu çıktık.
- 7797 Senet veririm.
- 7798 Sen giderken ben geliyordum.
- 7800 Senin aradığın kantar, Bursa ‘ da kestane tartar.
- 7806 Sen söyle sen dinle.
- 7831 Sıçan deliğe sığmamış. Bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 7833 Sıçan düşse başı yarılır.
- 7836 Sıçra nalın parlasın.
- 7837 Sıçtı Cafer bez getir.
- 7868 Sidiği ile eli yüzü yunmuş.
- 7870 Siktir et.
- 7873 Sil baştan.
- 7890 Sizden iyi olmasın.
- 7892 Siz siz olun.
- 7895 Soğan yemedim ki ağzım koksun.
- 7920 Sorma gitsin.
- 7921 Sormak ayıp olmasın.
- 7931 Söz anlayan beri gelsin.
- 7966 Sözü mü olur?
- 7971 Sözüünü balla kestim.
- 7983 Su başlarını devler tutmuş.

- 8005 Surata bak süngüye davran.
- 8012 Suratı kasap süngeriyle silinmiş.
- 8013 Suratına bakanın kırk yıl işi rast gitmez.
- 8032 Suyu mu çıktı?
- 8033 Suyuna pirinç haşlanmaz.
- 8037 Suyu nereden geliyor?
- 8047 Süngüsü depreşmesin.
- 8055 Sürt Allah sür!
- 8072 Şahımı bu kadar severim.
- 8088 Şart olsun.
- 8089 Şaşı çakır demektense kör de de kurtul.
- 8090 Şaşıydı, arı da soktu, kör oldu.
- 8091 Şekerin suya mı düştü.
- 8092 Şen olasın Halep şehri.
- 8094 Şeyhimi bu kadar severim.
- 8098 Şeytan diyor ki.
- 8100 Şeytan elini çekmiş.
- 8101 Şeytan görsün yüzünü.
- 8111 Şimdi yaya kaldın Tatar ağası.
- 8118 Şöyle dursun.
- 8124 Şunu bunu bilmem.
- 8129 Tabakhaneye bok mu götürüyorsun?
- 8150 Tahtadan çuvaldız: Ne yitiren acır, ne bulan sevinir.

- 8156 Takke düştü, kel göründü.
- 8158 Talihim olsaydı anamdan kız doğardım.
- 8165 Tasası sana mı düştü.
- 8168 Taşa ölçeyim.
- 8170 Taş attı da kolu mu yoruldu?
- 8178 Taştan yağ çıkar, ondan çıkmaz.
- 8190 Tavşan boku gibi (ne kokar, ne bulaşır).
- 8191 Tavşanın kaçışını gördüm, etinden iğrendim.
- 8196 Tazının topal olduğu tavşanın kulağına değmiş.
- 8197 Tazı o tazı ama çulu değışmiş.
- 8222 Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş.
- 8224 Teneşir paklar.
- 8287 Toprağı bol olsun.
- 8288 Toprağı çekmiş.
- 8289 Toprağına ağır gelmesin.
- 8311 Tut kelin perçeminden.
- 8321 Tuz ekmek olsun.
- 8322 Tuzlayım da kokma.
- 8325 Tükrüğü koyulaşmış.
- 8353 Ufak tefek gördün de Karamürsel sepeti mi sandın?
- 8354 Uğurlar ola.
- 8358 Uma uma döndük muma.
- 8361 Ununu elemiş, eleğini asmış.

- 8432 Üstüne ölü toprağı serpilmiş.
- 8475 Vardık kebab kokusuna, gördük eşek dağlıyorlar.
- 8480 Var olsun yerinde olsun.
- 8485 Ver elini.
- 8489 Ver yiyeyim, ört yatayım, bekle canım çıkmasın.
- 8494 Vur abalıya.
- 8495 Vur dedikse öldür demedik ya!
- 8499 Vur patlasın, çal oynasın.
- 8500 Vursam ölecek, vurmasam ekmeğimi elimden alacak.
- 8501 Vur tut.
- 8505 Ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli.
- 8506 Ya dayak yememiş ya sayı bilmiyor.
- 8510 Yağ bal olsun.
- 8511 Yağ bulamaz aşına, fesleğen sokar başına.
- 8518 Yağlıymış it kaptı.
- 8521 Yağ mı yoğurttan çıkar, yoğurt mu yağdan, göreceğiz.
- 8524 Yağmur ola kimsenin tarlasına yağmaz.
- 8525 Yağmur yağsa yaş görmez, dolu olsa taş görmez.
- 8559 Yan cebime koy.
- 8570 Yanına salavatla varılır.
- 8571 Yanına varılmaz.
- 8572 Yanı (ndan) bile geçmemiş.
- 8584 Yapmak varmış.

- 8598 Yarımı yemez, bütüne kıymaz.
- 8608 Yaşı benzemesin.
- 8618 Yavaş gel!
- 8619 Yaya kaldın Tatar ağası.
- 8623 Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı.
- 8625 Yazıklar olsun!
- 8626 Yazık olmuş atlasa, yamalanmış yalaza
- 8633 Yediği naneye bak.
- 8641 Ye kürküm ye.
- 8643 Yeldim yeldim yele verdim, emeğimi sele verdim.
- 8645 Yeler onmaz (eve gelmez).
- 8646 Yel ese eyyam ola.
- 8648 Yel gelir derede, sel gelir tepede.
- 8650 Yel üfürdü sel götürdü.
- 8654 Yeme de yanında yat.
- 8655 Yemin etsem başım ağrımaz.
- 8660 Yer altında olmasın da dağ ardında olsun.
- 8677 Yerinde su mu çıktı?
- 8700 Yıkıldığını aramıyorum; ayağı ayağıma dolaşıyor.
- 8706 Yılanı sen tut gözüne ben bakayım.
- 8720 Yiğitlik sende kalsın.
- 8755 Yolun açık olsun.
- 8771 Yorgan gitti, kavga bitti.

- 8852 Yürü ya kulum demiş (Allah ona).
- 8866 Yüz surat hak getire.
- 8879 Yüzü kasap süngeriyile silinmiş.
- 8887 Yüzüne bakılır.
- 8889 Yüzüne bakmaya kıyılmaz.
- 8890 Yüzüne bak, sütünü ona göre sağ.
- 8897 Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır.
- 8924 Yüz verdik deliye, çemrendi sıçtı halıya
- 8955 Ziftin pekini yesin
- 8966 Ziyade olsun

2.2.3.3. İsim ve Fiil Cümlelerinin Birlikte Kullanıldığı Deyimler

Cümle yapısındaki deyimlerde isim ve fiil cümlelerinin birlikte yer aldığı da tespit edilmiştir.

- 3127 Almazsın satmazsın, pazarda işin ne?
- 3518 Ayı gördüm, yıldıza itibarım yok.
- 3804 Ben diyorum hadımım o diyor oğul uşaktan neyin var (çoluk çocuktan ne haber) ?
- 3814 Ben sana hayran, sen cama tırman.
- 3937 Bir donu var kırmızı; kâh anası giyer kâh kızı.
- 4006 Biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz.
- 6613 Karşıdan baktım, yeşil türbe; yanına vardım estağfirullah tövbe.
- 6653 Kazık yerini buldu, tokmağa gerek yok.
- 6900 Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz.

7302 Neyin üstüne neyin yeneceğini bilirim ama ortada hoşaftan başka bir şey yok.

2.2.4. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

2.2.4.1. Kuralı Cümle Kuruluşundaki Deyimler

Türk cümle yapısının temel özelliği olan, cümlenin ana ögesi yüklemde sona bulunduğu cümlelerdir (Ediskun, 1996: 365; Demir, 2004: 235; Karahan, 2005: 100). En fazla yapıları bu tür cümle kuruluşunda rastlanmaktadır.

- 2670 Abacı, kebeci, (ya) sen neci?
- 2673 Abbas yolcu.
- 2684 Acıkacağım diye sıçmaya korkar.
- 2685 Acından karnı gurlar, başında nergis parlar.
- 2720 Ad Ali'nin göt Veli'nin.
- 2732 Adamlık sende (bende) kalsın.
- 2734 Adam oluncaya kadar dokuz fırın ekmek ister.
- 2742 Adı ata bindi, ayağı yerde gezer.
- 2751 Adım adım yer edeyim, gör sana neler edeyim.
- 2754 Adımı güveç koy amma, ocak üstüne koyma.
- 2757 Adımız orospu, ekmeğimizi kuru yeriz.
- 2762 Adınızı bağışlar mısınız?
- 2765 Adı ulu, götü kuru.
- 2844 Ağzı dili yok.
- 2853 Ağzımı yaktığına göre aş olsa, başımı yardığına göre taş olsa.
- 2856 Ağzına bakan yokluk görmez.

- 2872 Ağzında ayran durmaz.
- 2884 Ağzından yel (yeller) alsın.
- 2893 Ağzını hayra aç.
- 2898 Ağzının domalmasından Ömer diyeceği belli(ydi).
- 2908 Ağzının perhizi yok.
- 2913 Ağzını öpeyim.
- 2914 Ağzını topla.
- 2923 Ağzı var, dili yok.
- 2927 Ah ahısı gitmiş, of ofusu kalmış.
- 2931 Ahı gitmiş, vahı kalmış.
- 2932 Ahım şahım(bir şey) değil.
- 2945 Akıl akıl, gel çengele takıl.
- 2948 Akıl bu ya!
- 2949 Akıl dağıtılırken değirmene karpuz öğütmeye gitmiş.
- 2966 Akıl var, yakın (izan) var.
- 3000 Aklına şaşayım.
- 3002 Aklına turp sıkayım.
- 3017 Aklının çivisi eksik.
- 3028 Ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 3029 A köse, sayılmadık kaç tel sakalın var?
- 3032 Aksayanla aksak, suya gidenle susak
- 3036 Akşamdan kavur, sabaha savur.
- 3038 Akşam Hacı Mehmet, sabah eskici Yahudi.

- 3040 Akşam kavis, sabah savul.
- 3042 Akşam yezit diye öldürdüler, sabah şehit diye namazını kıldılar.
- 3043 Aktan kara kalktı mı?
- 3045 Alaca dana, ak buzağı sade sizde mi var?
- 3047 Alacağın bir iğne, çeliğin okkasından sana ne?
- 3048 Alacağı olsun.
- 3051 Alan razı, satan razı.
- 3070 Aldı yürüdü.
- 3071 Âleme talih, bize kör Salih mi?
- 3072 Âlemi var mı?
- 3075 Al giymedim ki alınayım.
- 3079 Alı al moru mor.
- 3083 Alın derisi değil, davul derisi.
- 3089 Ali Fakı' ya yazdırdık, daha beter azdırdık.
- 3097 Allaha ısmarladık.
- 3098 Allah akıllar versin.
- 3100 Allah aratmasın.
- 3102 Allah bağışlasın!
- 3104 Allah bilir.
- 3105 Allah dört gözden ayırtmasın.
- 3106 Allah etmesin.
- 3107 Allah gecinden versin.
- 3110 Allah' ını seven tutmasın.

- 3111 Allahı var.
- 3114 Allah son gürlüğü versin.
- 3116 Allah (acısını) unutturmasın.
- 3117 Allah utandırmasın.
- 3119 Allah versin.
- 3121 Allah “yürü ya kulum” demiş.
- 3125 Alma dibinde büyümüş.
- 3127 Almazsın satmazsın, pazarda işin ne?
- 3128 Almış satmış çekmeceyi kapatmış.
- 3131 Alnını karışlarım.
- 3135 Al sana bir kaya, neye dayarsan daya!
- 3136 “Al şunu tut” dedilerse “yut” demediler.
- 3141 Altı aylık seyisliği var, kırk yıllık fışkı karıştırır.
- 3143 Altımdan bir yılan çıktı, döndü döndü beni soktu.
- 3145 Altın adı pul oldu, kız adı dul oldu.
- 3160 Altın taş, üstün tokaç mı?
- 3165 Altta kalanın canı çıksın.
- 3172 Alt yanı çıkmaz sokak.
- 3173 Alt yanı kiraz bahçesi.
- 3185 Ana ata sofrasında büyümemiş.
- 3195 Analar ne doğurmuş!
- 3197 Anam beni bir daha mı doğuracak?
- 3198 Anamın ak sütü gibi helal olsun.

- 3200 Anan güzel mi?
- 3202 Ananız taş yesin, yarımşardan beş yesin.
- 3203 Anan turp, baban şalgam. (sen içinde gülbeşeker)
- 3206 Anası (onu) kadir gecesi doğurmuş.
- 3207 Anasından doğduğuna pişman.
- 3214 Anasının ipini satmış.
- 3218 Anasını satayım.
- 3222 Ana(sı) usta (ekmeği) yufka yapar, çocuk (lar) usta çift çift kapar.
- 3225 Anladık yel değirmeni, (ama) suyu nereden geliyor?
- 3226 Anladım sa Arap olayım.
- 3257 Aramakla bulunmaz.
- 3270 Ar damarı çatlamış.
- 3282 Arı satmış, namusu kiraya vermiş.
- 3284 Arif olan anlasın.
- 3294 Arkadaş değil, arka taşı.
- 3301 Arkasında yumurta küfesi yok ya!
- 3312 Armut piş, ağzıma düş.
- 3313 Ar namus tertemiz.
- 3316 Arpa ekdim, darı çıktı.
- 3319 Arpaya katsan at yemez, kepeğe katsan it yemez.
- 3320 Arşını ile alır, sındısı ile keser.
- 3336 Aslı varsa yarın bayram.
- 3338 Astığı astık, kestiği kestik.

- 3343 Aşağı kurtarmaz.
- 3345 Aşağı mahalle sen misin, yukarı mahalle şen misin(diye gezmek).
- 3346 Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık.
- 3348 Aş başında usta iş başında hasta.
- 3357 Aş piş, ağzıma düş.
- 3358 Aş pişti bayram geçti.
- 3359 Aş pişti, kaşık üstüne dikildi.
- 3361 Aş yesem kaşığımdan çıkar.
- 3364 Ata nal çakıldığını görmüş; kurbağa ayaklarını uzatmış.
- 3369 At elin, it elin, bize ne?
- 3372 Ateş almaya mı geldin?
- 3379 Ateşe vursan duman vermez.
- 3385 Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.
- 3391 At görür aksar, su görür susar.
- 3392 Atı alan Üsküdar'ı geçti.
- 3394 Atımın başı yumuşak
- 3395 Atına eşek mi dedik?
- 3397 Atın yüğrükse bin de kaç.
- 3400 At koştur.
- 3401 Atla arpayı dövüştürür.
- 3406 At pazarında eşek osurtmuyoruz.
- 3407 Atsan atılmaz, satsan satılmaz.
- 3408 Atta duran var, duramayan var.

- 3413 At var, meydan yok.
- 3415 Av avlandı tav tavlandı.
- 3446 Ayağına sıcak su mu dökelim?
- 3460 Ayağının altında yumurta mı var?
- 3502 Aya “ sen doğma ben doğuyorum” der.
- 3504 Ay aydın, hesabı belli.
- 3507 Ayaz oldu, bulut oldu, geçen günler umut oldu.
- 3508 Ayaz Paşa kol geziyor.
- 3509 Ay bacayı aştı.
- 3515 Ayda yılda bir namaz, onu da şeytan komaz.
- 3518 Ayı gördüm, yıldıza itibarım yok.
- 3520 Ayı kazana sıçtı.
- 3529 Ayranım budur, yarısı sudur.
- 3531 Ayran içmeye geldik; ara açmaya gelmedik.
- 3544 Az değil.
- 3553 Az söyler, uz söyler.
- 3555 Az ye de uşak tut.
- 3558 Baba değil, tırabzan babası.
- 3560 Babamın (ustamın) adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 3569 Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
- 3574 Bağdat harap.
- 3587 Baksan a!
- 3588 Balaban aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş.

- 3592 Bal dök de yala.
- 3605 Bana göre hava hoş.
- 3607 Bana ne?
- 3619 Bastığı yerde ot bitmez.
- 3689 Başına (kafasına, eline) vur ekmeğini elinden (lokmasını ağzından) al.
- 3703 Başında torbası eksik.
- 3740 Baş kış belli değil.(Baştan kışa haber yok)
- 3754 Baştan kışa haber yok.
- 3758 Baş üstünde yeri var.
- 3764 Batman çakıla karıştı.
- 3764 Battı balık yan gider.
- 3769 Bayram değil, seyran değil.(düğün değil bayram değil) eniştem beni neye öptü.
- 3771 Bayram geçtikten sonra (getirdiğin) kınayı ...e yak.
- 3774 Beğenmeyen kızını vermesin.(küçük kızını versin)
- 3797 Ben bu işte yokum.
- 3798 Benden günah gitti.
- 3799 Bendeniz cennet kuşu
- 3801 Benden uzak (ırak) olsun da Mısır'a sultan olsun.
- 3802 Bende (sende, onda) o göz var mı?
- 3807 Benim de adım Yakup ama o kadar uzun değil.
- 3809 Benim gönlümden geçermiş, senin gözünde uçarmış.
- 3810 Benim gönlüm öküz ile danada, onun gönlü rastık ile kınada.

- 3811 Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur.
- 3812 Ben isterim binecek, hoş geldin bindirecek.
- 3814 Ben sana hayran, sen cama tırman.
- 3815 Ben şahımı bu kadar severim.
- 3817 Benzetmek gibi olmasın.
- 3820 Bereket versin.
- 3821 Berhudar ol
- 3825 Beş beş para mı saydı?
- 3829 Beş para etmez.
- 3837 Bey bellisiz, meydan ıssız.
- 3875 Bilmediğin (bilmiyorsun) bu boku, git mektebinde oku.
- 3887 Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım.
- 3900 Bir ayağı kıyıda, bir ayağı kuyuda.
- 3909 Bir batman ekmekle bir it ayartamaz.
- 3916 Bir bu eksikti.
- 3917 Bir buldu iki ister, akça buldu çıkın ister.
- 3920 Bir çıktı pir çıktı.
- 3929 Bir değil, beş değil Hak' a yarar iş değil.
- 3938 Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte.
- 3939 Bir düşünce (-dir) aldı.
- 3943 Bir eli balda bir eli yağda.
- 3944 Bir eli kan, bir eli katran.
- 3947 Bir gömlek aşağı.

- 3964 Bir kaşık suda boğacak.
- 3970 Bir kuş bir çalıya sinmiş.
- 3971 Bir mum al da derdine yan.
- 3987 Bir varmış, bir yokmuş.
- 3991 Bir yaşıma daha girdim.
- 4000 Biz bizeyiz.
- 4002 Bizim evde yalanırışın, Kırkor' un bağında mı ürürsün?
- 4003 Bizim gelin bizden kaçar, tutar ele başın (kıın) açar.
- 4004 Bizim it (Köpek) size (sizin köye) balta getirdi mi?
- 4005 Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar; elin kırsrağı
küheylan doğurur, (hiç) sesi çıkmaz.
- 4006 Biz kırk kişiyyiz, birbirimizi biliriz.
- 4007 Biz leblebi deyinceye kadar pazar savulur.
- 4019 Boğazını saban demiri ile mi deldiler?
- 4020 Boğaz içinde kavga var.
- 4022 Boğaz ola.
- 4037 Bok stün bok.
- 4040 Bok yemek düşer.
- 4049 Borç benim kasavet senin mi?
- 4056 Boru mu?
- 4062 Boşa koysam dolmaz (koydum dolmadı), doluya koysam almaz.
(koydum almadı)
- 4063 Boşan da semerini ye.

- 4083 Boynum kıldan ince.
- 4091 Boyu bacadan mı aştı? (Kızın)
- 4094 Boyun bir karış uzadı.
- 4109 Bu aptesle daha çok namaz kılınır.
- 4111 Bugün buldum bugün yerim, yarına Allah kerim.
- 4112 Bugün den tezi yok.
- 4114 Bugün dünden güzelsin (dedik, yine yaranamadık).
- 4119 Bu hamur, daha çok su götürür.
- 4120 Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 4124 Bulgurlu'ya gelin mi gidecek?
- 4125 Bulunmaz Bursa (Hint) kumaşı mı?
- 4128 Buna değdi (idi), buna değmedi (idi) diyerek.
- 4129 Bunda bir iş var.
- 4131 Bundan iyisi can sağlığı.
- 4132 Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu.
- 4152 Burnunun yeli harman savuruyor.
- 4153 Burnunu sıksan canı çıkar.
- 4156 Burnu yere düşse almaz.
- 4159 Bu sırim nerden, şu murdar gönden.
- 4160 Bu yel böyle eser, bu yengeç böyle kısarsa.
- 4179 Cami yıkılmış ama mihrap yerinde.
- 4187 Can benim, çıksın elin canı.
- 4196 Can dermanı mı?

- 4215 Canına değsin.
- 4237 Canı sağ olsun.
- 4243 Canı yok mu? (Falancanın)
- 4269 Ce demeye mi geldin?
- 4271 Cehenneme atsalar odun yaşı diye bağırır.
- 4273 Cehenneme kadar yolu var.
- 4285 Ceviz kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş.
- 4300 Ciğeri görmüş bayılmış, eti görse ne yapar?
- 4311 Cim karnında bir nokta.
- 4326 Çabalama kaptan ben gidemem.
- 4327 Çabası sana mı düştü?
- 4328 Çakar almaz.
- 4331 Çalı idi çırpı idim evim idi ya, ayı idi uyu idi erim(kocam) idi ya.
- 4333 Çalımına bakarsan çırak durasın gelir; evine bakarsan sadaka veresin gelir.
- 4351 Çapar çiçek çıkardı.
- 4370 Çat orda, çat burada, çat kapı ardında.
- 4372 Çattık teyellemesi kaldı.
- 4396 Çengelde kokmuş etim yok.
- 4401 Çevir kaz(ı) yanmasın.
- 4423 Çiğ çiğ yiyecek.
- 4437 Çingene çalar, Kürt oynar.
- 4448 Çoban aldı bağa gitti, kurt aldı dağa gitti.

- 4454 Çoğu gitti azı kaldı (keli gitti dazı kaldı)
- 4456 Çok harman yeri dişlemiş.
- 4474 Çuhasını giymedikse kenarını kuşandık.
- 4477 Çul tutmaz.
- 4490 Dağda ayı dolaşır, boku bize bulaşır.
- 4494 Dağ (doğura doğura bir) fare doğurdu.
- 4497 Dağlar dayanmaz.(Bu acıya)
- 4498 Dağları aş a mı geldin, âleme paşa mı geldin?
- 4504 Dahası var.
- 4508 Daldan eğme mi, kökten sürme mi?
- 4524 Dam yandı, içindeki sıçan da (birlikte) yandı.
- 4540 Davul çalsan işitmez.
- 4541 Davul (falanın) boynunda, tokmak (filanın) elinde.
- 4542 Davul onun omuzunda, çomak başkasının elinde.
- 4543 Davulu biz çaldık, parsayı başkası (el) topladı.
- 4559 Değirmenin suyu nereden geliyor?
- 4560 Değirmen sele gitmiş cakkakısını (şakşakasını) arıyor.
- 4561 Değirmen taşının altından diri çıkar.
- 4563 Değme gitsin.
- 4564 Değme keyfine.
- 4565 Deli bir değil ki bağlayasın; ölü bir değil ki ağlayasın.
- 4572 Delik büyük yama küçük.
- 4583 Deme gitsin.

- 4585 Demem o değil.
- 4600 Denize dūőse gōtūyle balık tutar.
- 4601 Denize girse kurutur.
- 4602 Denize girse topuğu ıslanmaz.
- 4612 Derdini Marko Paşa' ya anlat.
- 4620 Dert benim tasa senin mi?
- 4626 Deve değil ki yedi yerinden boğazlansın.
- 4633 Deveye "Boynun eğri " demişler; " nerem doğru ki!" demiş.
- 4650 Dibi kırmızı mumla mı çağırdım?
- 4674 Dilenciye hıyar vermişler, eğri diye beğenmemiş.
- 4687 Dili ensesinden çekilsin.
- 4689 Dil ile tarif olunmaz.
- 4692 Dilinde tūy bitti.
- 4697 Dilini eşek arısı soksun.
- 4698 Dilini kedi (fare) mi yedi? (Dilini mi yuttun?)
- 4700 Dilini mi yuttun?
- 4706 Dili olsa da söylese.
- 4717 Dil otu yemiş.
- 4730 Dirhemini yiyen it kudurur.
- 4743 Dişinin kovuğuna (oyuğuna) yetmez.
- 4752 Diyecek yok.
- 4782 Dokuz öksüzle bir mağaraya mı kapandı?(Kırk öksüzle bir mağarada mı kaldı?)

- 4792 Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı.
- 4799 Dostlar alışverişte görsün.
- 4802 Dostlar şehit, biz gazi.
- 4829 Dumanı doğru çıksın.
- 4832 Durdu durdu, turnayı gözünden vurdu.
- 4834 Dur kendime yer edeyim, bak sana neler edeyim.
- 4852 Düğün değil bayram değil, eniştem beni niye öptü.
- 4853 Düğün dernek, hep bir örnek.
- 4854 Düğüne gider zurna beğenmez; hamama gider kurna beğenmez.
- 4863 Dün cin olmuş, bugün adam çarpıyor.
- 4875 Dünya durdukça durasın.
- 4889 Dünya yıkılsa umurunda değil.
- 4915 Efendime söyleyeyim.
- 4916 Efendim nerde, ben nerde?
- 4921 Eğri düzü beğenmez, bu da bizi beğenmez.
- 4923 Eğri oturup doğru konuşalım.
- 4929 Ekmediğin yerde biter.
- 4936 Ekmeğine kuru, ayranına duru mu dedik?
- 4943 Ekmek Bedir' in, su Hıdır' ın, yiyin kudurun, için kudurun.
- 4946 Ekmek kalede, it hendekte.
- 4958 Eksik olsun.
- 4974 El bende.
- 4975 El benden sebep Allah'tan.

- 4995 Elden gel.
- 4997 Elden ne gelir?
- 4999 Ele alınmaz.
- 5006 Eleğim var sacım var, komşuya ne borcum var.
- 5014 El ermez, göz görmez.
- 5027 Eli armut mu devşiriyor?
- 5045 Elifi görse mertek sanır.
- 5050 Eli işte (aşta), gözü oynaşa.
- 5057 Elim hamur karnım aç.
- 5063 Elinden geleni ardına (geri) koma(sın).
- 5067 Elinden kabuklu koz yenmez.
- 5070 Elin derdi güzel ile körpede, benim derdim bir kilecik arpada.
- 5080 Eline su dökemez.
- 5081 Eline vur, ekmeğini (ağzından) al.
- 5092 Elini veren kolunu alamaz.
- 5093 Elini veren parmağını eksik alır.
- 5109 Eliyle hamur ovalar, gözüyle dana kovalar.
- 5111 Eliyle koynunun arası kırk yıllık yol.
- 5123 Ellerim yanıma gelecek.
- 5127 Elle tutulur, gözle görülür.
- 5143 El yahşi biz yaman, el buğday biz saman.
- 5157 Emret, fındık kabuğuna gireyim.
- 5160 En akıllısı değirmende yoğurt öğütüyor.

- 5174 Erkeklik öldü mü?
- 5175 Erkeklik sende kalsın.
- 5176 Erzurum'un soğuğu “gelin beni Gerede' de bulun” demiş.
- 5179 Eser ama yağmaz.
- 5183 Eski çamlar bardak oldu.
- 5197 Eşegi sattım , ‘ ço çüş’ demekten kurtuldum.
- 5198 Eşek başı mı! (mıyım,mısın)
- 5202 Eşek kuyruğu gibi ne uzar, ne kısalır.
- 5210 Et diye kaptık patlıcan börkü çıktı.
- 5214 Eteğini göstermez.
- 5222 Eti ne, budu ne?
- 5224 Eti senin, kemiğı benim.
- 5255 Evvel ar idi, şimdi kar oldu.
- 5258 Ev yeni, duvar yeni, eleğim seni nerelere asayım?
- 5267 Eyyam ola.
- 5270 Ez ez de suyunu iç.
- 5276 Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 5288 Feleğin çemberinden geçmiş.
- 5289 Feleğin germ ü serdini görmüş.
- 5293 Felek yar olursa.
- 5307 Feneri nerede söndürdün?
- 5315 Fındık kabuğunu doldurmaz.
- 5348 Fol yok yumurta yok.

- 5351 Fülusu ahmere muhtaç.
- 5367 Gayret dayıya düştü.
- 5373 Gece kaim, gündüz saim.
- 5376 Gece silahlı, gündüz külahlı.
- 5384 Geçmiş ola.
- 5385 Geçmiş olsun
- 5387 Geçtim çerezinden üstüme pisleme.
- 5388 Geç yığidim geç.
- 5390 Geleceği varsa göreceği de var.
- 5391 Geldiği yer şen, gittiği yer harap.
- 5392 Gelen ağam, giden paşam.
- 5393 Gel gelelim.
- 5395 Gelirse hane boş, gelmezse daha hoş.
- 5396 Gel keyfim gel.
- 5442 Giden ağam gelen paşam.
- 5445 Girmediği bir Gerede zindanı kalmış.
- 5457 Göbeği sokakta kesilmiş.
- 5464 Göğe merdiven dayamış.
- 5465 Göğe merdiven kurar.
- 5467 Göğsünde ak kıllar bitsin.
- 5475 Gökten zembille mi indi?
- 5543 Görüp göreceği rahmet bu.
- 5548 Göt ister.

- 5551 Götüne kına yaksın.
- 5552 Götüne mi düşmüş.
- 5670 Gözü kör olsun.
- 5672 Gözüm çıksın.
- 5673 Gözüm görmesin.
- 5675 Gözünde bir çapak var.
- 5684 Gözüne dizine dursun.
- 5710 Gözünü seveyim.
- 5711 Gözünü toprak doyursun.
- 5761 Günahını vermez.
- 5769 Gündüz külahlı gece silahlı.
- 5788 Gün ola, harman ola.
- 5805 Güttüğüm domuzu bana öğretme.
- 5821 Hacı sandığımızın haçı koynunda çıktı.
- 5824 Haddine mi düşmüş.
- 5833 Hafta sekiz gün dokuz.
- 5837 Hak getire.
- 5852 Halep oradaysa arşın burada.
- 5858 Haline bakmaz Hasan Dağına oduna gider.
- 5867 Hamama gider kurnaya, düğüne gider zurnaya âşık olur.
- 5869 Hamamda eli var.
- 5877 Hangi akla hizmet ediyor?
- 5878 Hangi dağda kurt öldü?

- 5879 Hangi keşişin öldüğünden haberi yok; “vay vartan!” diye ağlıyor.
- 5881 Hangi rüzgâr attı.
- 5882 Hangi taş kaldırsan altından çıkar.
- 5883 Hangi taş pekse (katıysa) başını ona vur.
- 5886 Hanımım, aşağıda da gördüm seni.
- 5888 Hani yok mu?
- 5917 Hasta, çorbası tasta.
- 5924 Ha şunu bileydin.
- 5930 Hatırına bir şey gelmesin.
- 5941 Hatırı sayılır.
- 5987 Hayır ola.
- 6000 Helal olsun.
- 6001 Helal süt emmiş.
- 6002 Helal ü hoş olsun.
- 6004 Hele şükür.
- 6008 Hem dileniyor, hem keşkülü ardında tutuyor.
- 6009 Hem kaçar, hem davul çalar.
- 6010 Hem kaçar hem kuyruğu dik tutar.
- 6014 Hem şamdan paklandı, hem pilav yağlandı.
- 6018 Her boyayı boyadık da fıstıki mi kaldı?
- 6021 Herkese şapur şupur da bize gelince ya Rabbi şükür mü?
- 6032 Hesaba (hesaba kitaba) gelmez.
- 6041 Hesap ediyorum, oruç ramazana geliyor.

- 6053 Hıh demiş (anasının babasının) burnundan düşmüş.
- 6055 Hımhım ile burunsuz, birbirinden uğursuz.
- 6075 Horasanda halı dokunduğunu işitmiş ama enine mi uzununa mı
bilmiyor.
- 6080 Hoşafın yağı kesildi.
- 6082 Hoş bulduk.
- 6083 Hoşça kal.
- 6084 Hoş geldiniz.
- 6118 İç dediler, çeşmeyi kurut demediler.
- 6201 İğne atsan yere düşmez.
- 6223 İki elim yanıma gelecek.
- 6232 İkisi bir kapıya çıkar.
- 6235 İki şilte bir yastık, onu da terkiye astık.
- 6261 İmanı yok.
- 6263 İmaret yapılmadan dilenciler dizildi.
- 6267 İnadım inat, adım kel Murat.
- 6268 İnan olsun.
- 6274 İn cin top oynuyor.
- 6275 İncir çekirdeğini doldurmaz.
- 6285 İpe sapa gelmez.
- 6294 İpiyle kuyuya inilmez.
- 6298 İpten kazıktan kurtulmuş.
- 6304 İslim arkadan gelsin.

- 6305 İsmi var, cismi yok.
- 6307 İstemem, yan cebime koy.
- 6310 İstim arkadan gelsin.
- 6341 İşin içinde iş var.
- 6346 İşin mi yok?
- 6359 İşlediğimiz elek kalburdan seyrek.
- 6365 İş ola.
- 6372 İşten değil.
- 6375 İş var. (Bir şeyde, bir kimsede)
- 6377 İş yok. (Bir şeyde, bir kimsede)
- 6378 İt boku eme yaradı.
- 6381 İte atsan yemez.
- 6384 İtin ayağını taştan mı esirgiyorsun?
- 6391 İt yese kudurur.
- 6402 İyi saatte olsunlar.
- 6421 Kaç para eder?
- 6426 Kadir gecesi doğmuş.
- 6427 Kafa büyük içi boş, tut kulağından çifte koş.
- 6448 Kafasına vur, ekmeğini elinden al.
- 6489 Kalıp kıyafet yerinde.
- 6494 Kambersiz düğün olmaz.
- 6510 Kandilde yağ kalmadı.
- 6513 Kan ettim, kapına düştüm.

- 6519 Kanı kurumuş.
- 6550 Kapıdan kovulsa bacadan girer.
- 6565 Karabatak gibi (bir batıp bir çıkıyor)...
- 6568 Karaca, kuruca, gönlüme görece.
- 6572 Karada ölüm yok.
- 6573 Karadeniz' de gemilerin mi battı?
- 6582 Karamürsel sepeti mi sandın?
- 6587 Kardaşım ağa avradı hatırın, almaz beni kulluğu satın.
- 6597 Karıncanın kavımı çıkmış.
- 6600 Karış karış dili var.
- 6605 Karnı karnına geçmiş.
- 6606 Karnım tok (Bu sözlere)
- 6613 Karşıdan baktım, yeşil türbe; yanına vardım, estağfirullah tövbe.
- 6622 Kartallar dövüşsün, bir şehim de bize düşsün.
- 6623 Kar yağdı, iz örtüldü.
- 6624 Kasaba et borcu mu var.
- 6637 Kaval elden, yel Allah'tan.
- 6640 Kavun değil ki götünü koklayasın.
- 6642 ... kazan, ben (o) kepçe.
- 6645 Kazan kazana kara demiş (tavanın da gülmeden aklı gitmiş.)
- 6653 Kazık yerini buldu, tokmağa gerek yok.
- 6660 Keçeyi suya attık, çıkan yerini taşıyoruz.
- 6662 Keçi canı derdinde, kasap yağı derdinde.

- 6666 Kedi ne, budu ne?
- 6667 Kedi olalı bir fare tuttu.
- 6674 Kel kız teyzesinin saçıyla övünüyor.
- 6676 Kelle kulak yerinde.
- 6687 Kendi çalıp kendi oynuyor.
- 6690 Kendi gözündeki merteği görmez, elin gözündeki çöpür görür.
- 6726 Kendirimi bıçakla.
- 6727 Kendisi muhtac-ı Himmet bir dede. (nerde kaldı gayriye himmet ede)
- 6737 Kestane kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmemiş.
- 6755 Kıçına kına yaksın.
- 6783 Kırk katır mı kırk satır mı?
- 6787 Kırk öksüzle bir mağarada mı?
- 6817 Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle.
- 6824 Kim bilir.
- 6825 Kime ne?
- 6829 Kimi yağlandı, kimi dağılandı.
- 6868 Koyduğum yerde otluyor.
- 6869 Koydunsa bul.
- 6872 Koyuversem pekmez dökülür, koyuvermesem belim bükülür.
- 6873 Koz kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş.
- 6885 Köpek köpek olalı bir av avladı.
- 6886 Köpeksiz köy bulmuş da çomaksız geziyor.
- 6889 Köprünün altından çok su geçti.

- 6925 Kulağı elinde!
- 6936 Kulakları (kulağı) cınlasın.
- 6956 Kurban olayım.
- 6975 Kuş mu konduracak?
- 6976 Kuş sütünden başka her şey var.
- 6978 Kuş uçmaz, kervan geçmez.
- 7001 Küçük deli, büyük deli, beşikteki başını sallar.
- 7005 Külâhıma anlat.
- 7019 Kürek kadar dili var.
- 7039 Lafı mı olur.
- 7040 Lafın gümrüğü olmaz ya!
- 7045 Laf kıtlığında asmalar budayayım.
- 7046 Laf ola.
- 7050 Laf yok.
- 7062 Lamı cimi yok.
- 7097 Malını it, bağrını bit yer.
- 7120 Maşallahı var.
- 7125 Mavi boncuk kimde?
- 7144 Mescit yapılmadan körler dizildi.
- 7176 Minareye dışından çıkar.
- 7189 Murdar öldüğüne bakmaz, öd ağacından tabut ister.
- 7191 Müflise mal mı kaptırdın?
- 7203 Nahır bütün gitti; sen alaca danayı arıyorsun.

- 7219 Ne akla hizmet ediyor?
- 7220 Ne ala memleket!
- 7222 Ne aldı ne verdi.
- 7223 Ne alıp veremiyor?
- 7224 Ne arar?
- 7225 Ne arıyor?
- 7228 Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün.
- 7231 Ne çıkar?
- 7232 Ne çiçektir biliriz?
- 7236 Ne demek?
- 7240 Ne dese beğenirsin?
- 7241 Ne deve yürüsün ne çan seslensin.
- 7253 Ne gezer?
- 7254 Ne güne duruyor?
- 7255 Ne günlere kaldık?
- 7256 Ne hali varsa görsün.
- 7257 Ne idiği belirsiz.
- 7260 Ne kızı veriyor, ne dünürü küstürüyor.
- 7262 Ne kokar ne bulaşır.
- 7264 Ne mal olduğunu biliriz.
- 7265 Neme lazım
- 7266 Ne mene?
- 7269 Ne olacak

- 7271 Ne olur.
- 7272 Ne olur ne olmaz.
- 7273 Ne olursunuz.
- 7274 Ne ölü görmüş ağlamış, ne düğün görmüş oynamış.
- 7275 Ne pahasına olursa olsun.
- 7281 Nereden esti?
- 7285 Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet
- 7288 Ne şeker çiğnedi?
- 7291 Ne üstüme lazım
- 7293 Ne var, ne yok?
- 7298 Ne yazar
- 7299 Ne yer ne yidirir, tükürür murdar eder.
- 7302 Neyin üstüne neyin yeneceğini bilirim ama ortada hoşaftan başka bir şey yok.
- 7316 Nuh der, peygamber demez.
- 7326 O dolabın beygiri değil.
- 7328 O duvar senin bu duvar benim.
- 7329 Od yok ocak yok.
- 7331 O gün bu gün(dür).
- 7332 Oğlan aldı oyuna gitti, çoban aldı koyuna gitti.
- 7333 Oğlan mısın, kız mısın?
- 7339 O kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 7345 Okunu atmış, yayını asmış.

- 7347 Olacak gibi değil.
- 7350 Olan oldu.
- 7352 Oldum bittim.
- 7353 Oldu olacak.
- 7355 Olmasa gerek.
- 7360 Olursa çat pat, olmazsa aç yat.
- 7361 Olur şey değil.
- 7369 Ona göre hava hoş.
- 7372 On paraya on taklak atar.
- 7375 Onu benim külahıma anlat.
- 7380 Ortada fol yok yumurta yok.
- 7400 Osurmayın, sıçmayın; köyde kâhya var.
- 7414 Öğüdünü özünden almış.
- 7419 Öküz öldü, ortaklık ayrıldı.
- 7425 Öleceğim sağ yanım yere gelecek
- 7426 Ölme eşeğim ölme.
- 7427 Ölmek var, dönmek yok.
- 7429 Ölü bizim, Allah rahmet etsin.
- 7432 Ölüm Allah'ın emri.
- 7440 Ölüm var, dönüm yok.
- 7443 Ölür müsün, öldürür müsün?
- 7445 Ölüsünü öp.
- 7457 Önünde ardında gidilmez.

- 7464 Önüne geleni kapar, ardına geleni teper.
- 7478 Ört ki ölem.
- 7486 Ötesi çıkmaz sokak.
- 7487 Ötesi var mı?
- 7488 Övünme çördük seni de gördük.
- 7489 Övünmek gibi olmasın.
- 7495 Özrü kabahatinden büyük.
- 7498 Pabucu büyüğe okut.
- 7505 Pabuç kadar dili var.
- 7506 Pabuç pahalı.
- 7535 Para ile değil.
- 7589 Pazar ola.
- 7607 Peştamal ıslandı.
- 7623 Pişirdiği aş olaydı, başımı yaran taş olaydı.
- 7658 Ramak kaldı.
- 7672 Rufailer karışır.
- 7687 Sabahlar hayrolsun.
- 7697 Saçın ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 7706 Saç, tava geldi, hamur kalmadı; akıl başa geldi, ömür kalmadı.
- 7710 Safa bulduk.
- 7711 Safa geldiniz.
- 7718 Sağ ayakkabı değil.
- 7722 Sağır sultan bile duydu.

- 7725 Sağlam ayakkabı değil.
- 7726 Sağlık olsun.
- 7728 Sağ ol.
- 7729 Sağ olsun, yerinde olsun.
- 7731 Sahibi razı olur, tellal razı olmaz.
- 7744 Sakal küçük, söz dinlemez.
- 7745 Sakal oynatmaz.
- 7756 Saman elinse samanlık senin (Saman senin değilse samanlık da mı senin değil).
- 7757 Sana göre hava hoştur.
- 7758 Sana pişmişse bana kotarılmış.
- 7759 Sana yalan, bana gerçek.
- 7761 Sandıktaki sırtında ambardaki karnında.
- 7762 Sanki eşeğe bindi, ayakları yerde sürünüyor.
- 7766 Sap senin değilse samanlık da mı senin değil?
- 7771 Sarmısağı nerde yedinse ağzını orda kokut.
- 7777 Sayım suyum yok.
- 7779 Sayısını Allah bilir.
- 7782 Sen ekilirken ben göcektim.
- 7789 Selam verdik borçlu çıktık.
- 7795 Sende o göz var mı?
- 7797 Senet veririm.
- 7798 Sen giderken ben geliyordum.

- 7800 Senin aradığın kantar, Bursa ‘ da kestane tartar.
- 7801 Senin gönlün Döndü ile Döne’ de, benim gönlüm inek ile danada.
- 7802 Senin kanın benimkinden kırmızı mı?
- 7803 Seninki can da benimki patlıcan mı?
- 7806 Sen söyle sen dinle.
- 7810 Serde kabadayılık var.
- 7831 Sıçan deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 7832 Sıçan deliği bin altın.
- 7833 Sıçan düşse başı yarıılır.
- 7836 Sıçra nalın parlasın.
- 7839 Sıfıra sıfır, elde var sıfır.
- 7860 Sırtında yumurta küfesi yok ya!
- 7868 Sidiği ile eli yüzü yunmuş.
- 7870 Siktir et.
- 7873 Sil baştan.
- 7890 Sizden iyi olmasın.
- 7892 Siz siz olun.
- 7920 Sorma gitsin.
- 7921 Sormak ayıp olmasın.
- 7931 Söz anlayan beri gelsin.
- 7935 Söz bir Allah bir.
- 7965 Sözüüm ona.
- 7966 Sözü mü olur?

- 7971 Sözü nü balla kestim.
- 7981 Söz yok.
- 7983 Su başlarını devler tutmuş
- 8005 Surata bak süngüye davran.
- 8012 Suratı kasap süngeriy le silinmiş.
- 8013 Suratına bakanın kırk yıl işi rast gitmez.
- 8014 Suratından düşen yüz parça
- 8032 Suyu mu çıktı?
- 8033 Suyuna pirinç haşlanmaz.
- 8037 Suyu nereden geliyor?
- 8047 Süngüsü depreşmesin.
- 8055 Sürt Allah sürt!
- 8072 Şahımı bu kadar severim.
- 8078 Şakası yok.
- 8088 Şart olsun.
- 8089 Şaşı çakır demektense kör de de kurtul.
- 8090 Şaşıydı, arı da soktu, kör oldu.
- 8091 Şekerin suya mı düştü.
- 8094 Şeyhimi bu kadar severim.
- 8095 Şeyhin kerameti kendinden menkul.
- 8098 Şeytan diyor ki.
- 8100 Şeytan elini çekmiş.
- 8109 Şimdiden tezi yok.

- 8118 Şöyle dursun.
- 8124 Şunu bunu bilmem.
- 8128 Şüyu vukuundan beter.
- 8129 Tabakhaneye bok mu götürüyorsun?
- 8148 Tadı tuzu yok.
- 8150 Tahtadan çuvaldız: Ne yitiren acır, ne bulan sevinir.
- 8156 Takke düştü, kel göründü.
- 8158 Talihim olsaydı anamdan kız doğardım.
- 8165 Tasası sana mı düştü.
- 8168 Taşa ölçeyim.
- 8170 Taş attı da kolu mu yoruldu?
- 8178 Taştan yağ çıkar, ondan çıkmaz.
- 8190 Tavşan boku gibi (ne kokar, ne bulaşır)
- 8191 Tavşanın kaçışını gördüm, etinden iğrendim.
- 8196 Tazının topal olduğu tavşanın kulağına değmiş.
- 8197 Tazı o tazı ama çulu değişmiş.
- 8207 Tekin değil.
- 8220 Tencere dibin kara seninki benden kara
- 8222 Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş.
- 8224 Teneşir paklar.
- 8260 Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.
- 8287 Toprağı bol olsun.
- 8288 Toprağı çekmiş.

- 8289 Toprağına ağır gelmesin.
- 8321 Tuz ekmek olsun.
- 8322 Tuzlayım da kokma.
- 8325 Tükrüğü koyulaşmış.
- 8339 Ucunda ölüm yok ya!
- 8353 Ufak tefek gördün de Karamürsel sepeti mi sandın?
- 8354 Uğurlar ola.
- 8359 Umurunda değil.
- 8361 Ununu elemiş, eleğini asmış.
- 8365 Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 8432 Üstüne ölü toprağı serpilmiş.
- 8443 Üstüne yok.
- 8480 Var olsun yerinde olsun.
- 8486 Verilmiş sadakanız varmış.
- 8489 Ver yiyeyim, ört yatayım, bekle canım çıkmasın.
- 8495 Vur dedikse öldür demedik ya!
- 8496 Vurduğu çok ama öldürdüğü yok.
- 8499 Vur patlasın, çal oynasın.
- 8500 Vursam ölecek, vurmasam ekmeğimi elimden alacak.
- 8501 Vur tut.
- 8505 Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.
- 8506 Ya dayak yememiş, ya sayı bilmiyor.
- 8510 Yağ bal olsun.

- 8518 Yağlıymış it kaptı.
- 8520 Yağma yok.
- 8521 Yağ mı yoğurttan çıkar, yoğurt mu yağdan, göreceğiz.
- 8524 Yağmur ola kimsenin tarlasına yağmaz.
- 8525 Yağmur yağsa yaş görmez, dolu olsa taş görmez.
- 8559 Yan cebime koy.
- 8570 Yanına salavatla varılır.
- 8571 Yanına varılmaz.
- 8572 Yanı(ndan) bile geçmemiş.
- 8584 Yapmak varmış.
- 8597 Yarım elmanın yarısı o, yarısı bu.
- 8598 Yarımı yemez, bütüne kıymaz.
- 8600 Yarından tezi yok.
- 8608 Yaşı benzemesin.
- 8609 Yaşı ne, başı ne?
- 8618 Yavaş gel!
- 8625 Yazıklar olsun!
- 8633 Yediği naneye bak.
- 8634 Yediği önünde, yemediği ardında.
- 8641 Ye kürküm ye.
- 8643 Yeldim yeldim yele verdim, emeğimi sele verdim.
- 8644 Yeldir elek, yeldir saç, elim hamur karnım aç.
- 8645 Yeler onmaz (eve gelmez).

- 8646 Yel ese eyyam ola.
- 8650 Yel üfürdü sel götürdü.
- 8654 Yeme de yanında yat.
- 8655 Yemin etsem başım ağrımaz.
- 8658 Yenilir yutulur gibi değil.
- 8660 Yer altında olmasın da dağ ardında olsun.
- 8677 Yerinde su mu çıktı?
- 8691 Yersen kabacık, yemezsen kapı açık.
- 8700 Yıkıldığını aramıyorum; ayağı ayağıma dolaşıyor.
- 8706 Yılanı sen tut gözüne ben bakayım.
- 8716 Yıl on iki ay.
- 8717 Yırtık büyük, yama küçük.
- 8719 Yiğit hoş, yancık boş.
- 8720 Yiğitlik sende kalsın.
- 8755 Yolun açık olsun.
- 8771 Yorgan gitti, kavga bitti.
- 8784 Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.
- 8791 Yumurta küfesi yok ya!
- 8849 Yürek Selanik (Birinde).
- 8852 Yürü ya kulum demiş (Allah ona).
- 8866 Yüz surat hak getire.
- 8873 Yüzü eşek derisi.
- 8879 Yüzü kasap süngeriyile silinmiş.

- 8881 Yüzünden düşen yüz parça.
- 8884 Yüzünde şeytan tüyü var.
- 8887 Yüzüne bakılır.
- 8889 Yüzüne bakmaya kıyılmaz.
- 8890 Yüzüne bak, sütünü ona göre sağ.
- 8897 Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır.
- 8901 Yüzünü gören cennetlik.
- 8906 Yüzünün derisi kalın.
- 8955 Ziftin pekini yesin.
- 8966 Ziyade olsun.
- 8971 Zorun ne?

2.2.4.2. Devrik Cümle Kuruluşundaki Deyimler

Yüklemi sonda bulunmayan cümlelerdir. Bir anlamı öne çıkarma vurgulama amacıyla yüklem yeri değişmiştir (Demir, 2004: 235; Ediskun, 1996:365; Karahan, 2005: 100). 95 deyim devrik cümle yapısındadır.

- 2669 Aba **bulamaz** etine, atlas **yamar** götüne.
- 2719 **Açtı** ağzını **yumdu** gözünü.
- 2724 Adam **bildim** eşeği, altına **serdim** döşeği.
- 2746 Adı **çıkılmış** dokuza, **inmez** sekize.
- 2773 Ağa **diyeyim** sana, yağın **bulaşsın** bana.
- 3050 **Al** Allah kulunu, **zapteyle** delini.
- 3053 **Al** aptesini, **ver** pabucumu.
- 3060 **Al** benden de o kadar.

- 3061 **Al** birini **vur** birine.
- 3064 **Al** dağlardan kengeri, **ver** devenin ağzına.
- 3065 **Aldı** ele, **girdi** vola.
- 3066 **Aldı** fitili.
- 3076 **Al** gülüm, **ver** gülüm.
- 3077 **Al** haberi, **git** kabarı kabarı.
- 3078 **Al** Hacı Ağa pabucunu.
- 3094 **Al** külahını, eyvallahı (da) içinde.
- 3137 **Al** takke **ver** külah.
- 3192 Anadan **sıska**, ne **yapsın** muska.
- 3227 **Anlaşıldı** (anladık) pederin bayraktar olduğu (olduğunu).
- 3228 **Anlaşıldı** Vehbi'nin kerrakesi.
- 3354 Aşına, **çıktı** ocak başına
- 3363 Atam **bilir** atasını, ben **bilirim** ötesini.
- 3404 **Atma** Recep din kardeşiyiz.
- 3448 Ayağında donu **yok**, fesleğen **ister** başına.
- 3521 **Ayıkla** pirincin taşını.
- 3523 **Ayıptır** söylemesi.
- 3530 Ayranı **yok** içmeye, atla **gider** sıçmaya.
- 3796 Ben **bilmez miyim** göttüğüm domuzun huyunu.(Güttüğüm domuzu bana öğretme.)
- 3803 Ben **derim** bayram haftası, o **anlar** mangal tahtası.
- 3804 Ben **diyorum** hadımım o **diyor** oğul uşaktan neyin var (çoluk

çocuktan ne haber) ?

- 3805 Ben **gidemem** bendere, **alışmışım** kaba döşek mindere.
- 3816 Ben **umarım** bacımdan, bacım **ölür** acından.
- 3823 **Besledik büyüttük** danayı, (şimdi) **tanımaz oldu** anayı.
- 3851 Bildir **ölmüş** bir eşek, **gelin** bu yıl ağlaşak.
- 3874 **Bilirdin** götünün huyunu, niye içtin yahninin suyunu?
- 3937 Bir donu **var** kırmızı; kâh anası **giyer** kâh kızı.
- 3958 Biri **vardı** geceden, biri **düştü** bacadan.
- 3995 Bir zeytin **verir** ağzına, bir tulum **tutar** ardına.
- 3999 Biz **attık** kemik diye, el **kaptı** ilik diye.
- 4123 **Buldun** bal alacak çiçeği.
- 4162 **Buyrun** cenaze namazına.
- 4213 Canım yoksulluk, gözüm yoksulluk; **yat** ilk akşam, **kalk** kuşluk.
- 4376 **Çek** arabanı.
- 4383 **Çekiver** kuyruğunu.
- 4412 **Çıktı** dokuza, **inmez** sekize.
- 4429 Çiğ **yemedim** ki karnım ağrısın
- 4523 Dam üstünde saksığan, **vur** beline kazmaynan (kazmayı).
- 4851 Düğün **bizim**, **oyna** kızım.
- 4900 Düşün düşün **boktur** işin.
- 4930 **Ekmedim** bostan, **bitmedi** karpuz.
- 4956 **Eksik olma** bayır turpu.
- 5018 Ele **verir** öğüdü, kendi **keser** söğüdü.

- 5019 Ele (halka) **verir** talkını, kendi **yutar** salkımı.
- 5118 El kesesinden sultanım, develer **olsun** kurbanım.
- 5386 **Geçti** Bor' un pazarı (Sür eşeğini Niğde' ye)
- 5496 Gönlüm **yoktur** vermeye, un **sererim** örmeye.
- 5536 **Göreyim** seni.
- 5542 **Göründü** Sivas'ın bağları.
- 5861 Halka **verir** talkını, kendi **yutar** salkımı.
- 5895 Haram helal **ver** Allahım, garip kulun **yer** Allahım.
- 5981 **Hayırdır** inşallah.
- 6022 Herkes **gider** Mersin' e biz **gideriz** tersine
- 6370 İşte geldik gidiyoruz, **şen olasın** Halep şehri.
- 6423 Kadı kızı Kadire, geldi **çıktı** sedire.
- 6467 Kahve tütün, keyifler **oldu** bütün.
- 6574 Karadeniz fırtına, **al** pırtını sırtına.
- 6581 Karaman'ın koyunu, sonra **çıkar** oyunu.
- 6900 Körün istediği bir göz, Allah **verdi** iki göz.
- 7048 Laf **söyledi** balkabağı.
- 7229 Ne **çaldın** yüzüme, ne **çalayım** yüzüne?
- 7276 Nerede akşam **orada** sabah.
- 7277 **Nerede** bu bolluk?
- 7278 Nerede ese, **orada** köse.
- 7354 **Oldu** olanlar.
- 7428 Ölmüş eşek **arıyor** ki nalını söksün.

- 7470 **Öp** babanın elini.
- 7737 Sakalım **yok** ki sözüm dinlensin.
- 7747 **Saldım** çayıra, Allah kayıra.
- 7772 Sarmısak **yemedim** ki ağzım koksun.
- 7837 **Sıçtı** Cafer bez getir.
- 7895 Soğan **yemedim** ki ağzım koksun.
- 8092 **Şen olasın** Halep şehri.
- 8101 Şeytan **görsün** yüzünü.
- 8111 Şimdi **yaya kaldın** Tatar ağası.
- 8311 **Tut** kelin perçeminden.
- 8358 Uma uma **döndük** muma.
- 8475 **Vardık** kebab kokusuna, **gördük** eşek dağlıyorlar.
- 8485 **Ver** elini (falan yer).
- 8494 **Vur** abalıya.
- 8511 Yağ **bulamaz** aşına, fesleğen **sokar** başına.
- 8619 **Yaya kaldın** Tatar ağası.
- 8623 Yaza **çıkardık** danayı, **beğenmez oldu** anayı.
- 8626 **Yazık olmuş** atlasa, yamalanmış **yalaza**.
- 8648 Yel **gelir** derede, sel **gelir** tepede.
- 8924 **Yüz verdik** deliye, çemrendi **sıçtı** halıya.

2.2.4.3. Kesik Cümle Yapısındaki Deyimler

Yüklemi kullanılmadığı hâlde yargı bildiren cümlelerdir. Cümlenin anlamının okuyucunun hayal gücüyle şekillendiği yüklem bulunmadığı cümlelerdir (Karahan,

2005: 15). Üç noktalar (...) yüklem eksik olduğunu göstermektedir fakat cümlede bir yargının verilmek istendiği anlaşılmaktadır. “Sözü kısaltmak, anlamı kuvvetlendirmek amacıyla öğelerinden en az biri düşürülmüş cümleye” denir (Demir, 2004:259). Bu tür cümleler, cümlede gözükmeyen bir yargıyla tamamlanabildiği ve Türkçe cümle kuruluşuna göre de bu yargı bildiren yüklem sonda bulunması gerektiği için bu bölümde ele alınarak incelenmesi uygun görülmüştür. Bu şekilde 106 deyim tespit edilmiştir.

- 2736 Adam sen de!
- 2925 Ağzıyla kuş tutsa...
- 3037 Akşamdan sonra merhaba.
- 3056 Alavere, dalavere, Kürt Mehmet nöbete.
- 3103 Allah bana, bende sana.
- 3113 Allah ne verseyse.
- 3118 Allah vere de.
- 3184 Amasya'nın bardağı biri olmazsa biri daha.
- 3273 Ardından atlı (tatar) kovarcasına.
- 3274 Ardından atlı (tatar) kovarcasına.
- 3367 At başı beraber.
- 3417 Avcı kediye kurnaz fare.
- 3537 Ayvaz kasap hep bir hesap.
- 3551 Az kalsın.
- 3564 Babasının hayrına mı?
- 3800 Benden söylemesi.
- 3806 Ben hancı sen yolcu (iken, oldukça).
- 3869 Bile bile lades.
- 3877 Bin (bin bir) ayak bir ayak üstüne.

- 3883 Binin yarısı beş yüz
- 3889 Bir alan pişman, bir almayan.
- 3910 Bir ben bilirim, bir de Allah.
- 4001 Bize de mi lolo?
- 4071 Boyacı küpü değil ki.
- 4108 Böylesine can kurban.
- 4117 Bugün peşin, yarın veresiye.
- 4173 Büyük sözüme tövbe!
- 4205 Canı cehennenme.
- 4210 Canı isterse.
- 4249 Can kurban.
- 4353 Çapıtına çuluna, âşıklık ne halına.
- 4503 Daha neler?
- 4536 Darısı başına.
- 4566 Delide boynuz bitse sende çatal çatal.
- 4597 Denizden bir bardak su.
- 4644 Dışı eli yakar. İçi beni... (yakar)
- 4665 Dil bir karış.
- 4801 Dostlar başından ırak.
- 4860 Dün bir bugün iki.
- 4872 Dünya bir araya gelse.
- 4905 Ecelden aman olursa.
- 4939 Ekmeğini it yer, yakasını bit.
- 4945 Ekmek elden su gölden.

5058	Elim iyiliğine.
5090	Elini sallasa ellisi.
5182	Eski ağıza yeni taam (kaşık).
5189	Eski köye yeni adet.
5253	Evli evine, köylü köyüne.
5254	Evvel Allah.
5261	Eyere de gelir semere de.
5738	Gücü gücü yetene.
5757	Günahı boynuna.
5558	Götü varsa.
5827	Haddi varsa.
5918	Hasta, ne sahanda kor, ne tasta.
5977	Haydi canım sen de.
6005	Helva demesini de bilirim, halva demesini de.
6006	Hem acısını veriyor hem tuyrağını (tiyakını).
6064	Hiç değilse.
6066	Hiç olmazsa.
6067	Hiç yoktan.
6127	İçi beni yakar, dışı eli.
6200	İğde de var, çıkırıkta da.
6222	İki eli kızıl kanda olsa.
6387	İt ite (buyurur) it de kuyruğuna.
6390	İtten de ölse kar kurttan da.
6399	İyi ki.

- 6403 İyisi mi.
- 6495 Kambur kambur üstüne.
- 6658 Keçe kepeneye gümüş düğmeler.
- 6670 Kel başa şimşir tarak.
- 6769 Kınayanda kırk batman.
- 6782 Kırk kargaya bir sapan.
- 6892 Kör göze çifte gözlük.
- 6895 Kör kör parmağım gözüne.
- 7026 Laf aramızda.
- 7112 Mart içeri, pire dışarı.
- 7226 Ne balını isterim ne belasını.
- 7227 Ne benden sana bazlama, ne senden bana gözleme.
- 7233 Ne çöreğin karnıma, ne osuruğun burnuma.
- 7234 Ne dağda bağım var, ne çakaldan davam.
- 7235 Ne dedim de.
- 7239 Ne de olsa.
- 7259 Ne karın ağrısı.
- 7268 Ne od var, ne ocak.
- 7279 Nerede ise.
- 7283 Ne sakala minnet, ne bıyığa.
- 7287 Ne şap oldu ne şeker?
- 7289 Ne şiş yansın, ne kebab.
- 7290 Ne tadı var ne tuzu.
- 7297 Ne yardan geçer, ne serden.

7341	O ki düştün bu harka, ya kurt yiyecek ya karga.
7788	Selâmun aleyküm Kôr Kadı.
7794	Senden gelen çıraya püf!
7805	Sen sağ ben selamet.
7902	Sokağa atsan.
7932	Söz aramızda.
7964	Sözüm meclisten dışarı.
7967	Sözüm yabana.
8008	Surat bir karış.
8011	Suratı eşek derisi.
8016	Surat mahkeme duvarı.
8172	Taş çatlasa.
8221	Tencere tava herkeste bir hava.
8236	Teptim keçe oldu, sivriltiltim külâh.
8484	Vebali boynuna.

2.2.5. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

2.2.5.1. Olumlu Cümle Türündeki Deyimler

Bu cümleler, yüklemde yargının gerçekleştiği, işin yapıldığı, olgunun bulunduğunu gösteren cümleler olup Türkçede en çok rastladığımız yapılardır (Karahan, 2005: 103; Demir, 2004: 231; Ediskun, 1996: 370). 611 tane olumlu cümleye deyimlerde rastlanılmıştır.

2673	Abbas yolcu.
2684	Acıkacağım diye sıçmaya korkar.
2685	Acından karnı gurlar, başında nergis parlar

- 2719 Açı ağızını yumdu gözünü
- 2720 Ad Ali'nin göt Veli'nin.
- 2724 Adam bildim eşeği, altına serdim döşeği.
- 2732 Adamlık sende (bende) kalsın.
- 2734 Adam oluncaya kadar dokuz fırın ekmek ister.
- 2742 Adı ata bindi, ayağı yerde gezer
- 2751 Adım adım yer edeyim, gör sana neler edeyim.
- 2757 Adımız orospu, ekmeğimizi kuru yeriz.
- 2765 Adı ulu, götü kuru.
- 2773 Ağa diyeyim sana, yağın bulaşsın bana.
- 2853 Ağzımı yaktığına göre aş olsa, başımı yardığına göre taş olsa.
- 2884 Ağzından yel (yeller) alsın.
- 2893 Ağzını hayra aç
- 2898 Ağzının domalmasından Ömer diyeceğı belli(ydi).
- 2913 Ağzını öpeyim.
- 2914 Ağzını topla
- 2927 Ah ahısı gitmiş, of ofusu kalmış.
- 2945 Akıl akıl, gel çengele takıl
- 2949 Akıl dağıtılırken değirmene karpuz öğütmeye gitmiş.
- 2966 Akıl var, yakın (izan) var.
- 3000 Aklına şaşayım
- 3002 Aklına turp sıkayım.
- 3017 Aklının çivisi eksik.

- 3028 Ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 3032 Aksayanla aksak, suya gidenle susak
- 3036 Akşamdan kavur, sabaha savur.
- 3038 Akşam Hacı Mehmet, sabah eskici Yahudi.
- 3040 Akşam kavil, sabah savul.
- 3042 Akşam yezit diye öldürdüler, sabah şehit diye namazını kıldılar.
- 3048 Alacağı olsun.
- 3050 Al Allah kulunu, zapteyle delini.
- 3051 Alan razı, satan razı.
- 3053 Al aptesini, ver pabucumu.
- 3060 Al benden de o kadar.
- 3061 Al birini vur birine.
- 3064 Al dağlardan kengeri, ver devenin ağzına.
- 3065 Aldı ele, girdi vola.
- 3066 Aldı fitili.
- 3070 Aldı yürüdü.
- 3076 Al gülüm, ver gülüm.
- 3077 Al haberi, git kabarı kabarı.
- 3078 Al Hacı Ağa pabucunu.
- 3079 Alı al moru mor
- 3083 Alın derisi değil, davul derisi.
- 3089 Ali Fakı' ya yazdırdık, daha beter azdırdık.
- 3094 Al külahını, eyvallahı (da) içinde.

- 3097 Allaha ısmarladık
- 3098 Allah akıllar versin.
- 3102 Allah bağışlasın!
- 3104 Allah bilir.
- 3107 Allah gecinden versin.
- 3111 Allahı var.
- 3114 Allah son gürlüğü versin.
- 3119 Allah versin.
- 3121 Allah “yürü ya kulum” demiş.
- 3125 Alma dibinde büyümüş.
- 3128 Almış satmış çekmeceyi kapatmış.
- 3131 Alnını karışlarım.
- 3135 Al sana bir kaya, neye dayarsan daya!
- 3136 “Al şunu tut” dedilerse “yut” demediler.
- 3137 Al takke ver külah.
- 3141 Altı aylık seyisliği var, kırk yıllık fışkı karıştırır.
- 3143 Altımdan bir yılan çıktı, döndü döndü beni soktu.
- 3145 Altın adı pul oldu, kız adı dul oldu.
- 3165 Altta kalanın canı çıksın.
- 3172 Alt yanı çıkmaz sokak.
- 3173 Alt yanı kiraz bahçesi.
- 3198 Anamın ak sütü gibi helal olsun.
- 3202 Ananız taş yesin, yarımşardan beş yesin.

- 3203 Anan turp, baban şalgam (sen içinde gülbeşeker).
- 3206 Anası (onu) kadir gecesi doğurmuş.
- 3207 Anasından doğduğuna pişman.
- 3214 Anasının ipini satmış.
- 3218 Anasını satayım.
- 3222 Ana(sı) usta (ekmeği) yufka yapar, çocuk(lar) usta çift çift kapar.
- 3227 Anlaşıldı pederin bayraktar olduğu.
- 3228 Anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi.
- 3270 Ar damarı çatlamış.
- 3282 Arı satmış, namusu kiraya vermiş.
- 3284 Arif olan anlasın.
- 3294 Arkadaş değil, arka taşı.
- 3312 Armut piş, ağzıma düş.
- 3313 Ar namus tertemiz.
- 3316 Arpa ektim, darı çıktı.
- 3320 Arşını ile alır, sındısı ile keser.
- 3336 Aslı varsa yarın bayram.
- 3338 Astığı astık, kestiği kestik.
- 3345 Aşağı mahalle sen misin, yukarı mahalle şen misin (diye gezmek).
- 3346 Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık.
- 3348 Aş başında usta iş başında hasta.
- 3354 Aşına, çıktı ocak başına.
- 3357 Aş piş, ağzıma düş.

- 3358 Aş pişti bayram geçti.
- 3359 Aş pişti, kaşık üstüne dikildi.
- 3361 Aş yesem kaşığımdan çıkar.
- 3363 Atam bilir atasını, ben bilirim ötesini.
- 3364 Ata nal çakıldığını görmüş; kurbağa ayaklarını uzatmış.
- 3385 Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.
- 3391 At görür aksar, su görür susar.
- 3392 Atı alan Üsküdar'ı geçti.
- 3394 Atımın başı yumuşak.
- 3397 Atın yüğrükse bin de kaç.
- 3400 At koştur.
- 3401 Atla arpayı dövüştürür.
- 3408 Atta duran var, duramayan var
- 3415 Av avlandı tav tavlandı.
- 3502 Aya “ sen doğma ben doğuyorum” der.
- 3504 Ay aydın, hesabı belli.
- 3507 Ayaz oldu, bulut oldu, geçen günler umut oldu.
- 3508 Ayaz Paşa kol geziyor.
- 3509 Ay bacayı aştı.
- 3520 Ayı kazana sıçtı.
- 3521 Ayıkla pirincin taşını.
- 3523 Ayıptır söylemesi.
- 3529 Ayranım budur, yarısı sudur.

- 3530 Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya.
- 3553 Az söyler, uz söyler.
- 3555 Az ye de uşak tut.
- 3558 Baba değil, tırabzan babası.
- 3560 Babamın (ustamın) adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 3569 Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
- 3574 Bağdat harap.
- 3587 Baksan a!
- 3588 Balaban aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş.
- 3592 Bal dök de yala.
- 3605 Bana göre hava hoş.
- 3689 Başına (kafasına, eline) vur ekmeğini elinden (lokmasını ağzından) al.
- 3703 Başında torbası eksik.
- 3758 Baş üstünde yeri var.
- 3764 Batman çakıla karıştı.
- 3764 Battı balık yan gider.
- 3771 Bayram geçtikten sonra (getirdiğin) kınayı ..e yak.
- 3798 Benden günah gitti.
- 3799 Bendeniz cennet kuşu
- 3801 Benden uzak (ırak) olsun da Mısır'a sultan olsun.
- 3803 Ben derim bayram haftası, o anlar mangal tahtası.
- 3809 Benim gönlümden geçermiş, senin gözünde uçarmış.
- 3810 Benim gönlüm öküz ile danada, onun gönlü rastık ile kınada.

- 3811 Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur.
- 3812 Ben isterim binecek, hoş geldin bindirecek.
- 3814 Ben sana hayran, sen cama tırman.
- 3815 Ben şahımı bu kadar severim.
- 3816 Ben umarım bacımdan, bacım ölür acından.
- 3820 Bereket versin.
- 3821 Berhudar ol.
- 3837 Bey bellisiz, meydan ıssız.
- 3851 Bildir ölmüş bir eşek, gelin bu yıl ağlaşak.
- 3875 Bilmediğin (bilmiyorsun) bu boku, git mektebinde oku.
- 3887 Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım.
- 3900 Bir ayağı kıyıda, bir ayağı kuyuda.
- 3916 Bir bu eksikti.
- 3910 Bir ben bilirim, bir de Allah.
- 3917 Bir buldu iki ister, akça buldu çıkın ister.
- 3920 Bir çıktı pir çıktı.
- 3937 Bir donu var kırmızı; kâh anası giyer kâh kızı.
- 3938 Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte.
- 3939 Bir düşünce(-dir) aldı.
- 3943 Bir eli balda bir eli yağda.
- 3944 Bir eli kan, bir eli katran.
- 3947 Bir gömlek aşağı.
- 3958 Biri vardı gecedan, biri düştü bacadan.

- 3964 Bir kaşık suda boğacak.
- 3970 Bir kuş bir çalıya sinmiş.
- 3971 Bir mum al da derdine yan.
- 3987 Bir varmış, bir yokmuş.
- 3991 Bir yaşıma daha girdim.
- 3995 Bir zeytin verir ağzına, bir tulum tutar ardına.
- 3999 Biz attık kemik diye, el kaptı ilik diye.
- 4000 Biz bizeyiz.
- 4003 Bizim gelin bizden kaçar, tutar ele başın (kıın) açar.
- 4006 Biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz.
- 4007 Biz leblebi deyinceye kadar pazar savulur.
- 4020 Boğaziçinde kavga var.
- 4022 Boğaz ola.
- 4037 Bok stn bok.
- 4040 Bok yemek düşer.
- 4063 Boşan da semerini ye.
- 4083 Boynum kıldan ince.
- 4094 Boyun bir karış uzadı.
- 4109 Bu aptesle daha çok namaz kılınır.
- 4111 Bugün buldum bugün yerim, yarına Allah kerim.
- 4114 Bugün dünden güzelsin (dedik, yine yaranamadık).
- 4119 Bu hamur, daha çok su götürür.
- 4120 Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur.

- 4123 Buldun bal alacak çiçeği.
- 4128 Buna değdi (idi), buna değmedi (idi) diyerek.
- 4129 Bunda bir iş var.
- 4131 Bundan iyisi can sağlığı.
- 4152 Burnunun yeli harman savuruyor.
- 4153 Burnunu sıksan canı çıkar.
- 4159 Bu sırim nerden, şu murdar gönden.
- 4160 Bu yel böyle eser, bu yengeç böyle kısarsa.
- 4162 Buyrun cenaze namazına.
- 4179 Cami yıkılmış ama mihrap yerinde.
- 4187 Can benim, çıksın elin canı.
- 4213 Canım yoksulluk, gözüm yoksulluk; yat ilk akşam, kalk kuşluk.
- 4215 Canına değsin.
- 4237 Canı sağ olsun.
- 4271 Cehenneme atsalar odun yaş diye bağırır.
- 4273 Cehenneme kadar yolu var.
- 4311 Cim karnında bir nokta.
- 4331 Çalı idi çırpı idim evim idi ya, ayı idi uyu idi erim(kocam) idi ya.
- 4333 Çalımına bakarsan çırak durasın gelir; evine bakarsan sadaka veresin gelir.
- 4351 Çapar çiçek çıkardı.
- 4370 Çat orda, çat burada, çat kapı ardında.
- 4372 Çattık teyellemesi kaldı.

- 4376 Çek arabanı.
- 4383 Çekiver kuyruğunu.
- 4423 Çiğ çiğ yiyecek.
- 4437 Çingene çalar, Kürt oynar.
- 4448 Çoban aldı bağa gitti, kurt aldı dağa gitti.
- 4454 Çoğu gitti azı kaldı (keli gitti dazı kaldı).
- 4456 Çok harman yeri dişlemiş.
- 4474 Çuhasını giymedikse kenarını kuşandık.
- 4490 Dağda ayı dolaşır, boku bize bulaşır.
- 4494 Dağ (doğura doğura bir) fare doğurdu.
- 4504 Dahası var.
- 4523 Dam üstünde saksığan, vur beline kazmaynan (kazmayı).
- 4524 Dam yandı, içindeki sıçan da (birlikte) yandı.
- 4541 Davul (falanın) boynunda, tokmak (filanın) elinde.
- 4542 Davul onun omuzunda, çomak başkasının elinde.
- 4543 Davulu biz çaldık, parsayı başkası (el) topladı.
- 4560 Değirmen sele gitmiş cakkakısını (şakşakasını) arıyor.
- 4561 Değirmen taşının altından diri çıkar.
- 4563 Değme gitsin.
- 4572 Delik büyük yama küçük.
- 4583 Deme gitsin.
- 4600 Denize düşse götüyle balık tutar.
- 4601 Denize girse kurutur.

- 4612 Derdini Marko Paşa' ya anlat.
- 4633 Deveye “Boynun eğri ” demişler; “ nerem doğru ki!” demiş
- 4687 Dili ensesinden çekilsin.
- 4692 Dilinde tüy bitti.
- 4697 Dilini eşek arısı soksun.
- 4706 Dili olsa da söylese.
- 4717 Dil otu yemiş.
- 4730 Dirhemini yiyen it kudurur.
- 4799 Dostlar alışverişte görsün.
- 4802 Dostlar şehit, biz gazi.
- 4829 Dumanı doğru çıksın.
- 4832 Durdu durdu, turnayı gözünden vurdu.
- 4834 Dur kendime yer edeyim, bak sana neler edeyim.
- 4851 Düğün bizim, oyna kızım.
- 4853 Düğün dernek, hep bir örnek.
- 4863 Dün cin olmuş, bugün adam çarpıyor.
- 4875 Dünya durdukça durasın.
- 4900 Düşün düşün boktur işin.
- 4915 Efendime söyleyeyim.
- 4923 Eğri oturup doğru konuşalım.
- 4929 Ekmediğin yerde biter.
- 4943 Ekmek Bedir' in, su Hıdır' ın, yiyin kudurun, için kudurun.
- 4946 Ekmek kalede, it hendekte.

- 4958 Eksik olsun.
- 4974 El bende.
- 4975 El benden sebep Allah'tan.
- 4995 Elden gel.
- 5018 Ele verir öğüdü, kendi keser söğüdü.
- 5019 Ele (halka) verir talkını, kendi yutar salkımı.
- 5045 Elifi görse mertek sanır.
- 5050 Eli işte (aşta), gözü oynasta.
- 5057 Elim hamur karnım aç.
- 5070 Elin derdi güzel ile körpede, benim derdim bir kilecik arpada.
- 5081 Eline vur, ekmeğini (ağzından) al.
- 5093 Elini veren parmağını eksik alır.
- 5109 Eliyle hamur ovalar, gözüyle dana kovalar.
- 5111 Eliyle koynunun arası kırk yıllık yol.
- 5118 El kesesinden sultanım, develer olsun kurbanım.
- 5127 Elle tutulur, gözle görülür.
- 5123 Ellerim yanıma gelecek.
- 5143 El yahşi biz yaman, el buğday biz saman.
- 5157 Emret, fındık kabuğuna gireyim.
- 5160 En akıllısı değirmende yoğurt öğütüyor.
- 5175 Erkeklik sende kalsın.
- 5176 Erzurum'un soğuğu "gelin beni Gere de bulun" demiş.
- 5183 Eski çamlar bardak oldu.

- 5197 Eşęi sattım , ‘ ço çüş’ demekten kurtuldum.
- 5202 Eşek kuyruğu gibi ne uzar, ne kısalır.
- 5210 Et diye kaptık patlıcan börkü çıktı.
- 5224 Eti senin, kemiği benim.
- 5255 Evvel ar idi, şimdi kar oldu.
- 5267 Eyyam ola.
- 5270 Ez ez de suyunu iç.
- 5276 Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 5288 Feleğin çemberinden geçmiş.
- 5289 Feleğin germ ü serdini görmüş.
- 5293 Felek yar olursa.
- 5351 Fülûsu ahmere muhtaç.
- 5367 Gayret dayıya düştü.
- 5373 Gece kaim, gündüz saim.
- 5376 Gece silahlı, gündüz külahlı
- 5769 Gündüz külahlı gece silahlı
- 5384 Geçmiş ola.
- 5385 Geçmiş olsun
- 5386 Geçti Bor’ un pazarı (Sür eşęini Niğde’ ye)
- 5388 Geç yiğidim geç.
- 5390 Geleceği varsa göreceği de var.
- 5391 Geldiği yer şen, gittiği yer harap.
- 5392 Gelen ağam, giden paşam.

- 5395 Gelirse hane boş, gelmezse daha hoş.
- 5393 Gel gelelim.
- 5396 Gel keyfim gel.
- 5442 Giden ağam gelen paşam.
- 5445 Girmediği bir Gerede zindanı kalmış.
- 5457 Göbeği sokakta kesilmiş.
- 5464 Göğe merdiven dayamış.
- 5465 Göğe merdiven kurar.
- 5467 Göğsünde ak kıllar bitsin.
- 5536 Göreyim seni.
- 5542 Göründü Sivas'ın bağları.
- 5543 Görüp göreceği rahmet bu.
- 5548 Göt ister.
- 5551 Götüne kına yaksın.
- 5670 Gözü kör olsun.
- 5672 Gözüm çıksın.
- 5675 Gözünde bir çapak var.
- 5684 Gözüne dizine dursun.
- 5710 Gözünü seveyim.
- 5711 Gözünü toprak doyursun.
- 5769 Gündüz külahlı gece silahlı.
- 5788 Gün ola, harman ola.
- 5821 Hacı sandığımızın haçı koynunda çıktı.

- 5833 Hafta sekiz gün dokuz.
- 5837 Hak getire.
- 5852 Halep oradaysa arşın burada.
- 5858 Haline bakmaz Hasan Dağına oduna gider.
- 5861 Halka veriri talkını, kendi yutar salkımı.
- 5867 Hamama gider kurnaya, düğüne gider zurnaya âşık olur.
- 5869 Hamamda eli var.
- 5879 Hangi keşişin öldüğünden haberi yok; “vay vartan!” diye ağlıyor.
- 5881 Hangi rüzgâr attı.
- 5882 Hangi taşı kaldırsan altından çıkar.
- 5883 Hangi taş pekse (katıysa) başını ona vur.
- 5886 Hanımım, aşağıda da gördüm seni.
- 5895 Haram helal ver Allahım, garip kulun yer Allahım.
- 5917 Hasta, çorbası tasta.
- 5924 Ha şunu bileydin.
- 5941 Hatırı sayılır.
- 5981 Hayırdır inşallah.
- 5987 Hayır ola.
- 6000 Helal olsun.
- 6001 Helal süt emmiş.
- 6002 Helal ü hoş olsun.
- 6004 Hele şükür.
- 6008 Hem dileniyor, hem keşkülü ardında tutuyor.

- 6009 Hem kaçar, hem davul çalar.
- 6010 Hem kaçar hem kuyruğu dik tutar.
- 6014 Hem şamdan paklandı, hem pilav yağlandı.
- 6022 Herkes gider Mersin' e biz gideriz tersine.
- 6041 Hesap ediyorum, oruç ramazana geliyor.
- 6053 Hıh demiş (anasının babasının) burnundan düşmüş.
- 6055 Hımhım ile burunsuz, birbirinden uğursuz.
- 6080 Hoşafın yağı kesildi.
- 6082 Hoş bulduk.
- 6083 Hoşça kal.
- 6084 Hoş geldiniz.
- 6223 İki elim yanıma gelecek.
- 6232 İkisi bir kapıya çıkar.
- 6235 İki şilte bir yastık, onu da terkiye astık.
- 6263 İmaret yapılmadan dilenciler dizildi.
- 6267 İnadım inat, adım kel Murat.
- 6268 İnan olsun.
- 6274 İn cin top oynuyor.
- 6298 İpten kazıktan kurtulmuş.
- 6304 İslim arkadan gelsin.
- 6310 İstim arkadan gelsin.
- 6341 İşin içinde iş var.
- 6359 İşlediğimiz elek kalburdan seyrek.

- 6365 İş ola.
- 6370 İşte geldik gidiyoruz, şen olasin Halep şehri.
- 6375 İş var.
- 6378 İt boku eme yaradı.
- 6391 İt yese kudurur.
- 6402 İyi saatte olsunlar.
- 6423 Kadı kızı Kadire, geldi çıktı sedire.
- 6426 Kadir gecesi doğmuş.
- 6427 Kafa büyük içi boş, tut kulağından çifte koş.
- 6448 Kafasına vur, ekmeğini elinden al.
- 6467 Kahve tütün, keyifler oldu bütün.
- 6489 Kalıp kıyafet yerinde.
- 6513 Kan ettim, kapına düştüm.
- 6519 Kanı kurumuş.
- 6550 Kapıdan kovulsa bacadan girer.
- 6568 Karaca, kuruca, gönlüme görece.
- 6574 Karadeniz fırtına, al pırtını sırtına.
- 6581 Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu.
- 6587 Kardaşım ağa avradı hatırın, almaz beni kulluğu satın.
- 6597 Karıncanın kavımı çıkmış.
- 6600 Karış karış dili var.
- 6605 Karnı karnına geçmiş.
- 6606 Karnım tok (bu sözlere).

- 6613 Karşıdan baktım, yeşil türbe; yanına vardım, estağfirullah tövbe.
- 6622 Kartallar dövüşsün, bir şehim de bize düşsün.
- 6623 Kar yağdı, iz örtüldü.
- 6637 Kaval elden, yel Allah'tan.
- 6642 ... kazan, ben (o) kepçe.
- 6645 Kazan kazana kara demiş (tavanın da gülmeden aklı gitmiş.)
- 6660 Keçeyi suya attık, çıkan yerini taşıyoruz.
- 6662 Keçi canı derdinde, kasap yağı derdinde.
- 6667 Kedi olalı bir fare tuttu.
- 6674 Kel kız teyzesinin saçıyla övünüyor.
- 6676 Kelle kulak yerinde.
- 6687 Kendi çalıp kendi oynuyor.
- 6726 Kendirimi bıçakla.
- 6727 Kendisi muhtac-ı Himmet bir dede.(nerde kaldı gayriye himmet ede)
- 6755 Kıçına kına yaksın.
- 6817 Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle.
- 6829 Kimi yağlandı, kimi dağlandı.
- 6868 Koyduğum yerde otluyor.
- 6869 Koydunsa bul.
- 6872 Koyuversem pekmez dökülür, koyuvermesem belim bükülür.
- 6885 Köpek köpek olalı bir av avladı.
- 6886 Köpeksiz köy bulmuş da çomaksız geziyor.
- 6889 Köprünün altından çok su geçti.

- 6900 Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz.
- 6925 Kulağı elinde.
- 6936 Kulakları çınlasın.
- 6956 Kurban olayım.
- 6976 Kuş sütünden başka her şey var.
- 7001 Küçük deli, büyük deli, beşikteki başını sallar.
- 7005 Kûlahıma anlat.
- 7019 Kürek kadar dili var.
- 7045 Laf kıtlığında asmalar budayayım.
- 7046 Laf ola.
- 7048 Laf söyledi balkabağı
- 7097 Malını it, bağrını bit yer.
- 7120 Maşallahı var.
- 7144 Mescit yapılmadan körler dizildi.
- 7176 Minareye dışından çıkar.
- 7203 Nahır bütün gitti; sen alaca danayı arıyorsun.
- 7220 Ne ala memleket!
- 7228 Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün.
- 7256 Ne hali varsa görsün.
- 7257 Ne idiği belirsiz.
- 7264 Ne mal olduğunu biliriz.
- 7273 Ne olursunuz.
- 7275 Ne pahasına olursa olsun.

- 7276 Nerede akşam orada sabah.
- 7278 Nerede ese, orada köse.
- 7285 Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet.
- 7299 Ne yer ne yedirir, tükürür murdar eder.
- 7328 O duvar senin bu duvar benim.
- 7331 O gün bu gün(dür).
- 7332 Oğlan aldı oyuna gitti, çoban aldı koyuna gitti.
- 7339 O kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 7345 Okunu atmış, yayını asmış.
- 7350 Olan oldu.
- 7352 Oldum bittim.
- 7353 Oldu olacak.
- 7354 Oldu olanlar.
- 7355 Olmasa gerek.
- 7360 Olursa çat pat, olmazsa aç yat.
- 7369 Ona göre hava hoş.
- 7372 On paraya on taklak atar.
- 7375 Onu benim külahıma anlat.
- 7414 Öğüdünü özünden almış.
- 7419 Öküz öldü, ortaklık ayrıldı.
- 7425 Öleceğim sağ yanım yere gelecek.
- 7428 Ölmüş eşek arıyor ki nalını söksün.
- 7429 Ölü bizim, Allah rahmet etsin.

- 7432 Ölüm Allah'ın emri.
- 7445 Ölüsünü öp.
- 7464 Önüne geleni kapar, ardına geleni teper.
- 7470 Öp babanın elini.
- 7478 Ört ki ölem.
- 7486 Ötesi çıkmaz sokak.
- 7488 Övünme çördük seni de gördük.
- 7495 Özrü kabahatinden büyük.
- 7498 Pabucu büyüğe okut.
- 7505 Pabuç kadar dili var.
- 7506 Pabuç pahalı.
- 7589 Pazar ola.
- 7607 Peştamal ıslandı.
- 7623 Pişirdiği aş olaydı, başımı yaran taş olaydı.
- 7658 Ramak kaldı.
- 7672 Rufailer karışır.
- 7687 Sabahlar hayrolsun.
- 7697 Saçın ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 7710 Safa bulduk.
- 7711 Safa geldiniz.
- 7722 Sağır sultan bile duydu.
- 7726 Sağlık olsun.
- 7728 Sağ ol.

- 7729 Sağ olsun, yerinde olsun..
- 7747 Saldım çayıra, Allah kayıra.
- 7756 Saman elinse samanlık senin (Saman senin değilse samanlık da mı senin değil).
- 7757 Sana göre hava hoştur.
- 7758 Sana pişmişse bana kotarılmış.
- 7759 Sana yalan, bana gerçek.
- 7761 Sandıktaki sırtında ambardaki karnında.
- 7762 Sanki eşeğe bindi, ayakları yerde sürünüyor.
- 7771 Sarmısağı nerde yedinse ağzını orda kokut.
- 7779 Sayısını Allah bilir.
- 7782 Sen ekilirken ben göcektim.
- 7789 Selam verdik borçlu çıktık.
- 7797 Senet veririm.
- 7798 Sen giderken ben geliyordum.
- 7800 Senin aradığın kantar, Bursa ‘ da kestane tartar.
- 7801 Senin gönlün Döndü ile Döne’ de, benim gönlüm inek ile danada.
- 7806 Sen söyle sen dinle.
- 7810 Serde kabadayılık var.
- 7832 Sıçan deliği bin altın.
- 7833 Sıçan düşse başı yarılr.
- 7836 Sıçra nalın parlasın.
- 7837 Sıçtı Cafer bez getir.

7839	Sıfıra sıfır, elde var sıfır.
7868	Sidiği ile eli yüzü yunmuş.
7870	Siktir et.
7873	Sil baştan.
7892	Siz siz olun.
7983	Su başlarını devler tutmuş.
7920	Sorma gitsin.
7931	Söz anlayan beri gelsin.
7935	Söz bir Allah bir.
7965	Sözüm ona.
7971	Sözünü balla kestim.
8005	Surata bak süngüye davran.
8012	Suratı kasap süngeriyle silinmiş.
8014	Suratından düşen yüz parça.
8055	Sürt Allah sürt!
8072	Şahımı bu kadar severim.
8088	Şart olsun.
8089	Şaşı çakır demektense kör de de kurtul.
8090	Şaşıydı, arı da soktu, kör oldu.
8092	Şen olasın Halep şehri.
8094	Şeyhimi bu kadar severim.
8095	Şeyhin kerameti kendinden menkul.
8098	Şeytan diyor ki.

- 8100 Şeytan elini çekmiş.
- 8101 Şeytan görsün yüzünü.
- 8111 Şimdi yaya kaldın Tatar ağası.
- 8118 Şöyle dursun.
- 8128 Şüyu vukuundan beter.
- 8150 Tahtadan çuvaldız: Ne yitiren acır, ne bulan sevinir.
- 8156 Takke düştü, kel göründü.
- 8158 Talihim olsaydı anamdan kız doğardım.
- 8168 Taşa ölçeyim.
- 8191 Tavşanın kaçışını gördüm, etinden iğrendim.
- 8196 Tazının topal olduğu tavşanın kulağına değmiş.
- 8197 Tazı o tazı ama çulu değişmiş.
- 8220 Tencere dibin kara seninki benden kara
- 8222 Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş.
- 8224 Teneşir paklar.
- 8260 Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.
- 8287 Toprağı bol olsun.
- 8288 Toprağı çekmiş.
- 8311 Tut kelin perçeminden.
- 8321 Tuz ekmek olsun.
- 8325 Tükrüğü koyulaşmış.
- 8354 Uğurlar ola.
- 8358 Uma uma döndük muma.

- 8361 Ununu elemiş, eleğini asmış.
- 8365 Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 8432 Üstüne ölü toprağı serpilmiş.
- 8475 Vardık kebab kokusuna, gördük eşek dağlıyorlar.
- 8480 Var olsun yerinde olsun.
- 8485 Ver elini (falan yer).
- 8486 Verilmiş sadakanız varmış.
- 8494 Vur abalıya.
- 8499 Vur patlasın, çal oynasın.
- 8500 Vursam ölecek, vurmasam ekmeğini elimden alacak.
- 8501 Vur tut.
- 8505 Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.
- 8510 Yağ bal olsun.
- 8511 Yağ bulamaz aşına, fesleğen sokar başına.
- 8518 Yağlıymış it kaptı.
- 8521 Yağ mı yoğurttan çıkar, yoğurt mu yağdan, göreceğiz.
- 8559 Yan cebime koy.
- 8570 Yanına salavatla varılır.
- 8572 Yanı(ndan) bile geçmemiş.
- 8584 Yapmak varmış.
- 8597 Yarım elmanın yarısı o, yarısı bu.
- 8618 Yavaş gel!
- 8619 Yaya kaldın Tatar ağası.

- 8625 Yazıklar olsun!
- 8626 Yazık olmuş atlasa, yamalanmış yalaza.
- 8633 Yediği naneye bak.
- 8634 Yediği önünde, yemediği ardında.
- 8641 Ye kürküm ye.
- 8643 Yeldim yeldim yele verdim, emeğimi sele verdim.
- 8644 Yeldir elek, yeldir saç, elim hamur karnım aç.
- 8646 Yel ese eyyam ola.
- 8648 Yel gelir derede, sel gelir tepede.
- 8650 Yel üfürdü sel götürdü.
- 8691 Yersen kabacık, yemezsen kapı açık.
- 8706 Yılanı sen tut gözüne ben bakayım.
- 8716 Yıl on iki ay.
- 8717 Yırtık büyük, yama küçük.
- 8719 Yiğit hoş, yancık boş.
- 8720 Yiğitlik sende kalsın.
- 8755 Yolun açık olsun.
- 8771 Yorgan gitti, kavga bitti.
- 8784 Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.
- 8849 Yürek Selanik (Birinde).
- 8852 Yürü ya kulum demiş (Allah ona).
- 8866 Yüz surat hak getire.
- 8873 Yüzü eşek derisi.

- 8879 Yüzü kasap süngeriyile silinmiş.
- 8881 Yüzünden düşen yüz parça.
- 8884 Yüzünde şeytan tüyü var.
- 8887 Yüzüne bakılır.
- 8890 Yüzüne bak, sütünü ona göre sağ.
- 8897 Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır.
- 8901 Yüzünü gören cennetlik.
- 8906 Yüzünün derisi kalın.
- 8924 Yüz verdik deliye, çemrendi sıçtı halıya.
- 8955 Ziftin pekini yesin.
- 8966 Ziyade olsun.

2.2.5.2. Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler

Yüklemdeki yargının gerçekleşmediğini, işin yapılmadığını, olgunun bulunmadığını gösteren cümlelerdir. (Karahana, 2005: 104; Ediskun, 1996: 370; Demir, 2004: 231). “-mA-” olumsuzluk eki, “değil” ve “ne...ne” bağlama edatı ve “yok” ismi ile cümlenin olumsuz yapıldığı 148 deyim tespit edilmiştir.

2.2.5.2.1. “-mA-” Eki ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler

- 2856 Ağzına bakan yokluk görmez.
- 2872 Ağzında ayran durmaz.
- 3075 Al giymedim ki alınayım.
- 3100 Allah aratmasın.
- 3105 Allah dört gözden ayırtmasın.
- 3106 Allah etmesin.

- 3110 Allah' ını seven tut**masın**.
- 3116 Allah (acısını) unuttur**masın**.
- 3117 Allah utandır**masın**.
- 3185 Ana ata sofrasında büyü**memiş**
- 3257 Aramakla bulun**maz**.
- 3319 Arpaya katsan at y**emez**, kepeğe katsan it y**emez**.
- 3343 Aşağı kurtar**maz**.
- 3379 Ateşe vursan duman ver**mez**.
- 3404 At**ma** Recep din kardeşiyiz.
- 3406 At pazarında eşek osurt**muyoruz**.
- 3407 Atsan atıl**maz**, satsan satıl**maz**.
- 3515 Ayda yılda bir namaz, onu da şeytan kom**maz**.
- 3619 Bastığı yerde ot bit**mez**.
- 3774 Beğenmeyen kızını ver**mesin**. (Küçük kızını versin)
- 3796 Ben bilmez miyim güttüğüm domuzun huyunu.(Güttüğüm domuzu bana öğret**me**.)
- 3817 Benzetmek gibi ol**masın**.
- 3829 Beş para et**mez**.
- 3909 Bir batman ekmekle bir it ayart**maz**.
- 4062 Boşa koysam dol**maz** (koydum dolmadı), doluya koysam al**maz**.
(koydum almadı)
- 4156 Burnu yere düşse al**maz**.
- 4326 Çabalama kaptan ben gidem**em**.

- 4328 Çakar almaz.
- 4429 Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.
- 4477 Çul tutmaz.
- 4497 Dağlar dayanmaz. (Bu acıya)
- 4540 Davul çalsan işitmez.
- 4564 Değme keyfine.
- 4602 Denize girse topuğu ıslanmaz.
- 4689 Dil ile tarif olunmaz.
- 4743 Dişinin kovuğuna (oyuğuna) yetmez.
- 4792 Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı.
- 4854 Düğüne gider zurna beğenmez; hamama gider kurna beğenmez.
- 4921 Eğri düzü beğenmez, bu da bizi beğenmez.
- 4930 Ekmedim bostan, bitmedi karpuz.
- 4956 Eksik olma bayır turpu.
- 4999 Ele alınmaz.
- 5014 El ermez, göz görmez.
- 5063 Elinden geleni ardına (geri) koma(sın).
- 5067 Elinden kabuklu koz yenmez.
- 5080 Eline su dökemez.
- 5092 Elini veren kolunu alamaz.
- 5214 Eteğini göstermez.
- 5315 Fındık kabuğunu doldurmaz.
- 5673 Gözüm görmesin.

5761	Günahını ver mez
5805	Güttüğüm domuzu bana öğret me .
5930	Hatırına bir şey gel mesin .
6032	Hesaba (hesaba kitaba) gel mez .
6201	İğne atsan yere düş mez .
6275	İncir çekirdeğini doldur maz .
6285	İpe sapa gel mez .
6294	İpiyle kuyuya inil mez .
6381	İte atsan yem ez .
6494	Kambersiz düğün ol maz .
6510	Kandilde yağ kalmadı.
6978	Kuş uç maz , kervan geç mez .
7426	Öl me eşeğim öl me .
7457	Önünde ardında gidil mez .
7489	Övünmek gibi ol masın .
7706	Saç, tava geldi, hamur kalmadı; akıl başa geldi, ömür kalmadı.
7744	Sakal küçük, söz dinle mez .
7745	Sakal oynat maz .
7890	Sizden iyi ol masın .
7895	Soğan yem edim ki ağzım koksun.
7921	Sormak ayıp ol masın .
8013	Suratına bakanın kırk yıl işi rast git mez .
8033	Suyuna pirinç haşlan maz .

8047	Süngüsü depreş mesin .
8124	Şunu bunu bilm em .
8289	Toprağına ağır gel mesin .
8322	Tuzlayım da kok ma .
8506	Ya dayak yememiş, ya sayı bil miyor .
8524	Yağmur ola kimsenin tarlasına yağ maz .
8525	Yağmur yağsa yaş gör mez , dolu olsa taş gör mez .
8571	Yanına varıl maz .
8598	Yarımı yem ez , bütüne kıym maz .
8608	Yaşı benzem esin .
8645	Yeler on maz (eve gel mez).
8655	Yemin etsem başım ağr ımaz .
8889	Yüzüne bakmaya kıyıl maz .

2.2.5.2.2. “Değil” Bağlama Edatı ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler

2932	Ahım şahım(bir şey) değil .
3544	Az değil .
3740	Baş kış belli değil . (Baştan kışa haber yok)
3929	Bir değil , beş değil Hakk’ a yarar iş değil .
4565	Deli bir değil ki bağlayasın; ölü bir değil ki ağlayasın.
4585	Demem o değil .
4626	Deve değil ki yedi yerinden boğazlansın.
4889	Dünya yıkılsa umurunda değil .

6372	İşten değil .
6640	Kavun değil ki götünü koklayasın.
7326	O dolabın beygiri değil .
7347	Olacak gibi değil .
7361	Olur şey değil .
7535	Para ile değil .
7718	Sağ ayakkabı değil .
7725	Sağlam ayakkabı değil .
8207	Tekin değil .
8359	Umurunda değil .
8658	Yenilir yutulur gibi değil .

2.2.5.2.3. “Ne... ne...” Bağlama Edatı ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler

4132	Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu.
5918	Hasta, ne sahanda kor ne tasta.
7222	Ne aldı ne verdi.
7241	Ne deve yürüsün ne çan seslensin.
7260	Ne kızı veriyor, ne dünürü küstürüyor.
7262	Ne kokar ne bulaşır.
7274	Ne ölü görmüş ağlamış, ne düğün görmüş oynamış.
8190	Tavşan boku gibi (ne kokar, ne bulaşır).

2.2.5.2.4. “Yok” İsmi ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler

2844	Ağzı dili yok .
------	------------------------

2908	Ağzının perhizi yok.
3754	Baştan kıça haber yok.
3797	Ben bu işte yokum.
4112	Bugünden tezi yok.
4396	Çengelde kokmuş etim yok.
4752	Diyecek yok.
5348	Fol yok yumurta yok.
6261	İmanı yok.
6377	İş yok.
6572	Karada ölüm yok.
7050	Laf yok.
7062	Lamı cimi yok.
7329	Od yok ocak yok.
7380	Ortada fol yok yumurta yok.
7737	Sakalım yok ki sözüm dinlensin.
7777	Sayım suyum yok.
7981	Söz yok.
8078	Şakası yok.
8109	Şimdiden tezi yok.
8148	Tadı tuzu yok.
8443	Üstüne yok.
8520	Yağma yok.
8600	Yarından tezi yok.

2.2.5.2.5. Yapı Bakımından Olumlu Olup Anlamca Olumsuz Olan Deyimler

- 3226 Anladımsa Arap olayım.
5006 Eleğim var sacım var, komşuya ne borcum var.

2.2.5.2.6. Soru Eki “mI” nın Cümleye Olumsuzluk Anlamı Kattığı Deyimler

- 3197 Anam beni bir daha **mı** doğuracak?
3200 Anan güzel **mi**?
3395 Atına eşek **mi** dedik?
3825 Beş beş para **mı** saydı?
7039 Lafi **mı** olur?
7795 Sende o göz var **mı**?
7966 Sözü **mü** olur?
5552 Götüne **mi** düşmüş?
5824 Haddine **mi** düşmüş.

2.2.5.3. Olumlu ve Olumsuz Cümlelerin Bir Arada Bulunduğu Deyimler

- 2754 Adımı güveç koy amma, ocak üstüne koyma.
2669 Aba bulamaz etine, atlas yamar götüne.
2923 Ağzı var, dili yok.
2746 Adı çıkmış dokuza, inmez sekize.
3192 Anadan sıska, ne yapsın muska.
3413 At var, meydan yok.
3448 Ayağında donu yok, fesleğen ister başına.
3518 Ayı gördüm, yıldıza itibarım yok.

- 3531 Ayran içmeye geldik; ara açmaya gelmedik.
- 3805 Ben gidemem bendere, alışmışım kaba döşek mindere.
- 3807 Benim de adım Yakup ama o kadar uzun değil.
- 3823 Besledik büyüttük danayı, (şimdi) tanımaz oldu anayı.
- 4005 Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar; elin kısrığı
küheylan doğurur, (hiç) sesi çıkmaz.
- 4285 Ceviz kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş
- 4401 Çevir kaz(ı) yanmasın.
- 4412 Çıktı dokuza, inmez sekize.
- 4674 Dilenciye hıyar vermişler, eğri diye beğenmemiş.
- 5179 Eser ama yağmaz.
- 5387 Geçtim çerezinden üstüme pisleme.
- 5496 Gönlüm yoktur vermeye, un sererim örmeye.
- 6075 Horasanda halı dokunduğunu işitmiş ama enine mi uzununa mı
bilmiyor.
- 6118 İç dediler, çeşmeyi kurut demediler.
- 6305 İsmi var, cismi yok.
- 6307 İstemem, yan cebime koy.
- 6690 Kendi gözündeki merteği görmez, elin gözündeki çöpür görür.
- 6737 Kestane kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmemiş.
- 6873 Koz kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş
- 7189 Murdar öldüğüne bakmaz, öd ağacından tabut ister.
- 7272 Ne olur ne olmaz.
- 7316 Nuh der, peygamber demez.

7302	Neyin üstüne neyin yeneceğini bilirim ama ortada hoşaftan başka bir şey yok.
7400	Osurmayın, sıçmayın; köyde kâhya var.
7427	Ölmek var, dönmek yok.
7440	Ölüm var, dönüm yok.
7831	Sıçan deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
8178	Taştan yağ çıkar, ondan çıkmaz.
8322	Tuzlayım da kokma.
8489	Ver yiyeyim, ört yatayım, bekle canım çıkmasın.
8496	Vurduğu çok ama öldürdüğü yok.
8623	Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı.
8654	Yeme de yanında yat.
8660	Yer altında olmasın da dağ ardında olsun.
8700	Yıkıldığını aramıyorum; ayağı ayağıma dolaşıyor.

2.2.5.4. Soru Cümlesi Türündeki Deyimler

Bilgi almak için kurulmuş soru eki, soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları ile oluşturulmuş cümlelerdir (Karahana, 2005: 107). Bir işin gerçekleşip gerçekleşmediğini öğrenmek için kurulan cümlelerdir (Ediskun, 1996: 373). Bilgi almak, bir şey öğrenmek için kullanılan cümlelerdir (Demir, 2004: 227). Sözlükte 118 tane soru cümlesi şeklinde deyim vardır.

2.2.5.4.1. Soru Eki *mi* ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler

2762	Adınızı bağışlar mısınız ?
3043	Aktan kara kalktı mi ?
3045	Alaca dana ak buzağı sade sizde mi var?
3071	Âleme talih, bize kör Salih mi ?

- 3072 Âlemi var **mı**?
- 3160 Altın taş, üstün tokaç **mı**?
- 3372 Ateş almaya **mı** geldin?
- 3446 Ayağına sıcak su **mu** dökelim?
- 3460 Ayağının altında yumurta **mı** var?
- 3802 Bende (sende, onda) o göz var **mı**?
- 4002 Bizim evde yalanırsın, Kırkor' un bağında **mı** ürürsün?
- 4004 Bizim it (Köpek) size (sizin köye) balta getirdi **mi**?
- 4019 Boğazını saban demiri ile **mi** deldiler?
- 4049 Borç benim kasavet senin **mi**?
- 4056 Boru **mu**?
- 4091 Boyu bacadan **mı** aştı? (Kızın)
- 4124 Bulgurlu'ya gelin **mi** gidecek?
- 4125 Bulunmaz Bursa (Hint) kumaşı **mı**?
- 4196 Can dermanı **mı**?
- 4243 Canı yok **mu**? (Falancanın)
- 4269 Ce demeye **mi** geldin?
- 4327 Çabası sana **mı** düştü?
- 4498 Dağları aş **mı** geldin, âleme paşa **mı** geldin?
- 4508 Daldan eğme mi, kökten sürme **mi**?
- 4620 Dert benim tasa senin **mi**?
- 4650 Dibi kırmızı mumla **mı** çağırdım?
- 4698 Dilini kedi (fare) **mi** yedi? (Dilini mi yuttun?)

- 4700 Dilini **mi** yuttun?
- 4782 Dokuz öksüzle bir mağaraya **mi** kapandı?(Kırk öksüzle bir mağarada mı kaldı?)
- 4936 Ekmeğine kuru, ayranına duru **mu** dedik?
- 5027 Eli armut **mu** devşiriyor?
- 5174 Erkeklik öldü **mü**?
- 5198 Eşek başı mı! (mıyım,mısın).
- 5475 Gökten zembille **mi** indi?
- 5888 Hani yok **mu**?
- 6018 Her boyayı boyadık da fıstıki **mi** kaldı?
- 6021 Herkese şapur şapur da bize gelince ya Rabbi şükür **mü**?
- 6346 İşin **mi** yok?
- 6384 İtin ayağını taştan **mi** esirgiyorsun?
- 6573 Karadeniz' de gemilerin **mi** battı?
- 6582 Karamürsel sepeti **mi** sandın?
- 6624 Kasaba et borcu **mu** var?
- 6783 Kırk katır **mi** kırk satır **mi**?
- 6787 Kırk öksüzle bir mağarada **mi**?
- 6975 Kuş **mu** konduracak?
- 7191 Müflise mal **mi** kaptırdın?
- 7333 Oğlan mısın, kız **mısın**?
- 7443 Ölür müsün, öldürür **müsün**?
- 7487 Ötesi var **mi**?

- 7766 Sap senin değilse samanlık da **mı** senin değil?
- 7802 Senin kanın benimkinden kırmızı **mı**?
- 7803 Seninki can da benimki patlıcan **mı**?
- 8032 Suyu **mu** çıktı?
- 8091 Şekerin suya **mı** düştü?
- 8129 Tabakhaneye bok **mu** götürüyorsun?
- 8165 Tasası sana **mı** düştü?
- 8170 Taş attı da kolu **mu** yoruldu?
- 8353 Ufak tefek gördün de Karamürsel sepeti **mi** sandın?
- 8677 Yerinde su **mu** çıktı?

2.2.5.4.2. Soru Kelimeleri ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler

- 2670 Abacı, kebeci, (ya) sen **neci**?
- 3029 A köse, sayılmadık **kaç** tel sakalın var?
- 3047 Alacağın bir iğne, çeliğin okkasından sana **ne**?
- 3127 Almazsın satmazsın, pazarda işin **ne**?
- 3225 Anladık yel değirmeni, (ama) suyu **nereden** geliyor?
- 3369 At elin, it elin, bize **ne**?
- 3607 Bana **ne**?
- 3769 Bayram değil, seyran değil.(düğün değil bayram değil) eniştem beni **neye** öptü?
- 3804 Ben diyorum hadımım o diyor oğul uşaktan **neyin** var (çoluk çocuktan ne haber) ?
- 3874 Bilirdin götünün huyunu, **niye** içtin yahninin suyunu?

- 4300 Ciğeri görmüş bayılmış, eti görse **ne** yapar?
- 4559 Değirmenin suyu **nereden** geliyor?
- 4852 Düğün değil bayram değil, eniştem beni **niye** öptü?
- 4916 Efendim **nerde**, ben **nerde**?
- 4997 Elden **ne** gelir?
- 5222 Eti **ne**, budu **ne**?
- 5258 Ev yeni, duvar yeni, eleğim seni **nerelere** asayım?
- 5307 Feneri **nerede** söndürdün?
- 5877 **Hangi** akla hizmet ediyor?
- 5878 **Hangi** dağda kurt öldü?
- 6421 **Kaç** para eder?
- 6666 Kedi **ne**, budu **ne**?
- 6824 **Kim** bilir
- 6825 Kime **ne**?
- 6975 Kuş **mu** konduracak?
- 7125 Mavi boncuk **kimde**?
- 7219 **Ne** akla hizmet ediyor?
- 7223 **Ne** alıp veremiyor?
- 7224 **Ne** arar?
- 7225 **Ne** arıyor?
- 7229 **Ne** çaldın yüzüme, **ne** çalayım yüzüne?
- 7231 **Ne** çıkar?
- 7232 **Ne** çiçektir biliriz?

7236	Ne demek?
7240	Ne dese beğenirsin?
7253	Ne gezer?
7254	Ne güne duruyor?
7255	Ne günlere kaldık?
7265	Neme lazım
7266	Ne mene?
7269	Ne olacak?
7271	Ne olur?
7277	Nerede bu bolluk?
7281	Nereden esti?
7288	Ne şeker çiğnedi?
7291	Ne üstüme lazım?
7293	Ne var, ne yok?
7298	Ne yazar?
8037	Suyu nereden geliyor?
8609	Yaşı ne , başı ne ?
8971	Zorun ne ?

2.2.5.4.3. Vurgu ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler

Konuşma sırasında vurguyla da soru cümlesi yapılabilmektedir ve bu özellik bağlamdan çıkarılır (Karahan, 2005: 110).

2948	Akıl bu ya!
3195	Analar ne doğurmuş!

- 3301 Arkasında yumurta küfesi yok ya!
- 7040 Lafın gümrüğü olmaz ya!
- 7860 Sırtında yumurta küfesi yok ya!
- 8339 Ucunda ölüm yok ya!
- 8495 Vur dedikse öldür demedik ya!
- 8791 Yumurta küfesi yok ya!

2.2.6. KARŞILIKLI KONUŞMA BİÇİMİNDEKİ DEYİMLER

- 2763 - Adın ne? – Mülâyim Ağâ. – Sert olsan ne halt edersin?
- 2960 Akıllınız kim?-Öndeki zincirli
- 3177 -Aman dayı ölüyorum.-Valla yeğen sen bilirsin.
- 3557 -Baba bir hırsız tuttum. – Getir! – Gelmiyor.-Bırak! –O beni bırakmıyor.
- 4628 -Deveyi gördün mü?- Yeden ölsün.(Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün)
- 4635 Deveye “ Karın ne ?” demişler; -Kazzazlık.- Yakışır ince bileklerine.
- 5887 Hanımın şalvarın ne büyük!- Harcı içinden çıkar.

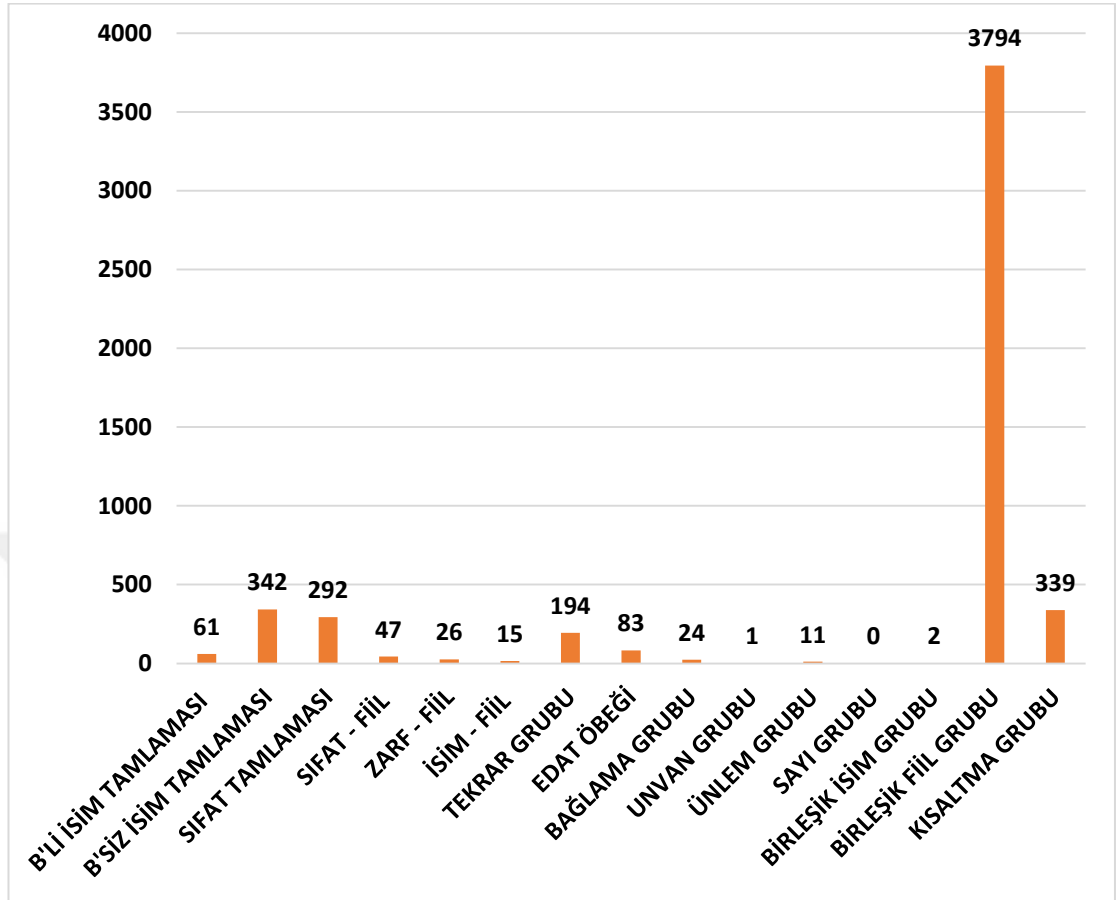
3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bir dilin gerçeklerini dile getirmedeki etkili ifade biçimi olan deyimler üzerinde yapılan söz dizimsel incelemenin bir ayağı durumundaki bu çalışmada 6309 deyim iki bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde 5231 deyim kelime grubu yapısında olduğu, 45 deyim ise herhangi bir grup oluşturmadığı; ikinci bölümde ise 1033 deyim cümle yapısında olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünü, kelime grubu yapısındaki deyimler oluşturmuş ve deyimleşme sıklığının en fazla birleşik fiillerde olduğu, 3794 deyim ile tespit edilmiştir. Sırasıyla belirtisiz isim tamlaması, kısaltma grubu, sıfat tamlaması, tekrar grubu, edat grubu, belirtili isim tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, bağlama grubu gelmektedir. Deyimleşme oranının en az olduğu gruplar ise; birleşik isim, unvan ve ünlem gruplarıdır. Sayı grubu yapısında hiç deyim bulunmamaktadır.

Tablo 2: Deyimlerde kelime gruplarının sayısı

KELİME GRUPLARI	SAYI
BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER	61
BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER	342
SIFAT TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER	292
SIFAT – FİİL GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	47
ZARF – FİİL GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	26
İSİM – FİİL GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	15
TEKRAR GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	194
EDAT ÖBEĞİ YAPISINDAKİ DEYİMLER	83
BAĞLAMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	24
UNVAN GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	1
ÜNLEM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	11
SAYI GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	0
BİRLEŞİK İSİM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	2
BİRLEŞİK FİİL YAPISINDAKİ DEYİMLER	3794
KISALTMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	339
TOPLAM	5231

Şekil 1: Deyimlerde kelime gruplarının oranı

Birleşik fiilin çeşitlerinden anlamca kaynaşmış (deyimleşmiş) birleşik fiiller en fazla sayıya sahiptir. Birleşik fiil yapısındaki bir hareketi karşılayan birleşik fiillerden isimle *et-*, *ol-*, *yap-*, *bulun-*, *eyle-*, *kıl-*, *başla-* yardımcı fiillerinin birlikte oluşturdukları birleşik fiiller, anlamca kaynaşmış birleşik fiillerden sonra ikinci sırada gelmektedir. Özellikle *etmek/etmemek* ve *olmak/olmamak* yardımcı fiilleri ile kurulmuş çok sayıda birleşik fiile rastlanmaktadır. Bir hareketi tasvir eden birleşik fiillerin oluşturdukları yapıdaki deyimlerin sayısı çok azdır. Bu türden en çok 4 deyim 'vermek' tezlilik fiili ile yapıldığı görülmektedir.

Deyimler isim tamlamaları açısından incelenirken tamlayanı ve tamlananı kelime grubu olanlar olarak tasnif edilmiştir. Belirtili isim tamlamalarında en fazla tamlayanın kelime grubu hâlinde geldiği görülmüştür. Bunda da tamlayanı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamalarının halkın diline daha yakın olduğu için kullanım açısından tercih edildiği saptanmıştır. Belirtisiz isim tamlamasında da aynı durum sayısal olarak tespit edilerek tamlayanların daha çok sıfat tamlaması olarak geldiği deyimlerin dilimizde yer edinmiş olduğu tespitine ulaşılmıştır.

İsim tamlamaları sadece iyelik ekini alarak kurulmuş belirtisiz isim tamlamaları açısından zengindir. 342 deyimle birleşik fiillerden sonra ikinci sırada yer almaktadır.

Sıfat tamlamalarına bakıldığında 208 tane niteleme sıfatlarının tercih edildiği deyim saptanmıştır. Yine sıfat unsuru kelime grubu olan deyim sayısı fazladır. Böylelikle halkımızın isimlere belirli özellikler verme arzusu deyimlerde görülmektedir.

Fiillerle kurulmuş olan grupların incelemesi iki bölümde yapılmıştır. Bunların birincisi isim unsuru tek kelimeden oluşanlar diğeri ise isim unsuru birden fazla kelimeden oluşanlardır. İsim unsuru birden fazla kelimeden oluşanlarda öge incelemesi yapılmış, ögeleri kelime grubu hâlinde olanlar ayrıca tasnif edilmiştir.

Fiil yapısıyla kurulmuş fiilimsileri içeren cümlelerde isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil yüklem görevi ile ele alınmıştır. Bu gruplarda yüklem görevi yapan fiilimsilerin anlamı cümlenin diğer ögeleri ile tamamlandığı için kendi içlerinde öge ayrımı yapılmak suretiyle incelenmiştir. İsim fiilde ‘-mA’ ve ‘-Iş’ eklerinin; sıfat fiilde ‘-An, -dIk, -mIş’ eklerinin; zarf fiilde ‘-mAdAn’ ekinin deyimlerde kullanılma oranı fazladır.

Deyimler kısa ve özlü anlatımlar olduğu için yalnızca iki ögeden oluşan deyimlerin sayısı oldukça fazladır. İki ögeden oluşan deyimler birleşik fiil yapısı ile tamlamalarda fazlaca bulunmaktadır.

Bağlama öbeklerinde ‘hem...hem...’ bağlacının tercih edildiği görülmektedir. Böylelikle pekiştirme anlamının yapıya yansıdığı tespit edilmiştir. Edat grubunda ise 83 tane deyim mevcuttur. En çok örneğine rastladığımız edat, kıyas ilgisi kuran ‘kadar’ edatıdır. Bunu benzerlik ilgisi kuran ‘gibi’ edatı takip etmiştir. İsim unsuru belirtisiz isim tamlaması olan edat grubu şeklinde oluşturulmuş 13 deyim bulunmaktadır.

Deyimler toplumun geneline yönelik ifadeleri içerdiği için anlamsal olarak kişiye özel kullanılmış fakat yapı olarak özel isimlerin çok fazla kullanılmamış olduğu görülmüştür. Bu nedenle birleşik isim grubunda 2 deyim ve unvan grubu yapısında 1 deyim tespit edilmiştir. Sayı grubunda hiç deyim bulunmamıştır.

Yakın, eş ve zıt anlamlı ve aynı kelimelerin tekrarlarının oluşturduğu 194 tekrar grubu vardır. Kısaltma gruplarına baktığımızda isnat grubunda 178, çeşitli kelime grupları ve cümlelerden kısalarak kalıplaşmış 74 kısaltma grubuna ait deyim mevcuttur.

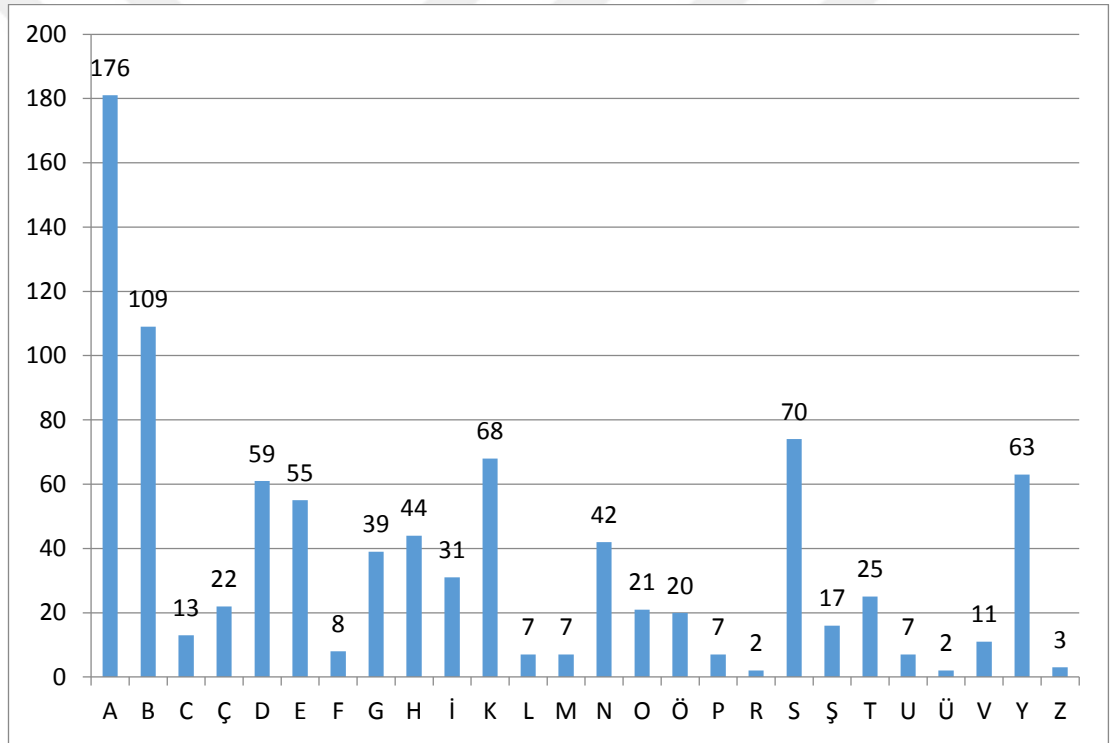
Tablo 3: Deyimlerde kelime gruplarının alfabetik dizini

	Belirtili İsim Tamlaması	Belirtisiz İsim Tamlaması	Sıfat Tamlaması Yapısındaki	Sıfat – Fiil Yapısındaki Deyimler	Zarf – Fiil Yapısındaki Deyimler	İsim – Fiil Yapısındaki Deyimler	Tekrar Grubu Yapısındaki	Edat Grubu Yapısındaki	Bağlama Grubu Yapısındaki	Unvan Grubu Yapısındaki	Ünlem Grubu Yapısındaki	Sayı Grubu Yapısındaki	Birleşik İsim GrubuYapısındaki	Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	Kısaltma Grubu Yapısındaki	TOPLAM
A	10	53	34	7	1	1	21	11	-	-	-	-	-	498	59	695
B	6	22	37	4	3	1	15	7	3	-	-	-	-	364	38	500
C	3	16	6	2	-	-	5	1	1	-	-	-	-	92	8	134
Ç	1	15	18	3	-	1	13	-	1	-	-	-	-	75	7	134
D	8	31	18	3	3	-	18	11	1	-	-	-	2	235	23	353
E	1	29	11	2	-	2	15	5	2	-	-	-	-	181	38	286
F	-	7	4	-	-	-	7	1	-	-	-	-	-	54	-	73
G	2	28	11	5	6	1	15	10	-	-	-	-	-	308	30	416
H	2	16	10	1	1	1	5	2	7	1	5	-	-	173	8	232
I	-	1	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	9	-	13
İ	2	8	15	1	1	-	5	3	-	-	-	-	-	201	20	256
K	5	28	36	4	5	2	13	10	2	-	-	-	-	403	27	535
L	-	1	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	41	-	45
M	2	9	4	1	1	-	-	2	-	-	-	-	-	96	3	118
N	1	1	5	-	1	2	-	1	3	-	1	-	-	39	4	58
O	1	4	3	-	1	-	3	-	-	-	-	-	-	50	4	66
Ö	2	5	5	2	-	-	4	1	-	-	-	-	-	40	5	64
P	1	9	5	-	-	-	4	-	1	-	-	-	-	120	5	145
R	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	-	26
S	4	16	17	5	1	1	11	4	-	-	-	-	-	236	17	312
Ş	3	2	2	-	1	-	5	1	-	-	-	-	-	26	1	41
T	4	13	15	-	-	1	8	5	-	-	-	-	-	122	8	176
U	1	3	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	44	4	56
Ü	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	62	5	70
V	-	-	1	-	-	-	6	1	-	-	1	-	-	10	-	19
Y	2	20	23	6	1	2	13	5	3	-	4	-	-	259	24	362
Z	-	3	5	1	-	-	4	1	-	-	-	-	-	31	1	46
Tp	61	342	292	47	26	15	194	83	24	1	11	-	2	3794	339	5231

Deyimlere başka bir açıdan da bakılmış, kelime grupları içinde deyimleşme oranının yapısal olarak yoğunlaştığı sesleri gösteren alfabetik dizin oluşturulmuştur. ‘A’ 695, ‘K’ 535 ve ‘B’ 500 olmak üzere en fazla deyim olan sesler tespit edilmiştir. Bu oranlar aynı zamanda deyimlerde tespit ettiğimiz iki ses üzerindeki yoğunlaşmayı göstermektedir. Böylece ses varlığının söz varlığına etkisi görülmüştür.

Cümle yapısındaki deyimler adını taşıyan ikinci bölümde ise 1033 deyim bulunmaktadır. Bunlar; yüklem türüne, yüklem yerine, anlamına ve cümlelerin bağlanma şekillerine göre değerlendirilmiş, bu başlıkların her birinde ayrıntılı inceleme yapılmıştır.

Şekil 2: Cümle yapısındaki deyimlerin alfabetik oranı

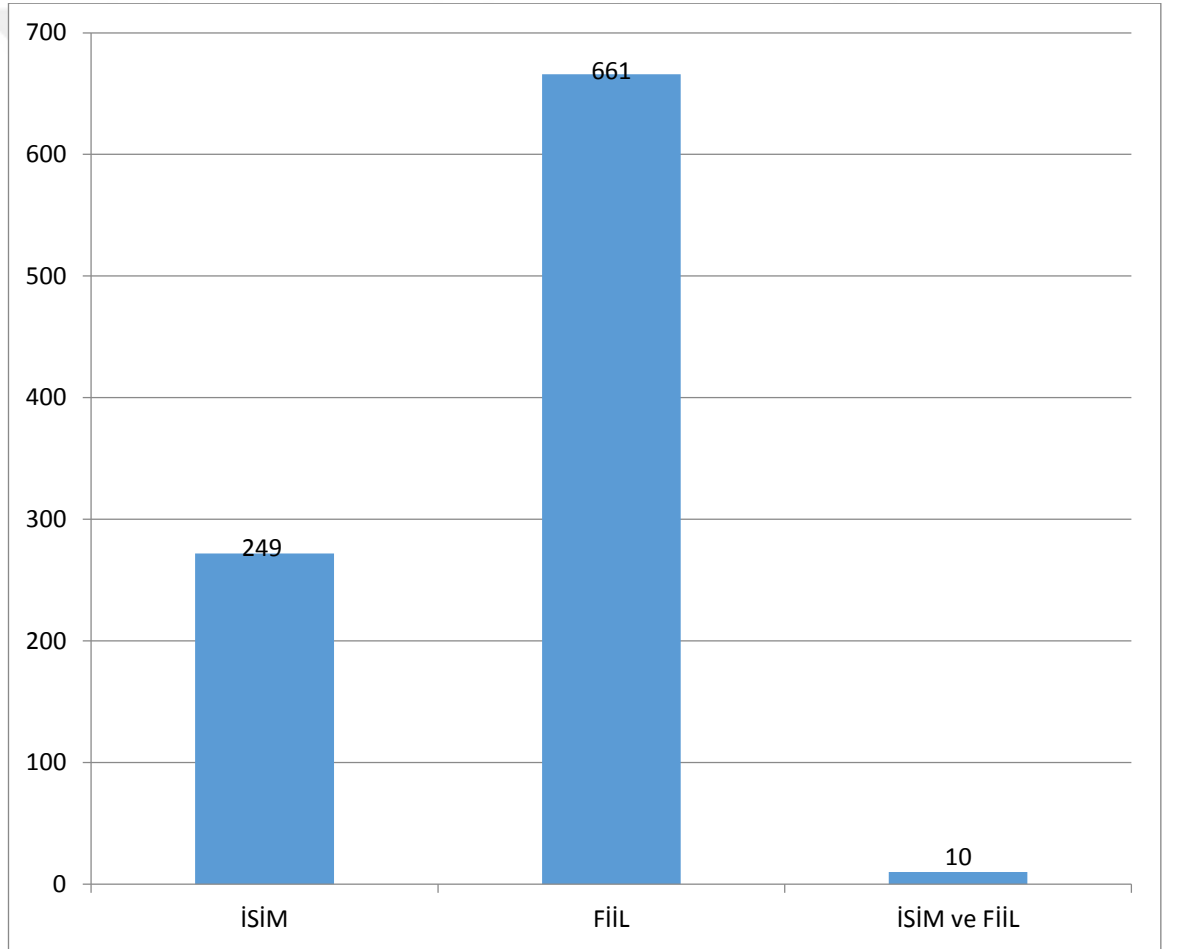

Kelime gruplarında olduğu gibi cümle yapısındaki deyimlerde de alfabetik dizin oluşturularak halkın en güzel söz varlıklarından biri olan deyimler oluşturulurken hangi seslerin fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Her iki bölümde de ‘A’ ve ‘B’ sesleriyle oluşturulmuş deyimlerin çok olduğu görülmektedir.

Cümle yapısındaki deyimlerin içinde basit cümle yapısında 561 deyim vardır. Basit cümle yapısındaki deyimlerin fazlalığı deyimlerin kısa ve özlü anlatımlarını destekler niteliktedir.

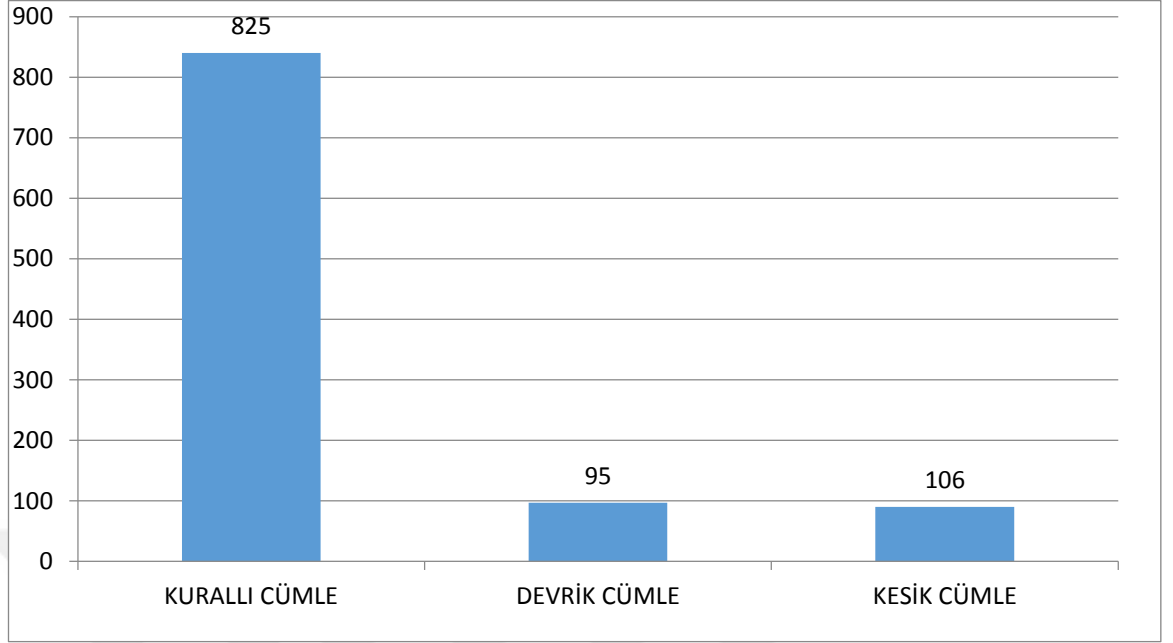
Bağlanma şekillerine göre değerlendirdiğimizde ise ‘ki’ bağlama edatı ile bağlanan 7 cümle görülmekte olup Türkçenin cümle kuruluşuna uygun olmadığı gerekçesi ile halk tarafından tercih edilmediği ispat edilmiş durumdadır. ‘Ve’ bağlama edatının kullanımı ise hiç yoktur. Daha çok ‘de, ama, hem...hem..., ne...ne..., değil bağlama edatlarıyla kurulu deyimlerin olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında ortak cümle ögeleri ile bağlanan 104, ortak kip/ şahıs eki ile bağlanan 1 deyim tespit edilmiştir. Anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler şeklindeki deyimlerin varlığı bu gruptaki sayıyı 200’e çıkarmıştır.

Şekil 3: Yüklemin türüne göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı

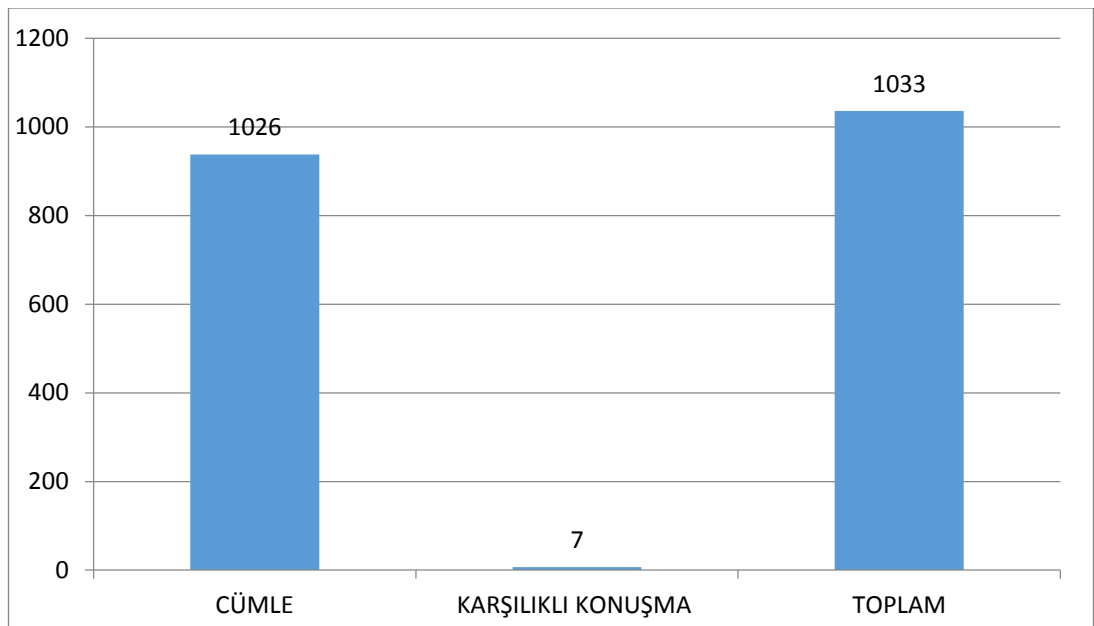
Bu yapıdaki deyimlerde fiil cümlelerinin sayısı isim cümlelerinin sayısından fazladır. Deyimlerde fiil cümlelerinin fazla olması, yaşamın özünün bir oluşa, bir harekete dayandığı gerçeğini pekiştirmektedir.

Şekil 4: Yüklemin yerine göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı

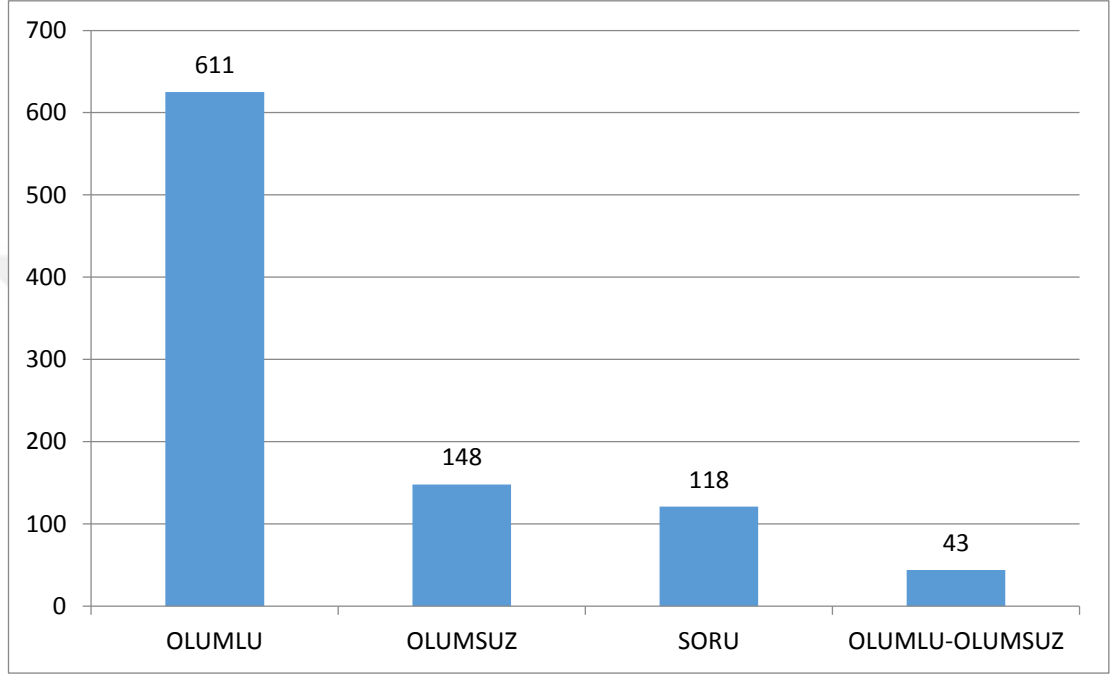
Temel ögenin sonda olması mantığı üzerine kurulu olan Türk dilinde, deyimlere baktığımızda da kurallı cümle kuruluşundaki deyimlerin sayısının devrik cümle kuruluşundaki deyimlerin sayısından fazla olduğu tespit edilmiştir. Yüklemini, kişinin tecrübesi sonucu oluşturulan, hayal gücüyle tamamlanabilen kesik cümlelerin de incelemeye giren cümle türündeki 1033 deyimden yalnızca 106 tanesini oluşturduğu görülmüştür.

Şekil 5: Cümle yapısındaki deyimlerin oranı

Yine cümle yapısındaki deyimlerden 7 tanesi ise karşılıklı konuşma biçimindedir. Konuşmalarda birden fazla cümle olduğu ve cümlelerin ayrılması, ayrı değerlendirilmesi uygun görülmediği için cümle türlerinden bağımsız ele alınmıştır.

Şekil 6: Anlamlarına göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı

Deyimlerde olumlu anlam hâkim olup, soru cümleleri az kullanılmıştır. Hem olumlu hem olumsuz cümlelerin bağlanmasıyla oluşan deyimlere de az da olsa rastlanmıştır.

Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda hazırlanan bu tez çalışmasıyla daha önce anlambilim açısından ele alınan deyimler, söz dizimsel açıdan farklı bir sınıflama ile ele alınmış, böylelikle dilin amaca nasıl hizmet ettiği de gözler önüne serilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin Söz Denizinde*. (1.Baskı) Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö.A. (2016). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Aktan, B. (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Banguoğlu, T. (1995). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Batur, S. (2006). *Öyküleriyle Türkçede Deyimler*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Baydar, A.S., Baydar, T. (2001). “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları”, [Elektronik Sürüm]. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (16): 24-47.
- Beserek, A. (1991). *Türkçede Cümle Yapısı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bilgegil, K. (1963). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Güzel İstanbul Matbaası.
- Burdurlu, İ.Z. (1967). *Uygulamalı cümle Çözümlemeleri*. İzmir: Karınca Matbaacılık.
- Çakmak, O. (2006). *Türk Atasözlerinde Kelime Grupları Kip ve Şahıs İfadesinin İncelenmesi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Delice, H.İ. (2003). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demir, T. (2004). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Yayınları.
- Demir, C. (2008). “Türkçede Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri”, [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (677): 428-444.
- Ediskun, H. (1996). *Türk Dilbilgisi. (Ses bilgisi- Biçimbilgisi- Cümlebilgisi)* İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Ediskun, H. (2004). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Elçin, Ş. (1981). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elibol, O. (2009). *Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa" Romanında Geçen Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Ergin, M. (1998). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/ Yayım/ Tanıtım.
- Erkul, R. (2004). *Cümle ve Metin Bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fidancı, M. (1995). "Sıralı Cümle", [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (564): 1315-1324.
- Gece, M. (1998). "Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle", [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (562): 337-339.
- Gencan, T.N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Gökdayı, H. (2010). "Türkiye Türkçesinde Öbekler", [Elektronik Sürüm]. *Turkish Studies*, 1297-1319.
- Gülsevin, G. (1990). "Türkçede – sA Şart Gerundiumu Üzerine", [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (467): 276-279.
- Gülsevin, S. (2002). "Yüklemi Deyimleşmiş Birleşik Fiil Olan Cümlelerde Özne", [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (609): 612-618.
- Güzel, A., Torun, A. (2005). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1988). "Kelime Grupları ve Kuralları". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten* 1963, 203-244.
- Hatipoğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1982). *Türkçenin Sözdizimi*. 2.baskı, Ankara: DTCF Yayınları.

- Hatipoğlu, V. (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hengirmen, M. (1995). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Ergin Yayınları.
- Karaağaç, G. (2009). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (1999). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2005). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2000). “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine”, [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (583): 16-24.
- Karaörs, M. (1993). *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Karaörs, M. (1995). “Cümle Bilgisinde İsimlendirme, Sınıflandırma ve Tahlil Metotlarının Birliği” [Bildiri], [Elektronik Sürüm]. *Türk Gramerinin Sorunları Bildiriler*, 22-23 Ekim 1993, (ss. 21-30). Ankara: TDK Yayınları.
- Koç, N. (1996). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* (2. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kükey, M. (1975). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- Mansuroğlu, M. (1988). “Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten* 1955, 59-71. [Erişim: 12 Kasım 2017 Çukurova Üniversitesi Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi, 24.02.2009/ 4634].
- Özçelik, S., Erten, M. (2005). *Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*. Diyarbakır.
- Özdemir, E. (1997). *Açıklamalı- Örnekli Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2008). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Özön, M.N. (1956). *Türk Atasözleri*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Özön, M.N. (1943). *Türkçe Tabirler Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Pala, İ. (2007). *İki Dirhem Bir Çekirdek*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Sinan, A.T. (2000). *Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.
- Şimşek, R. (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*. Trabzon: Kuzey Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Tülbentçi, F.F. (1963). *Türk Atasözleri ve Deyimleri*. İstanbul: Nurgök Matbaası.
- Usta, H.İ. (2000). “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma”, *Türk Dili Dergisi*, (579): 209-216.
- Yaman, E. (2000). *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yüceol-Özezen, M. (2001). “Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz”, [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (600): 869-879.
- Zülfikar, H. (1995). “Girişik Cümle Sorunu[Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (522): 643-648.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Dudu Neşe KAVUKCU
Doğum Yeri	Tefenni
Doğum Tarihi	08.10.1981

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Doğu Akdeniz Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Türk Dili ve Edebiyatı

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Çankırı Nevzat Ayaz Sosyal Bilimler Lisesi
Görevi/ Pozisyonu	Öğretmen
Tecrübe Süresi	15 yıl

İLETİŞİM

Adres	Çankırı Nevzat Ayaz Sosyal Bilimler Lisesi
E-mail	kavukcunese@gmail.com